

**Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola**

Mészáros Bence:

Fedett nyomozás a bűnüldözésben

Doktori értekezés

**Témavezető:
Fenyvesi Csaba
habilitált egyetemi docens**

**Pécs
2011**

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	1
1.1. A fedett nyomozás szükségessége.....	3
1.2. A témaválasztás indokai, a kutatás céljai és módszerei	6
II. Fogalmi meghatározások és jogi keretek	9
2.1. A titkosszolgálati eszköz fogalma.....	9
2.1.1. A titkosszolgálati eszköz tágabb (teoretikus) értelemben	9
2.1.2. A szűkebb (materiális) értelemben vett titkosszolgálati eszköz.....	10
2.2. A bűnügyi hírszerzés fajtái és jogi keretei	10
2.2.1. A titkos információgyűjtés	11
2.2.2. A titkos adatszerzés	14
2.3. A fedett nyomozó és a fedett nyomozás fogalma de lege lata	16
2.4. A törvényi meghatározások kritikája	16
2.4.1. A legenda fogalma és elemei	17
2.4.1.1. Az új személyazonosság és megteremtésének eszközei	17
2.4.1.2. Az életvezetési legenda	18
2.4.1.3. Az akciólegenda	19
2.4.1.4. A legenda időtartama	20
2.4.2. A fedett nyomozó és a fedett nyomozás teoretikus fogalma.....	21
2.5. A fedett nyomozás a bűnügyi hírszerzés jelenlegi jogi rendszerében.....	21
2.6. A fedett nyomozás és a nemzetbiztonsági hírszerzés viszonya	21
III. A fedett nyomozás története	25
3.1. A fedett nyomozás kezdetei	25
3.2. A nyomozati módszer elterjedése és továbbfejlesztése.....	27
3.3. A fedett nyomozás a magyar jogban a rendszerváltás után	29
3.3.1. A fedett nyomozás jogi alapjai 1990-1999. között	29
3.3.2. A fedett nyomozás törvénybe iktatása	30
3.3.3. A szabályozás módosítására tett kísérletek	31
IV. A fedett nyomozás hatályos szabályozása	33
4.1. A titkos információgyűjtés és az „egyéb adatszerző tevékenység” különbségei	33
4.1.1. A célok	33
4.1.2. Az ügyészi engedély.....	34

4.1.3. A fedett nyomozói jelentés.....	35
4.1.4. Az időbeli keretek	36
4.1.5. A titkos információgyűjtés előnyei az egyéb adatszerző tevékenységhez képest..	36
4.1.6. Az önvádra kötelezés tilalma egy híres német jogeset tükrében.....	37
4.2. A fedett nyomozó alkalmazására jogosult szervezetek.....	40
4.2.1. Az ügyészség.....	41
4.2.2. A Nemzeti Védelmi Szolgálat.....	42
4.2.3. A Terrorelhárítási Központ	43
4.3. A fedett nyomozó alkalmazási módjai	43
4.3.1. A fedett nyomozó révén történő információgyűjtés és adatellenőrzés	44
4.3.2. A fedett nyomozó által végzett jogellenes ügyletek.....	44
4.3.2.1. A mintavásárlás	44
4.3.2.2. A bizalmi vásárlás	45
4.3.2.3. Az álvásárlás	45
4.3.3. A bűnszervezetbe való beépülés	46
4.3.4. Az ellenőrzött szállítás	48
4.4. A szabályozás kritikája.....	50
V. Nemzetközi kitekintés	53
5.1. Németország.....	53
5.2. Ausztria	55
5.2.1. Az SPG rendelkezései	55
5.2.2. Az osztrák StPO rendelkezései	55
5.3. Svájc.....	57
VI. A fedett nyomozó bűncselekményeinek problémája	61
6.1. A fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények megengedhetőségének kérdése .	61
6.2. A külföldi példák.....	63
6.2.1. Ausztria	63
6.2.2. Németország.....	63
6.2.3. Svájc.....	64
6.2.4. Amerikai Egyesült Államok.....	64
6.3. A fedett nyomozó bűncselekményei anyagi jogi szempontból.....	66
6.4. A bűncselekmények látenciája	69
6.5. A „szolgálat által megkövetelt bűncselekmények” kategóriái	70

6.6. A magyar jogrend válasza	72
6.6.1. Az Rtv. és a Be. hatályos szabályai.....	72
6.6.2. A törvényi rendelkezések kritikája.....	74
6.6.2.1. Az Rtv-ben való szabályozás helytelensége.....	74
6.6.2.2. A bünszervezetbe való beépülés kérdése	75
6.6.2.3. A Navtv. megfogalmazása	76
6.6.2.4. A fedett nyomozó bűncselekménye miatti kártérítés szabályai	77
6.6.2.5. Az élet szándékos kioltása mint végső határ	78
6.6.2.6. A megbízhatósági vizsgálat mint előre adott felhatalmazás	79
6.7. Az Alkotmánybíróság 135/B/2006. AB. határozata.....	80
6.7.1. Az alkotmánybírósági beadványok	80
6.7.2. Az indítványozó érvei	81
6.7.3. Az Alkotmánybíróság döntése	81
6.7.4. A különvélemény	82
6.7.5. A határozat indokolásának elemzése.....	83
6.7.6. A határozat indokolásának kritikája.....	84
6.7.6.1. Az előre adott felhatalmazás kérdése	84
6.7.6.2. A bünszervezetbe való beépülés mint mentesülési feltétel	85
6.7.6.3. Az élethez való jog védelmének kérdése	85
6.7.7. A különvélemény kritikája.....	88
VII. Információgyűjtési módszerek és bizonyítékok a fedett nyomozásban.....	89
7.1. Információgyűjtési módszerek a fedett nyomozásban	89
7.1.1. A fedett nyomozó észleletei és memóriája.....	90
7.1.2. Tárgyi bizonyítási eszközök megszerzése és vizsgálata	90
7.1.3. Kép- és/vagy hangfelvételek készítése.....	90
7.1.4. Számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megszerzése	94
7.2. A fedett nyomozásban megszerzett információk mint bizonyítékok	95
7.2.1. A fedett nyomozó saját észleletein kívüli bizonyítékok.....	95
7.2.2. A fedett nyomozó saját észleletei a bizonyításban – a jelentés.....	96
7.3. A fedett nyomozó és a vezetőtisz tje tanúkénti kihallgatásának kérdései	99
7.3.1. A fedett nyomozó mint tanú az Amerikai Egyesült Államokban	100
7.3.2. Ausztria	102
7.3.3. Németország.....	102

7.3.4. A „három szint elmélet” elvi alkalmazhatósága a magyar jogban.....	103
7.3.4.1. Minősített adatok a fedett nyomozásban.....	103
7.3.4.2. Az első szint.....	104
7.3.4.3. A második szint.....	105
7.3.4.4. A harmadik szint.....	106
7.3.5. A gyakorlati nehézségek.....	106
7.3.5.1. A fedett nyomozó „rendes” tanúkénti kihallgatása.....	106
7.3.5.2. A fedett nyomozó mint különösen védett tanú.....	108
7.3.5.3. Hallomástanú kihallgatása a fedett nyomozással kapcsolatban.....	111
7.3.5.3.1. Kísérlet a harmadik szint törvényerőre emelésére.....	111
7.3.5.3.2. A vezetőtiszt mint hallomástanú.....	113
7.3.6. A Fővárosi Bíróság és a Fővárosi Ítéltábla jogértelmezése.....	114
VIII. A hatósági felbujtás kérdése a fedett nyomozásban.....	119
8.1. Az angolszász megközelítési módok.....	119
8.1.1. Az entrapment-doktrína lényege és értelmezésének fajtái.....	119
8.1.2. Az entrapment-doktrína születése és a szubjektív teszt.....	120
8.1.3. Az objektív megközelítés.....	121
8.2. A kontinentális felfogás: az agent provocateur problémakör.....	123
8.2.1. A Teixeira de Castro ügy.....	123
8.2.1.1. Az ügy tényállása.....	123
8.2.1.2. Az EJEB döntése és annak indokolása.....	124
8.2.1.3. Butkevych bíró különvéleménye.....	125
8.2.1.4. A döntés értékelése.....	126
8.2.2. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának hatósági felbujtás-tesztje.....	129
8.2.3. A hatósági felbujtás következményei a német jogban.....	131
8.3. A fedett nyomozó mint agent provocateur a magyar jog alapján.....	131
8.3.1. Az ügy tényállása.....	132
8.3.2. Az elsőfokú ítélet.....	133
8.3.3. A Fővárosi Ítéltábla döntése.....	134
8.3.4. Az érvelés kritikája.....	135
8.3.5. A hatósági felbujtás eljárásjogi következményei.....	138
8.4. A hatósági felbujtás törvényi tilalma mellett szóló érvek.....	141

IX. A fedett nyomozás kriminalisztikai megközelítésben.....	143
9.1. A fedett nyomozó mint krimináltaktikai eszköz	143
9.2. A krimináltechnika szerepe a fedett nyomozásban	144
9.3. A kriminálmetodika.....	144
9.4. A kriminálpszichológia	144
9.4.1. A motivációs tényezők	145
9.4.2. A fedett nyomozók személyiségprofilja.....	147
9.4.2.1. A színészi képesség	150
9.4.2.2. A magyar fedett nyomozók jellemzői	151
9.4.3. A fedett nyomozók kiválasztása és felkészítése.....	151
9.4.4. A leggyakoribb stressz faktorok a fedett nyomozásban.....	153
9.4.4.1. A megértés hiánya a felettesek részéről	153
9.4.4.2. A célszemélyekkel kialakított személyes kapcsolatok „elárulása”	154
9.4.4.3. A célszemélyekkel való azonosulás – a saját identitás elvesztése	156
9.4.4.4. A lelepleződéstől való félelem	157
9.4.4.5. Egyéb stressz faktorok	158
9.4.5. A kritikus magatartás-változások indikátorai.....	158
X. A fedett nyomozás a nemzetközi rendőri együttműködésben.....	161
10.1. A nemzetközi bűnügyi együttműködés dimenziói és jogforrásai	161
10.2. A nemzetközi bűnügyi együttműködés típusai	162
10.3. A fedett nyomozás a nemzetközi dokumentumokban.....	162
10.4. A nemzetközi együttműködés magyar jogforrásai és alanyai	164
10.5. A Bsze. rendelkezései.....	165
10.6. Az Eube. rendelkezései	169
10.7. A bilaterális egyezmények	170
10.8. A fedett nyomozó bűncselekményeinek megítélése	172
XI. A kutatási eredmények összefoglalása	175
Tartalmi összefoglaló	183
Summary	184
Rövidítések jegyzéke	185
Irodalomjegyzék	187

„A fedett nyomozás törvényes alkalmazása egy szent és sérthetetlen bizalmi viszonyt jelenít meg a bűnüldöző hatóságok és az állampolgárok között egy szabad társadalomban. Ha a bűnüldöző hatóságok megsértik ezt a bizalmi viszonyt azáltal, hogy nem helyénvaló fedett nyomozási módszerek alkalmazásába bocsátkoznak, a társadalom megvonhatja a bizalmat ettől a fontos technikától.”

Stephen R. BAND – Donald C. SHEEHAN

I. BEVEZETÉS

A jogalkalmazók és jogtudósok, mind a büntető igazságszolgáltatás résztvevői, mind pedig kutatói egyetértenek abban, hogy napjainkban eredményes bűnüldözés nem képzelhető el titkosszolgálati eszközök alkalmazása nélkül.¹ A titkos eszközök és módszerek előtérbe kerülése gyökeres változást jelent a kriminalisztika intézményrendszerében és szemléletében, következésképpen egy paradigmaváltásnak is tekinthető.² A szóban forgó paradigmaváltást jellemző új bűnüldözési módszerek közül is az egyik legrendhagyóbb a jelen kutatás tárgyát képező fedett nyomozás.

E témáról írt átfogó művében Gary T. MARX a rendőri tevékenység egyes formáit négy különböző csoportba sorolja: 1. nyílt és nem megtévesztő módszerek 2. nyílt és megtévesztő módszerek 3. leplezett, de nem megtévesztő módszerek 4. leplezett és megtévesztő módszerek.³ A titkosszolgálati eszközök az utóbbi két kategóriába tartoznak. A fedett nyomozás lényege, hogy a bűnüldöző szerv tagja egy, a rendőri minőség leplezése céljából létrehozott fiktív személyazonosság segítségével lép kapcsolatba a célszemélyekkel, így szerezve információkat és bizonyítékokat tőlük. A szóban forgó nyomozási technika tehát leplezett és egyben megtévesztő is, ellentétben például a telefonlehallgatással, amely titkos, de nem félrevezető tevékenység.

A fedett nyomozás esetében a hatóságok részéről tanúsított megtévesztés mértéke és időtartama, ezáltal pedig a jog által védett magánszférába való behatolás terjedelme jelentősen meghaladja a minden más bűnüldözési módszer esetében tapasztaltakat. Az állam a titkos ügynök révén nem egyszerűen csak megfigyeli a célszemélyeket, hanem tudatosan

¹ Lásd CHWALA Tamás – FÜLÖP Edit – SLÉDER Judit: Büntetőeljárás-jog. Rejtjel Kiadó Budapest, 2004. 240. o., DÁNOS Valér: Szervezett bűnözés. In: GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAY Miklós (Szerk.): Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina, Budapest, 1999. 223. o., FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó Budapest, 2007. 232. o., FINSZTER Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módjai és eszközei. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminalisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004 704. o., TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: Kriminalisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009. 259. o.

² TREMMEL Flórián: Paradigmaváltás a kriminalisztikában? In: PhD tanulmányok 4. Tanulmányok Finszter Géza 60. születésnapjára. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs 2005. 295-304. o.

³ Gary T. MARX: Undercover – Police Surveillance in America. University Of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 1988. 11-12. o.

manipulálja is azok magánéleti viszonyait, személyes érzelmeit. A jogi és gyakorlati problémák jelentős része ebből, és a megtévesztés gyakorlásának sajátos módjaiból fakad; és pont ezen körülmények miatt érdemes a szóban forgó intézmény a kiemelt vizsgálatra.

Szükséges megjegyezni, hogy az értekezés címének választott „fedett nyomozás” kifejezés nem a hagyományos értelemben vett nyomozást takarja sem jogi, sem pedig kriminalisztikai szempontból. Büntető eljárásjogi aspektusból a nyomozás az erre feljogosított hatóságoknak a törvényben meghatározott eljárási keretek között elrendelt és foganatosított eljárási cselekményeinek (kihallgatások, bizonyítási eljárások, kényszerintézkedések stb.) összessége, amelyek révén arra törekszenek, hogy felderítsék a már megtörtént bűncselekményt, az elkövető személyét, felkutassák és biztosítsák a bizonyítási eszközöket. Ebben az értelemben a fedett nyomozó tevékenysége nem nyomozás, hiszen ő éppen a rendőri jelleg leplezésére törekszik, hivatali jogosítványait nem gyakorolja, így alakszerű nyomozási cselekményeket sem végez.

Kriminalisztikai szempontból a nyomozás múltban történt események, jelenségek megismerésére irányuló, adatokkal és az azokra épülő verziókkal végzett szellemi és gyakorlati tevékenység.⁴ A fedett nyomozó bevetésének azonban sokszor nem múltban történt események, hanem a jelenben is folyamatosan zajló, vagy a jövőben bekövetkező bűnös tevékenységek megismerése, bizonyítása, megszakítása illetve megakadályozása a célja a tényleges vagy a potenciális bűnelkövetőkről való információ- és bizonyítékszerzés révén.

A helyzet az elnevezéssel kapcsolatban hasonló, mint a „magánnyomozás” esetében, amely egy polgári jogi megbízás alapján végzett, hatósági jogosítványokkal nem rendelkező magánszemély által kifejtett adatgyűjtő tevékenységet jelent. Jogi értelemben egyáltalán nem tekinthető nyomozásnak és kriminalisztikai értelemben sem mindig felel meg a nyomozással szemben támasztott kritériumoknak a magánnyomozás, mégis világszerte általánosan elfogadott kifejezés, amelyet a jogszabályok is használnak.

A fedett nyomozó munkája ehhez képest hatósági bűnüldöző tevékenység, ezért a fentebb kifejtett gondolatok ellenére annak megjelölésére az értekezésben a „fedett nyomozás” szókapcsolatot használjuk, mivel alkalmazása sokkal kifejezőbb és tömörebb, mint a szóban forgó tevékenység körülírása lenne. Egyébiránt a német jogszabályok

⁴ Lásd TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: Kriminalisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009. 407-408. o.

szövegében és ebből következően a német jogi szaknyelvben is ugyanebben a formában szerepel a kifejezés („*verdeckte Ermittlung*”, azaz fedett nyomozás).⁵

1.1. A fedett nyomozás szükségessége

A kutatás tárgyát képező titkosszolgálati eszköz, amióta csak rendszeresen alkalmazzák, viták keresztüztüében áll. Azzal mindenki egyetért, hogy szükség van rá a másként nem, vagy csak aránytalan nehézségek árán leküzdhető bűnözéssel szemben.⁶ A bevetését rendszerint a szervezett bűnözés – és különösen a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények – elleni küzdelem fontosságával indokolják. A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (*Bundesgerichtshof*, a továbbiakban: BGH) a nyolcvanas évek elején született egyik döntésében nagyon pontos leírást ad a szervezett bűnelkövetéssel kapcsolatos problémák mibenlétéről és a fedett nyomozó alkalmazásának indokairól: „*A bűnözés fejlődése az elmúlt években nemcsak a bűncselekmények számának emelkedésével jellemezhető, hanem minőségi változáson is átment, a bűnszervezetek megerősödtek, ami jelentősen megnehezíti a bűncselekmények felderítését. Ez különösen a kábítószer-kereskedelem területén, az »éjszakai élethez« köthető bűncselekményekkel kapcsolatban, a nagy értékű tehergépjárművek eltulajdonításával kapcsolatban, a nagy tételben – részben a háttérben álló szervezett orgazdahlálózatok megrendelésre – elkövetett lopások esetében, a hamis pénz előállítása és forgalomba hozatala területén, az illegális fegyver-kereskedelem területén mondható el. Az elkövetők a szervezett bűnözés keretében arra törekednek, hogy a főszemélyek külső szemlélő számára lehetőleg láthatatlanok maradjanak.*

A hagyományos nyomozati módszerekkel a rendőrség az ilyen szervezett bűnözői csoportosulások esetében gyakran csak olyan bűnelkövetőket tud felelősségre vonni, akik a csoporton belül alárendelt szerepet játszanak. Mivel ezek a bűnelkövetők általában egymással tetszés szerint helyettesíthetők és pótolhatók is, a szervezet peremvidékén működő elkövetők tetteinek felderítésével a bűnös tevékenység magja nem zavarható meg, mivel a »peremelkövetőknek« általában nincs rálátásuk az egész szervezet felépítésére és összetételére. Azokat, akik elkerülhetetlenül tudomást szereznek lényeges információkról, hallgatási pénzek, fenyegetés vagy megfélemlítés útján visszatartják attól, hogy észleleteiket továbbadják.

⁵ Kétségtelen, hogy a fedett nyomozás angol megfelelői jelenítik meg legjobban a tevékenység lényegét: *undercover police work* vagy *undercover policing*, amely kifejezések szó szerinti fordításban „fedés alatt végzett rendőri munkát” jelentenek.

⁶ Ileana N. SAROS már a nyolcvanas évek közepén megjelent cikkének címében is jelezte, hogy „A fedett nyomozás: a bűnüldözés nélkülözhetetlen eszköze.” Lásd Ileana N. SAROS: *The Undercover Operation: Indispensable Tool of Law Enforcement. Criminal Justice Quarterly* 1985/1. 27-38. o.

Ha egy egyedüli elkövetőt elfognak, és előzetes letartóztatásba helyeznek, a szervezet gyakran anyagi támogatást biztosít a rászoruló hozzátartozóknak és vállalja a védelem költségeit, hogy ezáltal engedelmességre bírja az elfogott személyt és megelőzze a szervezettel kapcsolatos információinak a hatóságok számára történő feltárását. A bűnözés elleni küzdelem eredménye ezért végső soron attól függ, hogy milyen messzire nyúlva sikerül a főfelelősökre, a szervezőkre, az anyagi támogatást nyújtókra, a háttérben működő titkos irányítókra bűncselekmények elkövetését rábizonyítani. E cél elérése érdekében a nyomozó hatóságok arra tértek át, hogy fedés alatt dolgozó rendőrtiszteket építsenek be a szervezetekbe, és bizalmi személyeket alkalmazzanak.”⁷

Az idézett ítélet megfogalmazása napjainkban is megállja a helyét. Bármelyik ország kriminalitását vizsgáljuk, a szervezett bűnözéssel szembeni fellépés fő nehézségei mindenütt – így hazánkban is – az abban kifejtett okokra vezethetők vissza.⁸ A magyar Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) is elsősorban a bünszervezetekre tekintettel tartja szükségesnek a fedett nyomozást: *„Több – különösen a szervezeten elkövetett – bűncselekmény következetes üldözésének elengedhetetlenül szükséges eszköze az, hogy (az ügyész előzetes engedélyével) nyomozói minőségét leplező személy segítse a nyomozást.”⁹*

A bünszervezetekkel szembeni küzdelem a rendőrség irányítása alatt álló magánszemélyek révén is elképzelhető, azonban a titkos ügynök *„mind jogi felhatalmazását és felelősségét, mind szakmai felkészültségét illetően messze nagyobb biztosítékot nyújt az eljárás törvényességéhez és eredményességéhez, mint a gyakran bűnözői körökből verbuvált informátor.”¹⁰* Mindazon túl, hogy egy rendőrtiszt elkötelezett a bűnüldözés irányában és nem a saját személyes érdekei vezérlik, a biztonsági megfontolások is a fedett nyomozó alkalmazása mellett szólnak. Az informátor, vagy bizalmi személy lelepleződése adott esetben súlyosabb retorziót válthat ki a célszemélyekből, mint egy fedésben dolgozó rendőrtiszt dekonspirálódása. Az ő esteleges bántalmazásának esélye gyakorlati okokból is kisebb hivatalos minőségének napvilágra kerülése után (kiképezték közelharcra, fegyverhasználatra, erősítést hívhat stb.), és jogi szempontból is súlyosabb megítélés alá esik, amely szintén visszatartó erőt jelenthet egy ilyen helyzetben.

⁷ BGH-GS Beschluss vom 17.10.1983 (GSSt 1/83)

⁸ A „kecskeméti maffiaper” néven híressé vált magyar bűnügyben például az elsőfokú ítélet az alábbi megállapításokat tartalmazza a vádlottak által működtetett bünszervezetről: *„A szervezet azon tagjai részére, akik büntetőeljárás hatálya alá kerültek, igyekezett védelmet nyújtani azáltal, hogy védelmükre ügyvédeket hatalmazott meg, azokat fizette, instruálta, és ezen keresztül ellenőrzés alatt tartotta ezeket a személyeket.”* Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.B.268/2005/505. számú ítélet

⁹ 135/B/2006. AB határozat

¹⁰ FINSZTER Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módjai és eszközei. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminálisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 734. o.

A BGH ítéletében felsorolt bűncselekmény típusok nagyrészt lefedik a hazai fedett nyomozások fő célpontjait is, azonban annak érdekében, hogy teljesebb képet kaphassunk a kutatás tárgyát képező tevékenység fő területeiről és alkalmazásának indokairól, szükséges néhány kiegészítést tennünk. Vannak olyan bűncselekmények, amelyek esetében nem a szervezett elkövetés okozza a nyílt rendőri eszközök hatástalanágát. Ezek az ún. áldozat nélküli bűncselekmények (*victimless crimes*),¹¹ amelyek sajátossága, hogy nincs konkrét személy sértette az elkövetésnek, ezért nincs aki feljelentést tehetne a nyomozó hatóságnál. Az „áldozat” viktimológiai fogalom,¹² büntető eljárásjogi szempontból pontosabb „sértett nélküli bűncselekményekről” beszélni, ezért ezt a kifejezést használjuk a továbbiakban.

A korrupció az egyik leggyakrabban felhozott példa e körben, hiszen – ha egy konkrét vesztegetési ügyet elképzelünk – a hivatalos személynek kenőpénzt ajánló személyen és a megvesztegetett hivatalnokon vagy politikuson kívül általában más nem tud a bűncselekményről, viszont egyiküknek sem áll érdekében a hatóságokhoz fordulni. (A bűncselekmény egy megegyezésen alapul, ezért a sértett nélküli bűncselekményeket konszenzuális bűncselekményeknek is hívja az angol nyelvű szakirodalom). Még ha el is jutnak közvetett információk a bűnüldöző szervekhez az ilyen jellegű jogsértésekről, a bizonyításuk gyakorlatilag lehetetlen. Ha azonban egy fedett nyomozó részese egy ilyen ügyletnek (anélkül természetesen, hogy felbujtóvá válna), vagy csak egyszerűen jelen van annak megvalósulásakor, akkor – amennyiben a fellépése törvényes volt – lehetségessé válik az elkövetők felelősségre vonása. A kifejtett indokok fényében érthető, hogy miért a kábítószer-kereskedelem elleni küzdelem a fedett nyomozás legjellemzőbb területe. A társadalomra veszélyesség magas foka és a széles körben való elterjedtség mellett a szervezettség és a fenti értelemben vett sértett nélküliség is együttesen van jelen az e körbe tartozó bűncselekmények esetén.

Bruce HAY, a Harvard Egyetem professzora az időben történő hatósági beavatkozás szükségességére hívja fel a figyelmet, amely az *ex post* bűnüldözéssel szemben – amely alatt a bűncselekmények elkövetésének megtörténte utáni, szükségszerűen reaktív hatósági fellépést érti – bizonyos esetekben a proaktív fedett nyomozás mellett szól: *„Külön probléma az ex post bűnüldözéssel, hogy egyszerűen túl későn jön. A terroristákat például nem rettentik el a büntetőjogi szankciók, még ha elítélésük nem is ütközik bizonyítási nehézségekbe. Lehetnek éppen öngyilkos merénylők, de ha nem is azok, örömmel veszik a büntetést, mint a mártírrá*

¹¹ Julius WACHTEL: From morals to practice: Dilemmas of control in undercover policing. *Crime, Law and Social Change* 18. évf. (1992) 145. o.

¹² KISS Anna: A sértett szerepe a büntetőeljárásban. Doktori értekezés. Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2006. 55. o.

válás egyik formáját. Az egyetlen módszer, hogy visszatartsuk őket katasztrofális veszteségek okozásától, hogy elfogjuk őket, mielőtt lecsapnak. Ahogy más elrettenthetetlen személyeket is, mint például a szexuális bűncselekmények elkövetőit. A kényszeres gyermekmoleesztálók gyakran évekig, néha évtizedekig folytatják tevékenységüket, míg az áldozataik végül előlépnek. Addig az időpontig, amíg ex post módszerekkel leleplezik őket, már elfogadhatatlan károkat okoztak.”¹³ A fedett nyomozást tehát szükséges lehet a bűncselekmények megelőzésére, vagy folyamatban lévő bűnös tevékenységek megszakítására is alkalmazni.

1.2. A témaválasztás indokai, a kutatás céljai és módszerei

A fedett nyomozó alkalmazását, és általa a rendőrségnek bünszervezetekbe való beépülését 1999. óta teszi lehetővé a magyar jog. Az azóta eltelt időszakban még senki sem végzett kizárólag erre a titkosszolgálati eszközre irányuló átfogó kutatást. Témaválasztásunkban azonban az is szerepet játszott, hogy a bűnüldözés egyik legérdekesebb területének tartjuk a fedett nyomozást, amely a nyílt nyomozati módszerekhez képest kettős, részleteiben sokszor a hagyományos bűnüldözői mentalitással ellentétes irányú gondolkodást követel meg. E kettősség nemcsak a bűnügyi gyakorlat szóban forgó, sajátos szegmensében dolgozók, hanem a fedett nyomozást elméleti és jogi szempontból vizsgálók számára is nagy szellemi kihívást jelent.

További érv a fedett nyomozás kutatása mellett az, hogy a külföldön megfigyelhető bűnüldözési tendenciák egyértelműen e módszer fokozatos térnyerését jelzik,¹⁴ és valószínűleg Magyarországon is hasonló folyamat prognosztizálható a jövőben. Mivel hazánkban még viszonylag új intézményről van szó, a külföldi jogalkotási megoldások és jogalkalmazási, valamint gyakorlati tapasztalatok megismerése révén talán megelőzhetőek azok a kudarok és nem kívánatos következmények, amelyek a fedett nyomozás fokozatos fejlődését jellemezték az elmúlt évtizedekben a világon mindenhol.

A fedett nyomozás vonzerejét továbbá mindig is az a körülmény jelentette számunkra, hogy a hatóságokat tevékenységük leplezésével, sokszor csalással, megtévesztéssel kijátszani törekvő bűnözők e bűnüldözési technika alkalmazása esetén saját módszereik csapdájába esnek. Az állami szerveknek azonban a bűnelkövetőkkel ellentétben törvényesen kell eljárniuk a megtévesztés gyakorlása során is. Jelen értekezés célja ezért

- a fedett nyomozás hatályos szabályozásának vizsgálata,

¹³ Bruce HAY: Sting Operations, Undercover Agents, and Entrapment. *Missouri Law Review* 2005/2. 396. o.

¹⁴ Simon BRONITT: The Law in Undercover Policing: A Comparative Study of Entrapment and Covert Interviewing in Australia, Canada and Europe. *Common Law World Review* 2004/1. 35-36. o.

- az e módszer alkalmazására vonatkozó büntető eljárásjogi és kriminalisztikai ismeretek feltárása,
- a fedett nyomozó bevetésével járó jogi problémák bemutatása,
- és azok megoldására javaslatok kidolgozása.

A fedett nyomozó alkalmazására és tevékenységének hatáira vonatkozóan sok különböző – gyakran egymással ellentétes – nézet létezik, talán csak abban van egyetértés, hogy ez az eszköz a „szükséges rossz” a modern bűnüldözésben.

1. Az egyik fő kérdés, amely a vitákat generálja, hogy a fedett nyomozó elkövethet-e bűncselekményt a működése során, vagy ezt már nem szabad megengedni számára egy jogállamban.

2. Szintén rendkívül ellentmondásos a bűncselekmények elkövetésben játszott hatósági kezdeményező szerep megítélése, annak eldöntése, hogy mikor leplez le egy már meglévő bűnelkövetői elhatározást a fedett nyomozó, és mikor hozza ő maga létre és ülteti a célszemély elméjébe a bűncselekmény elkövetésének gondolatát, és válik ezáltal felbujtóvá.

3. A harmadik nagy problémakör a bizonyítás törvényességéhez kapcsolódik. Mint minden bűnüldözés érdekében alkalmazott titkosszolgálati eszköznek, a fedett nyomozó bevetésének is a bizonyítékok megszerzése és a büntetőjogi felelősségre vonás lehetővé tétele a fő célja. Azonban sok eljárásjogi problémát vet fel a saját észleleteinek, valamint az általa gyűjtött más bizonyítékoknak a jogszerű felhasználása is.

A kutatás gerincét ezért a fedett nyomozásra vonatkozó hatályos szabályozás elemzése mellett a felsorolt három problémakör vizsgálata képezi. Az értekezés ezeket taglaló fejezetei jelentik a büntető eljárásjogi megközelítést, de a jogi aspektus természetesen sosem választható el teljesen a kriminalisztikai nézőponttól. Utóbbi tudományág részeként a fedett nyomozás területén rendkívül nagy jelentőséggel bírnak a sajátos kriminálpszichológiai ismeretek, mivel a megváltoztatott identitás alatt való működés követelményeinek való megfelelés, illetve az abból következő mentális problémák kordában tartása nélkül eredményes fedett nyomozás nem képzelhető el. Kiemelten foglalkozunk ezért az értekezésben a fedett nyomozás pszichológiai vonatkozásaival is.

Mindezek mellett a disszertációban megkíséreljük feltárni a fedett nyomozás történeti gyökereit, valamint górcső alá vesszük a fedett nyomozó alkalmazását mint a nemzetközi rendőri együttműködés egyik intézményét több ország közös, bűnözéssel szembeni fellépésének relációjában.

Munkánk során döntően a jogtudományi kutatás eszköztárát alkalmaztuk, amelynek része a tételes jog értelmezése és elemzése, a külföldi szabályozási minták vizsgálata, a

magyar, német és angol nyelvű szakirodalom tanulmányozása, a külföldi és hazai jogalkalmazói döntések, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) ítéleteinek bemutatása és értelmezése, azokból következtetések levonása. Igyekeztünk azonban gyakorlati ismereteket is szerezni a titkos ügynökök magyarországi alkalmazásáról, ennek érdekében interjúkat készítettünk volt fedett nyomozókkal, a fedett nyomozók kiképzésében és irányításában részt vevő személyekkel, valamint ezen a területen dolgozó kriminálpszichológus szakemberrel is.

II. FOGALMI MEGHATÁROZÁSOK ÉS JOGI KERETEK

Az alábbiakban meghatározzuk a kutatás tárgya szempontjából kulcsfontosságú fogalmakat és bemutatjuk azokat az alapvető jogszabályi rendelkezéseket, amelyek felhatalmazása alapján, és amelyek keretében a fedett nyomozás végezhető.

2.1. A titkosszolgálati eszköz fogalma

A hatályos magyar jog a titkosszolgálati eszközre vonatkozóan nem tartalmaz definíciót, egyedül az 1990. évi X. törvény tartalmazta 1996-ban történő hatályon kívül helyezéséig az ún. „különleges titkosszolgálati eszközök” fogalmát (lásd 3.3. pont). A fogalom meghatározásakor ennek a törvénynek a szövegezésére támaszkodunk, mivel helyesen hangsúlyozta a titkosszolgálati eszközök két legfontosabb elemét. Titkosszolgálati eszközről beszélhetünk tágabb, teoretikus értelemben, valamint szűkebb, materiális értelemben.

2.1.1. A titkosszolgálati eszköz tágabb (teoretikus) értelemben

A titkosszolgálati eszköz tágabb értelemben az érintett tudta nélkül történő, és az egyes alkotmányos, valamint állampolgári és emberi jogainak (a magánlakás sérthetlensége, a magántitok és a levéltitok védelméhez való jog, a személyes adatok védelméhez való jog, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) szükségszerű sérelmével járó hatósági adatgyűjtési módszer. Két elmaradhatatlan eleme, hogy egyrészt az érintett tudta nélkül kerül sor az alkalmazására, másrészt pedig, együtt jár az érintett magánszférájába, alapjogaiba való behatolással. Ezért köti az Alkotmány¹⁵ 40/A. § (4) bekezdése a „titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazásáról” szóló törvények elfogadását a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatához.¹⁶

A titkosszolgálati eszközök alkalmazásáról, mint ahogy azt a nevük is mutatja, csak hatósági tevékenységgel kapcsolatban beszélhetünk, magánszemélyek nem jogosultak az ilyen módon való adatgyűjtésre.

¹⁵ A Magyar Köztársaság Alkotmánya [1949. évi XX. törvény].

¹⁶ Az Alkotmány helyébe 2012. január 1-jétől Magyarország Alaptörvénye lép, amelyet az Országgyűlés 2011. április 18-án fogadott el. Az ehelyütt idézett rendelkezés az Alaptörvényben is szerepel, mivel „sarkalatos törvényben” való szabályozást ír elő a titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazására [46. cikk (6) bekezdés]. „A sarkalatos törvény olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges” [Alaptörvény T) cikk (4) bekezdés].

2.1.2. A szűkebb (materiális) értelemben vett titkosszolgálati eszköz

Szűkebb, materiális értelemben a leplezett hatósági adatgyűjtésre szolgáló – és a tágabb értelemben vett titkosszolgálati eszköz alkalmazásához többnyire nélkülözhetetlen – technikai berendezéseket, műszaki és informatikai megoldásokat (pl. puskamikrofon, rejtett kamera, kémsoftver stb.) értjük titkosszolgálati eszközön. Azért csak többnyire nélkülözhetetlenek, mert egyes operatív eszközök nem igényelnek speciális technikai támogatást: például megfigyelés, követés. Ugyanakkor a telefonlehallgatás, mint tágabb értelemben vett titkosszolgálati eszköz nem képzelhető el az ahhoz szükséges különleges technikai berendezések nélkül.

Megjegyezendő, hogy a szűkebb értelemben vett titkosszolgálati eszközök hazánkban haditechnikai terméknek minősülnek, és megszerzésük, birtoklásuk engedélyköteles. A haditechnikai termékek gyártásának és a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának engedélyezéséről szóló 2005. évi CIX. törvény XXVI. fejezete hat csoportba osztja a titkosszolgálati eszközöket: 1. Lehallgató eszközök, ezek alkatrészei és tartozékai; 2. a lehallgató eszközök felderítésére, működésének kimutatására szolgáló eszközök; 3. a titkos vizuális megfigyelés eszközei; 4. a titkos behatolás eszközei; 5. rejtjelező és titkosító berendezések; 6. egyéb eszközök.

A magyar jog a „titkosszolgálati eszköz” kifejezést materiális értelemben használja, a tágabb értelemben vett fogalomra a „titkosszolgálati módszerek” szóösszetétellel utal. Az előbbi kifejezés széles körben való elterjedtségére tekintettel azonban szükségesnek tartjuk az – általunk felvázolt – két fajta értelmezés alkalmazását, azzal, hogy amikor külön nem jelezzük, az értekezésben mindig a tágabb értelemben vett fogalmat értjük „titkosszolgálati eszköz” alatt. A titkosszolgálati eszközök alkalmazására pedig egységesen a „hírszerzés” kifejezéssel utalunk a továbbiakban.

2.2. A bűnügyi hírszerzés fajtái és jogi keretei

A bűnügyi hírszerzés alatt a titkosszolgálati eszközök bűnüldözési célú alkalmazását értjük.¹⁷ (Egyes szerzők különbséget tesznek tágabb, illetve szűkebb értelemben vett bűnügyi hírszerzés között, az utóbbi alatt a rendőrség hivatásos állományának bűnügyi szempontból jelentős pozíciókba való telepítését, beépülését értve.)¹⁸ A bűnügyi hírszerzésnek hatályos jogunkban két fajtája létezik: a titkos információgyűjtés (a továbbiakban: TIGY) és a titkos adatszerzés (a továbbiakban TASZ). Előbbit a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény

¹⁷ FINSZTER Géza: A titkos felderítés kriminalisztikája. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminalisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 969. o

¹⁸ BALLÁNÉ – BORSZÉKI – LAKATOS: Kriminálmetodológia. Rejtjel Kiadó, Budapest 2000. 106-107. o.

(a továbbiakban: Rtv.), valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: Navtv.) szabályozza [Rtv. 63-74. §, Navtv. 51-65. §], míg utóbbit a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 200-206. §-ai, amely törvény tartalmaz rendelkezéseket a büntetőeljárás megindítása előtt végzett, bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eredménye bírósági eljárásban való felhasználásának feltételeiről is [Be. 206/A. §, 207. § (2) bekezdés b) pont].

2.2.1. A titkos információgyűjtés

A titkos információgyűjtésen belül különbséget kell tenni a bírói engedélyhez nem kötött, valamint a bírói engedélyhez kötött eszközök között. A bírói engedélyhez nem kötött eszközök az alábbiak:

- informátor, bizalmi személy vagy a rendőrséggel titkosan együttműködő más személy igénybevétele;
- az eljárás céljának leplezésével történő információgyűjtés, adatellenőrzés (puhatolás);
- fedőokiratok kiállítása és felhasználása, fedőintézmény létrehozása és fenntartása;
- személyek, valamint járművek, épületek és más objektumok egyszerű megfigyelése illetőleg technikai eszközzel történő megfigyelése és nyomon követése;
- krimináltechnikai csapda alkalmazása;
- mintavásárlás, álvásárlás, bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe való beépülés, ellenőrzött szállítás;
- a sértett helyettesítése rendőr igénybevételeivel;
- hírközlési rendszerekből és egyéb adattároló eszközökből történő információgyűjtés;
- fedett nyomozó alkalmazása¹⁹ [Rtv. 64. § (1) bekezdés a)-h) pont].

¹⁹ A felsorolt titkos információgyűjtési eszközök közül három kizárólag a fedett nyomozó révén alkalmazható (álvásárlás, bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe való beépülés), míg más eszközök esetén (mintavásárlás, ellenőrzött szállítás) fedett nyomozó is lehet alanya a bevetésnek. Lásd 4.3. pont.

A törvény a fenti titkos információgyűjtési eszközök eredményes alkalmazása céljából lehetővé teszi a rendőrség számára:

- titkos együttműködési megállapodás kötését természetes személyekkel, jogi személyekkel vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel [Rtv. 64. § (2) bekezdés];
- a bűnüldözés szempontjából különleges fontosságú szervezeteknél hivatásos szolgálati, közszolgálati, közalkalmazotti jogviszony, illetve munkajogviszony létesítésének kezdeményezését [Rtv. 64. § (2)-(3) bekezdés]; valamint
- fedőadatok elhelyezését a különböző közigazgatási nyilvántartásokban [Rtv. 64. § (8) bekezdés].

Szintén a titkos információgyűjtés szabályai között találjuk az együttműködők díjazásának [Rtv. 66. § (1) bekezdés], valamint a nyomozati alku kilátásba helyezésének lehetőségét [Rtv. 67. §] és az ún. adatkérést, amelynek keretében a rendőrség titkos információgyűjtésre felhatalmazott nyomozó szervének vezetője kétévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő, szándékos bűncselekmény felderítése érdekében az ügyvel összefüggő adatok szolgáltatását igényelheti az adóhatóságtól, a postai szolgáltatótól, az elektronikus hírközlési szolgáltatótól, az egészségügyi és a hozzá kapcsolódó adatot kezelő szervtől, továbbá a banktitoknak, fizetési titoknak, értékpapírtitoknak, pénztáritoknak és egyéb üzleti titoknak minősülő adatot kezelő szervtől [Rtv. 68. § (1) bekezdés].

Szükséges megjegyezni, hogy a bírói engedélyhez nem kötött eszközök közül néhány alkalmazásához az ügyész engedélye vagy jóváhagyása szükséges: ilyenek az álvásárlás; a bizalmi vásárlás; a bűnszervezetbe való beépülés; az ellenőrzött szállítás, ha abban fedett nyomozó is részt vesz; a nyomozati alku kilátásba helyezése; valamint az adatkérés.

A Be. alapján lehetőség van a büntetőeljárás megindítása után a „nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenysége” (a továbbiakban: EASZ) keretében is bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési eszközök alkalmazására [Be. 178. § (2) bekezdés]. A Be. úgy rendelkezik, hogy a nyomozó hatóság az e körbe tartozó tevékenységét a reá irányadó törvény (tehát az Rtv. és a Navtv.) szerint végezheti, de a Be. is tartalmaz rendelkezéseket (pl. a jelentésről) e tárgyban. Az EASZ tehát titkos eszközök alkalmazása esetén nem más, mint a büntetőeljárás megindítása után végzett, bírói engedélyhez nem kötött, *sui generis* titkos információgyűjtés. Amelynek témánk szempontjából azért van kiemelt jelentősége, mert a Be. az EASZ szabályai között határozza meg a fedett nyomozó fogalmát és ad egyúttal lehetőséget a nyomozás során történő alkalmazására.

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés (a továbbiakban: BTIGY) keretében a rendőrség a nyomozás elrendeléséig

- magánlakást titokban átkutathat, az észlelteket technikai eszközökkel rögzítheti;
- a magánlakásban történeteket technikai eszközök segítségével megfigyelheti és rögzítheti;
- postai küldeményt, valamint beazonosítható személyhez kötött zárt küldeményt felbonthat, ellenőrizheti, és azok tartalmát technikai eszközzel rögzítheti;
- elektronikus hírközlési szolgáltatás útján továbbított kommunikáció tartalmát megismerheti, az észlelteket technikai eszközzel rögzítheti; valamint
- számítástechnikai eszköz vagy rendszer útján továbbított, vagy azon tárolt adatokat megismerheti, rögzítheti és felhasználhatja [Rtv. 69. § (1) bekezdés].

A fenti, a magánszférát és emberi jogokat nagy mértékben sértő eszközök alkalmazására csak az alábbi bűncselekmények vonatkozásban van lehetőség:

- olyan büntett esetben, amelyet a törvény 5 évi, vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget;
- a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése, a kitartottság, a hivatali visszaélés esetében;
- bármely üzletszerűen vagy bűnszövetségben elkövetett, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetében;
- az emberkereskedelem, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, a kerítés, az embercsempészség, a bűnpártolás, a visszaélés szigorúan titkos és titkos minősítésű adattal, a visszaélés bizalmas minősítésű adattal, a visszaélés korlátozott terjesztésű minősítésű adattal, a vesztegetés, a vesztegetés nemzetközi kapcsolatban, a környezetkárosítás, a természetkárosítás, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmények három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett alakzata esetében; valamint
- a felsorolt bűncselekmények kísérletének és – ha az előkészületet a törvény büntetni rendeli – előkészületének esetében [Rtv. 69. § (3) bekezdés].

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtési eszköz alkalmazása iránti kérelmet a rendőrség hatáskörrel és illetékességgel rendelkező felderítő szervének vagy nyomozó hatóságának vezetője terjesztheti elő. A kérelemnek tartalmaznia kell

- a különleges eszköz alkalmazásának helyét, az alkalmazással érintett nevét illetőleg az azonosításra alkalmas – rendelkezésre álló – adatot;
- az alkalmazni kívánt különleges eszköz megnevezését;
- az alkalmazás tervezett kezdetét és végét napban és órában meghatározva;
- az alkalmazás törvényi feltételeinek meglétére vonatkozó indokolást [Rtv. 70. § (2) bekezdés].

A kérelemről az engedélyt kérő nyomozó hatóság székhelye szerint illetékes helyi bíróságnak a megyei bíróság elnöke által kijelölt bírója a benyújtástól számított 72 órán belül indokolt végzéssel határoz. A bíró a kért eszköz alkalmazását esetenként legfeljebb 90 nappal engedélyezheti, de újabb kérelem esetén egy alkalommal 90 nappal ismételtlen meghosszabbíthatja [Rtv. 71. § (1)-(3) bekezdés].

2.2.2. A titkos adatszerzés

A Be. 200. § (1) bekezdése szerint az ügyész és a nyomozó hatóság bírói engedély alapján az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak ismertetéséig titkos adatszerzést alkalmazhat.

A TASZ Be-ben található szabályai érdemben nagyrészt azonosak a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés Rtv-ben lefektetett szabályaival:

- ugyanazok a tevékenységek végezhetők mind a TASZ mind a BTIGY keretében, azzal a különbséggel, hogy titkos adatszerzés esetében magánlakás titokban történő átkutatásának nincs helye;
- ugyanazon bűncselekmények esetén alkalmazható a BTIGY és a TASZ is azzal a különbséggel, hogy ha a nyomozást az ügyész végzi, titkos adatszerzésre a Be-ben meghatározott további bűncselekmények esetében is lehetőség van;
- a TASZ és BTIGY vonatkozásában is megegyezik a magánlakás fogalma (bővebben lásd 7.1.3. pont);
- TASZ-ra is csak kétszer 90 napig van lehetőség;
- mindkét bűnügyi hírszerzési forma estében lehetőség van késedelmet nem tűrő esetben 72 óráig bírói engedély nélkül is eljárni;

– az érdektelen adatokat meg kell semmisíteni stb.

Azonban – túl azon az alapvető eltérésen, hogy a TASZ csak a nyomozás alatt lehetséges, míg BTIGY kizárólag a büntetőeljárás megindítása előtt – különbségek is felfedezhetők a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés szabályozásában. Ezek egy része csak adminisztratív jelentőségű: például a TASZ-t a nyomozási bíró engedélyezi nem a kijelölt helyi bírósági bíró, az ügyész indítványára és nem a nyomozó hatóság vezetőjének kérelmére. Általánosságban az mondható el, hogy a TASZ szabályozása jóval bővebb, és ebből következően több garanciális elemet tartalmaz. A Be. például meghatározza a TASZ célszemélyeinek körét (a gyanúsított, a bűncselekmény elkövetésével a nyomozás addigi adatai alapján gyanúsítható személy, valamint az ezek valamelyikével bűnös kapcsolatot tartó személy) és ki is rekeszt azok közül egyes személyeket (pl. az egyházi személyt), míg a BTIGY esetében ilyen rendelkezést nem találunk. Fontos különbség, hogy a TASZ vonatkozásában érvényesül az arányosság követelménye, azaz a titkos adatszerzésnek csak akkor van helye, ha megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan, vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, és a titkos adatszerzéssel a bizonyíték beszerzése valószínűsíthető [Be. 202. § (6) bekezdés].

Szintén kiemelendő törvényi előírás, hogy a titkos adatszerzés végrehajtásáról jelentést kell írni, amely részletesen tartalmazza a titkos adatszerzés lefolyását, és amelyet úgy kell elkészíteni, hogy abból a bíróság engedélyező végzésében foglaltak megtartása megállapítható legyen.

A TASZ és a BTIGY szoros kapcsolatát nemcsak az jelzi, hogy adott esetben a nyomozás elrendelését megelőzően folytatott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés a nyomozás elrendelése után „átalakul” titkos adatszerzéssé [Be. 200. § (4) bekezdés], hanem a beszerzett bizonyítékok felhasználására vonatkozó rendelkezések is összekötik a két intézményt. A Be. tartalmazza mind a TASZ, mind pedig a BTIGY során beszerzett bizonyítékok célhoz kötött felhasználására vonatkozó szabályokat, és ez utóbbi adatok esetében is a TASZ feltételeinek teljesülését várja el.

A titkos adatszerzés eredménye annak a bűncselekménynek a bizonyítására, és azzal szemben használható fel, amely miatt, és akivel szemben a titkos adatszerzést a bíróság engedélyezte. Akivel szemben a titkos adatszerzést a bíróság engedélyezte, a titkos adatszerzés eredménye olyan bűncselekmény bizonyítására is felhasználható, amelyet az engedélyben nem jelöltek meg, feltéve, hogy a titkos adatszerzés Be-ben meghatározott feltételei ez utóbbi bűncselekmény tekintetében is fennállnak. Annak a bűncselekménynek a

bizonyítására, amely miatt a titkos adatszerzést a bíróság engedélyezte, a titkos adatszerzés eredménye minden elkövetővel szemben felhasználható [Be. 206. § (3)-(5 bekezdés)].

A bűnüldözési célból folytatott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban bizonyítékként akkor használható fel, ha a titkos adatszerzés engedélyezésének a Be-ben meghatározott feltételei a bizonyítani kívánt bűncselekmény tekintetében fennállnak, és a titkos információgyűjtés engedélyezését kérő szerv a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a nyomozást haladéktalanul elrendelte vagy a feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett. Ha a BTIGY során keletkezett és rögzített adat az engedélyben nem megjelölt személyre, illetve nem megjelölt bűncselekményre vonatkozik, a nyomozási bíró az ügyész megkeresésére dönt a bizonyítékok felhasználhatóságáról. [Be. 206/A. §]

Mindezekre az azonosságokra, hasonlóságokra és – a titkos adatszerzés sokkal inkább jogállami szabályozására utaló – különbségekre figyelemmel megfontolandó lenne *de lege ferenda* egybeolvasztani és egységesen szabályozni a bűnüldözési hírszerzés szóban forgó két intézményét.

2.3. A fedett nyomozó és a fedett nyomozás fogalma de lege lata

A fedett nyomozóra törvényeink két fajta meghatározást adnak: a Be. 178. § (2) bekezdése szerint a fedett nyomozó a „*nyomozó hatóság olyan tagja, aki e minőségét leplezi,*” míg az Rtv. 68/F. § e) pontja szerint a fedett nyomozó „*a titkos információgyűjtés keretében eljáró, a kilétét leplező rendőr*”. A Navtv. 52. § 4. pontja ugyanezt a meghatározást tartalmazza a rendőr helyett pénzügyi nyomozóra vonatkoztatva.

A fedett nyomozást mint tevékenységet a magyar jog külön nem definiálja, a fenti meghatározások, és azok törvényben való elhelyezkedésének rendszertani értelmezése alapján a nyomozó hatóság kilétét leplező tagja által, bűnüldözési célból végzett titkos információgyűjtő tevékenység.

2.4. A törvényi meghatározások kritikája

A fedett nyomozó fogalmának egyik meghatározása sem kielégítő. Mindkét definícióval szemben kritikaként fogalmazható meg az a tény, hogy a fedett nyomozó lényegi elemének számító „fedésről”, az identitás eltitkolásának módjáról egyáltalán nem ejt szót. Önmagában a nyomozó hatósághoz való tartozás leplezése álláspontunk szerint még nem tekinthető fedett nyomozásnak, és ezt a törvényben szereplő meghatározásoknak is kifejezésre kellene juttatniuk.

A fedett nyomozó ugyanis azért „fedett,” mert a kilétét egy valótlan adatokat tartalmazó okiratokkal, ebből a célból a rendelkezésére bocsátott pénzügyi és tárgyi eszközökkel alátámasztott, megváltoztatott identitás segítségével (ún. legendával) leplezi. Ezek hiányában fedésről és fedett nyomozóról nem beszélhetünk, hiszen egy egyenruhát nem viselő, a saját identitása és hivatali minősége tekintetében verbális úton megtévesztést gyakorló rendőrrel is elmondható az, hogy kilétét titkolja, de ez önmagában csak leplezett módon való információszerzést jelent, nem fedett nyomozást, hiszen az jóval összetettebb tevékenység.

A rendőri jelleg leplezésével történő információgyűjtés sokkal gyakrabban indokolt, és sokkal egyszerűbb eljárás, mint a fedett nyomozás, amelyet éppen ezért el kellene választani az utóbbi fogalmától.

2.4.1. A legenda fogalma és elemei

A fedett nyomozó fogalmának lényegi eleme tehát a legenda, amely egy – a titkos ügynök valódi személyazonosságának megváltoztatásával létrehozott – látszólagos (pszeudo-) identitás, és a hozzá tartozó, valós elemeket is tartalmazó, de egészében véve szintén kitalált fedőtörténet. A fedőtörténetet azért tarjuk fontosnak kiemelni, mert önmagában a megváltoztatott identitás még nem elegendő a fedett nyomozás céljainak eléréséhez.

Ahhoz, hogy valaki a kriminális milióbe behatoljon, rendelkeznie kell egy olyan (természetesen szintén fiktív) élettörténettel és életvezetéssel is, amely alkalmas a célszemélyek bizalmának elnyerésére általában, valamint a konkrét megbízatás vonatkozásában. Ennek megfelelően a legendán belül három elemet különböztethetünk meg: új személyazonosság (szűkebb értelemben vett legenda), életvezetési legenda és akciólegenda (együtt: fedőtörténet).

2.4.1.1. Az új személyazonosság és megteremtésének eszközei

Az új személyazonosság természetesen új nevet (fedőnév) és új személyi adatokat jelent, amelyek igazolására a valótlan adatokat tartalmazó eredeti okmányokkal is ellátják a nyomozót. Az Rtv. szerint a rendőrség a rendőri jelleg leplezésére fedőokiratot állíthat ki [Rtv. 64. § (1) bekezdés c) pont], valamint a fedett nyomozó és a fedőokirat védelme érdekében a közigazgatási nyilvántartásokban (személyi adat- és lakcímnnyilvántartás, személyi igazolvány nyilvántartás, anyakönyvi nyilvántartás, úti okmány nyilvántartás, gépjárművezetői engedély és gépjármű nyilvántartás, ingatlan-nyilvántartás, cégnyilvántartás stb.) fedőadatokat helyezhet el [Rtv. 64. § (8) bekezdés]. Az Rtv. azonban lehetővé teszi a

rendőri jelleg leplezése céljából fedőintézmény (pl. a fedett nyomozó fiktív munkahelye) létrehozását és fenntartását is [Rtv. 64.§ (1) bekezdés c) pont.]

A fedőokmányokból azonban csak a legszükségesebbeket ajánlott kiállítani és használni, minél több okmány van ugyanis, annál több az ellenőrzési lehetősége egy gyanakodó személynek.²⁰ A fedőnév felvételekor a keresztnév megváltoztatása nem javasolt, az ugyanis olyan mélyen gyökeredzik az ember személyiségében, hogy stressz-szituációban önkéntelen reakciót is kiválthatna (ha pl. a nyomozó igazi nevét kiabálja valaki véletlenül). A néven kívül az egyéb személyi adatok esetén – a lakcímet és a születési dátumot kivéve, amely nem lehet a valóságtól elrugaszkodott – már érvényesülhet a nyomozó fantáziája,²¹ a lényeg az, hogy új adatait meg tudja jegyezni.²²

Ami a pseudo-identitás hivatalos részét illeti tehát, az tökéletesen modellezhető: a fedett nyomozót az utcán igazoltató rendőrök sem vennék észre, hogy kivel van dolguk. Még akkor sem, ha az adatok ellenőrzése érdekében rádióon egyeztetnek a központi nyilvántartással – ezért szükséges a fedőadatok elhelyezése. Sokkal nehezebb azonban a bűnözői múlt, a bűnözői körökhöz való tartozás látszatának előidézése, a fedőtörténet elhitetése a célbavett bűnelkövetőkkel. A kapcsolatfelvétel a célszemélyekkel alapvetően három módon történhet: a hatóságokkal együttműködő bizalmi személy révén, egy már elfogadott legendával rendelkező másik fedett nyomozó segítségével, vagy mindenfajta segítség nélkül, önállóan (ez az ún. „hideg megismerés”).

2.4.1.2. Az életvezetési legenda

Nemcsak a fedőnévnek kell közel lennie a valódi névhez, az új személyazonossághoz tartozó kitalált élettörténet és életvitel, azaz az életvezetési legenda maga sem lehet teljes fikció. Minél kevesebb valótlan elemet kell hozzá kitalálni, és minél közelebb van a legenda a nyomozó valódi személyiségéhez és élettörténetéhez, annál nagyobb a siker esélye, és annál kisebb a lelepleződés veszélye.²³

Az életvezetési legendához tartozik a legenda személyiség lakóhelye, amely természetesen nem lehet azonos a nyomozó saját civil, vagy a hozzá kötődő személyek lakcímével. A fedőlakás léte nem jelenti azt, hogy a nyomozónak ténylegesen ott kell élnie

²⁰ Art BUCKWALTER: *Surveillance and Undercover Investigation*. Butterworth Publishers, Boston, 1983. 137. o.

²¹ A magyar kiképzési gyakorlatban az új személyazonosság és az életvezetési legenda kitalálását döntően a leendő fedett nyomozóra bízják, a kiképzést végzők azt csak ellenőrzik, meghallgatások alkalmával tesztelik, valamint elvégzik rajta a szükséges változtatásokat és pontosításokat.

²² Ennek jó próbája az általunk megkérdezett egyik nyomozó szerint a mobiltelefon vásárlása a fedőszemély nevére.

²³ Laurence MILLER: *Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide*. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/2. 9. o.

(erre csak a több éves bevetéseket megvalósító amerikai titkos ügynököket tudnánk példaként felhozni). Azonban gondoskodnia kell arról, hogy úgy tűnjön, mintha ott élne, ezért időről-időre meg kell jelennie a fedőlakhelyen és környékén, valamint ismernie kell az egész lakókörnyezetet a lelepleződés elkerülése érdekében.

A fedett nyomozás során az egyik legnagyobb stressz-kiváltó tényező a lelepleződéstől való félelem, amely azonban jelentősen csökkenthető, ha a legendát képező információk részben valósak, ellenőrizhetetlenek, vagy éppen ellenőrizhetők, de „golyóállóak”. (Egyes kifinomult bűnözői csoportoknál, még az is előfordul, hogy magánnyomozót fogadnak a számukra gyanús személyek ellenőrzésére.)²⁴

Az életvezetési legenda abból a szempontból is fontos, hogy a megélésének intenzitása alapján különbözteti meg a szakirodalom a fedett nyomozók (*undercover agents*) két típusát: a könnyű fedéses (*light cover*), valamint a mély fedéses (*deep cover*) ügynököket. A két fajta fedett nyomozó közötti különbséget az határozza meg, hogy a pszeudo-identitás fenntartása mellett a nyomozó milyen mértékben élheti a valódi személyazonosságához tartozó életét. A könnyű fedéses nyomozók csak alkalmanként, és akkor is csak rövid ideig (amely pár napot, esetleg hetet jelent) bújnak a legendát jelentő személy bőrébe, de ezen kívül megtartják a valódi személyazonosságukat és élnek az ahhoz tartozó életüket. Ezzel szemben a mély fedéses nyomozók a megbízatás időtartamára a külső szemlélő számára teljes egészében „eggyé válnak” a legenda személlyel, kizárólag annak – jellemzően bűnözői – életét élve, és ez akár hónapokig vagy évekig is eltarthat.²⁵ Ebben az esetben az életvezetési legenda a bevetés idejére teljes mértékben átveszi a nyomozó valódi életének szerepét, ezért ezt az esetet találóan „szociális halálnak és újjászületésnek” titulálják a szakirodalomban,²⁶ mivel a valódi személyiség a társadalom számára megszűnik a bevetés idejére, és létrejön egy új, addig nem ismert identitás a legenda formájában.

2.4.1.3. Az akciólegenda

Az akciólegenda a fedett nyomozó konkrét megbízatásához kötődő fedőtörténetét jelenti. A titkos ügynök mindig olyan fedőtörténetet ad elő a célszemélyeknek, amely a bizalmuk elnyeréséhez és az adott műveleti cél eléréshez a legmegfelelőbbnek tűnik. Az akciólegenda tehát megbízatásról megbízatásra változik, az életvezetési legendával csak mély fedéses akció esetén esik teljes mértékben egybe.

²⁴ Stephen R. BAND – Donald C. SHEEHAN: Managing Undercover Stress – The Supervisor’s Role. *FBI Law Enforcement Bulletin* 1999/2. 2. és 3 o.

²⁵ George I. MILLER: Observations on Police Undercover Work. *Criminology* 1987/1. 28. o.

²⁶ Bruce A. JACOBS: Undercover Deception: Reconsidering Presentations of Self. *Journal of Contemporary Ethnography* 21. évf. 2. sz. (1992-1993) 200. o.

Az életvezetési legenda és az akciólegenda megteremtéséhez és fenntartásához szükséges pénzügyi és tárgyi eszközökről (járművek, ékszerek, ruhák stb.) a nyílt jogszabályokban nem találunk rendelkezést. Mivel az Rtv. szerint „speciális működési kiadásnak” minősülnek a rendőrség titkos információgyűjtő tevékenységéhez, a titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek alkalmazásához közvetlenül kötődő személyi és tárgyi vonatkozású kiadások, az említett tételek is ebbe a körbe tartoznak [Rtv. 68/A. § (2) bekezdés].

Annyi azonban bizonyos, hogy a fedett nyomozás meglehetősen költséges bűnüldözési mód, és nem csak a fedőtörténethez kapcsolódó tárgyi kiadások miatt. Néhány bűncselekménytől eltekintve, a bűnözés világában minden a pénzről szól, és aki nem rendelkezik megfelelő anyagi háttérrel, az nem is tud mély kapcsolatokat létrehozni a kriminális miliőben. Az illegális ügyletek létrejöttéhez a bűnözői körökben elengedhetetlen, hogy a potenciális vásárló – így a fedett nyomozó is – előzetesen demonstrálja a fizetőképességét, erre szolgál a fedett nyomozásban az ún. mutatópénz. A mély fedéses akciók esetében ugyanakkor sokszor elkerülhetetlen az, hogy a fedett nyomozó ténylegesen is fizessen a célszemélyeknek. Egy bűnszervezetben például a hierarchia alsóbb fokán álló tagok bevételeik meghatározott részét rendszerint a felettük állónak kell, hogy jutassák. Ha ugyanezt egy, a bűnszervezetbe beépült fedett nyomozó elmulasztaná, megrendülne a legendájába vetett bizalom (a kifizetés természetesen a titkos ügynök esetében nem illegális forrásokból, hanem az „adófizetők pénzéből” történik).

2.4.1.4. A legenda időtartama

A legenda megteremtése nehéz és időigényes feladat, és kiépítésével kapcsolatban különösen kell figyelni minden, esetleges későbbi dekonspirálódáshoz, azaz lelepleződéshez vezető körülmény semlegesítésére. Ebből következően megváltoztatott identitást egy nyomozónak nem rövid időtartamra hoznak létre, hanem a hosszútávú célokat szem előtt tartva, már csak azért is, mert a fedett nyomozás tipikusan hosszabb idő alatt képes csak eredményeket produkálni. A jogirodalmi definíciók – de néhol még a jogszabályok is (pl. Németország, lásd V. fejezet) – is hangsúlyozzák, hogy a legenda huzamosabb időre szól. A magyar szabályozás ennek a tényezőnek sem szentel figyelmet, annak alapján tehát a valódi identitás leplezése egy rendőr részéről fedett nyomozásnak számít, történjen bármilyen rövid ideig is.

2.4.2. A fedett nyomozó és a fedett nyomozás teoretikus fogalma

A jelen alponthban kifejtett indokokra figyelemmel a *de lege lata* fogalomtól eltérően a fedett nyomozó és fedett nyomozás fogalmát elméleti szempontból az alábbi módon határozzuk meg: A fedett nyomozó mint tágabb értelemben vett titkosszolgálati eszköz a bűnüldöző szerv olyan tagja, aki e szervhez való tartozását egy huzamosabb időre létrehozott, fiktív személyazonosság és az ahhoz tartozó fedőtörténet (legenda) segítségével leplezi a bevetése során. A fedett nyomozás pedig a bűnüldöző szervezetek fedett nyomozó alkalmazására révén, bűnüldözési célból végzett információgyűjtő és bizonyítékszerző tevékenysége.

2.5. A fedett nyomozás a bűnügyi hírszerzés jelenlegi jogi rendszerében

A fedett nyomozó – mint láthattuk a 2.2.1. pontban – a hatályos jogszabályok alapján bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési eszköznek számít, azonban lehetőség van az EASZ keretében való bevetésére is. A TIGY keretében végzett fedett nyomozás mindig a büntetőeljárás megindítása előtt történik, míg az EASZ esetén végzett mindig a büntetőeljárás megindítása után. Egy másik fontos különbség, hogy a Be. 178. § (2) bekezdésének megfogalmazásából következően az EASZ során csak ügyészi engedéllyel van lehetőség fedett nyomozót alkalmazni, míg a TIGY keretében két esetben (egyszerű információgyűjtés, adatellenőrzés, illetve mintavásárlás) ez nincs előírva.

A titkos adatszerzés keretében fedett nyomozó alkalmazására nincs lehetőség. A fedett nyomozás és a TASZ annyiban kapcsolódhat egymáshoz, hogy a nyomozás során igénybe vett fedett nyomozó esetlegesen lehet a titkos adatszerzés körébe tartozó tevékenységek végrehajtója (pl. magánlakásban készíthet hangfelvételeket). E megállapítás egyébként igaz a nyomozás elrendelése előtt végzett bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés vonatkozásában is.

A titkos adatszerzés szabályai között találunk egy, a fedett nyomozót érintő rendelkezést, amely szerint a TASZ végrehajtásáról készített jelentés nem tartalmazhat a titkos adatszerzéssel érintett titkos ügynökre való utalást [Be. 204. § (5) bekezdés].

2.6. A fedett nyomozás és a nemzetbiztonsági hírszerzés viszonya

A titkosszolgálati eszközök alkalmazása a bűnüldözési célon kívül még katonai (honvédelmi) és nemzetbiztonsági (alkotmányvédelmi) célokat szolgálhat. A katonai és a nemzetbiztonsági célú hírszerzést a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) szabályozza és öt nemzetbiztonsági szolgálat számára írja

elő, illetve teszi azt lehetővé [vö. Nbtv. 4-9. § és 53. § (1) bekezdés], amelyek a következők: az Információs Hivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat²⁷ (polgári nemzetbiztonsági szolgálatok); valamint a Katonai Felderítő Hivatal és a Katonai Biztonsági Hivatal (katonai nemzetbiztonsági szolgálatok).

Noha a bűnüldözési célú fedett nyomozás egyértelműen az állambiztonsági és a nemzetbiztonsági céllal végzett hírszerzésből fejlődött ki,²⁸ a jelenlegi jogszabályaink alapján nemzetbiztonsági értelemben végzett fedett nyomozásról nem, vagy csak nagyon szűk körben beszélhetünk. Az Nbtv. ugyan lehetővé teszi, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok a nemzetbiztonsági jelleg leplezésével információt gyűjtsenek, és ennek érdekében fedőokmányt készítsenek és használjanak fel [Nbtv. 54. § (1) bekezdés b) és f) pont, ez az ún. külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés körébe tartozik], a fedett nyomozásról azonban nem tesz említést a törvény. Így a nemzetbiztonsági szolgálatok nem tartoznak a fedett nyomozó alkalmazására jogosult szervezetek közé. A fedett nyomozás tehát jogi szempontból egyértelműen a bűnüldözés körében kifejtett tevékenység hazánkban, még ha a nemzetbiztonsági szolgálatok által alkalmazott ügynökök tevékenysége gyakorlati szempontból nézve azzal azonosnak is minősülhet.

Nemzetbiztonsági érdekből fedett nyomozó csak akkor alkalmazható jogi értelemben, ha az egyben bűnüldözési célból is történik.²⁹ Erre példa lehet a rombolás büntette [különösen annak előkészülete, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 142. § (3) bekezdés] és a terrorcselekmény [Btk. 261. §] felderítése (noha ez utóbbi formálisan közrend elleni bűncselekmény, nemzetbiztonsági relevanciával bírhat), amely bűncselekmények megelőzése, felderítése és nyomozása a rendőrség hatáskörébe tartozik. [Rtv. 69. § (5) bekezdés]. Ellentétben a romboláson kívüli állam elleni bűncselekményekkel, amelyek felderítése a nyomozás elrendeléséig a nemzetbiztonsági szolgálatok hatáskörébe tartozik [vö. Nbtv. 5. § h) pont és 7. § i) pont, valamint Rtv. 69. § (4) bekezdés], ezek esetében tehát fedett nyomozó legfeljebb csak a nyomozás során vehető be.

²⁷ A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat nem „hagyományos” nemzetbiztonsági szerv, hanem egy kiszolgáló szervezet, amelynek nincs önálló rendvédelmi vagy nemzetbiztonsági feladata, csak az arra jogosult szervezetek megrendelésére dolgozik. HETESY Zsolt: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szerepe a nemzetközi bűnügyi együttműködésben. *Magyar Rendészet* 2007/3-4. 81. o.

²⁸ Lásd Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX: The Normalization of Undercover Policing in the West: Historical and Contemporary Perspectives. In: Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX (Szerk.): *Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective*. Kluwer Law International, Hága, 1995. 1-15. o.

²⁹ Erre utal az a tény is, hogy a bűncselekményt elkövető fedett nyomozóval szemben csak bűnüldözési érdekből lehet elutasítani a feljelentést vagy megszüntetni a nyomozást, nemzetbiztonsági érdekből nem, pedig az együttműködő gyanúsított esetén ezt külön is kiemeli a törvény [lásd Be. 175. § (1) bekezdés és 192. § (1) bekezdés].

A fedett nyomozás külföldön a terrorizmus elleni harc egyik bevett eszköze,³⁰ hazánk azonban abban a szerencsés helyzetben van, hogy nem kell számolnia a nyugati országokat, közülük is elsősorban az Amerikai Egyesült Államokat fenyegető nagyszabású merényletek és egyéb felforgató akciók veszélyével (és reméljük, hogy ez mindig így marad). Emiatt, és a fent kifejtett jogi okokból a kutatás a köztörvényes bűncselekményekkel szembeni fellépésre koncentrál.³¹

³⁰ Lásd Jon SHERMAN: „A Person Otherwise Innocent”: Policing Entrapment in Preventative, Undercover Counterterrorism Investigations. *University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law* 2009/5. 1475-1510 o.

³¹ A közörvényes bűncselekmények üldözése azonban közvetve a terrorizmus elleni harcot is szolgálja, hiszen a terrrorszervezetek bevételeik jelentős részét bűncselekmények elkövetése révén szerzik meg. Lásd GÁL István László: A terrorizmus finanszírozása. PTE-ÁJK Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2010. 23-25. o.

III. A FEDETT NYOMOZÁS TÖRTÉNETE

Jelen fejezet első részében röviden vázoljuk a fedett nyomozás technikájának kifejlődését és elterjedését a bűnüldözés történetében, majd egy jogtörténeti elemzés keretében bemutatjuk, hogyan vált a rendszerváltást követően a magyar jog részévé a fedett nyomozás intézménye.

3.1. A fedett nyomozás kezdetei

Nem nehéz belátni, hogy a valódi identitás leplezésével történő információgyűjtés már az emberiség történelmének kezdetétől jelen volt az élet minden területén. A katonai, a politikai, valamint a gazdasági érdekek mindig is megkövetelték a leplezett adatszerzést, amelynek az álcázott felderítők és a kémek voltak a leghatékonyabb eszközei. A fedett nyomozók mint kifejezetten bűnüldözési célból bevetett kémek alkalmazásának megjelenésére és elterjedésére azonban egészen a XIX. századig kellett várni, mivel a központi bűnüldöző szervek csak ekkor jelentek meg az európai országokban.

A fedett nyomozást a hatékony bűnüldözés követelménye hívta életre, mivel a feudális társadalom hagyományos rendészeti módszerei nem bizonyultak megfelelőnek a nagymértékben megnőtt és új formákban megjelenő bűnözéssel és más jogsértésekkel szemben, amelyek a városiasodás és iparosodás folyamatát kísérték.³²

A csupán az igazságszolgáltatás keretében működő bűnüldözés elégtelensége kezdetben főként a nyíltan tevékenykedő szervezett rablóbandákkal (a korabeli „bűnszervezetekkel”) szemben mutatkozott meg, amelyek a XVIII. században a franciaországi forradalmi események után és a napóleoni háborúk folyamán öltöttek súlyos méreteket. Ezt Közép-Európában elősegítette a kisállamokban alkalmazott kilátástalan bűnüldözési gyakorlat, az, hogy a bandák új tagokat toboroztak, akik részben maguk is rendelkeztek katonai és bűnügyi tapasztalatokkal. Kézenfekvő volt, hogy a hatékonyabb bűnüldöző szervek kiépítésénél a rablóbandák belső viszonyait jól ismerő személyeket rendszeresen felhasználták. Számptalan, bűnözői tapasztalattal rendelkező ilyen titkos ügynököt alkalmaztak a napóleoni korban. Ilyen volt például VIDOCQ Franciaországban.³³

Ebből is láthatjuk, hogy a hatékony bűnüldözés titka (legalábbis ami a szervezett formában elkövetett bűncselekményeket illeti) ebben rejlik: minél közelebb kerülni a bűnözői

³² Gary T. MARX: Undercover – Police Surveillance in America. University Of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 1988. 17. o.

³³ Armin FORKER: Történeti kriminalisztika – kísérlet az európai kriminalisztika fejlődésének tanulmányozására. In: KATONA Géza (Szerk.): A Kriminalisztika aktuális kérdései. Tanulmányok öt európai országból. BM Kiadó, Budapest, 2001. 71-72. o.

csoporthoz, megismerni az élet- és gondolkodásmódjukat, a nyelvezetüket, kifürkészni a gyenge pontjaikat. Mindez persze rengeteg információt jelent, amihez kezdetben csak maguk a bűnözők útján juthattak hozzá a bűnüldöző hatóságok. Ezek az informátorok jelentették a titkosrendőri munka kezdetét, ők voltak az első „fedett nyomozók”, akiket azért küldtek vissza a rendőrök a bűnöző társaikhoz, hogy az ott látottakat és hallottakat továbbadják majd nekik, segítve ezzel a bandatagok kézre kerítését.

A köztörvényes bűncselekményekkel szemben szisztematikusan és formálisan is alkalmazott fedett nyomozás sokat köszönhet VIDOCQNAK mind Európában, mind pedig az Amerikai Egyesült Államokban. A modern nyomozás atyjának tartott, és a világtörténelem egyik leghíresebb bűnüldözőjének számító Francois Eguene VIDOCQ (1775-1857) bűnelkövetőként kezdte karrierjét. Az egykori szabadságvesztésre ítélt bűnöző a börtönből való szökése után a zsarolói elől menekülve ajánlotta fel szolgálatait a francia igazságszolgáltatásnak, és kezdetben rendőrségi kémként és informátorként működött. Olyan sikeresnek bizonyult a gonosztevők leleplezésében és elfogásában, hogy 1810-ben létrehozhatta az első francia központi bűnüldöző hatóságot, a *Sureté*-t, amelynek 1827-ig vezetője is volt. A fedett nyomozás fogalmának megteremtését a legtöbben VIDOCQ nevéhez kötik, mivel elsőként mondta ki azt, hogy a hatékonyabb felderítés érdekében a rendőröknek néha úgy kell tenniük, mintha bűnözők lennének, és ezt az elvet az álcázás és megtévesztés mestereként a gyakorlatban is alkalmazta.³⁴

Németországban és Angliában szintén a XIX. század első harmadában jöttek létre a központosított, szervezett bűnüldözést végző hatóságok, amelyek a francia mintára kezdtek el a bűnügyi hírszerzéssel foglalkozni.³⁵ Londonban 1829-ben Sir Robert PEEL belügyminiszter megalapította a Fővárosi Rendőrség (*Metropolitan Police*) központi nyomozó osztályát, amelyet a „*Scotland Yard*”-on helyeztek el. Németországban 1830 körül jöttek létre a nagyobb tartományokban és városokban az első bűnügyi osztályok. A bűnügyi rendőrség bűnüldözési tevékenységének magvát eleinte a bűncselekményekkel és a bűnelkövetőkkel kapcsolatos helyi hírszerzés és elemzés képezte, amit a bűnözők mobilitása miatt hamarosan ki kellett terjeszteni a tartományi határokon túlra is.³⁶

³⁴ Gary T. MARX: *Undercover – Police Surveillance in America*. University Of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 1988. 18. o.

³⁵ Lásd Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX: *The Normalization of Undercover Policing in the West: Historical and Contemporary Perspectives*. In: Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX (Szerk.): *Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective*. Kluwer Law International, Hága, 1995. 6-10. o.

³⁶ Armin FORKER: *Történeti kriminalisztika – kísérlet az európai kriminalisztika fejlődésének tanulmányozására*. In: KATONA Géza (Szerk.): *A Kriminalisztika aktuális kérdései*. Tanulmányok öt európai országból. BM Kiadó, Budapest, 2001. 76. o.

A francia példán keresztül is láthatjuk, hogy már az első bűnüldöző szervekkel egy időben megjelent az inkognitóban megfigyelést végző és adatokat gyűjtő fedett nyomozó személye, aki immár abban különült el az egyszerű informátortól, hogy hivatásos rendőrként szolgáltatott adatokat a bűnbandák tevékenységéről.

A titkosrendőri tevékenység tehát már a XIX. század elejétől hatékony eszközként funkcionált a másként nem leleplezhető bűnelkövetőkkel szemben a bűnüldözők kezében, azonban az intézmény jogi formába öntésére a büntető eljárásjog további fejlődése során, csak a XX. században került sor. Kialakulásának indoka pedig – mint láthattuk – ugyanaz a körülmény, ami a jelenben való alkalmazását is kikényszeríti: a szervezett formában tevékenykedő bűnelkövetőkkel szemben való fellépés.

3.2. A nyomozati módszer elterjedése és továbbfejlesztése

A XIX. század folyamán a fedett nyomozás elfogadott rendészeti stratégiává vált Nyugat-Európában és fokozatosan átvették Észak-Amerikában is. „Az *inga* azonban mindkét irányba kilengett. Az Egyesült Államok innovatív gyakorlatát ezt követően vissza exportálták Európába.”³⁷

Bár az Amerikai Egyesült Államokban 1972-ig, J. Edgar HOOVER haláláig – akinek fenntartásai voltak e módszerrel kapcsolatban – a fedett nyomozás csak szűk körben került alkalmazásra, a 70-es évek első felében a Szövetségi Nyomozó Iroda (*Federal Bureau of Investigation*, a továbbiakban: FBI) stratégiájának fókuszába jelentős mértékben az agresszív titkosrendőri módszerek kerültek.³⁸

1973-ban megközelítőleg 30 fedett nyomozás volt folyamatban, 1983-ra ez a szám majdnem négyszázra emelkedett, és meg is maradt ezen a szinten. De a változás több volt, mint a hagyományos fedett nyomozási formák gyakoriságának pusztán számbeli növekedése, új és összetett módszerek jelentek meg, és hangsúlyváltás is megfigyelhető volt azok alkalmazásában. A változás íve és iránya az alábbiakban foglalható össze:

- Az egyedül dolgozó és egyéni őrizetbe vételeket végrehajtó fedett nyomozótól a legmagasabb szinten koordinált tevékenységekig jutottak el, amelynek részévé vált a komplex technológia, a szervezeti fedés és a többes őrizetbe vétel.

³⁷ Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX: The Normalization of Undercover Policing in the West: Historical and Contemporary Perspectives. In: Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX (Szerk.): Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective. Kluwer Law International, Hága, 1995. 15. o.

³⁸ Ileana N. SAROS: The Undercover Operation: Indispensable Tool of Law Enforcement. *Criminal Justice Quarterly* 1985/1. 33. o.

- A hagyományos fedett ajánlattételt illegális áruk vásárlására (*buy bust*) kiegészítette a hatóságok által végzett színlelt árusító tevékenység (*sell bust*).
- A fedett módszereket nemcsak az illegális szolgáltatásokat nyújtók ellen vetették be, hanem a fogyasztókkal szemben is.
- A szervezett bűnözői és politikai csoportok ellen való fellépés mellett a viszonylag szervezetlen utcai bűnözéssel szemben is bevetésre kerültek a fedett technikák.
- Az alacsonyabb státuszú és marginális csoportokkal szemben való fellépés mellett a fehér galléros bűnelkövetőkkel, a végrehajtó hatalom tagjaival és még a büntető igazságszolgáltatás tagjaival szemben is eljártak.
- A már megtörtént bűncselekmény nyomozása során, fedett módszerek reaktív módon való alkalmazása mellett, ahol az elfogás a cél, proaktív bevetésre is sor került a még el nem követett bűncselekmények megelőzése céljából, ahol az elrettentés és az információgyűjtés került előtérbe.
- A meghatározott bűncselekményekre való fókuszálás mellett a bűncselekményben részt vevő hálózatokra, szervezetekre és személyekre kezdtek koncentrálni.
- Az „Ő korrupt?” kérdés mellett feltették azt a kérdést is, hogy „Ő korrumpálható?”
- Olyan hatóságok mellett, amelyek elsődleges célja a bűnüldözés, szerepet kaptak olyan hatóságok is a fedett nyomozásban, amelyek számára ez csak marginális cél, mivel a mezőgazdaság, az építőipar, a vámügyek, a bevándorlás, a járműipar, vagy az erdő- és vadgazdálkodás területén tevékenykednek.
- A közbiztonság és magánbiztonság területét korábban viszonylag egyértelműen elválasztó határvonalat a közös nyomozások és információcserék elhomályosították.³⁹

Európába már ezek a megváltozott fedett nyomozási technikák érkeztek vissza, döntően a múlt század utolsó évtizedeiben ide küldött amerikai ügynökök révén.⁴⁰ A fedett nyomozás amerikai exportálásának a magyar jogszabályokban is megtaláljuk a nyomát. 1998.

³⁹ Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX: The Normalization of Undercover Policing in the West: Historical and Contemporary Perspectives. In: Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX (Szerk.): Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective. Kluwer Law International, Hága, 1995. 13. o.

⁴⁰ Lásd Ethan A. NADELMANN: The DEA in Europe. In: Cyrille Fijnaut, Gary T. Marx (Szerk.): Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective. Kluwer Law International, Hága, 1995. 270. o.

szeptember 14-én Budapesten írták alá a felek a Magyar Köztársaság Kormánya és az Amerikai Egyesült Államok Kormánya között a Magyar Köztársaság részére nyújtandó képzési és technikai segítségnyújtásról szóló Megállapodást,⁴¹ amelyben az amerikai kormány a szervezett bűnözés elleni harchoz Magyarország részére 215 000 dollár rendelkezésre bocsátására vállalt kötelezettséget. Az összegből 35 000 dollárt a fedett nyomozási módszerek fejlesztésére kellett hazánknak fordítania [2. cikk (1) bekezdés c) pont].

3.3. A fedett nyomozás a magyar jogban a rendszerváltás után

Hazánkban 1999. március 1-éig a fedett nyomozás *expressis verbis* nem létezett a jogszabályokban, de voltak olyan törvényi rendelkezések, amelyek alapján lehetett azzal gyakorlatilag azonos cselekményeket végezni. A rendszerváltást megelőzően a titkosrendőri tevékenység jogon kívüli tevékenység volt. A mai értelemben vett fedett nyomozásra azonban találunk egy utalást az egyéb normákban: a 003/1965 BM-paranccsal kiadott felderítési szabályzat ismerte a „nyomozó bevezetése bűnöző körbe” operatív módszert. Mivel azonban gyakorlati módszertanát nem dolgozták ki, a bűnügyi gyakorlat mellőzte.⁴²

3.3.1. A fedett nyomozás jogi alapjai 1990-1999. között

A rendszerváltást követően az e tárgykört elsőként nyíltan rendező jogszabály, a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvény 1. § (2) bekezdésnek értelmében különleges titkosszolgálati eszköznek minősült *„minden olyan eszköz és módszer, amelyet az érintett személy tudta nélkül alkalmaznak, és amelynek használata a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok, a levéltitok és a személyes adatok védelméhez fűződő jogokat sértheti.”*

A törvény által adott definíciónak a fedett nyomozás is megfelel, tehát annak alkalmazási feltételei vonatkoztak az akkori titkosszolgálatok, valamint a rendőrség bűnügyi szerveinek ilyen jellegű tevékenységére is. Utóbbi szervezetek számára *„bűncselekmények megelőzése és felderítése érdekében”* tette lehetővé különleges eszközök alkalmazását a törvény 6. §-ának (1) bekezdése. A rendőri jelleg leplezése nem volt engedélyköteles, mivel a különleges eszközök közül csak a technikai úton történő adatgyűjtéshez, a postai küldemény ellenőrzéséhez, valamint a magánlakásba történő titkos behatoláshoz volt szükség külső, az igazságügy miniszter által adott engedélyre[3. §].

⁴¹ Kihirdette az 195/1998. (XII. 4.) Korm. Rendelet.

⁴² CSONKA Istvánné – MÁRAMAROSI Zoltán: Az operatív munka gyakorlata külföldön. *Rendészeti Szemle* 1991/7. 111. o.

Az 1994. szeptember 1-én hatályba lépő Rtv. hatályon kívül helyezte az 1990. évi X. törvény 6. §-át. Az Rtv. VII. fejezetében a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés szabályai között a 64. § (1) bekezdés b) pontjában lehetővé tette a rendőri jelleg leplezésével történő információgyűjtést, amelyet a javaslat indokolása „*titkosrendőri módszer*”-nek titulált, és az alábbi módon jellemezte: „*Ez esetben maga a rendőr titkolja el rendőri mivoltát, és így szerez információkat. A nemzetközi és a szervezett bűnözés térnyerésével szükségessé vált az, hogy a jelentősebb kockázatvállalást, illetve speciális szakértelmet igénylő titkos információszerzést a nyomozó hatóság tagja végezze el.*” A rendőri jelleg leplezése céljából fedőokirat kiállítására és felhasználására is felhatalmazást adott ugyanennek a szakasznak a c) pontja. E két szabály együttesen tehát már gyakorlatilag lehetővé tette a fedett nyomozást, még ha ezt a kifejezést nem is használta a törvény.

Az 1990. évi X. törvényt teljes egészében az Nbtv. helyezte hatályon kívül 1996. március 27-én, és az Rtv. analógiájára lehetővé tette a nemzetbiztonsági jelleg leplezésével történő információgyűjtést, valamint ennek érdekében fedőokmány készítését és felhasználását [Nbtv. 54. § (1) bekezdés a) és f) pont], a törvény e rendelkezései azóta is hatályban vannak.

A 90-es években a mai értelemben vett fedett nyomozói munkát az operatív területen dolgozó rendőrtisztek végezték, akiket „tárgyalótisztek”-nek hívtak, de a kifejezetten e tevékenységre irányuló szabályozás hiánya számos problémát okozott a gyakorlatban, ezért elkerülhetetlenné vált a fedett nyomozás pontos jogi alapjainak megteremtése.⁴³

1998. március 10-én fogadta el az Országgyűlés a Be-t, amely az 1973. évi I. törvényt (a továbbiakban: régi Be.) volt hivatott felváltani, az eredeti tervek szerint 2000. január 1-én. Az 1998. március 23-án kihirdetett szöveg már gyakorlatilag magában foglalta a jelenlegi jogunkban fellelhető, a fedett nyomozóval kapcsolatos rendelkezések nagy részét, mivel az Rtv. módosításait is tartalmazta. A Be. 606. §-ának (2) és (3) bekezdése elrendelte, hogy a fedett nyomozóról szóló és a fedett nyomozóval összefüggő, valamint az Rtv-t módosító (ezek között is voltak a fedett nyomozóra vonatkozó szabályok) rendelkezéseit külön törvény léptesse hatályba, még magának a kódexnek a hatályba lépése előtt.

3.3.2. A fedett nyomozás törvénybe iktatása

A Be. és az Rtv. fedett nyomozóról szóló rendelkezéseinek hatályba léptetését végül két külön törvény végezte el. Az 1998. évi LXXXVIII. törvény rendelkezett a büntetőeljárást akkor szabályozó 1973. évi I. törvény rendelkezéseinek az 1998. évi XIX. törvény fedett

⁴³ Az e bekezdésben szereplő megállapításokat az egyik interjúalanyunk közlései alapján fogalmaztuk meg.

nyomozóra vonatkozó koncepciójának megfelelő módosításáról, így 1999. március 1-én a fedett nyomozó jogintézménye a hatályos jog részévé vált a régi Be. által.

Az 1998. évi XIX. törvény Rtv-t érintő módosításait némi változtatással és kiegészítéssel (többek között a fedett nyomozó fogalmával) a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény iktatta be 1999. szeptember 1-ei hatállyal az Rtv. szövegébe.

Ugyanez a törvény módosította a határőrizetről és a Határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény 59. §-át, amely lehetővé tette a Határőrség számára, hogy a törvényben meghatározott feladatainak végrehajtása érdekében az Rtv. szabályai szerint titkos információgyűjtést végezzen, tehát jogosulttá vált fedett nyomozó alkalmazására is. (Ez a rendelkezés a törvény 2008. január 1-én történő hatályon kívül helyezéséig nem változott.)

Mivel az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal egyes feladatairól szóló 1998. évi XCIII. törvény 5. § (2) bekezdése az APEH nyomozó hatóságai számára is lehetővé tette az Rtv. szerinti titkos információgyűjtést, ezek a szervek is jogosulttá váltak fedett nyomozót alkalmazni 1999 szeptember 1-től. Azonban csak rövid ideig, mert a 31/2001. (VII. 11.) AB határozat 2002. december 31-ei hatállyal megsemmisítette az idézett felhatalmazó rendelkezést, ezt követően a 2002. évi LXVI. törvény megszüntette az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal Bűnügyi Igazgatóságát.

A mai Be. érvényes, de még nem hatályos szövegét egyszer még módosította a 2002. évi I. törvény a fedett nyomozóra vonatkozó rendelkezéseket érintően is, és már ez a megváltoztatott szöveg lépett a régi szabályozás helyébe az egész kódexszel együtt 2003. július 1-én.

A Vám- és Pénzügyőrségről szóló 2004. évi XIX. törvény (a továbbiakban: VPtv.), amely 2004 május 1-én lépett hatályba, szintén tartalmazott a titkos információgyűjtésről szóló rendelkezéseket, azonban azok gyakorlatilag az Rtv. VII. fejezetének szabályai voltak, apróbb módosításokkal átmásolva a szóban forgó törvénybe. De a szabályozás újragondolása nem csak ekkor maradt el: a VPtv. hatályon kívül helyezése után, a titkos információgyűjtésre vonatkozó szabályai a később bemutatandó Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvényben „élnek tovább”.

3.3.3. A szabályozás módosítására tett kísérletek

A 2007. októberében az Országgyűlésnek benyújtott bűnüldözési célú titkos információgyűjtésről szóló T/4192. számú törvényjavaslat egy külön törvény keretében

egybeolvasztotta volna a jelenlegi jogban létező titkos információgyűjtést és titkos adatszerzést, és a fedett nyomozásra vonatkozóan is több rendelkezést tartalmazott. A javaslatból végül nem lett törvény, azonban a dokumentum fedett nyomozóra vonatkozó szabályainak bemutatását tanulságos elvégezni, amit meg is teszünk az értekezésben az egyes témaköröknél.

A Be. szabályait a 2009. évi LXXXIII. törvény még egyszer módosította, ennek keretében törvényerőre emelte az addig csak a 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 11-es utasítás) 37. § g) pontja által előírt fokozott ügyészi felügyeletet, ha az ügyész az ügyben fedett nyomozó igénybevételét engedélyezte.

A 2010. évi CLXXXIII. törvény azonban az ügyészség munkaterhének csökkentése céljából 2011. március 1-jével hatályon kívül helyezte a Be. ügyészi törvényességi felügyeletre vonatkozó 165/A. §-át. A 11-es utasítás 37. §-ába pedig az 5/2011. (II. 25.) LÜ utasítás visszaillesztette a fokozott ügyészi felügyelet alá tartozó ügyek felsorolását, azonban a fedett nyomozóra vonatkozó rendelkezés ezek között már nem szerepelt.

IV. A FEDETT NYOMOZÁS HATÁLYOS SZABÁLYOZÁSA

A nemzetközi bűnügyi együttműködésre vonatkozó jogszabályokat leszámítva, jelenleg három törvény tartalmaz rendelkezéseket a fedett nyomozásról: az Rtv., a Be., valamint a Navtv. Utóbbi törvény IV. fejezete gyakorlatilag apróbb változtatásokkal csak megismétli az Rtv. VII. fejezetének titkos információgyűjtésre vonatkozó rendelkezéseit (azáltal, hogy átvette a VPtv. szabályozását). Az eltérés a fedett nyomozás tekintetében annyi, hogy a fedett nyomozó nem rendőr, hanem pénzügyi nyomozó, és a bevetése csak a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) hatáskörébe utalt bűncselekményekkel kapcsolatban [Be. 36. § (2) bekezdés] kerülhet sor.

A fedett nyomozóra vonatkozó szabályozás bemutatását és elemzését ezért elegendő az elsőként említett két törvény (az Rtv. és a Be.) alapján elvégezni. A nemzetközi bűnügyi együttműködést rendező törvények és nemzetközi egyezmények fedett nyomozást érintő részeit az értekezés X. fejezetében mutatjuk be, a fedett nyomozó büntetlenségét lehetővé tevő törvényi rendelkezéseket pedig a VI. fejezetben elemezzük. Szükséges utalni rá, hogy a fedett nyomozásról belügyminisztériumi belső utasítások tartalmaznak részletes rendelkezéseket, ezek a jogforrások azonban minősített adatot képeznek így nem hozzáférhetők.

4.1. A titkos információgyűjtés és az „egyéb adatszerző tevékenység” különbségei

Ahogy azt már a II. fejezetben is megállapítottuk, a fedett nyomozó két fajta jogintézmény keretében alkalmazható: a büntetőeljárás megindítása előtt titkos információgyűjtés keretében az Rtv. alapján, valamint a büntetőeljárás megindítása után a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenységének keretében a Be. alapján. A titkos információgyűjtés és a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenységének szabályozása között azonban több ponton is eltérés mutatkozik.

4.1.1. A célok

Az első különbség a két tevékenység céljaiban érhető tetten, mivel a TIGY esetében ezek jóval bővebbek. Titkos információgyűjtést (tehát fedett nyomozást is) bűncselekmény elkövetésének megelőzése, felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, körözött személy felkutatása, tartózkodási helyének megállapítása, bizonyítékok megszerzése, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme, valamint egyes

költségvetési szervek bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzése érdekében lehet alkalmazni [Rtv. 63. § (1) bekezdés].

Ezzel szemben a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenysége kizárólag annak megállapítására irányul, hogy vannak-e bizonyítási eszközök, és ezek hol találhatóak [Be. 178. § (1) bekezdés].

4.1.2. Az ügyészi engedély

Az EASZ során a fedett nyomozó alkalmazásához mindig szükséges ügyészi engedély [Be. 178. (2) bekezdés)], míg a TIGY esetében a mintavásárlás valamint a fedett nyomozó révén történő egyszerű információgyűjtés és adatellenőrzés esetében ez nincs előírva [vö. az Rtv. 64. § (1) bekezdés b) és f) pontját].⁴⁴

A nyomozás során tehát mindig be kell szerezni az ügyész engedélyét a fedett nyomozó alkalmazásához. Noha a probléma inkább elméleti, felvetődik a kérdés, hogy ha a büntetőeljárás megindítását megelőzően folytatott titkos nyomozásban a fedett nyomozó az ügyész jóváhagyása nélkül tevékenykedik, és az ügyben elrendelik a nyomozást, akkor szükséges-e az ügyészi engedély beszerzése. A Be. előírása miatt ez véleményünk szerint elkerülhetetlen, amennyiben a fedett nyomozó bevetésének bármilyen formában történő folytatására a továbbiakban, a nyomozás során is szükség van.

Az ügyészi engedélyre irányuló előterjesztést a nyomozó szerv vezetője teszi meg, amelynek tartalmaznia kell:

- a nyomozó szerv megnevezését, az ügyszámot, a nyomozás elrendelésének időpontját,
- a bűncselekmény Btk. szerinti megnevezését, a bűncselekmény gyanúját megalapozó adatokat,
- az ügygel összefüggő titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés során beszerezett adatokat,
- a fedett nyomozó foglalkoztatásának indokait, célját, valamint
- a fedett nyomozó működési körét.⁴⁵

Az előterjesztéshez csatolni kell az előterjesztésben foglaltakat megalapozó iratokat. A helyi bíróság hatáskörébe tartozó ügyben a fedett nyomozó igénybevétele az illetékes vezető

⁴⁴ Ugyanerre a következtetésre jut FINSZTER Géza és SZALAI Géza is. Lásd FINSZTER Géza: A titkos felderítés kriminalisztikája. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminalisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 989-990 o. SZALAI Géza: Elmélkedések a titkos információgyűjtésről, az ügyészségről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle* 2005/6. 24. o.

⁴⁵ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól. [117. § (1) bekezdés]

ügyész, akadályoztatása esetén helyettese engedélyezi. A megyei bíróság hatáskörébe tartozó ügyben ez a jog a főügyészt illeti meg, ő azonban átruházhatja büntető ügyekben eljáró helyettesére.⁴⁶ Magának az ügyészi engedélynek a tartalmára vonatkozóan a nyílt jogszabályok nem adnak eligazítást, és a nyomozás előtt igénybe vett fedett nyomozó esetén az előterjesztés tartalmára vonatkozóan sem találunk rendelkezést.

4.1.3. A fedett nyomozói jelentés

Az EASZ során igénybe vett fedett nyomozó köteles tevékenységéről jelentést készíteni [Be. 178. § (3) bekezdés], míg az Rtv. ilyen előírást nem tartalmaz. A Be. 178. § (3) bekezdése és annak további utaló szabályai alapján a jelentés az alábbiakat kell, hogy tartalmazza:

- az eljáró hatóság megnevezését;
- az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény megnevezését és a gyanúsított nevét;
- a nyomozási cselekmény helyét és idejét;
- a kihallgatott terhelt és tanú, a meghallgatott szakértő nevét, valamint a törvényben meghatározott más személyi adatokat;
- az elvégzett eljárási cselekmények megjelölését, és ezek tartalmának tömör összefoglalását akként, hogy az eljárási szabályok megtartását is ellenőrizni lehessen.

A felsorolást olvasva látható, hogy egyáltalán nem volt szerencsés megoldás kétszeresen utaló szabályozással meghatározni a jelentés tartalmát, mivel így a fedett nyomozásra egyáltalán nem jellemző tartalmi követelményeket ír elő a törvény. Egyrészt, a fedett nyomozó alakszerű nyomozási cselekményeket és kihallgatásokat, szakértői meghallgatásokat nem végez tevékenysége során. Másrészt, az utolsó pontban írt tömörséggel szemben éppen a történetek lehető legnagyobb részletességgel való leírása az, amit a gyakorlatban elvárnak a fedett nyomozóktól, annak érdekében, hogy az információk fontosságának megítélését, szelektálását a művelet irányítói maguk végezhessék el.

Úgy gondoljuk, hogy a törvényhozónak nem kellett volna az egyéb adatszerző tevékenységről – köztük a fedett nyomozó alkalmazásáról – készült jelentés tartalmát az általános szabályokra utalással rendeznie. A legmegfelelőbb megoldás az volna, ha az Rtv. írná elő a jelentéstételi kötelezettséget, és szabályozná a jelentés tartalmát, és ez mint speciális

⁴⁶ 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról [58. §]

szabály érvényesülne abban az esetben is, ha az EASZ keretében titkos információgyűjtésre kerül sor.

A nyomozás során igénybe vett fedett nyomozó hivatalos jelentését nem ő maga, hanem a nyomozó hatóság vezetője írja alá [Be. 178. § (3) bekezdés]. Azt, hogy a jelentést bizonyítási eszközként felhasználják-e, az ügyész dönti el. Amennyiben úgy ítéli meg, hogy szükség van rá, akkor csatolja a nyomozás irataihoz, ezt követően az okiratra [Be. 116. §] vonatkozó szabályok szerint használható fel bizonyítékként [Be. 178. § (4) bekezdés].

4.1.4. Az időbeli keretek

A titkos információgyűjtés szabályai szerint a fedett nyomozó alkalmazása nincs határidőhöz kötve, EASZ-ra azonban legfeljebb a nyomozás befejezéséig van lehetőség. Bár erről a törvény nem rendelkezik, a nyomozás menetének eljárási szabályaiból véleményünk szerint az következik, hogy a TIGY keretében történő fedett nyomozás a büntetőeljárás megindítása után csak az EASZ szabályai szerint folytatható (ezért kell az esetlegesen korábban hiányzó ügyészi engedélyt is beszerezni, lásd 4.1.2. pont). A helyzet hasonló a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés viszonyához.⁴⁷ Mivel az EASZ csak a nyomozás befejezéséig lehetséges, levonhatjuk azt az általános következtetést, hogy fedett nyomozó alkalmazására is csak eddig a pontig van lehetőség.

4.1.5. A titkos információgyűjtés előnyei az egyéb adatszerző tevékenységhez képest

Összességében az mondható el, hogy a büntetőeljárás megindítása után, EASZ keretében végezhető fedett nyomozás jóval korlátozottabb, mint a TIGY esetében. A nyomozás során ugyanis csak bizonyítási eszközök felkutatása céljából, kizárólag ügyészi engedéllyel járhat el fedett nyomozó legfeljebb a nyomozás befejezéséig, míg a TIGY keretében időbeli korlátozás és két esetben ügyészi engedély nélkül, valamennyi, az Rtv. 63. § (1) bekezdésében meghatározott célból helye van titkos ügynök alkalmazásának.

Az EASZ keretében történő fedett nyomozást nem tartjuk célszerűnek, gyakorlati és jogi okokból sem. Gyakorlati szempontból a fedett nyomozó bevetése jóval hatékonyabb a büntetőeljárás megindítása előtt, mivel a bűnelkövetői körök szerkezetének feltérképezése (*Strukturermittlung*)⁴⁸ egy folyamatban lévő nyomozás esetén aligha kivitelezhető. A

⁴⁷ „Ha a nyomozás elrendelését megelőzően külön törvény alapján a bíró, illetőleg az igazságügyért felelős miniszter által engedélyezett titkos információgyűjtés végrehajtása során az ügyben a nyomozást elrendelik, a titkos információgyűjtést a továbbiakban csak e törvény szerint mint titkos adatszerzést lehet folytatni.” [Be. 200. § (4) bekezdés]

⁴⁸ Thomas HANSJAKOB: Das neue Bundesgesetz über die verdeckte Ermittlung. *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht* 2004/2. 6. o.

nyomozás elrendelése után a potenciális vagy tényleges gyanúsítottak jóval óvatosabbá válnak, ezáltal az eredményes bevetés valószínűsége is csökken. Jogi szempontból pedig, a büntetőeljárás megindítása után bevetett fedett nyomozó sokkal nagyobb eséllyel sértheti meg a védelmi jogokat és a büntetőeljárás alapelveit.⁴⁹ A megalapozott gyanú közlését és a terhelti pozíció létrejöttét követően ennek elkerülésére nagy figyelmet kell fordítani, különösen az önvádra kötelezés tilalmát⁵⁰ és általában a tisztességes eljáráshoz való jogot sértheti ekkor a fedett nyomozó bevetése. Az önvádra kötelezés tilalmával kapcsolatos aggályokat jól szemlélteti egy híres német bűnügy.

4.1.6. Az önvádra kötelezés tilalma egy híres német jogeset tükrében

Nincs tudomásunk olyan ügyről hazánkban, amelyben nyílt nyomozás során vetettek volna be fedett nyomozót. Külföldi példákat elsősorban az élet elleni bűncselekmények nyomozása során találunk erre.⁵¹ Az alább bemutatandó német bűnügy esetében is élet elleni cselekmény volt az eljárás tárgya.

A tényállás szerint a terhelt mallorcai lakásán elkábított egy 15 éves kislányt, aki ennek következtében életét veszítette. Az ügyben nyomozást rendeltek el emberölés gyanúja miatt. A terhelt, aki akkor egy másik ügyben előzetes letartóztatásban volt, a sajtóból értesült arról, hogy őt gyanúsítják a bűncselekmény elkövetésével. Egy rendőrtiszt jelenlétében tagadta a cselekményt, és közölte vele, hogy ügyvédje tanácsára nem nyilatkozik, majd csak az iratok megismerése után kíván részletes vallomást tenni. Alakszerű kihallgatására ezt követően nem került sor.

A sokrétű nyomozati cselekmények ellenére sem sikerült terhelő bizonyítékokat felderítenie a hatóságoknak, ezért a bíróság az ügyben engedélyezte fedett nyomozó alkalmazását. Az engedélyt többször meghosszabbították, a bevetés végül közel egy évig tartott. Az első kapcsolatfelvétel a célszeméllyel egy rabszállítás alkalmával történt. Ezt követően a fedett nyomozó tizenháromszor látogatta meg a terheltet a büntetés-végrehajtási intézetben, később négy alkalommal kísérte el a rövidtartamú eltávozásaira.

Az idő múlásával a fedett nyomozó a terhelt bizalmába férkőzött, mivel ő volt az egyetlen kapcsolata a büntetés-végrehajtási intézeten kívül, és a végrehajtási szabályok enyhítése miatt is szüksége volt rá a terheltnek. Mesélt neki az ellene folyó nyomozásról és az

⁴⁹ FINSZTER Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módjai és eszközei. In: BÓCZ Endre (Szerk.): *Kriminisztika 1-2.* BM Kiadó, Budapest, 2004. 734. o.

⁵⁰ „Senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson.” [Be. 8. §]

⁵¹ Lásd Adrew L-T CHOO - Manda MELLORS: Undercover police operations and what the suspect said (or didn't say). *Web Journal of Current Legal Issues* 1995/2. <http://webjcli.ncl.ac.uk/articles2/choo2.html>

ellene szóló közvetett bizonyítékokról, és betekintést engedett számára az ügy irataiba is, a cselekmény elkövetését azonban tagadta.

Amikor a terheltnek egyhetes eltávozást engedélyeztek a fogvatartásból, azt a fedett nyomozó által rendelkezésére bocsátott lakásban töltötte. Ez alatt az időszak alatt a titkos ügynök célzottan rákérdezett a mallorcai cselekményre. Az ezt követő indulatos beszélgetés során a fedett nyomozó a köztük lévő bizalmi viszonyra hivatkozva arra kérte a vádlottat, hogy mondja meg az igazat. A terhelt a még hátralévő fogvatartása és a közösen tervezett üzleti vállalkozásuk miatt nem akarta elveszíteni a fedett nyomozó bizalmát, és végül bevallotta a bűncselekmény elkövetését. A titkos ügynök számos kérdésére válaszolva felvázolta a cselekmény részleteit, amelyeket némileg megszépítve igyekezett előadni, ám különösen részletesen leírta a holttest, valamint a nyomok eltüntetését. A rákövetkező napon pedig még ki is egészítette a történetet. A beszélgetést a hatóságok – bírói engedéllyel – lehallgatták és rögzítették.

Miután az előzetes letartóztatásban lévő terheltet értesítették a fedett nyomozó bevetéséről és a hangfelvételekről, a jogaira történő kioktatást követően tett alakszerű kihallgatása során lényegében megismételte a fedett nyomozónak tett közléseit. A kihallgatás előtt egy rendőrtiszt a terhelt jelenlétében a fedett nyomozó eljárását jogilag aggálymentesnek, és a terhelő kijelentéseket a bíróság előtt felhasználhatónak minősítette.

Az elsőfokon eljáró bíróság a vádlottat a fenti bizonyítékok alapján halált okozó testi sértés miatt bűnösnek találta és nyolc évi szabadságvesztésre ítélte. Az ügy fellebbezés folytán a BGH-hoz került, amely kizárta a terhelt fedett nyomozó előtt tett kijelentéseit és az azt követő beismerő vallomását a bizonyítékok közül. Az ítéletet hatályon kívül helyezte, új eljárására utasítva az elsőfokon eljáró bíróságot. A BGH fő érve az volt, hogy a fedett nyomozó a terhelt és közte lévő bizalmi viszonyt felhasználva, kihallgatás-szerű szituációban vette rá arra a vádlottat, hogy terhelő állításokat tegyen, és ezáltal a hatóságok az önvád tilalmát megkerülve meg nem engedett módon érték el, hogy a terhelt a korábbi vallomás megtagadását beismerésre cserélje:

„Az önvádra kötelezés tilalmának alapjával semmi esetre sem összeegyeztethető egy, a hallgatási jogával élő terhelt önmagát terhelő közlésekre való rávétele, a nyomozó hatóságok kezdeményezésére és a bűnüldözési szándék feltárása nélkül sorra kerülő, a kihallgatáshoz hasonlatos, célzott kikérdezéssel.”⁵²

⁵² BGH, Urteil vom 26. 7. 2007 – 3 StR 104/ 07; LG Wuppertal 27. §

A bemutatott ügy álláspontunk szerint azon a mezsgyén helyezkedik el, amely a fedett nyomozás megengedett és meg nem engedett módjait elválasztja. A bizonyítékok kizárására ugyanis meglátásunk szerint nem került volna sor, ha a gyanúsított a bizalmi helyzet hatására maga nyílt volna meg a fedett nyomozó előtt, annak ellenére sem, hogy az egész bevetésnek bevallottan ez volt a célja.

Ebben az esetben is érvényes lenne az a megállapítás, hogy a vallomástételt korábban megtagadó terhelt a hatóságok tevékenységének köszönhetően változtatta meg szándékát és tett beismerő vallomást (hiszen a terhelő közlések különben nem hangzottak volna el, és nem is kerültek volna rögzítésre), azonban a kijelentéseinek önkéntessége miatt nem állna fenn jogellenesség. Az EJEB által több esetben is hangsúlyozott fedett nyomozói passzivitás tehát az, amely garanciát jelent az így beszerzett bizonyítékok törvényességére.

Érdekes kérdés az is, hogy hogyan döntött volna a BGH, ha az eseményekre a büntetőeljárásán kívül kerül sor, hiszen akkor a célszemély nem tett volna a hallgatási joggal való élésére vonatkozó hivatalos nyilatkozatot, így annak megkerülésére sem lehetne hivatkozni. ENGLÄNDER szerint a bemutatott ügyben az önvád tilalmának megsértése szempontjából nincs jelentősége, hogy a terhelt jelezte-e már a hatóságoknak hogy élni kíván a hallgatás jogával vagy sem, mivel a „kommunikációs autonómiája”, azaz a döntési szabadsága, amely alapján szabadon határozza meg, hogy mely információkat ad át a hatóságoknak és melyeket nem, ugyanúgy sérül.⁵³

A megfelelően kivitelezett fedett nyomozás egyébként álláspontunk szerint nem ütközik az önvádra kötelezés tilalmába, mivel ez az alapelv a terheltet csak a hatóságok jogellenes nyomásgyakorlásától és megtévesztésétől óvja meg, a saját elővigyázatlanágától nem. Azzal ugyanis minden bűnelkövetőnek számolnia kell, hogy ha magánszemélyeknek (akár még a vallomás megtagadására jogosult hozzátartozóknak is) számol be a korábban elkövetett bűncselekményeiről, akkor utóbbiak a hatóságoknak is továbbíthatják a hallott információkat. Ha egy bűnelkövető ennek kockázata nélkül szeretne beszámolni valakinek saját bűncselekményeiről, akkor olyan személyhez szabad csak fordulnia, akit titoktartási kötelezettség terhel,⁵⁴ a magyar jogban ilyenek a lelkészek és más egyházi személyek, az ügyvédek, valamint a pszichiáterek.

⁵³ Armin ENGLÄNDER: Das nemo-tenetur-Prinzip als Schranke verdeckter Ermittlungen. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2008/3. 166. o.

⁵⁴ Volker KREY: Zur Problematik strafprozessualer verdeckter Ermittlungen ohne Einsatz technischer Mittel im Kampf gegen die Organisierte Kriminalität. In: Hans-Heiner KÜHNE (Szerk.): *Festschrift für Koichi Miyazawa*. Normos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1995. 600. o.

Mint a fedett nyomozás minden területén, a beismerés fedett nyomozó általi megszerzésekor⁵⁵ is a megtévesztés mértéke a fő kérdés. A terhelő kijelentések érdekében tanúsított fenyegetőzés, érzelmi zsarolás, úgy gondoljuk, nem megengedhető, hiszen hamis beismerésre vezethet. Erre intő példaként szolgál Colin STAGG ügye, akit egy Rachel NICKELL nevű huszonhárom éves lány London Wimbledon Common városrészében történt meggyilkolásával gyanúsítottak meg 1993-ban. A nyomozás során az ügyészség jóváhagyásával eljáró fedett nyomozó hölgy „Lizzie” fedőnéven lépett kapcsolatba STAGG-gal, mivel a személyleírása illett a tanúk által elmondottakra. Lizzie szerelmet színlelt STAGG-nak, és egy hét hónapos időszak alatt arra próbálta meg rávenni, hogy olyan dolgokat mondjon, amely illik a gyilkos korábban szakértők által elkészített személyiségprofiljába. A fedett nyomozó arról beszélt a „barátjának”, hogy fiatalként részt vett egy újszülött rituális megölésében. STAGG erre kitalált egy történetet, miszerint egyszer megfojtott egy nőt. NICKELL megölését nem ismerte be a fedett nyomozónak, holott a hatóságok mindent megtettek ennek érdekében. A nyomozónő végül megfenyegette STAGG-ot, hogy „szakít” vele, ha nem ő a Wimbledon Common-i gyilkos. STAGG azt mondta erre, hogy ott volt, mikor megölték a lányt, és elviszi őt a tett helyszínére. De rossz helyet mutatott meg, és azt mondta, hogy a lányt megerőszakolták, ami nem volt igaz. A bíróság végül kizárta a bizonyítékok közül a vádlott leveleit, a hangfelvételeket és felmentette STAGG-ot.⁵⁶

4.2. A fedett nyomozó alkalmazására jogosult szervezetek

A jelenlegi szabályozás alapján három szervezet jogosult fedett nyomozó alkalmazására: a rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint az ügyészség. A rendőrség szervezetén belül azonban külön meg kell említeni a Nemzeti Védelmi Szolgálatot (a továbbiakban: NVSZ) és a Terrorelhárítási Központot (a továbbiakban: TEK).⁵⁷ Az „általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv” (azaz a szűkebb értelemben vett rendőrség) és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal esetében egyértelmű a jogi helyzet a fedett nyomozó alkalmazására való jogosultság tekintetében. Az ügyészségre, az NVSZ-re, valamint a TEK-re vonatkozó szabályozást azonban érdemes részletesebben is megvizsgálni.

⁵⁵ Az angol jogi szaknyelvben e módszert a *covert interviewing*, azaz a “leplezett kihallgatás” kifejezéssel jelölik. Simon BRONITT: *The Law in Undercover Policing: A Comparative Study of Entrapment and Covert Interviewing in Australia, Canada and Europe. Common Law World Review* 2004/1. 64-77. o.

⁵⁶ Adrew L-T CHOO - Manda MELLORS: *Undercover police operations and what the suspect said (or didn't say). Web Journal of Current Legal Issues* 1995/2. <http://webjcli.ncl.ac.uk/articles2/choo2.html>

⁵⁷ „A rendőrséget az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv, a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv, valamint a terrorizmust elhárító szerv alkotja” [Rtv. 4. § (2) bekezdés].

4.2.1. Az ügyészség

A Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (a továbbiakban: Ütv.) 9/A-9/D. §-ai titkos információgyűjtésre is feljogosítják az ügyészi szerveket. Ügyészségi nyomozásra alapvetően két esetben kerülhet sor. E fogalom jelenti egyrészt azoknak a bűncselekményeknek a nyomozását, amelyek nem tartoznak az ügyészség kizárólagos nyomozati hatáskörébe, azonban a legfőbb ügyész azokat az ügyészség hatáskörébe vonta [Ütv. 5. § (2) bekezdés e) pont] vagy az ügyész a nyomozás felügyelete során döntött úgy, hogy az eljárást magához vonja [Ütv. 7. § (2) bekezdés f) pont illetve Be. 28. § (4) bekezdés d) pont]. Az ügyészségi nyomozás másrészt a Be. 29. §-a által az ügyészség kizárólagos hatáskörébe tartozó bűncselekmények nyomozását jelenti.

Az Ütv. szerint bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés alkalmazásának bűncselekmény elkövetésének felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, az elkövető elfogása, tartózkodási helyének megállapítása, továbbá a bizonyítékok megszerzése céljából van helye. A szóban forgó titkosszolgálati eszközök alkalmazására az ügyész, a nyomozó ügyész, valamint e két személy valamelyikének megbízására az ügyészségi nyomozó jogosult [Ütv. 9/A. § (1) bekezdés és 9/B. § (1) bekezdés].

A bevetésre az Rtv. rendelkezéseit kell alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy ahol az Rtv. ügyészi engedély beszerzését írja elő, azt az ügyész által végzett nyomozás esetén a felettes ügyész, a nyomozó ügyész eljárása esetében pedig a nyomozó ügyészség vezetője adhatja meg [Ütv. 9/A. § (2) bekezdés és 9/B. § (2) bekezdés].

Az ügyész és a nyomozó ügyész jogosultságai között fontos eltérés, hogy az Ütv. hivatkozott rendelkezéseiből következően az ügyész csak egy már elrendelt nyomozás keretében élhet a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés eszközeivel, míg a nyomozó ügyész akár a nyomozás elrendelése előtt is bevetheti azokat a kizárólagos ügyészi hatáskörbe tartozó bűncselekményekkel kapcsolatban (és bírói engedélyhez kötött eszközök alkalmazására is jogosult, de ez témánk szempontjából irreleváns).

Kérdésként vethető fel, hogy a fent leírt rendelkezések csak arra adnak-e felhatalmazást, hogy az ügyészi szervek igénybe vegyék a nyomozó hatóságokat fedett nyomozó alkalmazása céljából, vagy azt is lehetővé teszik, hogy a titkos ügynök az ügyészi szervek soraiból kerüljön ki?

Álláspontunk szerint mindkét lehetőség nyitva áll, mivel az Ütv. úgy rendelkezik: ahol az Rtv. a titkos információgyűjtés körében a rendőrség számára állapít meg jogokat, ott az ügyészségi nyomozást végző ügyészi szervet, valamint a nyomozó ügyészséget kell érteni

[Ütv. 9/A. § (1) bekezdés és 9/B. § (1) bekezdés]. Az Rtv. szerint a fedett nyomozó a kilétét leplező rendőr, ennek analógiájára az „ügyészi” fedett nyomozó a titkos információgyűjtés keretében eljáró, a nyomozást végző ügyészi szerv vagy a nyomozó ügyészség kilétét leplező tagja.

A Be. szerint azonban a fedett nyomozónak a „nyomozó hatóság tagjának” kell lennie, a Be. viszont e szervek felsorolásakor [Be. 36. §] nem említi az ügyészséget, amely megkérdőjelezheti álláspontunkat az ügyész, valamint a már elrendelt nyomozásban tevékenykedő nyomozó ügyész jogosultságait érintően. Egyetértünk azonban SZALAI Gézával abban, hogy az ügyészségi nyomozás során az ügyészi szervek nyomozó hatósági funkciót töltenek be, ezért teljesül a Be. előírása.⁵⁸

A fedett nyomozó mint bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési eszköz alkalmazására pedig a felettes ügyész és a nyomozó ügyészség vezetője is jogosult utasítani bármely titkos információgyűjtés végzésére jogosult szervet [Ütv. 9/A. § (3) bekezdés és 9/B. § (3) bekezdés]. Ezt egyébiránt sokkal valószínűbbnek tartjuk, mint az ügyészi állományba tartozó titkos ügynök alkalmazását.

4.2.2. A Nemzeti Védelmi Szolgálat

2011. január 1-jei hatállyal a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának (a továbbiakban RSzVSz) elnevezése Nemzeti Védelmi Szolgálatra (NVSZ) változott, és a Kormány hatályon kívül helyezte a tevékenységét szabályozó 49/1995. (V. 4.) Korm. rendeletet. Az RSzVSz-re vonatkozó szabályozást felváltó 293/2010. (XII. 22.) Korm. rendeletben (a továbbiakban: NVSZ rendelet) kerültek meghatározásra az NVSZ-nek mint a „rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szervének” feladat- és hatáskörei.

Az NVSZ hármas funkciót lát el: bűnfelderítő tevékenységet végez az ún. védett állomány⁵⁹ tagjai által illetve sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények vonatkozásában, ellenőrzi a kifogástalan életvitelt a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjait érintően, valamint megbízhatósági vizsgálatokat végez a védett állomány tagjai körében.

⁵⁸ SZALAI Géza: Elmékedések a titkos információgyűjtésről, az ügyészről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle* 2005/6. 25. o.

⁵⁹ A védett állomány körébe az alábbi személyek tartoznak: a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, az állami és hivatásos önkormányzati tűzoltóság, a polgári védelem, a katasztrófavédelmi szervek, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat hivatásos állományú tagjai, e szervek kormánytisztviselői, köztisztviselői, valamint közalkalmazotti jogviszonyban álló tagjai; az idegenrendészeti hatóság, a menekültügyi hatóság és a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ kormánytisztviselői, köztisztviselői, valamint közalkalmazotti jogviszonyban álló tagjai; valamint a felsorolt szervek irányítását ellátó minisztériumok egyes kormánytisztviselői, köztisztviselői és közalkalmazottai [Rtv. 7. § (1) bekezdés b) pont].

A megbízhatósági vizsgálat során alkalmazhatók a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés eszközei [Rtv. 7/B. § (1) bekezdés], tehát fedett nyomozó is bevethető, azaz az NVSZ tagja is lehet fedett nyomozó. (A megbízhatósági vizsgálattal a VI. fejezetben részletesen is foglalkozunk).

4.2.3. A Terrorelhárítási Központ

Az Rtv. 1. § (2) bekezdésének 15. pontja alapján a rendőrség *„felderíti a Magyar Köztársaság területén tevékenykedő terrorszervezeteket, megakadályozza, hogy e szervezetek bűncselekményeket kövessenek el, megakadályozza, hogy a Magyar Köztársaság területéről bármilyen szervezet, vagy magánszemély terrorszervezet működését anyagi források biztosításával, vagy bármely más módon elősegítse.”* E feladatot az Rtv. 7/E. § (1) bekezdésének a) pontjának értelmében a „terrorizmust elhárító szerv” látja el, amely szervként a Kormány a 295/2010. (XII. 22.) Korm. rendeletben (a továbbiakban: TEK rendelet) a Terrorelhárítási Központot jelölte ki [TEK rendelet 1. § (1) bekezdés].

A TEK mint terrorizmust elhárító szerv nyomozóhatósági jogkört nem gyakorol, a jogszabályban meghatározottak szerint

- végzi a terrorcselekmény [Btk. 261. §], vagy azzal összefüggésben elkövetett más bűncselekmények megelőzését, felderítését, megszakítását;
- végzi az e bűncselekményeket elkövető személyekkel, csoportokkal, szervezetekkel szemben megelőzési, felderítési és felszámolási feladatokat;
- elfogja a kormányrendeletben meghatározott egyes veszélyes személyeket; valamint
- a Magyar Köztársaság kiemelten védett vezetői tekintetében személyvédelmi feladatokat lát el [Rtv. 7/E. § (1) bekezdés].

A TEK e feladatai ellátása érdekében az Rtv VII. fejezetben szabályozott módon titokban információt gyűjthet, azaz alkalmazhat fedett nyomozót is [Rtv. 7/E. § (2) bekezdés], azonban ha bűncselekmény elkövetésének gyanúját észleli, haladéktalanul feljelentést kell tennie a nyomozás teljesítésére hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságnál, vagy az ügyésznél [Rtv. 7/E. § (4) bekezdés].

4.3. A fedett nyomozó alkalmazási módjai

Az Rtv. hat alkalmazási módot tesz lehetővé a fedett nyomozóval kapcsolatban: az egyszerű információgyűjtést és adatellenőrzést, a mintavásárlást, a bizalmi vásárlást, az álvásárlást, a bűnszervezetbe való beépülést, valamint az ellenőrzött szállítást.

4.3.1. A fedett nyomozó révén történő információgyűjtés és adatellenőrzés

Az Rtv. 64. § (1) bekezdésének b) pontja szerint a rendőrség „*a kilétét leplező fedett nyomozó igénybevételeivel információt gyűjthet, adatot ellenőrizhet.*”⁶⁰A fedett nyomozó fogalmának lényegi eleme, hogy a kilétét leplezi, tehát az erre való utalás tautologikus. Az alkalmazási módok közül ez a módszer a nyomozás elrendelése előtt nem igényel ügyészi engedélyt és alapvetően a pseudo-identitás leple alatt végzett megfigyelést, valamint az annak segítségével folytatott verbális információgyűjtést jelenti.

A megfogalmazással kapcsolatos hiányosság véleményünk szerint, hogy nem nevesíti az információgyűjtés mellett a bizonyítékszerzést, amely a fedett nyomozó alkalmazásának egyik fő célja. A bizonyítékok beszerzését csak a minta-, bizalmi és álvásárlás esetében említi a törvény, holott a fedett nyomozó részvételével zajló találkozások és azok során általa folytatott dialógusok is alkalmat adnak terhelő kijelentések rögzítésére és akár a hangfelvételeken kívüli tárgyi bizonyítási eszközök (pl. ellenérték nélkül a fedett nyomozónak átadott tárgyak) beszerzésére is.

4.3.2. A fedett nyomozó által végzett jogellenes ügyletek

Az alkalmazási módok felét teszik ki a fedett nyomozó által végezhető „vásárlások,” nevezetesen a mintavásárlás, a bizalmi vásárlás és az álvásárlás. Ezek az alkalmazási módok, bár nagymértékben hasonlítanak egymásra, mégsem azonos fogalmak. A három fajta „vásárlás” egy folyamat állomásaiként fogható fel a bűncselekmény felderítésének és az elkövető elfogásának az útján, amelyek közül sorrendben az első eszköz a mintavásárlás.

4.3.2.1. A mintavásárlás

A mintavásárlás az Rtv. 68/F. § a) pontja szerint „*olyan leplezett ügylet, amelynek célja, hogy a bűncselekmény felderítése érdekében a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható anyagok, tárgyak, eszközök vagy ezek mintái, alkatrészei további vizsgálat céljából a Rendőrség birtokába kerüljenek, illetve a bűncselekmény történeti tényállása megismerhető legyen.*”

A mintavásárlást nemcsak fedett nyomozó hajthatja végre, hanem informátor, bizalmi személy és a rendőrséggel együttműködő más személy is, és a nyomozás elrendelése előtt a fedett nyomozó esetében sincs szükség hozzá ügyészi engedélyre. Ennek a célját tekintve

⁶⁰ NYÍRI Sándor ezt az alkalmazási módot „puhatolásnak” hívja, lásd NYÍRI Sándor: A fedett nyomozó. *Belügyi Szemle* 1999/12. 181. o.

leplezett ügyletnek az a funkciója, hogy a nyomozó hatóság további információkat szerezzen egy, a már látókörébe került bűncselekményről.

Ehhez a bűncselekménnyel összefüggő anyagok, tárgyak eszközök, vagy ezek mintái (innen az elnevezés) további vizsgálata szükséges, és a mintavásárlás útján kerülhetnek a felsorolt dolgok a rendőrség birtokába. Egyszerűen tehát a nyomozó hatóság a fedett nyomozó révén megveszi azt a bűnözőktől, amire szüksége van a további operatív nyomozáshoz vagy adatgyűjtéshez, de az adásvétel valódi célját titokban tartja az eladó előtt.

4.3.2.2. A bizalmi vásárlás

A bizalmi vásárlás *„a fedett nyomozónak jogellenes kereskedelmi ügyletként megjelenő olyan leplezett tevékenysége, amelynek során a bűncselekmény tárgyi bizonyítási eszközét képező dolgot vásárol az eladó bizalmának erősítése, a későbbi álvásárlás elősegítése érdekében”* [Rtv. 68/F. § c) pont].

Ennek az ügyletnek a funkciója kettős: egyrészt szintén szolgálja a bűncselekmény tárgyi bizonyítási eszközeinek megszerzését, másrészt viszont előkészíti az elkövető elfogását azáltal, hogy az eladó bizalmát erősíti a vele jogellenes ügyletet kötő fedett nyomozó iránt, a célszemély így a későbbi álvásárlás során nem fog gyanakodni.

4.3.2.3. Az álvásárlás

Az álvásárlás az Rtv. szerint *„a fedett nyomozó színlelt vételi szándékán alapuló, a bűncselekmény elkövetőjének elfogása, továbbá a bűncselekmény tárgyi bizonyítékának biztosítása érdekében e dolog vételére irányuló leplezett megállapodás, és annak teljesítése”* [Rtv. 68/F. § b) pont].

A kettős funkciót itt is megtaláljuk, azonban a bizonyítékok biztosítása mellett a másik fő cél az elkövető elfogása. Nem egyértelmű a törvényből, hogy álvásárlást csak bizalmi vásárlást követően lehet-e végrehajtani, vagy önállóan is. Úgy gondoljuk, az előbbi lehetőség kedvezőbb, mivel meglehetősen valószínűtlenné teszi, hogy az elkövető hatósági felbujtásra hivatkozva (lásd VIII. fejezet) elkerülje a felelősségre vonást. Ugyanakkor nem szabad kizárni annak a lehetőségét sem, hogy mindjárt az első ügylet alkalmával tetten érjék a hatóságok az elkövetőt és lefoglalják a bizonyítékokat. Már csak azért is indokolt az álvásárlás szabályait így értelmezni, mert vannak olyan illegális ügyletek, amelyek esetében az ugyanazon személy részéről való többszöri vásárlás egyáltalán nem jellemző (pl. robbanóanyag megszerzése).

Mindhárom műveletben közös a definíciók alapján, hogy alkalmazásuk feltételez egy már megtörtént bűncselekményt,⁶¹ és a vásárlások célja annak felderítése (mintavásárlás), a hozzá kapcsolódó tárgyi bizonyítási eszközök beszerzése (bizalmi- és álvásárlás), valamint az elkövetőjének elfogása (álvásárlás).

4.3.3. A bűnszervezetbe való beépülés

Az Rtv. 64. § (1) bekezdés f) pontjának értelmében a rendőrség bűnszervezetbe való beépülés érdekében fedett nyomozót alkalmazhat. A Btk. 137. § 8. pontja szerint a bűnszervezet *„három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.”*

A 2001. évi CXXI. törvény indokolása szerint – amely az idézett fogalmat beiktatta a Btk. szövegébe – a bűnszervezetben elkövetés akkor állapítható meg, ha három vagy több személy, hosszabb időre abból a célból szerveződött, hogy ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel fenyegetett büntetteket összehangoltan kövessen el, és egy személy egy büntettet (vagy annak a kísérletét) elkövet.

A bűnszervezetbe való beépülésre – külföldi szakkifejezéssel: infiltrációra⁶² – is ekkor nyílik meg tehát a lehetőség, amely valójában nem tekinthető alkalmazási módnak. A bűnszervezetbe való beépülés ugyanis cél, amelynek eszköze a fedett nyomozó. A hivatkozott szabályt tehát úgy kell érteni, hogy a rendőrség fedett nyomozó révén épülhet be bűnszervezetekbe, más személy által (informátor, bizalmi személy) ez nem megengedett.⁶³

Az Rtv. a legfontosabb problémáról nem rendelkezik, nevezetesen arról, hogy mit tehet meg a fedett nyomozó a bűnszervezetbe való beépülés érdekében, illetve a sikeres beépülés esetén a lelepleződésének elkerülése, vagy a szervezetben való magasabb szintre jutás érdekében. Mindegyik kérdés megválaszolása a fedett nyomozó bűncselekményeinek problémájához vezet (részletesen lásd VI. fejezet), az Rtv. 64. § (1) bekezdés f) pontja tehát bűncselekmények elkövetésére vonatkozó burkolt felhatalmazásként is értelmezhető. A célba vett szervezet tagjai bizalmának elnyerése („hűségpróba”), de még inkább a szervezet tevékenységében való részvétel elkerülhetetlenné teszi a fedett nyomozó számára bűncselekmények elkövetését. Utóbbi felvetés kapcsán az AB is arra az álláspontra

⁶¹ NYÍRI Sándor: A fedett nyomozó. *Belügyi Szemle* 1999/12. 182. o.

⁶² A latin eredetű kifejezés beszivárgást, behatolást jelent.

⁶³ E tilalom az 1.1. pontban kifejtett érvekre tekintettel indokolt is.

helyezkedett, hogy nem képzelhető el a bűnszervezetben való sikeres működés tényállásszerű cselekmények elkövetése nélkül.⁶⁴

Az is érzékeny kérdést vet fel, hogy egy bűnszervezet tagjaként tevékenykedő fedett nyomozó milyen magas szintre juthat el annak hierarchiájában. Az nem vitatható, hogy minél magasabb szintre lép a beépített ügynök egy kriminális szervezetben, annál széleskörűbben tudja feltérképezni annak struktúráját, szervezeti kapcsolatait, addig nem ismert tagjait, módszereit stb. KÖNNECKE szerint ezért a lehető legmagasabb szint elérésére kell törekednie.⁶⁵ BRODEUR arra az összefüggésre mutat rá, hogy minél magasabb egy személy pozíciója egy bűnszervezetben, annál kevésbé kell bűncselekmények elkövetésében részt vennie, mivel azokat az alárendelt személyek valósítják meg. Ez tulajdonképpen a szervezett bűnözési „játék” lényege, maximalizálni az illető státusát és az ebből elérhető profitot, miközben minimalizáljuk az illető bűnügyi felelősségét.⁶⁶

Ezek a felvetések természetesen mind igazak, a fedett nyomozó funkciója pedig éppen az, hogy a szervezett bűnözés magjához eljusson, és a főszervezők lebuktatásával lehetetlenné tegye az egész bűnözői csoport működését. Azonban egy bűnszervezetben vezetői szerepet betöltő titkos ügynök már az államilag szervezett és irányított bűnelkövetés gondolatát veti fel, éppen ezért álláspontunk szerint csak kivételesen fontos bűnüldözési érdekből, és akkor is csak a feltétlenül szükséges időtartamra indokolt a fedett nyomozónak ebben a formában tevékenykednie. A hosszú bevetés az ügynök szempontjából sem kedvező, hiszen a ranglétrán egyre feljebb jutva a rivális bűnszervezetek célpontjává válhat. Az is komoly veszély, hogy minél tovább éli a legenda bűnözői életét, annál nagyobb az esélye annak, hogy ténylegesen is bűnözővé váljék. Arról nem is beszélve, hogy egy hosszú bevetés során sokkal nagyobb az esély a dekonspirálódásra is. Volt azonban a bűnüldözés történetében olyan eset is, amelyben a rekord hosszúságú bevetés ellenére mégsem ez történt.

A világ leghíresebb, és minden bizonnyal legsikeresebb bűnszervezetbe való beépülése az Amerikai Egyesült Államokban történt, és Joseph D. PISTONE, az FBI különleges ügynökének nevéhez fűződik. Az eset széles körben is ismert, mivel számos film és könyv dolgozta fel a történetet a populáris médiában. Ettől függetlenül ez egy nagyon is valóságos és rendkívül eredményes akció volt, amelynek tanulmányozására a lehető

⁶⁴ 135/B/2006. AB határozat

⁶⁵ Jan KÖNNECKE: Die Strafbarkeit Verdeckter Ermittler im Hinblick auf einsatzbedingte Straftaten. Eine Untersuchung zur Zulässigkeit staatlich initiiertes Delinquenz. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig, 2001. 67. o.

⁶⁶ Jean-Paul BRODEUR: A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában. *Belügyi Szemle* 1997/5. 42. o.

leghitelesebb forrás, magának a mély fedéses bevetést végrehajtó ügynököknek könyv formájában kiadott, hazánkban is megjelent visszaemlékezése ad alkalmat.⁶⁷

Az említett nyomozó Donnie BRASCO fedőnéven, betörőként (ékszertolvajként) pózolva⁶⁸ épült be a New York-i szervezett bűnözés egyik meghatározó szervezetébe, a Bonanno családba.⁶⁹ A kezdetben rövidre tervezett bevetést a sikeres információgyűjtés és az ügynök legendája iránti egyre erősödő bizalom miatt nem szakították meg, így végül egy öt évig tartó (1976-1981), a célba vett bűnözői csoport és társszervezeteinek legfelső köréig hatoló küldetésévé vált. A bevetés eredményeképpen első alkalommal juthattak a hatóságok belső információkhoz az amerikai egyesült államokbeli olasz maffia szerkezetéről, felépítéséről, működésének alapvető szabályairól. A célszemélyek annyira bíztak a bűnözőnek hitt PISTONE ügynökben, hogy a bűnszervezet felső köreibe való felvételére is majdnem sor került. A műveletet végül ezzel kapcsolatos okból kellett leállítani, mivel a fedett nyomozó bűnszervezetbeli felettesétől megbízást kapott „hűségpróbaként” egy bérnyílósság végrehajtására. Ekkor az FBI úgy döntött, hogy kivonja az ügynököt a kriminális milióból és véget vet a bevetésnek.

A bemutatott ügy természetesen rengeteg tapasztalattal szolgált a bűnüldöző hatóságok számára, és jó példa a fedett nyomozás rendkívüli hatékonyságára: egyetlen egy beépített ügynök tevékenységének eredményeként több mint száz embert ítétek el a szövetségi büntetőbíróságok Amerikában.

4.3.4. Az ellenőrzött szállítás

Az ellenőrzött szállítás „a nyomozó hatóság olyan leplezett tevékenysége, amelynek során – a nemzetközi együttműködés keretében, folyamatos és fokozott ellenőrzés mellett – lehetővé teszi a megfigyelés alatt álló elkövető számára az általa birtokolt, a bűncselekmény tárgyi bizonyítási eszközét képező dolognak az ország területére történő behozatalát, más ország területére irányuló kivitelét, az ország területén történő átszállítását annak érdekében, hogy a bűncselekmény elkövetői a lehető legszélesebb körben felderíthetők legyenek, a nemzetközi bűncselekmény tényállása megállapíthatóvá váljék” [Rtv. 68/F. § d) pont].

Az ellenőrzött szállítás egy önálló titkosszolgálati eszköz, amely a nemzetközi bűnügyi együttműködés egyik fontos intézménye. A fedett nyomozó alkalmazása csak egy lehetőség, hogy a külső megfigyelés mellett belülről is biztosítsák a szállítmányt a hatóságok.

⁶⁷ Joseph D. PISTONE – Richard WOODLEY: Fedőneve: Donnie Brasco. Alexandra Kiadó, Pécs, 2006.

⁶⁸ E fedőtörténet kiválasztásánál az volt a döntő szempont, hogy nem erőszakos szerep, ugyanakkor alkalmas a szervezett formában tevékenykedő bűnözők érdeklődésének felkeltésére.

⁶⁹ A „család” szó természetesen nem rokoni kapcsolatokra utal, hanem az olasz szervezett bűnözés alegységét takarja, amelyet a szervezeten belül a vezetője családi neve után neveznek így.

Az Rtv. 64. § (1) bekezdés f) pontja értelmében erre csak az ügyész engedélyével van lehetőség, önmagában az ellenőrzött szállítás azonban nem engedélyköteles.

Az ellenőrzött szállítás végrehajtásáról a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvény (a továbbiakban: Bsze.) tartalmaz rendelkezéseket. A művelet részleteit a külföldi hatóság és a magyar központi bűnüldöző szerv között létrejött megállapodásban kell rendezni. Az eseti megállapodásban rendelkezni kell:

- a szállítmány tartalmáról, várható útvonaláról és időtartamáról, a szállítás módjáról, a szállítóeszköz azonosítására alkalmas adatokról;
- az ellenőrzött szállítást irányító személyről;
- a résztvevők kapcsolattartásának módjáról;
- a kísérés módjáról;
- a kísérésben résztvevő személyek számáról;
- a szállítmány átadásának, átvételének körülményeiről;
- az elfogás esetén alkalmazandó intézkedésekről;
- váratlan esemény esetén alkalmazandó intézkedésekről [Bsze. 18. §].

A Magyarországon területén történő ellenőrzött szállítás esetén a magyar hatóság jogosult a művelet irányítására és ellenőrzésére [Bsze. 19. § (1) bekezdés]. Az ellenőrzött szállítás a nemzetközi tapasztalatok szerint nagyon hatékony a több országon átívelő bűnözői hálózatok leleplezéséhez⁷⁰, és nem csak a csempészet tekintetében, hiszen a fedett nyomozó segítségével történő ellenőrzött szállítás adott körülmények között átalakulhat bűnszervezetbe való beépüléssé is. Abban az esetben, ha a nyomozó hatóság úgy ítéli meg, hogy a bűnüldözési érdek megvalósulása szempontjából célszerűbb a megérkezett szállítmányon nem rajta ütni, mivel szállítmány kísérésében részt vett fedett nyomozó ezt az alkalmat infiltrációra használhatja fel.

Azonban hatékonysága mellett fel kell hívni a figyelmet az ellenőrzött szállítás veszélyeire is. Elsősorban a nem kellően szoros felügyelet, a szállítmány elvesztése jelenthet problémát. Különösen akkor, ha a tiltott dolog importját vagy exportját maga a nyomozó hatóság kezdeményezte, mivel ilyenkor maguk a hatóságok juttatják az illegális dolgokhoz a bűnözőket. Hollandiában nagy vihart kavart az IRT-ügy, amelyben pontosan ez történt. Az IRT a „régióközi nyomozóegység” kifejezés holland megfelelőjének a rövidítése, amely egységeket az 1990-es évek elején állítottak fel. Az Amsterdam-Utrecht IRT-t azonban 1993-

⁷⁰ FINSZTER Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módjai és eszközei. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminálisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 734. o.

ban feloszlatták és parlamenti vizsgálatot rendeltek el, amely során kiderült, hogy több tonna kábítószer került az országba a hatóságok irányítása alatt, mivel abban reménykedtek, hogy az ellenőrzött szállításokkal informátoraik feljebb tudnak kerülni a bűnszervezetek hierarchiájában. Mint később kiderült, az informátorok játszották ki a rendőrséget és nem fordítva.⁷¹

4.4. A szabályozás kritikája

A bemutatott rendelkezések kapcsán azt állapíthatjuk meg, hogy a fedett nyomozás jelenlegi, nyilvános szabályozása a legalapvetőbb jogállami elvárásoknak sem tesz eleget. Nincs meghatározva, hogy mely bűncselekmények esetén lehet fedett nyomozót alkalmazni, nem érvényesül a fedett nyomozás révén szerzett bizonyítékokra vonatkozóan célhoz kötöttségi szabály, nincs előírva arányossági követelmény a bevetésével kapcsolatban. A büntetőeljárás megindítása előtt végzett mintavásárláshoz és információgyűjtéshez még ügyészi engedély sem szükséges, az Rtv. nem ír elő jelentéstételi kötelezettséget. A Be. ugyan ezt megteszi, de a fedett nyomozó alkalmazásakor a nyomozás során már nem kötelező a fokozott ügyészi felügyelet sem. Nem ismerhető meg a jogszabályokból az engedélyezési eljárás menete, az engedély kiadásának feltételei, valamint annak tartalma. A részletes szabályokat a fedett nyomozó alkalmazásáról szigorúan titkos normák tartalmazzák.

Az EJEB már 1998-ban leszögezte, hogy a fedett nyomozók alkalmazását keretek közé kell szorítani és biztosítékokkal kell körülbástyázni (*Teixeira de Castro v. Portugal*⁷²). A hatályos magyar szabályozásban azonban sem keretek, sem pedig biztosítékok nem találhatók. Az EJEB két döntésében (*Miliniene v. Lithuania*⁷³ és *Bannikova v. Russia*⁷⁴) is hangot adott annak az álláspontjának, hogy a fedett műveletek kontrolljaként a bírósági felügyeletet tartja a legmegfelelőbbnek, de a *Lüdi v. Switzerland*⁷⁵ ügyben is nyomós érv volt a fedett nyomozói fellépés törvényesnek nyilvánítása mellett az, hogy a nyomozási bíró tudott a bevetésről.

Csatlakozunk az EJEB véleményéhez e kérdésben, mivel a fedett nyomozást a magánszférába való sokkal mélyebb behatolásnak tartjuk, mint például a telefonlehallgatást, mégis csak ez utóbbihoz szükséges bírói engedély hazánkban. FINSZTER Géza is felhívja a figyelmet arra, hogy a titkos ügynök alkalmazása gyakran súlyosabban sérti az emberi

⁷¹ Edwin W. KRUISBERGEN – Deborah de JONG – Edward R. KLEEMANS: Undercover Policing. Assumptions and Empirical Evidence. *British Journal of Criminology* 2011/2. 5. o.

⁷² *Teixeira de Castro v. Portugal*. *Reports of Judgments and Decisions* 1998-IV, fasc. 77 (9.6.98)

⁷³ *Miliniene v. Lithuania*, no. 74355/01 (Sect. 2) (Eng) – (24.6.08)

⁷⁴ *Bannikova v. Russia*, no. 18757/06 (Sect. 1) (Eng) – (4.11.10)

⁷⁵ *Lüdi v. Switzerland* – 238 (15.6.92)

jogokat, mint azok az esetek, amikor az eszköz alkalmazásához bírói engedély szükséges, ezért további szakmai garanciák kiépítést javasolja a titkosszolgálati munka kriminalisztikájában.⁷⁶ Véleményünk szerint ez önmagában kevés, jogi garanciákra is szükség van, mivel nemcsak az alapjogok megsértése, hanem a hatósági felbujtás (lásd VIII. fejezet) elkerüléséhez fűződő érdek is a bírói kontrollt indokolná.

Az EJEB vonatkozó esetjogát az AB is figyelembe vette, amikor a titkosszolgálati eszközök szabályozására vonatkozó álláspontját átfogóan kifejtette a 2/2007. (I. 24.) AB határozatban:

„A[z Európai Emberi Jogi] Bíróság érveléséből következik azonban az is, hogy a titkos eszközök alkalmazásának lehetővé tételéhez is szigorú, az alapjogokba való beavatkozás minden részletkörülményére kiterjedő garanciákra van szükség. Bizonyos tekintetben pedig annak megítélésére, hogy ezek a garanciák kielégítik-e a törvényben meghatározottság, a jogbiztonság, az előreláthatóság, a kiszámíthatóság elvéből fakadó elvárásokat, s hogy megfelelnek-e a szükségesség és arányosság kívánalmainak, a nyílt eljárásokra vonatkozó szabályozás követelményeinél szigorúbb mérce érvényesül. Ennek az az indoka, hogy ezen eszközöknek az alkalmazása rendkívüli hatalmat biztosít az alkalmazók – adott esetben az állam büntető hatalmát gyakorló szervek – számára és fokozottan kiszolgáltatottá teszi az érintetteket.”

Azonban már a magyar szabályozással kapcsán elvi érveléssel jelentette ki az AB azt is, hogy *„[...] a titkos eszközök alkalmazására vonatkozó, az alkotmányos célként elismert, közrend, közbiztonság védelme érdekében sem adható a jogalkalmazók számára olyan általános felhatalmazás, amely az alapvető jogok korlátozását anélkül teszi lehetővé, hogy a szükségesség és arányosság követelményének érvényesülése a felhatalmazás egyes feltételei vonatkozásában – absztrakt és konkrét értelemben – ellenőrizhető lenne. Ez a helyzet az egyes ügyekben ugyancsak a bizonyítás törvényességére vonatkozó eljárási garanciák, végső soron a tisztességes eljárás érvényesülését eliminálja.”*

E követelményeknek a mostani szabályozás egyáltalán nem felel meg, éppen az AB által nem kívánatosnak tartott, általánosnak tekinthető felhatalmazás érvényesül a fedett nyomozásra vonatkozóan. Az Rtv. 63. § (1) bekezdése a titkos információgyűjtés legitim céljait széles körben határozza meg, amely önmagában nem lenne baj, ha ezt ellensúlyozó korlátok is lennének a szabályozásban, mindenképp a bűncselekmények körének

⁷⁶ FINSZTER Géza: A titkos felderítés kriminalisztikája. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminalisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 983. o.

limitálásával, és annak előírásával, hogy csak akkor kerülhessen sor fedett nyomozó bevetésére, ha másképpen kilátástalan, vagy aránytalan nehézségű lenne elérni a kitűzött bűnüldözési célt. Az arányosság és a szubszidiaritás elvének fontosságát mindig is hangsúlyozta a jogi szakirodalom a titkosszolgálati eszközök szabályozása kapcsán.⁷⁷

De mesterkéltnek tartjuk az alkalmazási módok törvényi definiálását is, amely megoldás egyáltalán nem jellemző a külföldi jogrendszerekben sem (lásd V. fejezet). A fedett nyomozó tevékenységét korlátok közé kell szorítani, de nem alkalmazási módok előírása által, hanem az alábbi körülmények átgondolt szabályozásával:

- melyek azok a bűncselekmények, amelyek gyanúja vagy megvalósulásuk valószínűsége esetén helye lehet a bevetésnek;
- törvényben részletesen meghatározott engedélyezési eljárás;
- a fedett nyomozás révén szerzett bizonyítékok célhoz kötöttsége;
- a fedett nyomozó tényállásszerű cselekményei és bűncselekményei;
- a felbujtó tevékenység megtiltása.

Az utolsó két kérdés kivételével (amelyekre vonatkozó álláspontunkat az értekezés VI. és VIII. fejezetében fejtjük ki) mindegyik felvetett problémára megoldást jelentene véleményünk szerint, ha a fedett nyomozót a törvényhozó a TIGY és TASZ keretében bevetett, bírói engedélyhez kötött eszközzé tenné. A bűnügyi hírszerzés két említett formájában érvényesülő kétszer kilencven napos időkorlátot pedig egy speciális rendelkezés beiktatásával lenne indokolt feloldani, oly módon, hogy a kilencven naponkénti hosszabbítás kötelezettsége fennmaradjon. Az időbeli korlátok meghatározása a fedett nyomozás esetében azért nem indokolt, mert ez az eszköz nagy eredményeket csak hosszú távú alkalmazás esetén tud hozni. Egy bünszervezetbe való beépülés például mindenképpen hónapokat, vagy éveket vesz igénybe,⁷⁸ és akkor a bünszervezetben való tényleges tevékenységre és ott információk gyűjtésére még nem is került sor. Az engedély ismételt meghosszabbításai pedig biztosítanak a folyamatos bírói kontrollt. További előnyt jelentene, hogy a fedett nyomozó bevetésével kapcsolatban esetlegesen szükséges más, bírói engedélyhez kötött titkosszolgálati eszköz és a fedett nyomozás engedélyezése egy határozatban történhetne, így egy engedély keretein belül fel lehetne vértetni a titkos ügynököt teljes körű információgyűjtésre.

⁷⁷ FENYVESI Csaba: A védő és a titkos adatgyűjtés. *Belügyi Szemle* 2001/11. 66-67. o.

⁷⁸ TÓTH Mihály: Bünszövetség, bünszervezet. CompLex Kiadó, Budapest, 2009. 105. o.

V. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

A külföldi szabályozási példák tanulmányozása minden jogtudományi kutatásban fontos tanulságokkal szolgálhat. Hazánk számára a jogrendszereink hasonlóságai miatt Németország és Ausztria bír kiemelt jelentőséggel, a fedett nyomozás esetében Svájcot pedig azért kell megemlíteni, mert ott külön törvény szabályozza e tevékenységet. E fejezetben kifejezetten a külföldi tételes jog bemutatására szorítkozunk, a külföldi jogalkalmazási tapasztalatok értékelése az értekezésben az egyes témakörökön belül kap helyet, ahol röviden mindig kitérünk az Amerikai Egyesült Államok mint angolszász jogrendszerű ország jogi megoldásainak jellemzésére is.

5.1. Németország

A német büntetőeljárás kódex (*Strafprozessordnung*, a továbbiakban: StPO⁷⁹) három szakasza (110a-110c. §) rendelkezik a fedett nyomozó (*verdeckter Ermittler*) alkalmazásáról. Ezek alapján fedett nyomozót akkor lehet bűncselekmények felderítése érdekében bevetni, ha elegendő tény utal arra, hogy egy nagy jelentőségű bűncselekményt

- az illegális kábítószer- vagy fegyverkereskedelem, a pénz- vagy értékpapír hamisítás,
- az állambiztonság területén,
- üzletszerűen vagy rendszeresen,
- bűnszövetségben vagy más módon szervezetten követtek el.

Büntettek (Németországban azok a bűncselekmények számítanak büntettnek, amelyek büntetésének középértéke egy évi, vagy azt meghaladó szabadságvesztés)⁸⁰ felderítése érdekében akkor is be lehet vetni fedett nyomozót, ha meghatározott tények alapján fennáll a bűnisméltés veszélye. A bevetés azonban csak akkor megengedett, ha a más módon való felderítés kilátástalan volna, vagy jelentős nehézséggel járna. Büntettek felderítése érdekében ezen kívül fedett nyomozó még akkor is bevethető, hogy ha a cselekmény különös jelentősége ezt követeli meg és más intézkedések kilátástalanok lennének [StPO 110a. § (1) bekezdés].

A fedett nyomozónak az olyan rendőrtisztek számítanak Németországban, akik egy számukra kölcsönzött, huzamosabb időre létrehozott, megváltoztatott személyazonosság alatt nyomoznak. (A megváltoztatott személyazonosság után az StPO zárójelben kiemeli a „legenda” szót is.) Ha a legenda kiépítéséhez vagy fenntartásához elengedhetetlen, a

⁷⁹ Strafprozeßordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987 (BGBl. I S. 1074, 1319), die zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 22. Dezember 2010 (BGBl. I S. 2300) geändert worden ist.

⁸⁰ Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das durch Artikel 1 des Gesetzes vom 22. Dezember 2010 (BGBl. I S. 2300) geändert worden ist. 12. § (1) bekezdés

megfelelő okmányok előállíthatók, megváltoztathatók és felhasználhatók a törvény szerint. A fedett nyomozók legendájukkal jogosultak részt venni a mindennapi jogéletben (*Rechtsverkehr*) [StPO 110a. § (2) és (3) bekezdés].

A fedett nyomozó bevetése csak az ügyész jóváhagyásával megengedett. (Ha a késelem veszéllyel jár és az ügyész döntését nem lehet időben beszerezni, arra haladéktalanul előterjesztést kell tenni, az intézkedésnek azonban véget kell vetni, ha az ügyész három napon belül nem hagyja jóvá azt.) A jóváhagyást írásban, határidőhöz kötve kell megadni és a hosszabbítás megengedett, amíg a bevetés feltételei fennállnak [StPO 110b. § (1) bekezdés].

Azokhoz a bevetésekhez, amelyek egy meghatározott gyanúsított ellen irányulnak, vagy amelyek esetében a fedett nyomozó egy közönség számára nem nyitva álló lakásba lép be, a bíróság jóváhagyása szükséges. Ha a késelem veszéllyel jár, akkor ilyen esetben elegendő az ügyész jóváhagyása is. Ha az ügyész döntését nem lehet időben beszerezni, haladéktalanul elő kell terjeszteni, de az intézkedésnek véget kell vetni, ha a bíróság három napon belül nem hagyja jóvá azt [StPO 110b. § (2) bekezdés].

A fedett nyomozó személyazonossága a bevetés után is titokban tartható. A bevetés jóváhagyására illetékes ügyész és bíróság azonban kérheti, hogy számukra a személyazonosságot nyíltá tegyék. A személyazonosság titokban tartása az általános rendelkezések alapján megengedett [azaz az StPO 96. §-a alapján, ha az ország vagy valamely tagállam érdeke ezt kívánja meg], de különösen akkor, ha alappal tartani lehet attól, hogy a nyíltá tétel a fedett nyomozó vagy más személy életét, testi épségét vagy személyi szabadságát, vagy a fedett nyomozó további felhasználását veszélyeztetné. [StPO 110b. § (3) bekezdés].

A fedett nyomozó a legendája felhasználásával magánlakásba a jogosult beleegyezésével léphet be. A beleegyezést azonban tilos a belépési jogosultság legenda felhasználását meghaladó színlelésével beszerezni. Egyebekben a fedett nyomozó jogosultságai a büntetőeljárás törvényben és más jogszabályokban meghatározottak szerint gyakorolhatók az eljárási törvény szerint [StPO 110c. §].

5.2. Ausztria

Ausztriában a belbiztonsági szervek szervezetét és tevékenységét szabályozó törvényben (*Sicherheitspolizeigesetz*, a továbbiakban: SPG),⁸¹ valamint a büntetőeljárás törvényben (*Strafprozessordnung*, a továbbiakban: osztrák StPO)⁸² is találunk a fedett nyomozásra vonatkozó rendelkezéseket.

5.2.1. Az SPG rendelkezései

Az SPG szabályai szerint, ha személyes adatokat felvilágosítás-kérés útján kell beszerezni, a biztonsági szervek kötelesek az eljárás hivatalos jellegére valamint a közreműködés önkéntességére utalni. Az erre való utalás nélküli információszerzés (a törvény koncepciójában ez a fedett nyomozás) akkor megengedett, ha máskülönben a veszélyes támadások elhárítása és bűnözői csoportok felszámolása veszélyeztetve lenne, vagy jelentősen megnehezülne, illetve a közbiztonságra nagy veszélyt jelentő bűnözés, különösen a világnézeti vagy vallási okok által motivált erőszak felderítése más nyomozati eszközökkel kilátástalan lenne. Személyes adatok kép- és hangfelvételen való rögzítése a fenti okokból fedett nyomozás során is lehetséges [SPG 54. § (1)-(4) bekezdés].

A fedett nyomozás, valamint a kép- és hangfelvevő berendezések bevetése a bűnözői csoport esetén akkor megengedett, ha egy évi szabadságvesztésnél súlyosabban fenyegetett bűncselekmények elkövetése várható. A kép- és hangfelvételek készítése esetén minden esetben figyelemmel kell lenni arra, hogy az érintett magánszférájába való beavatkozás megfeleljen az arányosság követelményének [SPG 54. § (4a) bekezdés].

Az állami szervek a belügyminiszter megkeresésére más személyazonosságot tartalmazó okiratokat állíthatnak ki, amelyeket csak a fedett nyomozás céljaira lehet használni, és a biztonsági szerveknek minden, a fedőokirat segítségével végzett jogügyletet dokumentálniuk kell, és az azzal való visszaélés vagy alkalmazása szükségességének megszűnése esetén kötelesek visszavonni a dokumentumot [SPG 54a. §].

5.2.2. Az osztrák StPO rendelkezései

Az osztrák büntetőeljárás kódex alkalmazásában a fedett nyomozás a rendőrség (*Kriminalpolizei*) olyan tagjainak, vagy azok megbízásából más személyeknek a bevetését

⁸¹ Bundesgesetz über die Organisation der Sicherheitsverwaltung und die Ausübung der Sicherheitspolizei (Sicherheitspolizeigesetz SPG) (NR: GP XVIII RV 148 AB 240 S. 41. BR: 4119 AB 4122 S. 545.) StF: BGBl. Nr. 566/1991

⁸² Strafprozeßordnung 1975 (StPO) StF: BGBl. Nr. 631/1975 (WV)

jelenti, akiknek a hivatalos minősége vagy megbízatása nem felismerhető, és azt nem is kötelesek felfedni (osztrák StPO 129. § 2. pont).

A törvény definiálja a „színlelt üzlet” fogalmát is, amely olyan bűncselekmények kísérletét vagy színlelt végrehajtását jelenti, amelyek elidegenített, bűncselekmény elkövetéséből származó, vagy annak elkövetésére szánt, illetőleg a jog szerint egyáltalán nem birtokolható tárgyak vagy vagyoni értékkel bíró dolgok megszerzésével, tartásával, behozatalával, kivitelével vagy az országon történő átszállításával valósulnak meg (osztrák StPO 129. § 3. pont).

A fedett nyomozás akkor megengedett, ha egy bűncselekmény felderítéséhez szükséges. [osztrák StPO 131. § (1) bekezdés]. Szisztematikus, hosszabb időn keresztül végzett fedett nyomozás azonban csak akkor lehetséges, ha egy évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyegetett szándékos bűncselekmény felderítése, vagy egy bűnszövetségben, terrorista csoport által, vagy bűnszervezet keretein belül elkövetni készült bűncselekmény megakadályozása máskülönben jelentős nehézséggel járna. Amennyiben elengedhetetlen, lehetőség van a megváltoztatott identitást tartalmazó okiratok előállítására és a mindennapi jogéletben való felhasználására a nyomozati célok elérése érdekében [osztrák StPO 131. § (2) bekezdés].

A fedett nyomozó a rendőrség irányítása és rendszeres felügyelete alatt áll, a bevetésének tényét, annak körülményeit, az általa szerzett adatokat pedig jelentésbe vagy más hivatalos iratba kell foglalni [osztrák StPO 131. § (3) bekezdés]. Magánlakásba és a házi jog által védett más helyiségbe a fedett nyomozó csak a birtokos belegyezésével léphet be, de a belegyezést nem szabad a belépési jogosultság színlelésével megszerezni [osztrák StPO 131. § (4) bekezdés].

A bűncselekmények egyszerű felderítésére irányuló fedett nyomozást a rendőrség saját kezdeményezésére is végezhet, de hosszabb távú művelet esetén a bevetést az ügyész rendeli el [osztrák StPO 133. § (1) bekezdés]. A fedett nyomozás csak a céljainak eléréshez legszükségesebb időtartamra, de legfeljebb három hónapra engedélyezhető. Az engedély akkor hosszabbítható meg, ha az elrendelés feltételei továbbra is fennállnak, és feltételezhető, hogy a bevetés folytatásától várható csak eredmény. A fedett nyomozást be kell fejezni, ha feltételei már nem állnak fenn, ha a célját elérte, vagy előreláthatólag ez nem lehetséges, vagy az ügyész a bevetés leállítását rendelte el [osztrák StPO 133. § (2) bekezdés]. A fedett nyomozás során a célszemélyek optikai és akusztikai eszközökkel történő megfigyelése az arra külön meghatározott általános feltételek [osztrák StPO 136. §] teljesülése esetén lehetséges. [osztrák StPO 133. § (3) bekezdés].

A hosszú távú fedett nyomozás befejezése után a terheltnek és az ügyben érintetteknek fedett nyomozásról szóló határozatot kézbesíteni kell, kivéve, ha az abban az eljárásban vagy egy másik eljárásban folytatott nyomozás érdekeit veszélyeztetné [osztrák StPO 133. § (4) bekezdés].

5.3. Svájc

Az alpesi országban 2005. január 1-jén lépett hatályba a fedett nyomozásról szóló szövetségi törvény (*Bundesgesetz über die verdeckte Ermittlung*, a továbbiakban: BVE),⁸³ amely a legátfogóbb szabályozást nyújtja e területen egész Európában, és külön rendelkezik a büntetőeljárás előtt, valamint a nyomozás alatt történő bevetésről. Az alábbiakban összefoglaljuk a törvény legfontosabb rendelkezéseit, de az átláthatóság kedvéért nem jelezzük a szakaszok számát.

A fedett nyomozás fogalmát a törvény szándékoltan nem határozza meg,⁸⁴ csak a célját rögzíti, amely a következő: a rendőrség olyan tagjai, akiknek ebbéli minősége nem ismerhető fel a bűnözői környezetbe behatoljanak és különösen súlyos bűntetteket felderítsenek. Alapelvként rögzíti a BVE, hogy a nyomozók valódi identitását és testi épségét védelmezni kell, ennek azonban olyan mértékben és formában kell történnie, hogy a tényállást meg lehessen állapítani és az érintett tisztességes eljáráshoz való joga, különösen a hatékony védelemhez való jog ne sérüljön.

A fedett nyomozás akkor rendelhető el, ha meglapozott a gyanú, hogy különösen súlyos bűncselekményeket követtek el, vagy fognak előreláthatólag elkövetni és más nyomozati cselekmények eredménytelenek voltak, vagy a nyomozás máskülönben kilátástalan lenne, illetőleg aránytalan nehézséggel járna. A BVE azonban tételesen fel is sorolja azokat a bűncselekményeket, amelyek üldözése érdekében fedett nyomozást lehet folytatni.

A rendőrkapitányság vezetője nevezhet ki valakit a rendőrség tagjai, vagy olyan személyek közül, akiket átmenetileg rendőri feladatokra alkalmaznak fedett nyomozóvá, ha a kérdéses személy ehhez hozzájárul. (Svájcban tehát bizalmi személy is lehet fedett nyomozó.) A vezetőtiszteteket mindig a rendőrség tagjai közül nevezik ki.

A fedett nyomozó valódi identitása legenda alkalmazásával megváltoztatható, és a kinevező bírói engedéllyel titoktartási nyilatkozatot is tehet a bevetés előtt arról, hogy a valós identitást nem teszi nyílttá, még akkor sem, ha a nyomozó bírósági eljárásban tanúként lép fel.

⁸³ Bundesgesetz über die verdeckte Ermittlung (BVE) vom 20. Juni 2003 BBl 2003 4465.

⁸⁴ Thomas HANSJAKOB: Das neue Bundesgesetz über die verdeckte Ermittlung. *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht* 2004/2. 2. o.

Ha a fedett nyomozó bevetése alatt bűncselekményt követett el, az engedélyező hatóság dönt arról, hogy melyik identitás alatt folytatják le a büntetőeljárást. A BVE szerint eljáró fedett nyomozók nem büntethetők kábítószerrel visszaélés miatt.

A fedett nyomozók kinevezéséhez bírói engedély szükséges, amely legfeljebb egy évre szól. E határidő lejárta előtt a rendőri egység jelentést tesz a fedett nyomozás lefolyásáról, és szükség esetén az engedély meghosszabbítására tesz előterjesztést. Végső határidő nem szerepel a törvényben.

A fedett nyomozóknak joguk van arra, hogy az életük és testi épségük védelme érdekében a hatóságok megtegyék a lehető leghatékonyabb intézkedéseket, de kötelesek az utasításoknak megfelelően végrehajtani a bevetést és rendszeresen, teljes körűen beszámolni a tevékenységükről és megállapításaikról. Az utasításokat és a jelentéseket iktatni kell, és az eljárás aktájától elkülönítve kell kezelni. A BVE alsóbb rendű jogszabályokban rendeli szabályozni a fedett nyomozók díjazását, a számukra vagy hozzátartozóik számára adható kártérítést. Eredményhez kötött prémiumot azonban tilos ezekben meghatározni.

Garanciális rendelkezés, hogy a fedett nyomozók nem bujthatnak fel senkit bűncselekmények elkövetésére, és nem terelhetik a célszemélyt súlyosabb bűncselekmény elkövetése felé, mint amelyet eredetileg tervezett elkövetni; a már létező bűnözői elhatározás konkretizálására kell szorítaniuk tevékenységüket. A szerepük egy konkrét bűncselekményre vonatkozó elhatározásban csak alárendelt lehet. Amennyiben a nyomozó túllépi a megengedett magtartás határait, a befolyásolt személy büntetésének kiszabásakor ezt megfelelően figyelembe kell venni, vagy el kell tekinteni a büntetés kiszabásától.

Az egész bevetés alatt a vezetőtiszt irányítja a fedett nyomozó tevékenységét, az elrendelő hatóság és a titkos ügynök közötti kapcsolattartás is rajta keresztül történik a büntetőeljárásban. A vezetőtiszt a hivatali előljáró utasítási jogait gyakorolja, és különösen az alábbi feladatokat látja el:

- pontosan tájékoztatja a fedett nyomozót a megbízásról, a jogosultságairól és a legenda használatáról;
- irányítja a nyomozót, és gondját viseli az egész bevetés alatt, menet közben értékeli a veszélyhelyzeteket;
- a szóbeli jelentéseket írásban rögzíti és vezeti a művelet aktáját, tájékoztatja a nyomozással megbízott más személyeket, és gondoskodik a koordinációról;
- továbbítja a nyomozónak az eljárást folytató hatóságok utasításait.

Amennyiben a fedett nyomozó jelentéseiből bűncselekmény elkövetésére lehet következtetni, az őt bevető rendőri egységnek feljelentést kell tennie a hatáskörrel és

illetékességgel rendelkező bűnüldöző hatóságnál, azonban a feljelentés mellett indítványt lehet tenni a bűnüldöző hatóságnak az olyan nyílt nyomozási cselekmények mellőzésére, amelyek veszélyeztetnék a fedett nyomozást. Ha bizonyítási eszközként szükség van a jelentésre, csatolni kell az eljárás irataihoz. A bevetést be kell fejezni:

- ha belátható időn belül a büntetőeljárás elrendelésére nincs esély;
- ha nyilvánvalóvá válik, hogy a bevetés ráfordításai és veszélyei nincsenek arányban a várható eredménnyel;
- ha a nyomozó az utasításokat nem követi; vagy
- a vezetőtiszttel tudatosan hamisan tájékoztatja vagy más kötelezettségeit nem teljesíti.

A bevetés befejezése a vezetőtiszttel utasítására történik. Ha a legendára már nincs szükség a rendőri egység bevonja a fedőokiratokat, és szükség szerint gondoskodik a bevetést befejező nyomozó utólagos segítéséről.

A BVE tartalmaz célhoz kötöttségi szabályt: az engedélyben meg nem jelölt bűncselekmény észlelése esetén a fedett nyomozó köteles jelentést tenni a vezetőtiszttel. Ezek az információk akkor használhatók fel a bűncselekmény bizonyítására, ha megfelel azoknak az általános feltételeknek, amelyek esetén fedett nyomozásnak lehet helye.

VI. A FEDETT NYOMOZÓ BŰNCSELEKMÉNYEINEK PROBLÉMÁJA

A fedett nyomozó bűncselekményeinek lehetősége mind elméleti, mind gyakorlati szempontból sok problémát vet fel, és magában foglalja a rendőrség szerepének néhány legalapvetőbb kérdését egy demokratikus társadalomban.⁸⁵ Ahogy arra az idézett tanulmány címe is utal („*Breaking the law to enforce it*”, azaz „Jogot sérteni a jog betartatása érdekében”) a helyzet paradox: a nyomozó hatóság tagja, aki a bűncselekmények üldözésére hivatott, esetlegesen kénytelen a magasabb cél elérése érdekében bűncselekményt elkövetni, vagy legalábbis külső szemlélő számára bűncselekménynek tűnő, tényállásszerű magatartást tanúsítani. Úgy gondoljuk, a fedett nyomozásra egyébként is jellemező feszültség, amely a jogállami követelményeknek való megfelelés és a hatékony bűnüldözés közötti egyensúly megteremtésére való törekvés következtében keletkezik, ebben a kérdésben tapintható ki leginkább.

6.1. A fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények megengedhetőségének kérdése

A fedett nyomozó bűncselekményei kapcsán Németországban bontakozott ki a leghevesebb vita a 90-es évek elején, amelyben szerepet kaptak politikai szempontok is. Ennek érzékeltetésére idézzük Gerhard BAUM egykori belügyminiszter nyilatkozatát: „*Maga a gondolat is elviselhetetlen számomra, hogy német rendőrtisztek bármilyen bűncselekményt is elkövessenek.*”⁸⁶

KREY a fedett nyomozó bevetésének jogi problémáit elemző könyvében annak a véleményének ad hangot, hogy szinte már varázsigé lett akkoriban a politikusok, a tudósok és néha még a gyakorlat képviselői által is állandóan ismételt szabály: „*A fedett nyomozó nem követhet el bűncselekményt!*”⁸⁷ A gyakorlatban dolgozók többsége azonban éppen ezzel ellentétes megállapításokat tett és azt hangsúlyozta, hogy a fedett nyomozás nem képzelhető el bűncselekmények megvalósítása nélkül.

Az akkori viták gerjesztette légkörben jelent meg Gerold KORIATH volt fedett nyomozó „önleplező” cikke a *Kriminalistik* című bűnügyi szaklapban, amelyben az egymás után megjelenő érveléseket képmutatónak minősítve egy sor, általa szolgálat közben elkövetett bűncselekményről (magánlaksértés, bűnpártolás, ittas járművezetés, bűnsegély

⁸⁵ Elizabeth E. JOH: *Breaking the Law to Enforce It: Undercover Police Participation in Crime. Stanford Law Review* 2009/1. 158. o.

⁸⁶ Gerold KORIATH: Straftaten bei verdeckten Ermittlungen. Ein Geständnis. *Kriminalistik* 1992/6. 370. o.

⁸⁷ Volker KREY: Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschangriffs” zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt Wiesbaden, 1993. 62. o.

kábítószerrel visszaélés és orgazdaság esetében) számolt be, összességében kb. 420 év szabadságvesztésnyi bűncselekményért tartva felelősnek magát.⁸⁸

A németországi vitát azért mutattuk be röviden, hogy érzékeltessük, milyen dilemma elé állítja a törvényhozókat és a jogtudósokat a fedett nyomozó bűncselekményeinek kérdése. Az eldöntendő kérdés a következő: egy jogállamban megengedhető-e, hogy a jog felhatalmazást adjon rendőrtiszteknek bűncselekmények elkövetésére, vagy legalábbis lehetővé tegye megbüntetésük elmaradását az opportunitás sajátos eseteként? Ha a bűnüldöző hatóság tagja maga is bűncselekményeket követ el, az meglehetősen „rossz hírbe hozza az igazságszolgáltatást.”⁸⁹ Egyesek szerint ez túl nagy ár az eredményes bűnüldözésért, amelyet nem szabad megfizetni. Mások szerint elfordítja fejét a valóságtól, aki azt hiszi, hogy enélkül lehetséges a fedett nyomozó bevetése és a szervezett bűnözéssel szembeni eredményes fellépés.

Sokan nem elvi, hanem pragmatikus megfontolásokból vélekednek úgy, hogy nem lehet előre felhatalmazást adni a fedett nyomozónak meghatározott, taxatív felsorolt bűncselekmények elkövetésére, mert az csak azt eredményezné, hogy a bűnözői körök olyan cselekményeket követelnének tőle hűségpróbaként, amelyek nem szerepelnek a „listában.”⁹⁰

A Német Bírószövetség a szervezett bűnözés elleni törvény vitája kapcsán kiadott állásfoglalásában azt hangsúlyozta, hogy egy jogállam csak a jog keretein belül mozoghat, és nem süllyedhet az általa üldözött bűnelkövetők szintjére. Szerintük bizonyos bűncselekmények, ún. „tesztcselekmények” engedélyezése egy spirálhoz vezetne, amelyben egyre lejjebb jutnánk, mivel egyre súlyosabb és súlyosabb bűncselekményeket tennének meg a bűnözők a szervezetükbe való felvétel követelményévé.⁹¹

A magyar szakirodalomban FINSZTER Géza szerint nem szükségszerű, hogy a fedett nyomozó szolgálati feladatának teljesítése során jogi normát sértsen, de nem kizárható, hogy konspirációs okokból, vagy mert olyan közel került az elkövetői körhöz, az általuk megvalósított, vagy más bűncselekmények részesévé, esetleg tettesévé válik.⁹² Természetesen elképzelhető olyan bevetés, amelyben nem szükséges bűncselekmények, de még tényállásszerű cselekmények elkövetése sem. A IV. fejezetben ismertetett német bűnügyben

⁸⁸ Gerold KORIATH: Straftaten bei verdeckten Ermittlungen. Ein Geständnis. *Kriminalistik*1992/6. 370-389. o.

⁸⁹ Jean-Paul BRODEUR: A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában. *Belügyi Szemle* 1997/5. 47 o.

⁹⁰ Volker KREY: Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschangriffs“ zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt Wiesbaden, 1993. 66. o.

⁹¹ Stellungnahme des Deutschen Richterbundes zum OrgKG vom 21.10.1991.

⁹² FINSZTER Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módjai és eszközei. In: BÓCZ Endre (Szerk.): *Kriminalisztika* 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 733. o.

például a fedett nyomozó nem követett el semmilyen bűncselekményt. Azonban ez kivételes eset meglátásunk szerint, mivel a kriminális miliőben mozogva csak ritkán tudja elkerülni egy fedett nyomozó, hogy bűncselekményt kövessen el, még ha törekednie is kell arra, hogy ez ne történjen meg. A fedett nyomozásra elsősorban a szervezett bűnözés elleni küzdelemben van szükség, és egy bünszervezetben, vagy annak vonzáskörzetében tevékenykedő fedett nyomozó „*ellenkező esetben aligha tudná pozícióit hosszabb ideig tartani a kriminalitás intézményes világában.*”⁹³

KORIATH-tal és KÖNNECKÉ-vel (lásd 6.2.2. pont) egyetértve úgy gondoljuk, hogy csak kétfajta döntési alternatíva létezik: vagy elismerjük, hogy szükség van a fedett nyomozóra a szervezett bűnözés elleni harcban és belenyugszunk, hogy munkájához esetenként szükséges bűncselekményeket elkövetnie (és ezt a jogi szabályozásban is kifejezésre juttatjuk), vagy pedig lemondunk ennek az intézménynek az alkalmazásáról. A bűncselekmények elkövetésétől minden körülmények között tartózkodni köteles fedett nyomozó sajnos csak nagyon korlátozott eredményességgel bíró titkosszolgálati eszköz lehet.

6.2. A külföldi példák

Mielőtt a magyar szabályozást ismertetnénk, célszerű nemzetközi kitekintés végezni, vajon más jogrendszerek lehetőséget adnak-e a fedett nyomozóknak bűncselekmények elkövetésére.

6.2.1. Ausztria

Ausztriában nincs olyan jogszabály, amely mentesítené a fedett nyomozót abban az esetben, ha bűncselekményt követ el. Ennek hiányában viszont az általános büntetőjogi felelősségre vonás szabályai érvényesülnek, és csak a bírói mérlegelés körében értékelhető a bűnüldözési érdek mint motiváció.

6.2.2. Németország

A német szabályozás a fedett nyomozó bűncselekményeit csak három bűncselekmény tekintetében rendezi. Az StPO előző fejezetben bemutatott szabályaiból következően a titkos ügynök a megváltoztatott identitásával részt vehet a mindennapi jogéletben anélkül, hogy ezzel csalást vagy okirat hamisítást valósítana meg, illetve legendája segítségével, a jogosult beleegyezésével magánlakásba beléphet, így nem követhet el magánlaksértést.

A német szakirodalom egyöntetűen a törvényhozó probléma elől való megfutamodásaként értékeli a „bevetés által megkövetelt bűncselekmények”

⁹³ KORINEK László: Kriminológia I. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 577. o.

(*einsatzbedingter Straftaten*) szabályozásának elmulasztását. KREY szerint a törvényhozó „cserben hagyta” a jogalkalmazót, azzal, hogy e minimális szabályozáson kívül a hallgatást választotta.⁹⁴

A bevetés által megkövetelt bűncselekmények problémáját vizsgáló könyvében KÖNNECKE arra a következtetésre jut, hogy jogállami szempontból csak két megoldási alternatíva létezik:

1. Alkotni kell egy szabályozást, amely bizonyos körben megengedi a bevetés által megkövetelt bűncselekmények elkövetését, vagy legalábbis megakadályozza a rendőrtiszt büntethetőségét, vagy

2. a fedett nyomozót mint nyomozati eszközt csak olyan esetekben szabad bevetni, amelyekben nagyon kicsi az esélye arra, hogy bűnös tevékenységekben kelljen részt vennie. Amennyiben ez nem jelent a megoldást a problémára, a fedett nyomozóra vonatkozó rendelkezéseket hatályon kívül kell helyezni. (Azt azért megjegyzi, hogy nagyon ritkák azok a vélemények, amelyek ezt preferálják).⁹⁵

6.2.3. Svájc

A svájci büntető törvénykönyv büntetlenséget biztosít a fedett nyomozóknak a legendával kapcsolatos okirat hamisítás esetén, a BVE pedig a kábítószer ellenes törvénnyel összhangban kimondja, hogy a fedett nyomozó nem vonható felelősségre kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények miatt.⁹⁶ Itt tehát már az anyagi büntetőjogban is megjelent a fedett nyomozó fogalma, nem csak az eljárási rendelkezések között.

6.2.4. Amerikai Egyesült Államok

Általánosságban elmondható, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a fedett nyomozók illegális tevékenységekben való részvételét nem tekintik bűncselekménynek. Az amerikai jog szerint egy formálisan illegális cselekmény nem minősül bűncselekménynek, abban az esetben, ha bűnüldözési érdekből egy rendőr követi el, és arányban áll az elérni kívánt céllal (*public authority defense*), és ez az elv alkalmazható a fedett nyomozók cselekményeire is. Más esetekben a szubjektív tudattartalom hiányzik a bűncselekmény

⁹⁴ Volker KREY: Kriminalitätsbekämpfung um jeden Preis? Zur kontinuierliche Ausweitung des Bereichs verdeckter Ermittlungen. In: Hans Joachim HIRSCH – Jürgen WOLTER – Uwe BARUNS (Szerk.): Festschrift für Günter Kohlmann zum 70. Geburtstag. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2003. 641. o.

⁹⁵ Jan KÖNNECKE: Die Strafbarkeit Verdeckter Ermittler im Hinblick auf einsatzbedingte Straftaten. Eine Untersuchung zur Zulässigkeit staatlich initiiertes Delinquenz. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig, 2001. 377-378. o.

⁹⁶ Vö. Schweizerisches Strafgesetzbuch vom 21. Dezember 1937. Art. 317.; Bundesgesetz vom 3. Oktober 1951 über die Betäubungsmittel und die psychotropen Stoffe Art. 23.; Bundesgesetz vom 20. Juni 2003 über die verdeckte Ermittlung Art. 16.

megvalósulásához: sok kábítószerrel kapcsolatos törvény például eladási vagy forgalomba hozatali szándék esetén nyilvánítja büntetendőnek a kábítószer tartását, ez pedig a fedett nyomozó vonatkozásában hiányzik. Az amerikai jogtudósok egyáltalán nem is szentelnek figyelmet ennek a problémának, Elizabeth E. JOH hívja fel egyik közelmúltbeli cikkében a figyelmet arra, hogy mennyire elhanyagolja az ottani jogtudomány ennek a fontos kérdésnek az elemzését.⁹⁷ Rendkívül ritkán fordul elő, hogy egy fedett nyomozóval szemben vádat emelnek a bevetése során elkövetett bűncselekménye miatt. Ez az ottani büntetőeljárás rendszer egyik sajátosságából (az ügyész diszkrecionális vádemelési jogából⁹⁸) következik.

Az officialitás elve (tehát az, hogy a feltételek megléte esetén minden bűncselekmény miatt meg kell indítani, és le kell folytatni a büntetőeljárást) nem része az amerikai hagyományoknak. Az ügyész mérlegelési jogköre nagyon széles, joga van úgy dönteni, hogy elzárkózzon a nyomozástól vagy a vádemeléstől, ha megítélése szerint a büntetés nem volna helyén való, vagy kár lenne az igazságszolgáltatás eszközeit bizonyos ügyekre pazarolni.⁹⁹

Ott tehát, hasonlóan hazánkhoz, az ügyészen múlik a fedett nyomozó felelősségre vonása, azzal az eltéréssel, hogy az amerikai ügyész kezét semmi sem köti. Mivel a hivatalbóliség elve nem létezik, ezért nincs is szükség az officialitást áttörő külön törvényi felhatalmazásra sem. Sőt a műveletek jóváhagyásakor éppen az ügyész ad felhatalmazást az adott bevetéshez szükséges bűncselekmények elkövetésére, és előre garantálja, hogy nem fog vádat emelni, amennyiben a fedett nyomozó nem lépi át a megbeszélte kereteket [JOH ezért hívja ezt a jelenséget „felhatalmazásra történő bűnelkövetésnek” (*authorized criminality*)].

Azért a jogi kötőerővel nem rendelkező normák szintjén létezik egy minimális szabályozás: az amerikai igazságügy miniszter által kiadott, az FBI által végzett fedett nyomozást szabályozó irányelv értelmében az alábbi esetekben engedhető meg fedésben dolgozó személyeknek bűncselekmények elkövetése:

- ha az információ megszerzése vagy bizonyíték gyűjtése a nyomozás sikere érdekében elengedhetetlen, és az nem lenne lehetséges egyébként illegális tevékenységekben való részvétel nélkül;
- ha a fedőszemélyiség hitelességének megalapozása és fenntartása érdekében szükséges;

⁹⁷ Elizabeth E. JOH: Breaking the Law to Enforce It: Undercover Police Participation in Crime. *Stanford Law Review* 2009/1. 155-199. o.

⁹⁸ Lásd HERKE Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Pécs, 2008. 13. o.

⁹⁹ John MCENANY: Bűnügyi nyomozás és büntetőjogi felelősségre vonás az Amerikai Egyesült Államokban I. rész. *Rendészeti Szemle* 1992/11. 45. o.

- halál vagy súlyos személyi sérülés megelőzése érdekében.¹⁰⁰

A nyomozóknak arra kell törekedniük, hogy minimalizálják az illegális tevékenységekben való részvételüket, de az irányelv nem tiltja, hogy önvédelemből vagy mások életének védelmében az ügynök megtegye a „szükséges intézkedéseket.” Amerikában a titkos ügynököknek elsősorban nem azért célszerű tartózkodniuk a bűncselekmények elkövetésétől, mert tartaniuk kellene a büntetőjogi felelősségre vonástól. Pragmatikus okokból indokolt számukra elkerülni a bűncselekményeket, mert különben az általuk megfigyeltek ellen folyó majdani bírósági eljárásban tanúként kompromittálhatóak lennének a védelem részéről az esküdszék előtt.

6.3. A fedett nyomozó bűncselekményei anyagi jogi szempontból

A bevezetőben már utaltunk rá, hogy sok esetben csak első ránézésre bűncselekmény az, ami a fedett nyomozó esetében annak tűnik, az e körbe tartozó cselekményeinek tüzetesebb vizsgálata azonban más eredményre vezet. A fedett nyomozónak sok esetben az a feladata, hogy valamely illegális dolgot (általában kábítószer, hamis pénzt, fegyvert, robbanóanyagot stb.) szerezzen meg minta-, bizalmi- vagy álvásárlás révén. E tárgyak megszerzését azonban a Btk. büntetni rendeli, tehát úgy tűnhet, a fedett nyomozó minden egyes kábítószer vagy fegyver vásárláskor bűncselekményt követ el.

Azonban ahhoz, hogy egy magatartás bűncselekmény legyen, három dolog szükséges: tényállásszerűség, bűnösség és társadalomra veszélyesség.¹⁰¹ Illegális tárgyak fedett nyomozó általi megvásárlásakor az első kettő kétségtelenül fennáll, de álláspontunk szerint a társadalomra veszélyesség hiányzik. A Btk. ugyan büntetendőnek nyilvánítja például a kábítószer megszerzését, azonban a titkos ügynök a bűnüldözés érdekében követi el a cselekményt, magatartása ezért nem veszélyes a társadalomra.

Az egyértelmű jogi helyzet kialakítása érdekében azonban szükség lenne büntethetőséget kizáró okot létrehozni a fedett nyomozás szempontjából szóba jöhető minden olyan bűncselekmény esetében, amelynek elkövetési magatartásai között szerepel a „megszerez” fordulat. A társadalomra veszélyesség hiányzik, mint kifejtettük, hiszen egy felesküdt rendőrtiszt szerzi meg a jog által tilalmazott dolgot, azonban ezt a szabályozásnak is kifejezésre kellene juttatnia.

Olyan bűncselekmények esetén lenne ez indokolt, ahol a megszerzés maga, minden további tényállási elem nélkül büntetendőnek minősül. Ahol a célzatos megszerzést rendeli

¹⁰⁰ Attorney General's Guidelines on FBI Undercover Operations. H. pont

¹⁰¹ FÖLDEVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris kiadó, Budapest, 2003. 79. o.

büntetni a törvényhozó, ott nincs szükség büntetethezőséget kizáró okra. A bevetése során például célzat hiányában nem követheti el a fedett nyomozó a pénzhamisítást, mert a hamis vagy meghamisított pénzt nem forgalomba hozatal céljából szerzi meg [Btk. 304. § (1) bekezdés b) pont], és ugyanez igaz a bélyeghamisításra is [Btk. 307. § (1) bekezdés b) pont]. A jövedéki orgazdaság és az orgazdaság vonatkozásában pedig a vagyoni haszonszerzés célja hiányzik a titkos ügynök esetében a bűncselekmény megvalósulásához [Btk. 311/A. § (1) bekezdés és 326. § (1) bekezdés].

Azonban – a fedett nyomozó legvalószínűbb alkalmazási területeire figyelemmel – néhány bűncselekmény esetében törvényben kellene előre is garantálni a fedett nyomozó büntetlenségét, ha a törvényi tényállásban meghatározott dolgot szolgálati feladata teljesítése közben, bűnüldözési érdekből szerzi meg. Az alábbi bűncselekmények esetében tartanánk ezt szükségesnek:

- Tiltott pornográf felvétellel visszaélés [Btk. 204. § (1) bekezdés];
- Visszaélés robbanóanyaggal vagy robbantószerrel [Btk. 263. § (1) bekezdés];
- Visszaélés lőfegyverrel vagy lőszerrel [Btk. 263/A. § (1) bekezdés a) pont];
- Visszaélés haditechnikai termékkel és szolgáltatással, illetőleg kettős felhasználású termékkel [Btk. 263/B. § (1) bekezdés b) pont];
- Visszaélés radioaktív anyaggal [Btk. 264. § (1) bekezdés];
- Visszaélés nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel [Btk. 264/C. § (1) bekezdés];
- Egyedi azonosító jel meghamisítása [Btk. 277/A. § (1) bekezdés b) pont];
- Visszaélés kábítószerrel [Btk. 282. § (1) bekezdés];
- Pénzhamisítás elősegítése [Btk. 304/A. §];
- Jövedékkel visszaélés elősegítése [Btk. 311/B. § (1) bekezdés];
- Kézpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés [Btk. 313/C. § (7) bekezdés b) pont];
- Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése [Btk. 313/D. §].

Mivel a titkos ügynök cselekménye révén az illegális tárgyak, anyagok, dolgok, eszközök a hatóságok birtokába kerülnek, így nem sérthetik, és nem is veszélyeztethetik azt a jogi tárgyat, amelyet a törvényhozó a jogellenes dolgok megszerzésének büntetendővé nyilvánításával védeni rendelt. Éppen ellenkezőleg: a jogi tárgy megóvása érdekében tanúsít a fedett nyomozó tényállásszerű magatartást, mivel egyrészt kivonja a forgalomból a veszélyes tárgyakat, másrészt pedig bizonyítékokat gyűjt azok terjesztőivel szemben. Hasonló a helyzet

a vesztegetésénél is: a korrump hivatalnoknak egy bevetés keretében kenőpénzt ajánló fedett nyomozó valójában a közélet tisztasága érdekében lép fel. Szintén megfontolandó ezért e bűncselekmény esetében is büntethetőséget kizáró ok törvényben való megfogalmazása.

A kábítószer megszerzése kapcsán érdemes kitérni a fedett nyomozó kábítószer fogyasztásának kérdésére is, amely már valóban bűncselekménynek számít. Az nem igényel különösebb magyarázatot, hogy egy fedett nyomozó számára a kábítószer fogyasztás mindenképpen kerülendő, hiszen egyrészt bűncselekmény, másrészt a megváltozott tudatállapotban könnyen lelepleződhet, nem tudja feladatát megfelelően ellátni, függővé válhat, más egészségügyi probléma léphet fel stb.

Gyakori feltételezés a laikusok körében az, hogy aki fedett nyomozóként bűnözőnek adja ki magát, az nem tudja elkerülni a kábítószer fogyasztást. A gyakorlat azonban mást mutat. Mivel a tévhittel ellentétben a bűnözői körökben sem mindenki fogyaszt drogokat – van, hogy még maguk a kábítószer kereskedők sem – valójában a fedett nyomozók külföldön és hazánkban is sikeresen vissza tudják utasítani, ha valaki kábítószer ajánl fel nekik. JACOBS e kérdéssel foglalkozó tanulmányában egy sor olyan fogást ismertet, amelyek segítségével elkerülhető a kábítószer fogyasztás a fedett nyomozók számára.¹⁰² A rutin technikák közé a legkülönbözőbb kifogások tartoznak („elvonón voltam”, „gyógyszert szedek”, „nemsokára dolgoznom kell” stb.). Összetettebb technika azonban a visszatámadás (amikor azzal vádolja meg a fedett nyomozó a neki kábítószer ajánlót, hogy biztos titkos ügynök, ezért akarja fogyasztásra rávenni), valamint a droghasználat szimulálása.¹⁰³ De annak a módszernek az erejét sem szabad lebecsülni véleményünk szerint, ha valaki egyszerűen és határozottan közli, nem él ilyen szerekekkel, ugyanis ettől még tűnhet valaki nagyon komoly bűnözőnek.

Az eddig felsorolt példák sértett nélküli bűncselekmények voltak, de ha ténylegesen is van szenvedő alanya a fedett nyomozó tényállásszerű magatartásának, akkor már más a helyzet. Ebben az esetben az egyén jogainak sérelmén keresztül megvalósul a társadalom érdekének a sérelme is,¹⁰⁴ tehát ezek már valóban bűncselekmények. Az elkövetés körülményeitől függ, hogy sor kerül e miattuk a büntetőjogi felelősségre vonásra (lásd 6.6.1

¹⁰² Bruce A. JACOBS: Undercover Drug-Use Evasion Tactics: Excuses and Neutralization. *Symbolic Interaction* 1992/4. 435-453. o.

¹⁰³ Lásd például Jay DOBYNS amerikai fedett nyomozó leírását marihuánás cigaretta fogyasztásának szimulálásról valódi cigarettafüst segítségével: Jay DOBYNS – Nils JOHNSON-SHELTON: No Angel. My Undercover Journey to the Dark Heart of the Hells Angels. Canongate Books, Edinburgh-London-New York-Melbourne, 2010. 70-71 .o. A könyvben ismertetett akcióban a fedett nyomozókkal együtt dolgozott egy bizalmi személy is, akinek többek között az volt a feladata, hogy a kábítószer fogyasztását “magára vállalja” a titkos ügynökök helyett azokban a helyzetekben, ahol az elkerülhetetlen a nyomozó csoport legendájának (törvényen kívüli motorosok) fenntartásához.

¹⁰⁴ FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris kiadó, Budapest, 2003. 80. o.

pont). De nem biztos, hogy a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények egyáltalán a hatóság tudomására jutnak.

6.4. A bűncselekmények látenciája

Mióta a magyar jog lehetővé teszi titkos ügynök bevetését, nem tudunk olyan büntetőeljárásról, amely fedett nyomozó által szolgálati feladata teljesítése közben elkövetett bűncselekmény miatt indult volna. Erre logikus magyarázat három adódik:

1. a magyar szervek nem alkalmaznak fedett nyomozót,
2. alkalmaznak ugyan, de azok közül még egyik sem követett el bűncselekményt, illetve
3. elkövetett ugyan, de amiatt nem indult büntetőeljárás.

Az első tételt elvethetjük, a kutatási interjúkra sor sem kerülhetett volna, ha igaz lenne, de egy-két ügyet érintően minimális mennyiségű információ a nyilvánosság számára is hozzáférhető a magyarországi fedett nyomozásokról.¹⁰⁵ A leghíresebb, közvélemény számára is elérhető ügy egy álvásárlás volt: A „bombagyáros” néven elhíresült, német állampolgárságú Dietmar Eduard CLODO ellen fedett nyomozót vetett be a rendőrség, aki a hatóságokkal együttműködő (egyébként emberöléssel vádolt) Leonid SZTECURA társaságában egy terepjáró felrobbantására is alkalmas távirányítású bombát vásárolt kétezer ötszáz dollárért CLODÓTÓL. A bírósági eljárásban tanúként hallgatták ki az ügyletet lebonyolító nyomozó vezetőtisztjét, aki a titkos ügynök kiválasztásának szempontjairól annyit árult el, hogy az orosz nyelvtudás, az életkor és a személyes habitus volt meghatározó.¹⁰⁶ Néhány közzétett ítélet is tartalmaz utalást a fedett nyomozók tevékenységére (pl. BH 2009. 346.), az általunk az értekezésben több helyen is (VII. és VIII. fejezet) elemezett bűnügyben pedig éppen a titkos ügynök magatartásának értékelése volt a perdöntő. Tehát megállapíthatjuk, hogy fedett nyomozót alkalmaznak a magyar bűnüldöző hatóságok, még ha ennek gyakoriságáról nincsenek is pontos információink.

A fedett nyomozás azonban csak szűk körben képzelhető el bűncselekmények megvalósítása nélkül, ez a 2. tételünket kérdőjelezi meg, tehát a fedett nyomozói bűncselekményeknek hazánkban – eddig legalábbis – 100%-os a látenciája. Megvizsgálva a lehetséges okokat ez nem is annyira meglepő statisztika.

Magyarázhatja ezt a tényt az, hogy a fedett nyomozók csak sértett nélküli bűncselekményeket követtek el eddig. Ha azonban konkrét sértettek sérelmére is valósítottak

¹⁰⁵ Például: Fedett nyomozó buktatta le a drogfutárt. <http://www.origo.hu/itthon/20030722fedett.html>

¹⁰⁶ <http://www.origo.hu/itthon/20001115fedett.html>

meg bűncselekményt, akkor elképzelhető az alábbi magyarázat: a szervezett bűnözés sértettjei pontosan a jól konspirált elkövetés miatt legtöbbször nem szereznek tudomást az elkövető kilétéről, de ha mégis, akkor – érthető okokból – nem nagy a hajlandóság bennük arra, hogy a hatóságokhoz forduljanak. Ha a fedett nyomozó bűncselekményének sértettje maga is bűnöző, akkor még inkább megmagyarázható, hogy miért nem áll szándékában feljelentést tenni.

A hatóságoknak gyakorlatilag csak egy lehetősége van (lenne) arra, hogy tudomást szerezzen az ilyen bűncselekményekről, a bevetést végrehajtó (figyelemmel kísérő) személyektől vagy magától a fedett nyomozótól. Utóbbi esetben sajátos helyzet áll fent: tevékenységéről jelentést kell készítenie, amelyben részletesen be kell számolnia a tevékenységéről, tehát közte a saját bűncselekményeiről is. Jogunk senkit nem kötelez arra, hogy a saját bűncselekményét (fel)jelentse, de a fedett nyomozó esetében nem érvényesül ez a szabály. Az ő helyzete azonban annyira speciális, hogy véleményünk szerint indokolt ez a kivétel, figyelemmel arra a tényre is, hogy a jog számára immunitást biztosít bizonyos körülmények fennállása esetén a büntetőjogi felelősségrevonás alól (lásd 6.6. pont).

6.5. A „szolgálat által megkövetelt bűncselekmények” kategóriái

A fedett nyomozó bűncselekményeire sokan használják a „miliő által megkövetelt bűncselekmények” (*milieutypischer* vagy *milieubedingter Straftaten*) fogalmát, amely kifejező ugyan, de nem fedi le teljesen a fedett nyomozó szóba jöhető bűncselekményeit, mivel nem csak „miliőtípusú” cselekmények elkövetésére kényszerülhet rá a bevetése során.

A német szerzők többsége ezért a mesterséges szóképzéssel létrehozott „bevetés által megkövetelt bűncselekmények” (*einsatzbedingter Straftaten*) kifejezést használja. Mivel a magyar büntető eljárásjog a fedett nyomozó „szolgálati feladata teljesítése közben” elkövetett bűncselekménye esetén teszi lehetővé a felelősségrevonás mellőzését, a magyarban használhatjuk a „szolgálat által megkövetelt bűncselekmények” kifejezést a jelenségre.

A szakirodalomban a különböző szerzők más és más kategóriákba rendezik a szolgálat által megkövetelt bűncselekményeket.¹⁰⁷ Az az állítás – előre bocsátva, hogy elsősorban a bűnszervezetbe beépült titkos ügynökre vonatkozik –, hogy a fedett nyomozó legtöbb esetben nem kerülheti el a bűncselekmények elkövetését, nem igényel különösebb bizonyítást, ha vetünk egy pillantást e bűncselekmény csoportokra.

¹⁰⁷ Peter SCHWARZBURG: Einsatzbedingte Straftaten Verdeckter Ermittler. *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1995/10. sz. 470. o.; Heiko LESCH: Soll die Begehung „milieutypischer” Straftaten durch Verdeckte Ermittler erlaubt werden? *Strafverteidiger* 1993/2. 94-97. o.; Volker KREY: Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschangriffs” zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt Wiesbaden, 1993. 64-65. o.

A különböző tipológiákkal hol egyetértve, azokkal hol vitatkozva a magyar viszonyokra és jogszabályokra vetítve az alábbi csoportokat tartjuk szükségesnek felállítani (a szolgálat által megkövetelt bűncselekmények alatt értve a fedett nyomozó minden tényállásszerű cselekményét és valódi bűncselekményét, amelyet a megbízatásával okozati összefüggésben követ el).

a) „Legendához kapcsolódó” cselekmények: a legenda elfogadtatásához, a benne való bizalom megerősítéséhez és a lelepleződésének elkerüléséhez egyaránt szükséges lehet bűncselekmények elkövetése.

b) „A dolog természetéből adódó” cselekmények: ezek esetében fogalmilag kizárt a bűncselekmények elkövetésének elkerülése a bevetés esetén. Például bűnszervezetben részvétel bűnszervezetbe való beépülés esetén, egyes állam elleni bűncselekmények. De bűncselekményektől függetlenül elkerülhetetlennek tartjuk a bűnpártolást és a bűnsegély különböző formáit is.

c) A bűnözői életmód folytatásából következő cselekmények: ittas járművezetés, garázdaság, testi sértés stb.

d) Mulasztással megvalósuló bűncselekmények: feljelentés elmulasztása, segítségnyújtás elmulasztása.

e) „Hűségpróbák”: olyan bűncselekmények, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a nyomozó egy kriminális szervezetbe felvételt nyerjen, vagy abban magasabb szintre lépjen. (A terrorista csoportoknál fordulhat elő elsősorban.)¹⁰⁸

f) A nagyobb sérelmet megelőző bűncselekmények: ilyenkor a fedett nyomozó azért kényszerül bűncselekmény elkövetésére, mert ha az adott cselekményt más követné el, akkor sokkal nagyobb sérelmet okozna, a bűncselekmény megakadályozása viszont a nyomozó lelepleződést eredményezné. (Pl. súlyos testi sértés helyett könnyű testi sértés védelmi pénz szedése esetén.)

g) Illegális áruk tartásával, adás-vételével megvalósuló cselekmények: visszaélés kábítószerrel, visszaélés lőfegyverrel vagy lőszerrel, visszaélés robbanóanyaggal vagy robbantószerrel, visszaélés jövedékkel stb.

h) Védelmi cselekmények: a fedett nyomozó esetleges lelepleződését követően – vagy annak árán is – lehet rájuk szükség az ő vagy más életének, testi épségének és személyi

¹⁰⁸ Volker KREY: Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschgangs” zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt Wiesbaden, 1993. 65. o.

szabadságának megóvása érdekében. Jogi elbírálásuk a jogos védelem, esetleg a végszükség körébe esik.

i) „Miliőtípus” bűncselekmények: a célba vett elkövetői kör bűncselekményei.

A legenda megőrzése külön csoportot képez, de lényegében mindegyik, a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmény közvetve vagy közvetlenül azt szolgálja (a védelmi cselekmények kivételével). Megjegyzendő, hogy az a) pontban szereplő, a legenda elfogadtatásához szükséges bűncselekmények elkövetését is szokták „hűségpróbának” titulálni, ha arra a célszemélyek tudatosan kínálnak fel lehetőséget a fedett nyomozónak. A felsorolásból szándékosan kimaradt a bűncselekményre való felbujtás kategóriája. Noha más szerzőknél ez konstans elem, jelentőségénél és eltérő jellegénél fogva a VIII. fejezetben részletesen is elemezzük.

6.6. A magyar jogrend válasza

Az egyes bemutatott jogrendekkel ellentétben hazánkban a törvényhozó nem a hallgatást választotta, hanem három törvényben is rendelkezett a fedett nyomozó bűncselekményeire vonatkozóan: az Rtv-ben, a Be-ben (e két jogszabályban már a fedett nyomozó fogalmának törvénybe iktatásakor), valamint a Navtv-ben. Utóbbi törvény megfogalmazása az előző két jogszabály értelmezésében fontos szerepet játszik, ezért a Navtv-vel utoljára foglalkozunk.

6.6.1. Az Rtv. és a Be. hatályos szabályai

Az Rtv. a „A feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése a fedett nyomozóval szemben” alcímmel az alábbi szabályokat tartalmazza:

„67/A. § (1) Bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, vagy a nyomozást megszünteti, ha a 64. § (1) bekezdésének f) pontja szerint a bűnszervezetbe beépült fedett nyomozó által a szolgálati feladata teljesítése közben elkövetett bűncselekmény bűnüldözési érdeket szolgál, és az jelentősen meghaladja az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket.

(2) A fedett nyomozó által a sértettnek okozott kár megtérítésére, az ehhez szükséges fedőokirat elkészítésére, illetőleg a titoktartási megállapodás megkötésének kezdeményezésére a 67. § (2) bekezdésében írt rendelkezést kell alkalmazni.

(3) Az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a fedett nyomozó olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta.”

A Be. szövegében a feljelentés elutasításának és a nyomozás megszüntetésének szabályai között is ugyanazt a megfogalmazást találjuk:

„175. § (2) A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, ha a bűncselekmény elkövetésével fedett nyomozó [178. § (2) bek.] gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt szolgálati feladata teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el, és a bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”

„192. § (2) A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a nyomozást határozattal megszünteti, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható fedett nyomozó [178. § (2) bek.] a cselekményt szolgálati feladata teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el, és a bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”

A feljelentés azonban nem utasítható el, és a nyomozás nem szüntethető meg, ha a fedett nyomozó más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható megalapozottan [Be. 175. § (6) bekezdés és 192. § (3) bekezdés].

Úgy gondoljuk, hogy a törvényhozó koncepciója a szolgálat által megkövetelt bűncselekményekre vonatkozóan alapvetően helyes. E koncepció abból a feltevésből indul ki, hogy a fedett nyomozó lehetőleg ne kövessen el bűncselekményt, de ha mégis sor kerül erre, és a hatóságok tudomására jut, akkor lehetőséget biztosít számára a büntetőjogi felelősségrevonás elkerülésére. Azonban – nagyon körültekintően – csak a szolgálat közben és bűnüldözési érdekből elkövetett cselekményekre vonatkozik az immunitás, amelynek megadásáról az ügyész jogosult dönteni.

A fedett nyomozó mentesülésének feltételei közül az első kettő viszonylag könnyen megítélhető. Annak eldöntése, hogy szolgálati feladata teljesítése közben, és bűnüldözési érdekből történt-e az elkövetés, nem okozhat különösebb nehézséget az ügyész számára. Annál nehezebb azonban mérlegelni azt, hogy ez a bűnüldözési érdek mennyire fontos, és hogy arányban áll-e az elkövetett bűncselekmény súlyával, mivel a büntető igény érvényesítéséhez fűződő érdeket ez utóbbi tényező határozza meg. Valójában még a közel azonos fontosság is kevés a fedett nyomozó mentesüléséhez, hiszen a bűnüldözési érdeknek *jelentősen* meg kell haladnia az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket.¹⁰⁹

Megjegyezendő, hogy sem a feljelentés elutasítása, sem pedig a nyomozás megszüntetése nem jelent „végleges” döntést, ezek a határozatok ugyanis nem rendelkeznek jogerővel. A feljelentés elutasítását követően is el lehet rendelni a nyomozást, és a nyomozás

¹⁰⁹ A magyar megoldás tulajdonképpen az amerikai jogban érvényesülő, korábban bemutatott *public authority defense* kontinentális megfelelője.

megszüntetése sem akadályozza annak, hogy az eljárást tovább folytassák [Be. 192. § (4) bekezdés]. A fedett nyomozó esetében a felettes ügyész rendelheti el ismét a nyomozást. Ha a nyomozás megszüntetése ellen nem éltek panasszal vagy a felettes ügyész nem rendelte el a nyomozás folytatását, tovább azt csak a bíróság rendelheti el [Be. 191. § (3) bekezdés]. Ha azonban a bíróság a nyomozás folytatásának elrendelése iránti indítványt elutasította, változatlan alapon a nyomozás folytatásának elrendelése iránti ismételt indítvány előterjesztésének nincs helye [Be. 191. § (4) bekezdés].

Amennyiben a fedett nyomozó ellen büntetőeljárás indul, azt a Be. 175. §-ának (7) bekezdése szerint el kell különíteni attól az ügytől, amelyben a fedett nyomozó által megszerzett bizonyítékokat fel kívánják használni. Ez is a legendájának védelmét szolgálja. Arról nem szól a törvény, hogy ebben az elkülönített eljárásban a valódi vagy a fiktív személyiség lesz-e a terhelt.

Minden bizonnyal a valódi, hiszen eltérő szabály nem teszi lehetővé a legenda alatt való elítélést. (Ez egyébként nem lenne példa nélküli, mint láthattuk, Svájcban az engedélyező hatóság dönthet arról, melyik identitása alapján szerepeljen a bűncselekményt elkövető fedett nyomozó az ellene folyó eljárásban.). De egyébként is, a magyar büntető eljárásjogban perújításra ad okot a nem valódi néven való elítélés [Be. 408. § (1) bekezdés b) pont], tehát mindenképpen az eredeti személyazonossággal szerepelhet csak a fedett nyomozó az ellene folyó büntetőeljárásban. A tárgyaláson való védelméről pedig az általános eljárási szabályok szerint lehet gondoskodni.

6.6.2. A törvényi rendelkezések kritikája

A magyar törvényhozó eljárásjogi megközelítést választott a fedett nyomozó bűncselekményeivel kapcsolatban, és megpróbált arányos megoldást találni, amely megfelel a jogállamiság és a hatékony bűnüldözés követelményeinek is. Azonban a szabályozással kapcsolatban több aggály is felvethető.

6.6.2.1. Az Rtv-ben való szabályozás helytelensége

Dogmatikailag nem tarjuk helyesnek, hogy az Rtv. tartalmazzon rendelkezéseket a büntetőeljárás érdemi mellőzésének lehetőségéről. A büntetőeljárás menetét, azon belül is a feljelentés elutasítását és a nyomozás megszüntetését egyedül a Be. lenne hivatott rendezni.¹¹⁰ A titkos információgyűjtési eszköz a fedett nyomozó maga, nem pedig az ő tevékenységét követően a felelősségre vonásának esetleges mellőzése. A fedett nyomozóról szóló

¹¹⁰ Ugyanezt az álláspontot képviseli SZALAI Géza is. SZALAI Géza: Elmékedések a titkos információgyűjtésről, az ügyésről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle* 2005/6. 26. o.

szabályoknak éppen ezért helyük van az Rtv. titkos információgyűjtésről szóló VII. fejezetében, de annak a két eljárásjogi kérdésnek, hogy a fedett nyomozóval szemben elutasítják-e a feljelentést, vagy a vele szemben elrendelt nyomozás megszüntetik-e, aligha.

Ahogy azt a nyomozati alku esetében is láthatjuk, a rendőrség csak a feljelentés elutasításának vagy a nyomozás megszüntetésének *kilátásba helyezésével* állapodhat meg információszolgáltatásban az elkövetővel [Rtv. 67. §]. Itt is a megállapodás maga a titkos információgyűjtési eszköz, nem pedig az annak következtében történő feljelentés elutasítás vagy a nyomozás megszüntetése. Erről az Rtv. – helyesen – nem is rendelkezik, csak a Be. [175. § (1) bekezdés és 192. § (1) bekezdés], az Rtv. csak magával a megállapodással foglalkozik. Ezt az elvet kellett volna követni a törvényhozónak a fedett nyomozóval kapcsolatban is. A bemutatott rendelkezések nem mellékesen egy büntetőeljárás alapelv, az officialitás¹¹¹ töréseit jelentik, ez a tény is a Be-ben való kizárólagos szabályozás indokoltságát támasztja alá.

A törvényhozás azonban éppen ellentétes irányba halad, az Rtv. immár a megbízhatóság vizsgálattal kapcsolatban is tartalmaz egy feljelentés elutasítási és nyomozás megszüntetési okot [Rtv. 7/D. §], valamint a Navtv-be is bekerült az Rtv. 67/A. §-ának másolata a fedett nyomozóként működő pénzügyi nyomozóra vonatkoztatva [58. §], a Vptv. „örökségeként.”

6.6.2.2. A bünszervezetbe való beépülés kérdése

A Rtv. 67/A. § (1) bekezdése négy kritériumot határoz meg, amelyek teljesülése esetén a feljelentést el lehet utasítani, illetve a nyomozást meg lehet szüntetni a fedett nyomozóval szemben:

- ha a bünszervezetbe beépült fedett nyomozó által;
- a szolgálati feladata teljesítése közben elkövetett bűncselekmény;
- bűnüldözési érdeket szolgál;
- és ez az érdek jelentősen meghaladja az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket.

Az első helyen említett feltétel azonban a Be. szövegében nem szerepel, így a jelenlegi szabályozás alapján nem egyértelmű, hogy egy olyan fedett nyomozó, aki nem bünszervezetben tevékenykedik, elkerülheti-e felelősségre vonást, amennyiben szolgálati feladata teljesítése közben és bűnüldözési érdekből bűncselekményt követ el.

¹¹¹ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004. 73. o.

Véleményünk szerint a kérdéshez való erősebb tematikus kapcsolata miatt a Be-nek van alkalmazási elsődlegessége, hiszen az Rtv. alapvetően szervezeti jellegű jogszabály. De egy jogelméleti érv is a Be. alkalmazhatósága mellett szól: a Be. és az Rtv. ugyanis nem kifejezetten mond ellent egymásnak (ez akkor állna fenn, ha az egyik kifejezetten megtiltana valamit, a másik pedig ugyanazt előírná), hanem mindkettő az ügyészt hatalmazza fel bizonyos cselekmények megtételére. A két felhatalmazás nem azonos terjedelmű, azaz ilyenkor az ügyész a hatályos szabályok alapján törvényesen használhatja a tágabbat (esetünkben a Be. szerintit).¹¹² SZALAI Géza a jogbiztonság, az előreláthatóság és a kiszámíthatóság feltétlen érvényesülést kívánó követelményeire hivatkozva foglal állást a Be. rendelkezéseinek alkalmazása mellett.¹¹³

Gyakorlati szempontból vizsgálva is arra a következtetésre juthatunk csak, hogy a Be. szabályozása a helyes, hiszen a bünszervezetbe való beépülésen kívül is bármikor kerülhet olyan helyzetbe a fedett nyomozó, hogy szolgálati feladata teljesítése közben bűncselekményt kell elkövetnie. Arról nem is beszélve, hogy a bünszervezetbe való bekerüléshez önmagában is szükséges lehet ez. A kérdést szabályozó harmadik törvény szövegének elemzése alátámasztja ezt az érvelésünket, valamint az előző pontban kifejtett álláspontunkat is.

6.6.2.3. A Navtv. megfogalmazása

A törvényhozó úgy tűnik, belátta az Rtv. hibáját, mivel 2004-ben a VPtv. megfogalmazását [24. §] már dogmatikailag helyesen a Be-re utalva, és a bünszervezetbe való beépülés kitételének mellőzésével fogadta el. Mivel azonban ezt a törvényt a Navtv. váltotta fel, az elemzést annak hatályos rendelkezései alapján folytatjuk:

„58. § (1) Bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén az ügyész a Be. 175. §-ának (2) bekezdése alapján a feljelentést határozattal elutasítja, vagy a Be. 192. §-ának (2) bekezdése alapján a nyomozást megszünteti, ha az 53. § (1) bekezdésének f) pontja szerint a fedett nyomozó által a szolgálati feladata teljesítése közben elkövetett bűncselekmény bűnüldözési érdeket szolgál, és az jelentősen meghaladja az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket.

(2) A Be. 175. §-ának (3) és (4) bekezdése alapján a fedett nyomozó által a sértettnek okozott kár megtérítésére, az ehhez szükséges fedőokirat elkészítésére, illetve a titoktartási

¹¹² SOLT Kornél elnevezésével: „gyenge kollízió”. SOLT Kornél: Jogi logika II. MTA ÁJI, Budapest, 1996. 409-417. o.

¹¹³ SZALAI Géza: Elmélkedések a titkos információgyűjtésről, az ügyészségről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle* 2005/6. 27. o.

megállapodás megkötésének kezdeményezésére az 57. § (2) bekezdésében írt rendelkezést kell alkalmazni.

(3) A Be. 175. §-ának (6), valamint a 192. §-ának (3) bekezdése alapján az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a fedett nyomozó olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta.”

Ebben a szövegben már nem szerepel a bünszervezetbe való beépülés mint mentesülési feltétel, és a Navtv. azt is egyértelművé teszi, hogy ilyen esetekben a feljelentés elutasításáról és a nyomozás megszüntetéséről szóló határozatot kizárólag a Be. alapján kell kiadnia az ügyésznek. Úgy gondoljuk, az idézett törvényi rendelkezéssel az általunk szóvá tett két szabályozási hiba kérdése (helytelen, hogy a Be-n kívül más törvény is szabályozza a büntetőeljárás menetét, valamint a bünszervezetbe való beépülés főlegesen szerepel a fedett nyomozó mentesülési feltételei között) egyértelműen eldőlt, még hozzá a helyes irányba.

Azonban az üdvözlendő fejlemények ellenére, amelyeket az idézett szakaszban találunk, továbbra sem tartjuk kedvezőnek ezt a kettős (az Rtv-vel együtt már hármas) szabályozást. A Navtv. feltételrendszere tartalmilag a Be. szabályozásával azonos, és egyébként is a büntetőeljárás törvényt rendeli alkalmazni, tehát az 58. §-nak gyakorlatilag csak tájékoztató funkciója van: a Navtv-ből is tudomást lehet szerezni arról, hogy a fedett nyomozót a Be. alapján miként lehet mentesíteni a felelősségre vonás alól. Ez önmagában nem indokolhatja a szabályozás megkettőzését, amelyből a kártérítés kapcsán ellentmondások is fakadnak. (Lásd 6.6.2.4. pont).

További probléma, hogy a jogszabályi szövegek még mindig nincsenek összhangban, a törvényhozó a Navtv. (és korábban a VPtv.) elfogadása mellett ugyanis megfélekedett az Rtv. 67/A. §-ának megfelelő módosításáról. Az Rtv-vel mintha kivételezne a jogalkotó, hiszen a Navtv-nek a büntetőeljárás törvényt tiszteletben tartó koncepciója ellenére, a törvény hatályba lépését követően alig másfél hónappal a megbízhatósági vizsgálattal kapcsolatos újabb feljelentés elutasítási és nyomozás megszüntetési rendelkezést helyezte el az Rtv. szövegében, ismét a Be-re való utalás nélkül [Rtv. 7/D §].

6.6.2.4. A fedett nyomozó bűncselekménye miatti kártérítés szabályai

A fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmény estén, amennyiben az állam lemond a titkos ügynök megbüntetéséről, köteles helytállni a sértett felé. A feljelentés elutasítása esetén az állam téríti meg azt a kárt, amely az elkövetőt a polgári jog szerint terheli. Ha a

kártérítésről polgári perben kell határozni, a kárigény jogalapját vélelmezni kell [Be. 175. § (3) bekezdés].

A polgári perben az államot az igazságügyért felelős miniszter képviseli. A polgári perben eljáró bíróság a kereset elbírálása előtt köteles beszerezni a feljelentés elutasításáról határozatot hozó ügyész nyilatkozatát a felperes sérelmére elkövetett cselekményről, illetőleg a cselekménnyel okozott kárról. Az ügyész nyilatkozata nem terjedhet ki olyan tényre, amelynek alapján az elkövető személyére, illetve a feljelentés elutasításának indokaira lehet következtetni [Be. 175. § (4) bekezdés].

A feljelentés elutasításáról szóló határozat csak rendelkező részből és keltezésből áll, előbbi résznek a bűncselekmény megjelölésén és a feljelentés elutasításnak tényén kívül még tartalmaznia kell egy tájékoztatást arról, hogy a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban felmerült kár az állammal szemben miként érvényesíthető [Be. 175. § (5) bekezdés]. A felsorolt rendelkezések megfelelően alkalmazandóak a nyomozás megszüntetése esetén is [Be. 192. § (4) bekezdés].

Ha a fedett nyomozó rendőr, akkor a kártérítés a rendőrség, ha pedig pénzügyi nyomozó, akkor a NAV feladata. Törvényeink szabályozása ebben a kérdésben sincs összhangban egymással, ugyanis az Rtv. a peren kívüli kártérítés esetét rendezi fedőokirattal és titoktartási megállapodás kötésével [Rtv. 67/A. § (2) bekezdés és. 67. § (2) bekezdés], míg a Be. csak a kárigény peres úton való érvényesítéséről tartalmaz részletes rendelkezéseket.

A Navtv. pedig a Be. kártérítési perre vonatkozó rendelkezéseire [Be. 175. § (3) és (4) bekezdés] utalással említi a fedőokiratot és a titoktartási megállapodást [Navtv. 58. § (2) bekezdés és 57. § (2) bekezdés].

6.6.2.5. Az élet szándékos kioltása mint végső határ

A magyar szabályozás a külföldi példák ismeretében meglepően megengedő, mivel csak a más életének szándékos kioltásában jelöli meg azt a pontot, amelyet már nem léphet át úgy a fedett nyomozó, hogy immunitásra számíthatna a büntetőjogi felelősségrevonás alól. Az emberi élet értéke nem mérhető semmilyen bűnüldözési érdekhez, ezt juttatja kifejezésre a hivatkozott törvényhely. Annak ellenére azonban, hogy kiállta az alkotmányosság próbáját (lásd 6.7. pont), nem gondoljuk, hogy kellő mértékben szolgálja az emberi élet védelmét. Az ezzel kapcsolatos érveinket az Rtv. 67/A. §-ra vonatkozó alkotmánybírósági határozat elemzésénél fejtjük ki.

6.6.2.6. A megbízhatósági vizsgálat mint előre adott felhatalmazás

Az Egyes rendészeti tárgyú és az azokkal összefüggő törvények módosításáról szóló 2010. évi CXLVII. törvény 2011. január 1-jei hatállyal beiktatta az Rtv. szabályai közé a „megbízhatósági vizsgálat” fogalmát, amelyet a Nemzeti Védelmi Szolgálat mint a rendőrség bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerve jogosult végezni.

A megbízhatósági vizsgálat célja annak megállapítása, hogy az azzal érintett eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének. Ennek megállapítása érdekében az NVSZ a munkakör ellátása során a valóságban is előforduló vagy feltételezhető élethelyzeteket hoz mesterségesen létre [Rtv. 7/A. § (1) bekezdés]. A kialakítandó élethelyzetnek olyannak kell lennie, hogy az a vizsgálattal érintett személy intézkedési, vagy eljárási kötelezettségét vonja maga után [NVSZ rendelet 12. § (1) bekezdés].

A megbízhatósági vizsgálat során alkalmazhatók a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés eszközei [Rtv. 7/B. § (1) bekezdés], tehát az NVSZ kötelékébe tartozó fedett nyomozó is bevethető. A törvény szerint a megbízhatósági vizsgálatot végző személy az Rtv. 7/B. § (2) bekezdésének a) pontjában felsorolt szabálysértéseket elkövetheti, de nem követheti el ugyanezen bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekményeket. E sajátosan képmutató törvényi rendelkezést *a contrario* értelmezési módszerrel lehet csak dekódolni, amelynek eredményeként megállapíthatjuk, hogy a megbízhatósági vizsgálatot végző személy jogosult elkövetni az alábbi bűncselekményeket:

Magánlaksértés [176. §]; Hivatali visszaélés [225. §]; Hamis vád [233. §]; Hatóság félrevezetése [237. §]; Vesztegetés [250. §]; Vesztegetés feljelentésének elmulasztása [255/B. §]; Befolyással üzérkedés [256. §]; Közérdekű bejelentő üldözése [257. §]; Közokirat-hamisítás [274. §]; Magánokirat-hamisítás [276. §]; Visszaélés okirattal [277. §]; Egyedi azonosító jel meghamisítása [277/A. §]; Hamis statisztikai adatszolgáltatás [278. §]; Adócsalás [310. §]; Munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás [310/A. §]; Visszaélés jövedékkel [311. §]; Jövedéki orgazdaság [311/A. §]; Jövedékkel visszaélés elősegítése [311/B. §]; Csempészet [312. §]; Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás [313/B. §]; Készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés [313/C. §]; Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése [313/D. §]; Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése [329/A.].

A felsorolt bűncselekmények elkövetéséről előre döntés születik, mivel a vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes tervnek tartalmaznia kell a bűncselekmény elkövetésének indokát és az elkövetési magatartás részletes leírását [NVSZ rendelet 11. § (2) bekezdés].

Amennyiben az NVSZ nyomozója a terv keretein belül marad, nem büntethető az elkövetett bűncselekmény miatt, mivel az Rtv. 7/D. § és a Be. 175/A §, valamint 192/A. §-ának értelmében az ügyész feljelentést elutasíthatja, és a nyomozást megszüntetheti azzal szemben, aki a cselekményt megbízhatósági vizsgálat végzése során, bűnmegelőzési, bűnfelderítési érdekből követte el.

A jelenlegi szabályok alapján a megbízhatósági vizsgálat és a fedett nyomozás viszonya egyáltalán nem tisztázott véleményünk szerint. Egy valós élethelyzet szimulálása nem képzelhető el fedőokiratok és fedőtörténet nélkül, hiszen a „próbára tett” személy intézkedése vagy ügyintézése során elengedhetetlen a személyi adatok felvétele. Az NVSZ tagjai rendőri állományban vannak, a kilétüket leplezik, és a titkos információgyűjtés keretében járnak el a megbízhatósági vizsgálat során, tehát az Rtv. definíciója szerint egyértelműen fedett nyomozónak minősülnek. A szabályozás azonban nem fedett nyomozóként kezeli őket, erre abból következtethetünk, hogy az Rtv. és Be. külön feljelentés elutasítási és nyomozás megszüntetési okot tartalmaz rájuk nézve.

De ha ezektől az anomáliáktól el is tekintünk, a megbízhatósági vizsgálat koncepcióját akkor is teljes mértékben elhibázottnak és az arányosság elvét messzemenően sértőnek tartjuk. Egy fedett akciót jogállamban csak súlyos bűncselekmény elkövetésének gyanúja indokolhat, de a hivatali kötelezettségek teljesítésének ellenőrzése semmiképpen sem.

6.7. Az Alkotmánybíróság 135/B/2006. AB. határozata

Mint láthattuk, a magyar jogalkotó határozott megoldást választott a fedett nyomozó büntetlensége jogi lehetőségének megteremtésével, azaz az Rtv., a Be. és a Navtv. azon speciális rendelkezéseinek megalkotásával, amelyek lehetővé teszik a feljelentés elutasítását vagy a nyomozás megszüntetését a fedett nyomozóval szemben.

Hazánkban az AB-nak is állást kellett foglalnia a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények jogi megítélésének kérdésében, és vizsgálnia kellett a szabályozás alkotmányosságát egy erre irányuló indítvány miatt. Ennek nyomán született meg a 135/B/2006. AB határozat, amely az alábbiak szerint mutatunk be.

6.7.1. Az alkotmánybírósági beadványok

A magánszemély indítványozó először az Rtv. 67/A. §-a alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését kérte az AB-tól. Második beadványában azzal egészítette ki kérelmét, hogy az AB semmisítse meg a Be.-nek a fedett nyomozóra vonatkozó 175. § (2) bekezdését, illetve a 192. § (2) és (3) bekezdését. Az indítványozó azonban csak az első, az Rtv-re irányuló indítványát dolgozta ki, a Be-re vonatkozó beadványából hiányzott az

indítvány alapjául szolgáló ok megjelölését tartalmazó egyértelmű kérelem és az alkotmányi rendelkezések sérelmének indokolása. Éppen ezért azt az AB érdemi vizsgálat nélkül, formai okból visszautasította. A szóban forgó AB határozat tehát csak az Rtv. 67/A. §-át vizsgálta.

A második indítványnak volt még egy további következetlensége is (bár ezt az AB nem elemezte, de ehelyütt megemlíthetjük): a Be. 175. § (6) bekezdése megsemmisítésének kérelme kimaradt belőle, holott az indítványozó érveléséből kiderül, hogy az Rtv. e jogszabályhellyel ekvivalens rendelkezését alkotmányellenesnek tartja. A szóban forgó rendelkezés mondja ki azt, hogy a más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmény elkövetése esetén a feljelentést nem lehet elutasítani a fedett nyomozóval szemben. Az Rtv-ben ugyanez a tilalom szerepel a 67/A. § (3) bekezdésében.

6.7.2. Az indítványozó érvei

Az indítványozó szerint az Rtv. 67/A. §-át az alábbi okokból kell megsemmisíteni: az Rtv. vonatkozó rendelkezése „biankó felhatalmazást” ad a bünszervezetbe beépült fedett nyomozónak súlyos bűncselekmények elkövetésére, és ez sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében rögzített jogállamiságot. A szabály az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdését sértően diszkriminatív, mivel – az élet szándékos kioltása kivételével – büntetlenséget biztosít a bűncselekményt megvalósító fedett nyomozónak, míg más elkövetők esetében főszabály szerint kötelező a büntetőjogi szankció alkalmazása.

A gondatlan emberölés a jelenlegi szabályok szerint büntetlen maradhat, annak ellenére, hogy az élethez való jog abszolút jellegű, azaz sérül az Alkotmány 54. § (1) bekezdése. Az Rtv. 67/A. §-a sérti a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények sértettjeinek alapjogait, így különösen a tulajdonhoz való jogot (Alkotmány 13. §) és a személyes szabadságot (Alkotmány 55. §). Ellentétben áll továbbá az ügyészségnek az Alkotmányban meghatározott jogvédő és bűncselekményt üldöző funkciójával [Alkotmány 51. § (1) bekezdés].

6.7.3. Az Alkotmánybíróság döntése

Az AB az érdemben egyedülként vizsgált első (tehát az Rtv-re vonatkozó) indítványt, annak megalapozatlansága miatt – az indítványozó valamennyi érvét elvetve – teljes egészében elutasította. Az Rtv. 67/A. §-a tehát továbbra is hatályban maradt, 1999. szeptember 1-jei törvénybe iktatása óta változatlan szöveggel. Az AB a határozat indokolásában kifejti, hogy elsőként azt vizsgálta, korlátozza-e a sértett alapjogait az a tény, hogy – meghatározott körülmények fennállása esetén – az állam nem érvényesíti büntetőigényét a fedett nyomozóval szemben. Megállapította, hogy a büntető

igazságszolgáltatás állami monopóliumából következően a sértettnek nincs az Alkotmányból levezethető alapjoga az elkövető megbüntetésére, polgári jogi igényét pedig az államtól követelheti, tehát nem sérülnek a sértetti alapjogok.

A „biankó felhatalmazás” kérdésére adott válasz magában a megtámadott törvényszövegben benne foglaltatik, ezért az AB sem pazarolt túl sok szót ennek az érvek a cáfolatára. Az Rtv. ugyanis nem biztosít feltétlen büntetlenséget a fedett nyomozónak, az általa kimerített bűncselekményi tényállás esetén is az ügyész dönt az Rtv. 67/A. §-ának alkalmazhatóságáról. A „gondatlan emberölés megengedettsége” vonatkozásában az AB kifejtette: álláspontja szerint a jogalkotó azzal, hogy az élet szándékos kioltását tiltja meg, eleget tesz objektív, intézményes életvédelmi kötelezettségének. A bűnüldözés érdekében tényállásszerű cselekmények elkövetésére való felhatalmazás nélkül a bűnszervezetben való sikeres működés nem képzelhető el. Az állam életvédelmi kötelezettségéből pedig szükségszerűen következik, hogy az állam még bűnüldözési érdekből sem hatalmazhatja fel a fedett nyomozót élet szándékos kioltására.

Az ügyészség jogállását illetően arra mutatott rá a testület, hogy éppen a bűnüldözési érdeket szolgálja a fedett nyomozó alkalmazása, ezért a megbüntetéséről való lemondás nem sérti az ügyészségnek az Alkotmány 51. § (1) bekezdésében meghatározott feladatait. A diszkrimináció tilalmával való kollízió pedig azért nem állja meg a helyét az AB szerint, mert alkotmányos indok képezi a különbségtétel alapját, nevezetesen a fedett nyomozó és a bűncselekményt elkövető más személy társadalomra való eltérő veszélyessége.

6.7.4. A különvélemény

A tizenegy alkotmánybíró közül csak egy fűzött különvéleményt a határozathoz. LÉVAY Miklós szerint az Rtv. 67/A. § (1) bekezdésének alkotmányellenességét meg kellett volna állapítani és meg kellett volna semmisíteni azt, mert sérti a jogbiztonság követelményét és az élethez való jogot. Véleményében hivatkozott az AB és az EJEB gyakorlatára is, és az alábbi érvekkel támasztotta alá álláspontját:

Az emberi élethez és méltósághoz mint abszolút értékhez való jog olyan általános korlátot jelent az állam büntetőhatalmával szemben, amely az élet nem önkényes elvételére vonatkozóan is tilalmat állít a jogalkotó elé. Az EJEB gyakorlatából kiolvashatóan az élet kioltása esetén mindig hatékony nyomozás kell, hogy lefolytatható legyen, ideértve azokat az eseteket is, amelyekhez a hatóság által igénybe vett erőszak vezetett.

A vizsgált rendelkezés a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények büntethetőségének megítélését – az élet szándékos kioltásával járó esetek kivételével – kiveszi

a büntetőeljárás és a büntető anyagi jog általános szabályai alól, és a büntetlenség vizsgálatát az ügyész diszkrecionális jogkörébe utalja. E diszkrecionális jogkör gyakorlásának szempontjai azonban – a jogbiztonság követelményét kielégítő módon – a törvényben nem tisztázták. A „szolgálati feladata teljesítése közben” feltétel a jelenlegi szabályozás alapján értelmezhetetlen, így a bűnüldözési érdek és az állam büntetőigénye összemérésére is csupán ellenőrizhetetlen szempontokon alapuló esetlegességgel kerülhet sor. A fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények legalizálásának lehetősége oda vezethet, hogy elmosódik a határ a bűnüldözés törvényes és illegális eszközei között.

6.7.5. A határozat indokolásának elemzése

Előre bocsátva azt, hogy a határozatban kifejtett érvek nagy részét elfogadjuk és üdvözlendőnek tartjuk, sem a döntés rendelkező részével, sem annak indokolásával, sem pedig a különvéleményben megfogalmazottakkal nem tudunk maradéktalanul egyetérteni. Ebben az alponthoz azokat a megállapításokat elemezzük, amelyeket alapvetően helyeslünk.

Az AB érvelése koherens és meggyőző, amikor – korábbi határozataival összhangban – kimutatja, miért nincs a sértettnek alanyi joga az elkövető megbüntetésére. (A határozatban ugyan nem szerepel, de a sértettnek a fedett nyomozóval szembeni feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése esetén pótmagánvád benyújtására sincs lehetősége [Be. 53. § (1) bekezdés és 199. § (2) bekezdés], tehát sem a büntetőeljárás kikényszerítésének, sem pedig folytatásának joga nem illeti meg a hatályos szabályozás alapján.)

Az ügyészségre vonatkozó érvelés arra vonatkozóan helytálló, hogy a fedett nyomozó igénybevétele a bűnüldözési érdek előmozdítása miatt történik, ezért az, hogy adott esetben az ügyész lemond a fedett nyomozó megbüntetéséről, nem áll ellentétben az ügyészség bűnüldöző funkciójával. Itt azonban azt látjuk, hogy a határozatnak ez a része általában a fedett nyomozó alkalmazására vonatkozik, holott az indítvány nem magát az intézményt támadta, hanem a bevetése során az általa esetlegesen elkövetett bűncselekmények eltérő jogi megítélésének lehetőségét.

Az indítványozó diszkrimináció tilalmának sérelmére alapozott érve első olvasásra sem tűnik megalapozottnak, hiszen a fedett nyomozó bűncselekményét – ahogy azt az AB helyesen kimutatta – lényegi eltérés különbözteti meg a bármely más állampolgár által elkövetettől: a bűnüldözési cél. Míg ennek az előbbinél fent kell állnia az Rtv. mentesülést jelentő rendelkezéseinek alkalmazásához, addig az utóbbinál ilyet nem találunk, és ez egyben a társadalomra való veszélyesség teljesen eltérő mértékét is jelenti.

6.7.6. A határozat indokolásának kritikája

A határozat indokolása álláspontunk szerint három szempontból hagy kívánnivalót maga után:

- előre adott felhatalmazásnak tekinti az Rtv. 67/A. §-át bűncselekmények elkövetésére,
- a bünszervezetbe való beépülés kritériumát illetően nem egyértelmű,
- az élethez való jog vonatkozásában pedig nem ad kielégítő magyarázatot a döntésre.

6.7.6.1. Az előre adott felhatalmazás kérdése

Elsősorban a határozat indokolásának 2. pontjában írtakból az derül ki, hogy a megtámadott Rtv. szakaszt az AB szerint úgy kell érteni, mint ami előre ad felhatalmazást a fedett nyomozónak bűncselekmények elkövetésére, de ez a felhatalmazás nem biankó, ezért nincs igaza az indítványozónak. Úgy gondoljuk, ebben a kérdésben az AB-nak inkább azt az értelmezést kellett volna erősítenie, amely nem tekinti előre adott felhatalmazásnak a szóban forgó szabályt. Hiszen a feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése nem generálisan érvényesülő elv a fedett nyomozó által elkövetett összes bűncselekményre vonatkoztatva, hanem csak az adott ügyben, utólagosan adható mentesség lehetősége, amelyhez szigorú feltételek teljesülése szükséges, de még akkor is mérlegelés tárgyát képezi az ügyész részéről annak megadása (a tekintetben, hogy a bűnüldözési érdek jelentősen meghaladja-e az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket).

A megtámadott törvényhely tehát alapvetően retrospektív szemléletű, előre adott felhatalmazás helyett „utólagos korrekcióra” ad lehetőséget. Természetesen a rendelkezés léte jelent egyfajta indirekt, materiális felhatalmazást, hiszen a gyakorlatban működő fedett nyomozók nyilván ismerik ezt a rendelkezést, de direkt jogi felhatalmazásnak bűncselekmények elkövetésére nem tekinthető. Utóbbi akkor állna fenn, ha lenne olyan rendelkezés, amely *expressis verbis* kimondaná, hogy a fedett nyomozó elkövethet bűncselekményeket. Jelenleg egy ilyen rendelkezés van a magyar jogban, amely vonatkoztatható a fedett nyomozóra is, konkrétan a megbízhatósági vizsgálat szabályai között (lásd 6.6.2.6. pont).

6.7.6.2. A bünszervezetbe való beépülés mint mentesülési feltétel

A megtámadott Rtv. szakasz négy kritériumot határoz meg, amelyek teljesülése esetén a feljelentést el lehet utasítani, illetve a nyomozást meg lehet szüntetni a fedett nyomozóval szemben (lásd 6.6.2.2. pont). E négyes feltételrendszer az AB határozatában sehol sem kerül együttesen bemutatásra, ami különösen a legelső kritérium miatt nem szerencsés, amelyet csak egyszer, az élethez való jognál említ az indokolás. A bünszervezetbe való beépülés feltétele ugyanis a Be. szövegében, mint láthattuk, nem szerepel.

Azonban az AB az indítványozó hibájából a Be. rendelkezéseit nem vizsgálhatta. Felvetődik a kérdés, hogy vajon a Be. szövege is kiállta-e volna az alkotmányosság próbáját? Ha a Be-re vonatkozó indítványt is vizsgálja az AB, és azt is azonos indokokkal elutasítja, akkor ez egyértelművé tette volna, hogy a bevetett titkos ügynök – az AB szerint is – a fedett nyomozóként való ténykedés minden formájában ki van téve annak a veszélynek, hogy bűncselekményt kelljen elkövetnie, nem csak a bünszervezetbe való beépülés esetén.

Álláspontunk szerint, ha ezt nem ismerjük el, akkor a fedett nyomozó mint a jelenlegi szabályok szerinti titkosszolgálati eszköz gyakorlatilag értelmét veszti. Ebből a határozatból azonban sajnálatos módon nem állapítható meg, hogy az alkotmánybírói testület is így gondolja-e. Tisztában vagyunk azzal, hogy a jogszabályi kollízió csak akkor alkotmányellenes, ha alkotmányos alapjogot sért, ami ebben az esetben nem áll fenn.¹¹⁴ Tehát az AB-nak nem volt lehetősége hatályon kívül helyezni a szóban forgó kitételt, még ha észlelte is a két törvény szövege közti eltérést. Mindenesetre az elvárható lett volna, hogy az AB a mentesülés e feltételével is foglalkozzon – mintegy röviden bemutatva azt – és erre a kérdésre vonatkozóan is tartalmazzon valamiféle iránymutatást határozat.

6.7.6.3. Az élethez való jog védelmének kérdése

Az emberi élethez és méltósághoz való jognál leírtak vonatkozásában nem értünk egyet az AB határozatával, és ebből következően a határozat rendelkező részével sem teljes mértékben. Álláspontunk szerint az AB-nak az Rtv. 67/A. § (3) bekezdését *pro futuro* hatállyal meg kellett volna semmisítenie, és felhívnia a törvényhozót, alkosson olyan rendelkezést, amely a gondatlan halálokozás esetén sem teszi lehetővé a feljelentés elutasítását vagy a nyomozás megszüntetését. Az alábbi megfogalmazás álláspontunk szerint megfelelő lenne, és az alkotmánybírói határozattól függetlenül is ajánljuk de lege ferenda a

¹¹⁴ „[A] jogszabály kollíziója önmagában nem alkotmányossági probléma, és mint ilyen nem alapozza meg az Alkotmánybíróság hatáskörét. A jogszabályi kollízió csak abban az esetben lehet alkotmányossági vizsgálat tárgya, ha alkotmányos jogokat sért.” [1383/B/1990. AB határozat]

törvényhozó figyelmébe: „Az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a fedett nyomozó halált okozó bűncselekményt követett el.”

Már az indokolás megfogalmazása sem megfelelő a határozat e részénél, a kulcsmondat ugyanis így hangzik: „Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a jogalkotó azzal, hogy az élet szándékos kioltását tiltja meg, eleget tesz objektív, intézményes életvédelmi kötelezettségének.”

A jogalkotó azonban az élet szándékos kioltását nem az Rtv-ben, hanem a Btk-ban tiltja meg, a megtámadott rendelkezésnek nem is az életet kioltó személy a címzettje, hanem az ügyész, akinek az Rtv. 67/A. § (3) bekezdése a feljelentés elutasítását és a nyomozás megszüntetését „tiltja meg” a fedett nyomozó élet szándékos kioltásával járó bűncselekménye esetén. Az, hogy e tilalommal a jogalkotó eleget tesz az objektív, intézményes életvédelmi kötelezettségnek, szintén vitatható.

A rendelkezés ugyanis indokolatlanul szűken határozza meg azokat a cselekményeket, amelyek esetén nem mentesülhet a fedett nyomozó a felelősségre vonás alól. Ha a titkos ügynököt a halál bekövetkezése tekintetében csak gondatlanság terheli (pl. gondatlan emberölés, halált okozó testi sértés), már lehet alkalmazni az Rtv. szóban forgó szabályait. A büntető anyagi jog szabályai szerint, ha valakinek a szándéka, akár csak *dolus eventualis* formájában is, kiterjed a halál bekövetkezésére, akkor az elkövetőt az estek nagy többségében szándékos emberölés miatt kell felelősségre vonni.

Ebből következően csak hét bűncselekmény van a magyar Btk-ban, amelyek miatt semmilyen esetben sem lehet mellőzni a fedett nyomozó felelősségre vonását: a szándékos emberölés [Btk. 166. § (1) és (2) bekezdés]; az erős felindulásban elkövetett emberölés [Btk. 167. §],¹¹⁵ a terrorcselekmény [Btk. 261. § (1) bekezdés], a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése [Btk. 262. § (2) bekezdés] és a zendülés [Btk. 352. § (3) bekezdés b) pont] súlyosabban minősülő esetei, ha a halált szándékosan okozva követi el; valamint az emberrablás [Btk. 175/A. (4) bekezdés] és az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak [Btk. 355. § (5) bekezdés a) pont], ha ezek a bűncselekmények egyben szándékos emberölést is megvalósítanak.

Az ügyészi mérlegelés a felsoroltakon kívül minden más, akár több ember halálával járó bűncselekményre is kiterjedhet. Egyetértünk LÉVAY Miklóssal és az indítványozóval abban, hogy ebben a formában a rendelkezés nem szolgálja kellő mértékben az emberi élet védelmét, ily módon sérti az élethez való jogot, ebből következően alkotmányellenes. Így

¹¹⁵ E bűncselekmény esetében az erős felindulás egyben ki is zárja annak lehetőségét, hogy bűnüldözési érdekből történjen az elkövetés, tehát egyébként sem teljesülne a mentesülés egyik feltétele.

ugyanis előfordulhat az, hogy egy emberi élet (vagy akár életek) nem szándékos kioltásával járó bűncselekmény esetén az ügyész lemond a büntető igény érvényesítéséről. Teheti ezt ráadásul úgy, hogy döntésének korrigálását – a pótmagánvád benyújtására gondolunk – sem teszi a törvény lehetővé [vö. Be. 53. § (1) bekezdés és 199. § (2) bekezdés].

Egy jogállamban az lenne a kívánatos, hogy ha bűncselekmény következtében életét vesztette valaki, a terhelt felelősségét mindig bíróságnak legyen lehetősége megvizsgálni és elbírálni. Egy ilyen típusú ügyben azonban – súlyából és összetettségéből (pl. minősített adatok előfordulása) következően – nem lenne helyes az sem, ha a vádfunkciók ellátására létrehozott állami szervezet, az ügyészség helyett egy magánszemélynek kellene a vádat képviselnie, tehát a pótmagánvád lehetővé tétele sem jelentene jó megoldást.

Következésképpen, inkább meg kellene szüntetni annak a lehetőségét, hogy az ilyen esetekben elmaradhasson a vádemelés (és a nyomozás, mert a feljelentés elutasításának opciója jelenleg még ezt is lehetővé teszi). Az erre kínálkozó alkalmat szalasztotta el az AB a szóban forgó határozatában, pedig úgy gondoljuk, a jogállamiság követelménye és az élethez való jog védelme¹¹⁶ indokoltta tette volna az Rtv. 67/A. § (3) bekezdésének megsemmisítését.¹¹⁷ Az indokolás e részében hivatkozott, az Rtv. lőfegyver-használati szabályainak alkotmányosságát vizsgáló 9/2004. (III. 30.) AB határozat és a jelen ügyben hozott határozat között – eltérő tárgykörükből következően – egyértelmű párhuzam nem vonható álláspontunk szerint, egyébként pedig, az előbbiben kifejtett érvek némelyike éppen, hogy a szóban forgó döntés cáfolatára alkalmas.¹¹⁸

Az élethez való jognál kifejtett másik két érv önmagában megállja a helyét, de az indítványozó állításának („a gondatlan emberölés büntetlen maradhat, annak ellenére, hogy az élethez való jog abszolút jellegű”) cáfolatára nem alkalmas. Az, hogy tényállászerű cselekmények elkövetése nélkül egy bünszervezetben való eredményes működés nem képzelhető el, természetesen igaz, és fontos, hogy az AB ezt megállapította. Azonban nem értjük, hogy ezt miért az élethez való jognál fejt ki, hozzáátéve, hogy az állam még bűnüldözési érdekből sem hatalmazhatja fel a fedett nyomozót élet szándékos kioltására. Egy

¹¹⁶ Ahogy a különvéleményben tett megállapítás is rámutat: „A kivizsgálhatóság mellőzése, vagy formalizmussá degradálása ugyanis az élethez való jog védelmi szintjét önmagában is aránytalan módon szállítja le.”

¹¹⁷ Természetesen ez maga után vonta volna a Be. azonos tartalmú rendelkezései – a 175. § (6) bekezdése illetve a 192. § (3) bekezdése – megváltoztatásának kötelezettségét is a törvényhozó számára.

¹¹⁸ „Az élet kockázati tényezőinek egyike maga az ember, többek között azért, mert a szó elvont értelmében bárki képes ölni. Ha valaki ezt meg is teszi, szembesülnie kell az állam igazságszolgáltatásával, amelynek eredményeképpen döntés születik bűnössége kérdésében, és ehhez képest a büntetés kiszabásában.”; „Alapvetően az élethez való jogból fakad az a követelmény, hogy az emberi életet kioltó személy jogi felelősségéről dönteni kell.”; „Aki más életének kioltásával megsérti az élethez való jogot, nem kerül és nem is helyezhető a jog világán kívül, (...)”

olyan tételt fektetve le ezzel, amelyet senki sem vitatott, éppen ezért az érv „indokolási ereje” is elveszik.

6.7.7. A különvélemény kritikája

A különvélemény – amelynek terjedelme meghaladja a határozat indokolásáét – jól felépített és alaposan kidolgozott. Meggyőző erejét jelzi, hogy azt olvasva a többségi álláspont leginkább támadott része (az élethez való jog védelmének kérdése) egyre inkább megalapozatlannak tűnik.

Az előzőekben már kifejtettük, hogy a gondatlan halálokozás vonatkozásában is szükségesnek tartanánk a feljelentés elutasítása és a nyomozás megszüntetése lehetőségének kizárását. A jogos védelem és végszükség szabályai ebben az esetben is mentességet ad(hat)nának annak a fedett nyomozónak, aki emberi élet kioltásával járó cselekményt követett el bevetése során. A különvéleményben szereplő első két érveléssel tehát egyetértünk.

A különvélemény érvelése azonban annyiban nem teljesen pontos, hogy hatékony nyomozás adott esetben a jelenlegi szabályok alapján is lefolytatható, tehát a gondatlanul halált okozó fedett nyomozó felelőssége is vizsgálható az ügyész által. Azért, mert a nyomozást a későbbiekben esetleg megszüntetik, annak keretében attól még elvégezhető az összes törvényes és szükséges nyomozási cselekmény. Ami egyben természetesen „hatékonyt” is jelent, hiszen a nyomozást folytatóknak minden lehetőségük megvan a tényállás hiánytalan tisztázására.

Nem értünk egyet azzal, hogy a fedett nyomozó tevékenységére vonatkozó egyértelmű szabályok mint a megtámadott rendelkezés „háttérnormái” hiányában az Rtv. 67./A § (1) bekezdése is alkotmányellenes. A szolgálati feladatteljesítés fogalmát álláspontunk szerint is valóban konkretizálnia kellene a jogalkotónak azáltal, hogy – más országokhoz hasonlóan – taxatív meghatározza azokat az eseteket és bűncselekményeket, amikor engedélyezett a fedett nyomozó alkalmazása. A szóban forgó titkos információgyűjtési eszközre vonatkozó egyértelmű, egységes és nyílt szabályozás szükségessége tekintetében tehát messzemenően egyetértünk LÉVAY Miklóssal. Úgy gondoljuk azonban, hogy e joghézag miatt a fedett nyomozó büntetlenségét jelenleg lehetővé tevő rendelkezések létjogosultsága nem szűnik meg.

A különvélemény megfogalmazója szerint a fedett nyomozó bűncselekményei legalizálásának lehetőségét meg kellene szüntetni. Egy ilyen jogi környezet kialakítása esetén azonban – mint láthattuk – a fedett nyomozás csak rendkívül korlátozott eredményességgel bíró titkosszolgálati eszköz lehetne, ha fennmaradhatna egyáltalán.

VII. INFORMÁCIÓGYŰJTÉSI MÓDSZEREK ÉS BIZONYÍTÉKOK A FEDETT NYOMOZÁSBAN

A fedett nyomozó mint sajátos titkosszolgálati eszköz révén rengeteg információhoz juthatnak a bűnüldöző hatóságok, azonban a választott bevetési módtól és az adott ügy sajátosságaitól függően ezeknek mindig csak egy része képezhet bizonyítékot a később esetlegesen sorra kerülő, vagy a folyamatban lévő büntetőeljárásban. A fedett nyomozó felderítési-, bizonyítékszerzési- és bizonyítási eszköz egyaránt lehet. Jelen fejezetben először bemutatjuk azokat az információgyűjtési és információrögzítési módokat, amelyek elméletileg és jogi szempontból szóba jöhetnek a fedett nyomozás esetében, majd azt elemezzük, hogy az összegyűjtött és rögzített információk milyen jogi csatornákon keresztül és milyen formában válhatnak a bizonyítási eljárás részévé.

7.1. Információgyűjtési módszerek a fedett nyomozásban

A fedett nyomozó sikeres bevetés esetén egy rendkívül sokoldalú és hatékony információgyűjtési eszköz lehet. Előnyei a bűnüldözés területén a titkosszolgálati eszközök közül leggyakrabban alkalmazott telefonlehallgatással összehasonlítva is kézenfekvőek: míg távollévők közötti kommunikáció esetén annak részvevői nem szívesen osztanak és beszélnek meg egymással bűnös tevékenységre vonatkozó részleteket, vagy akkor is kódszavakat használnak, addig a szemtől szembeni dialógusoknál a nyíltság a jellemzőbb.

A fedett nyomozás révén szerzett információk háromféle eredményt hozhatnak. Egyrészt a bűncselekmény gyanúja megerősödhet, amelynek következtében a célszeméllyel szemben eljárást indítanak, majd – amennyiben elegendő bizonyíték áll rendelkezésre – elítélik. Másrészt a bűncselekmény gyanúja elenyészhet, ennek következtében a célszemély kikerül az operatív tevékenység hatóköréből. A harmadik lehetőség, amikor a fedett nyomozás nem eredményez nyílt eljárásban felhasználható bizonyítékot, a célszemélyek közül való kizárást sem alapozza meg, de hasznos információkkal szolgál a további bűnüldözési tevékenységhez.¹¹⁹

Az alábbiakban bemutatjuk azokat az információgyűjtési és információrögzítési módszereket, amelyek a jelenlegi jogunkban rendelkezésre állnak egy, a célszemélyek által elfogadott legendával rendelkező titkos ügynök esetén.

¹¹⁹ Edwin W. KRUISBERGEN – Deborah de JONG – Edward R. KLEEMANS: Undercover Policing. Assumptions and Empirical Evidence. *British Journal of Criminology* 2011/2. 10. o. A szerzők találónan „steering information,” azaz „kormányzó információ” névvel illetik az ilyen típusú adatokat.

7.1.1. A fedett nyomozó észleletei és memóriája

A célszemélyek bizalmának elnyerése esetén a kriminális miliőben mozogva a leginkább magától értetődő információszerzést természetesen a fedett nyomozó saját megfigyelései, észleletei – elsősorban az általa folytatott beszélgetések során tudomására jutó adatok – jelentik. Azonban nem csak azok a dialógusok fontosak, amelyben ő maga részt vesz, mindennek, amit lát, hall (kihallgat) és tapasztal jelentősége lehet, és ezek az információk a művelet irányítójához vagy a nyomozás vezetőjéhez jutva természetesen közvetlenül segítik a bűnüldözést.

A célba vett elkövetői körbe tartozók neve (gúnyneve), járműveik típusa (rendszáma), tevékenységi köre, munkamegosztása, jövőbeli tervei stb. kifürkészése, kapcsolataik, törzshelyeik, érdekeltségeik, forrásaik, eszközeik feltérképezése mind ide tartozik. De volt már példa hazánkban arra is, hogy kettős játékot játszó informátort sikerült lelepleznie teljesen véletlenül egy fedett nyomozónak, akit az illető bűntársnak hitt.¹²⁰

Az információk megőrzésének helye a nyomozó pszichéje és módja az emlékezés, éppen ezért fontos, hogy a fedett nyomozó jó memóriával rendelkezzen, mert sokszor hosszabb idő is eltelhet, amíg biztonságosan feljegyzést tud készíteni az általa tapasztaltakról.¹²¹

7.1.2. Tárgyi bizonyítási eszközök megszerzése és vizsgálata

A fedett nyomozó hat alkalmazási módja közül három is (mintavásárlás, bizalmi vásárlás, álvásárlás) egyértelműen tárgyi bizonyítási eszközök megszerzésére irányul, így természetesen az ilyen módon a hatóságok birtokába került tárgyakban (hamis pénz, hamis értékpapír, fegyver, kábítószer, ékszer, műkincs, lopott áru stb.) rejlő információk is a fedett nyomozás hozadékai.

7.1.3. Kép- és/vagy hangfelvételek készítése

A fedett nyomozó alkalmazása adott esetben arra is lehetőséget kínál, hogy maguktól a célszemélyektől szerezzenek be terhelő állításokat tartalmazó bizonyítékokat a hatóságok. A megfelelő technikai eszközzel (pl. lehallgató-készülékkel) ellátott nyomozó ugyanis rögzítheti egy konkrét bűncselekmény kitervelésének, megbeszélésének részleteit, vagy elkövetett bűncselekményekről szóló szóbeli beszámolókat. Sőt amennyiben jelen van egy bűncselekmény elkövetésekor (pl. felbujtás), magának a cselekmény megvalósulásának

¹²⁰ Az esetről egy volt fedett nyomozó számolt be a szerzőnek a vele folytatott interjú alkalmával.

¹²¹ Art BUCKWALTER: Surveillance and Undercover Investigation. Butterworth Publishers Boston, 1983. 140. o.

mozzanatait is megörökítheti. Az ilyen módon szerzett felvételek, amennyiben bizonyítékként használják fel azokat, kétséget kizáróan dokumentálják, hogy a célszemély mit mondott valójában és általuk a bíróságnak – a tanúk szavahihetőségének mérlegelése helyett – elegendő a vádlott saját szavai és tettei megítélésére koncentrálnia.¹²²

A technikai eszközzel történő, magánlakáson kívüli információgyűjtés jogi alapját az Rtv. 64. § (1) bekezdés d) pontja teremti meg, amely kimondja: a rendőrség „*a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhet, arról információt gyűjthet, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel rögzítheti.*”

A fénykép- és videofelvételek, úgy gondoljuk, nem bírnak akkora jelentőséggel témánk szempontjából, mert azok elkészítése tipikusan a háttérbiztosítást végző személyek feladata, ezért a továbbiakban csak a hangfelvételekkel foglalkozunk.¹²³

A „bedrótozva” történő munka rendkívüli stresszt jelent a fedett nyomozók számára a lelepleződés veszélyének megnövekedése miatt, éppen ezért nem is szívesen vállalkoznak rá a külföldi tapasztalatok szerint. Ha azonban mégis ilyesmire kerülne sor, az ezzel járó feszültség leküzdésére BAND és SHEEHAN azt javasolja, hogy az akció előtt mindenképpen lehetőséget kell biztosítani a titkos ügynöknek, hogy egy technikus felügyelete mellett gyakoroljon a berendezéssel (de mindenekfelett abszolút vétőjogot kell biztosítani számára a technikai eszköz alkalmazásával szemben.)¹²⁴

A fedett nyomozó bármely bűncselekmény esetén bevethető, ügyészi engedélyhez (a nyomozás előtt két esetben még ahhoz sem) kötött titkosszolgálati eszköz, a magánlakásban technikai eszközzel történő információgyűjtéshez azonban bírói engedély szükséges, akár a büntetőeljárás megindítása előtt [Rtv. 69. § (1) bekezdés b) pont], akár azt követően a nyomozás alatt kerül rá sor [Be. 200. § (1) bekezdés a) pont], és a törvényben taxatívén meghatározott bűncselekmények esetén van csak erre lehetőség.¹²⁵

Az e tevékenységre vonatkozó bírói engedély nélkül igénybe vett fedett nyomozó a saját észleletei megszerzését leszámítva semmilyen adatszerző tevékenységet nem végezhet

¹²² Steven D. CLYMER: Undercover Operatives and Recorded Conversations: a Response to Professors Shuy and Lininger. *Cornell Law Review* 2007/4. 848. o.

¹²³ Természetesen előfordulhat a fedett nyomozó általi fénykép- vagy videofelvétel-készítés is. Bob HAMER, az FBI különleges ügynöke például a mellére szerelt rejtett kamerával készített videofelvételeket annak a pedofil szervezetnek a gyűléseiről, amelybe sikerült beépülnie. Lásd Bob HAMER: *The Last Undercover: The True Story of an FBI Agent's Dangerous Dance with Evil*. Center Street Hachette Book Group, New York, 2008.

¹²⁴ Stephen R. BAND – Donald C. SHEEHAN: Managing Undercover Stress – The Supervisor's Role. *FBI Law Enforcement Bulletin* 1999/2. 3. o.

¹²⁵ Lásd 2.2.1. pont és 2.2.2. pont.

magánlakásban: nem kutathatja át, nem készíthet benne fényképeket és videofelvételeket, valamint – és témánk szempontjából ez a legfontosabb – nem veheti fel az abban zajló beszélgetést.

Az Rtv., valamint a Be. rendelkezéseiből következően a fedett nyomozó bírói engedély nélkül csak a nyilvános vagy a közönség számára nyitva álló helyen készíthet hangfelvételeket, mert minden más helyiség vagy terület magánlakásnak minősül. Az Rtv. 97. § (1) bekezdés c) pontja értelmében magánlakás: a lakás (üdülő, nyaraló vagy a lakás céljára használt egyéb helyiség, létesítmény, tárgy), az ahhoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, létesítmény, bekerített terület. Azonban a 69. § (7) bekezdése ezt a fogalmat kiterjeszti a titkos információgyűjtés vonatkozásában a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiségre vagy területre is.

A Be. esetében is gyakorlatilag ugyanez a helyzet: a Be. 200. § (5) bekezdésének értelmében a titkos adatszerzés szempontjából magánlakásnak minősül a lakás, a lakás céljára használt egyéb helyiség, tárgy, a lakáshoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, az ezekhez tartozó bekerített hely, továbbá a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiség vagy terület.

A nyomozó hatóságnak tehát, amennyiben nem folyamodott bírói engedélyhez, ügyelnie kell arra, hogy csak nyilvános helyen (pl. étterem, szórakozóhely) végezzen lehallgatást a fedett nyomozó által viselt technikai eszköz segítségével. A titkos ügynökök kell ezeken a helyeken „beszéltetnie” a célszemélyeket, elérnie azt, hogy szóba kerüljön a bűnös tevékenységük.

Azonban ezeknek a beszéltetési fogásoknak is lehetnek aggályos elemei: SHUY amerikai professzor könyvében igazságügyi nyelvész-szakértői tapasztalatait összegezve egy sor olyan „társalgási stratégiát” és trükköt sorol fel, amelyekkel a fedett nyomozók és informátorok tudatosan manipulálták az általuk felvett dialógust annak érdekében, hogy az terhelő legyen a célszemélyre nézve.

Az ügynökök szándékosan félreérthetően fogalmaztak, hogy a célszemély bűnösnek tűnjön a felvételt hallgatva, a célszemély nevében beszéltek, a szavába vágtak, vagy kikapcsolták az eszközt, amikor mentő állításokat fogalmazott meg. Az ügynökök a célszemély szájába adták a terhelő szavakat, nem vették tudomásul, ha valaki nemet mondott, terhelően átfogalmazva megismételték a célszemély által mondottakat, de még az is előfordult, hogy statikus zörejt keltettek, annak érdekében, hogy ne hallatszanak a célszemély számukra nem megfelelő állításai, vagy egyszerűen sietve elhagyták a helyszínt, mielőtt a

célszemély megmagyarázhatta volna az addig felvett terhelőnek tűnő közléseit (ez az ún. cserbenhagyás-stratégia).¹²⁶

Bár e „társalgási stratégiák” széleskörű elterjedtsége a fedett nyomozásban vitatott,¹²⁷ az idézett mű mindenestre intő példaként szolgál arra, hogy milyen fogásokat kell elkerülnie a titkos ügynöknek annak érdekében, hogy ne kreálja, hanem csak beszeresse a bizonyítékokat a hangfelvétel-készítés alkalmával.

Visszatérve a bírói engedély követelményére, ha annak hiányában magánlakásban készítenek felvételt, az egyrészt törvénytelen, másrészt felesleges is. A felvételt készítő fedett nyomozó elköveti a jogosulatlan titkos információgyűjtés büntetét,¹²⁸ az így szerzett bizonyíték pedig jogellenesnek minősül, ezért nem használható fel a büntetőeljárásban a Be. 78. § (4) bekezdésének értelmében.¹²⁹

Amennyiben a fedett nyomozást végzők a magánlakásra vonatkozóan a szükséges engedélyeket be is szerezték – az abban meghatározott időbeli és egyéb kereteken kívül – még egy további szempontra figyelemmel kell lenniük: ha a felvételek készítésére a büntetőeljárás megindítása előtt kerül sor, a Be. 206/A. § (1) bekezdés b) pontjának értelmében csak akkor használhatók fel bizonyítékként, ha a titkos információgyűjtés engedélyezését kérő szerv az információ megszerzését követően a nyomozást haladéktalanul elrendelte vagy a feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett.

A Legfelsőbb Bíróság BK. 74. sz. véleménye szerint a „haladéktalanság” ugyan nem azonosítható az „azonnal” fogalommal,¹³⁰ ám a sokszor kiszámíthatatlanul alakuló, időben gyakran elhúzódó fedett nyomozás esetén még ennek a tágabban értelmezett (legfeljebb pár napos késedelmet megengedő) követelménynek is nehéz eleget tenni.

Mivel a hazánkban a fedett nyomozó szinte kizárólag a büntetőeljárás megindítása előtt kerül bevetésre, a magánlakásban rögzített információk esetén választani kell a készített felvételek felhasználhatósága és a további fedett nyomozás között (könnyű belátni, hogy egy elrendelt nyomozás vagy megtett feljelentés esetén ez utóbbi nem, vagy csak sokkal nagyobb

¹²⁶ Roger W. SHUY: *Creating Language Crimes: How Law Enforcement Uses (and Misuses) Language*. Oxford University Press, New York, 2005. 13-29. o.

¹²⁷ Steven D. CLYMER: *Undercover Operatives and Recorded Conversations: a Response to Professors Shuy and Lininger*. *Cornell Law Review* 2007/4. 850. o.

¹²⁸ „Az a hivatalos személy, aki bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetőleg a büntetőeljárás során bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzést engedély nélkül végez, vagy az engedély kereteit túllépi, büntetést követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” [Btk. 227/A. § (1) bekezdés]

¹²⁹ „Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján (...) szerzett meg.” [Be. 78. § (4) bekezdés]

¹³⁰ MÉSZÁROS Ádám ezt az értelmezést nem tartja helyesnek. Lásd MÉSZÁROS Ádám: *Gondolatok a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának véleményéről*. *Belügyi Szemle* 2010/2. 83-84. o.

kockázattal folytatható). A haladéktalan intézkedés követelményére és a fedett nyomozás sajátosságaira tekintettel a magánlakásban készített hangfelvételeket nem tartjuk célszerű bizonyítékgyűjtési módnak, de természetesen elképzelhető olyan ügy is, amelyben szükségessé válik.

Már utaltunk rá, hogy a lehallgató-készülék viselése a fedett nyomozók körében a lebukás veszélye miatt nem túl népszerű, azonban van egy pozitív hozadéka is, mivel nem egyedül a bizonyítékgyűjtést, hanem a nyomozó védelmét is szolgálja. A figyelést végzők a történeteket egyidejűleg hallgatva bármikor közbeléphetnek egy veszélyes szituáció kialakulása esetén.¹³¹

A kép- és hangfelvételekre vonatkozó hatályos szabályozás vizsgálata alapján összefoglalva azt állapíthatjuk meg, hogy a jelenlegi jogunk szerint a fedett nyomozó magánlakáson kívüli hangfelvétel-készítése a legcélravezetőbb bizonyítékgyűjtési mód e körben. A felhasználhatóság jogi követelményei ebben az esetben a legenyhébbek, és amennyiben a nyomozó vállalja viselését, a lehallgató-készülék a saját biztonságát is szolgálhatja.

7.1.4. Számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megszerzése

A számítástechnikai eszköz vagy rendszer útján rögzített adatokhoz való leplezett hozzáférés mindig bírói engedélyhez kötött, a büntetőeljárás megindítása előtt az Rtv. 69. § (1) bekezdés e) pontjának, a nyomozás során pedig a Be. 200. § (1) bekezdés c) pontjának alapján, és szintén csak a törvényben meghatározott bűncselekmények esetén van lehetőség ilyen típusú információszerzésre (lásd 2.2.1. pont).

A fedett nyomozó tehát elektronikus adatokat csak bírói engedély birtokában szerezhethet be, ennek hiányában például, egy magánlakáson kívül található hordozható számítógépről sem menthet le adatokat (mondjuk egy cserélhető lemez segítségével). Az adott ügy jellegétől függően – például gazdasági bűncselekmények esetén – természetesen szükség lehet a fedett nyomozó ilyen típusú bizonyíték gyűjtésére is. A felhasználhatóságuk kritériumai azonban azonosak a magánlakásban technikai eszközzel készített hangfelvételekével, így a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok gyűjtését sem tartjuk a fedett nyomozás sajátosságaihoz kifejezetten illőnek.

¹³¹ Peter H.M. RAMBACH: Landesbericht Belgien. In: Walter GROPP (Szerk.): Besondere Ermittlungsmaßnahmen zur Bekämpfung der Organisierten Kriminalität: ein rechtsvergleichendes Gutachten im Auftrag des Bundesministeriums der Justiz und des Bayerischen Staatsministeriums der Justiz. Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg, 1993. 47. o.

7.2. A fedett nyomozásban megszerzett információk mint bizonyítékok

Az információk megszerzésének és rögzítésének módszereit fentebb vázoltuk és részben foglalkoztunk a bizonyítékként való felhasználásuk kritériumaival is. A következőkben azt mutatjuk be, hogy a gyűjtött adatok a hatályos jogunk alapján milyen módon és formában szolgálhatnak törvényes bizonyítékként a büntetőeljárásban. Mivel a legtöbb kérdést a fedett nyomozó észleleteinek tanúvallomás formájában való felhasználása veti fel, ezzel a témakörrel legutoljára, külön alpont keretében foglalkozunk.

7.2.1. A fedett nyomozó saját észleletein kívüli bizonyítékok

A minta- bizalmi- és álvásárlás, esetleg az ellenőrzött szállítás eredményeként megszerzett dolgok természetesen tárgyi bizonyítási eszközként, több más bizonyítékkal együtt (igazságügyi tárgyszakértői-, vegyész-szakértői-, okmányszakértői stb. szakvélemények, szakértők meghallgatása, terhelti vallomások, tanúvallomások) szolgálhatnak bizonyítékként a bíróság előtt. FINSZTER Géza az ilyen típusú bizonyítékok megszerzése körülményei dokumentálásának fontosságára hívja fel a figyelmet, annak érdekében, hogy a hitelesség szempontjából valamennyi lényeges körülmény tisztázható legyen, és kizárható legyen a manipuláció.¹³²

A kép- és/vagy hangfelvételek általában a róluk készült jegyzőkönyvek kivonataként, okirati formában kerülnek be az ügy aktájába, de természetesen nem kizárt az eredeti felvételek megtekintése vagy meghallgatása sem a tárgyaláson (sőt a közvetlenség elve alapján ennek kellene elsődlegesnek lennie). A számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok tárgyi bizonyítási eszköz vagy okirat formájában, igazságügyi informatikus szakértő szakvéleményével együtt kerülhetnek a bíróság elé.

A büntetőeljárás megindítása előtt, titkos információgyűjtés keretében beszerzett számítástechnikai adatok és magánlakásban technikai eszközzel készített felvételek esetén azok bizonyítékként történő felhasználásról a büntetőeljárásban az ügyész indítványára a nyomozási bíró dönt [Be. 206/A. § (4) bekezdés és 207. § (1) bekezdés b) pont].

Amennyiben az adatok a bírói engedélyben nem megjelölt személyre, illetve abban nem megjelölt bűncselekményre vonatkoznak, az ügyésznek a nyomozási bíróhoz kell fordulnia, aki először dönt a bizonyítékok büntetőeljárásban való felhasználására való alkalmasságáról. A nyomozási bíró végzésében akkor nyilváníthatja az e körbe tartozó bizonyítékokat alkalmasnak, ha a haladéktalan intézkedés (nyomozás elrendelése vagy

¹³² FINSZTER Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módjai és eszközei. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminálisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 732-733. o.

feljelentés megtétele) követelménye teljesült, és megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan, vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna. Az alkalmasság kimondása után az ügyésznek a felhasználás engedélyezését is külön indítványoznia kell, szintén a nyomozási bírónál [Be. 206/A. (3) és (4) bekezdés].

7.2.2. A fedett nyomozó saját észleletei a bizonyításban – a jelentés

A titkos ügynök saját észleletei háromféle formában válhatnak bizonyítási eszközzé a büntetőeljárásban: a nyomozó jelentésének kivonataként, a fedett nyomozó vezetőtisztségének tanúvallomásaként, valamint a nyomozó tanúként tett vallomásaként.

A fedett nyomozó jelentése a fedett nyomozás egyik fontos dokumentuma. Minden egyes bevetés után el kell készíteni, és le kell írni benne az összes történést és minden információt, amire a nyomozó emlékszik. A jelentés egyrészt hozzátartozik a művelet dokumentációjához, másrészt alkalmat ad a vezetőtisztnak az operatív nyomozás figyelemmel kíséréséhez, és nem utolsósorban a fedett nyomozó tevékenységének és lelkiállapotának megítéléséhez.¹³³

A célszemélyekkel való azonosulás – a fedett nyomozói Stockholm-szindróma¹³⁴ – egyik első jele ugyanis éppen a hiányos jelentés készítése a jelen sorok írója által megkérdezett magyar vezetőtiszt szerint. Amennyiben ez többször is előfordul, elkerülhetlenné válik a nyomozó kivonása az akcióból. A jelentést az információk elfelejtésének és torzulásának elkerülése érdekében ajánlatos azonnal a bevetés után elkészíteni.¹³⁵

A jelentés maga sosem képezhet bizonyítékot (legfeljebb akkor, ha a fedett nyomozó valódi identitását teljes mértékben feltárják, ami eddig még hazánkban nem fordult elő), mivel annak alapján a titkos ügynök személyét azonosítani lehetne, ezért abból egy anonimizált kivonatot készítenek.

Mivel a jelentés és kivonatának tartalma is minősített adatot képez és a titkos ügykezelés hatálya alá esik, ezért a minősítésre jogosultnak előzetesen engedélyeznie kell a bizonyítékként történő felhasználását (lásd 7.3.4.1. pont). A nyomozás során igénybe vett fedett nyomozó jelentését a nyomozó hatóság vezetője írja alá [Be. 178. § (3) bekezdés] és az ügyész dönt a bizonyítékként való felhasználásáról [Be. 178. (4) bekezdés]. (A továbbiakban

¹³³ A jelentésbe a nyomozónak a saját érzéseit is bele kell foglalnia. Az eredeti dokumentumot kézzel írva, az első adandó alkalommal, a lehető legnagyobb részletességgel, javítás nélkül kell elkészíteni a kialakult magyar gyakorlat szerint, amelyet az ezen a területen egykor dolgozó magyar szakemberekkel készített interjúk révén sikerült megismernünk.

¹³⁴ Laurence MILLER: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/2. 12. o.

¹³⁵ Carmine J. MOTTO – Dale L. JUNE: Undercover. Második kiadás. CRC Press, Boca Raton, 2000. 107. o.

az átláthatóbb megfogalmazás végett nem teszünk különbséget jelentés, és annak kivonata között, egységesen csak az előbbi megjelölést használva.)

A fedett nyomozói jelentés tehát egy anonim dokumentum, amely más bizonyítékokkal történő megerősítés nélkül aggályokat vethet fel a bizonyító erő és a hitelesség szempontjából egyaránt. Meglehetősen élesen fogalmazta meg ezt a felvetést a bűnüldözési célú titkos információgyűjtésről szóló T/4192. számú törvényjavaslat indokolása:

„[...] az eredetre és keletkezési körülményekre vonatkozó felelős »hitelesítés« nélkül a jelentés nem egyéb mint egy írásbeli közlést hordozó papírdarab, ami önmaga létezésén kívül semmit nem bizonyít.”

Többek között a fedett nyomozói jelentéssel kapcsolatos eljárásjogi problémák miatt állapította meg az EJEB a tisztességes eljáráshoz való jog megsértését a *Lüdi v. Switzerland* ügyben. Mivel a fedett nyomozásra vonatkozóan ez az egyik legtöbbször citált strasbourgi döntés, érdemes részletesen is bemutatnunk.

A tényállás szerint a német rendőrség informálta Bern Kanton rendőrségét, hogy a svájci állampolgár Lüdi egyik szintén svájci ismerősétől – akit németországi letartóztatásának ideje alatt ismert meg – 200.000 svájci frankot kért kölcsön, hogy fedezni tudja megközelítőleg 5 kg kokain megvásárlását Svájcban.

Annak érdekében, hogy a hatóságok teljesebb információkhoz jussanak a kábítószer ügyletről és hogy lefoglalhassák a drogot, a laufeni bíróság nyomozási bírója titkos nyomozást rendelt el. A nyomozási bíró a fellebbviteli bíróság engedélyével Lüdi telefonbeszélgetéseinek lehallgatását is elrendelte. A laufeni rendőrség úgy döntött, hogy fedett nyomozót vet be, aki majd a kokain potenciális vásárlójának adja ki magát „Toni” fedőnév alatt. A kantoni rendőrfőkapitányság jóváhagyásával jártak el, és értesítették tervükről a laufeni bíróság nyomozási bíróját.

Lüdi öt alkalommal találkozott Tonival, mindig az utóbbi kezdeményezésére, majd letartóztatták és kábítószerrel való kereskedéssel vádolták. Toni jelentései szerint Lüdi mint közvetítő, azt ígérte, hogy elad neki 5 kg kokaint 200.000 svájci frank értékben, és 22.000 svájci frankot kért kölcsön egy harmadik személytől kokain és más kábítószeres vásárlására. A hatóságok házkutatást is tartottak Lüdinél, és több tárgyon kokain, valamint hasis nyomait találták. Lüdit hét bűncselekmény elkövetése miatt három év szabadságvesztésre ítélték, majd jogerősen végül tizennyolc hónap szabadságvesztést kapott három évre felfüggesztve.

Lüdi a magánszféra védelméhez fűződő jogának, illetve a tisztességes tárgyaláshoz való jogának megsértése miatt fordult az Emberi Jogok Európai Bíróságához. Az első felvetés

kapcsán az EJEB nem állapította meg az Emberi Jogok Európai Egyezményének¹³⁶ (a továbbiakban: EJEE) megsértését: „A Bíróság egyetért a [svájci] kormánnyal abban, hogy a jelen ügyben a fedett nyomozó alkalmazása sem önmagában, sem pedig a telefonlehallgatással együtt nem befolyásolta a 8. cikk értelmében vett magánéletet. Toni cselekményeire egy 5 kg kokainra vonatkozó üggyellett kapcsolatban került sor. A kanton hatóságai, akiket a német rendőrség figyelmeztetett, kiválasztottak egy felesküdt rendőrtisztet, hogy épüljön be az általuk egy kábítószer kereskedő hálózatnak hitt szervezetbe, amely a szóban forgó nagy mennyiségű drog forgalomba hozatalát tervezte Svájcban. A művelet célja az volt, hogy a drogkereskedőket letartóztassák, amikor átadják a kábítószer. Toni ezért lépett Lüdivel kapcsolatba, aki azt mondta neki, hogy kész eladni számára 2 kg kokaint 200.000 svájci frank értékben. Lüdinek emiatt tudnia kellett onnantól kezdve, hogy egy bűncselekményre vállalkozott, amely büntetendő a Kábítószer Törvény 19. §-a alapján, és ebből következően kockáztatja azt, hogy egy fedett nyomozóval találkozik, akinek az a feladata, hogy őt leleplezze.”

Az EJEB a jelentéseinek felhasználása miatt tanúnak tekintette a fedett nyomozót – noha kihallgatására nem került sor az eljárásban, – mivel az írásos közlései szerepet játszottak olyan tények megállapításában, amelyek az elítéléshez vezettek. A védelemnek nem volt lehetősége a fedett nyomozó által szolgáltatott bizonyítékokat kétségbe vonni az eljárás során, ezért az emberi jogi bíróság megállapította a tisztességes tárgyaláshoz való jog¹³⁷ megsértését:

„Sem a nyomozási bíró, sem az ítéldbírók nem tudták, vagy nem akarták Tonit tanúként kihallgatni, és végrehajtani a szembesítést, amely lehetővé tette volna Toni közléseinek szembe állítását Lüdi állításaival; sőt sem Lüdinek, sem pedig ügyvédjének nem volt lehetősége az eljárás alatt kikérdezni őt, és kétségbe vonni a hitelességét. Pedig lehetséges lett volna ezt olyan módon megtenni, amely számításba veszi a rendőrségnek a kábítószer-kereskedelem elleni ügyben fennálló, az ügynök anonimitásának megőrzéséhez fűződő legitim érdekeit, így meg tudták volna őt védeni és újra fel is tudták volna használni a jövőben. Röviden, a védelem jogait olyan mértékben korlátozták, hogy a panaszosnak nem volt tisztességes tárgyalása ily módon.”

¹³⁶ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény. Magyarországon kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény.

¹³⁷ „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot (...) az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.” [EJEE 6. cikk]

7.3. A fedett nyomozó és a vezetőtiszjtje tanúkenti kihallgatásának kérdései

A fedett nyomozó tanúkenti kihallgatása ellen két körülmény szól: saját személyének (továbbá a hozzá közelállók személyének) védelme, valamint a további bevethetőségének megőrzése.¹³⁸ Ezt a titkosszolgálati eszközt általában súlyos bűncselekmények esetén, bűnszervezetek ellen vetik be a hatóságok, az ilyen bűnelkövetői körhöz tartozókkal szemben folytatott büntetőeljárásokban való részvétel komoly veszélyt jelenthet a tanúként részt vevő számára, még akkor is, ha a nyomozó hatóság tagjáról van szó.

A titkos ügynököket fenyegető veszélyek a közelmúltban egy amerikai fedett nyomozó révén kerültek világszerte a figyelem középpontjába. Jay DOBYNS, az Amerikai Egyesült Államok jövedéki árukra, lőfegyverekre, valamint robbanóanyagokra szakosodott szövetségi bűnüldöző hatóságának (*Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives*, a továbbiakban: ATF) különleges ügynöke több nyomozó társával és egy bizalmi személy segítségével 2001. és 2003. között sikeresen épült be a *Hells Angels* nevű motorosklubba. A *Black Biscuit* fedőnevű akció célja annak bizonyítása volt, hogy a motoros életforma iránt rajongók egyszerű egyesületeként fellépő klub valójában egy hierarchizáltan működő, többek között droggereskedéssel, védelmi pénzek szedésével, valamint illegális fegyverkereskedelemmel foglalkozó bűnszervezet. Bár az ügynökök legendájának kiépítése és elfogadtatása rendkívül sikeres volt – annak érdekében még egy rivális motorosklub tagjának szimulált megöléséről készített hamis bizonyítékokat is bemutattak a célszemélyeknek – az ATF és az ügyészi szervek között kialakult konfliktus miatt az ügy kudarccal végződött. Az összegyűjtött bizonyítékok nagy része nem került a bíróságok elé, így a bűnszervezettel kapcsolatos vádak sem sikerült bizonyítani, a célszemélyek egy részét ítélték csak el, kisebb súlyú bűncselekmények miatt. A valódi személyazonosságának tanúkenti fellépése következtében történő napvilágra kerülése után Jay DOBYNS több halálos fenyegetést kapott és állandó költözésre kényszerült, könyvében és sajtómegszólalásaiban az ATF-et vádolva a védelméről megfelelő módon való gondoskodás elmulasztásával.¹³⁹

Az ügynök és családjának védelme mellett a további bevethetőség megőrzése is jelentős érdek, hiszen fedett nyomozók nem állnak tetszőleges számban rendelkezésre, és egymással nem is helyettesíthetők.¹⁴⁰ Kriminálisztikai szempontból is természetesen az a

¹³⁸ Christian ROSBAUD: Aufgedeckt! Muss der verdeckte Ermittler in der Hauptverhandlung aussagen? *HRR-Strafrecht* 2005/4. 131. o.

¹³⁹ Lásd Jay DOBYNS – Nils JOHNSON-SHELTON: *No Angel. My Undercover Journey to the Dark Heart of the Hells Angels*. Canongate Books, Edinburgh-London-New York-Melbourne, 2010.

¹⁴⁰ Volker KREY: Zur Problematik strafprozessualer verdeckter Ermittlungen ohne Einsatz technischer Mittel im Kampf gegen die Organisierte Kriminalität. In: Hans-Heiner KÜHNE (Szerk.): *Festschrift für Koichi Miyazawa*. Normos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1995. 607. o.

kívánatos, hogy a fedett nyomozó ne legyen tanú, és a bűnüldöző hatóságoknak erre is kell törekedniük az adatszerzés során. Ugyanis ha erre nincs szükség, az azt jelenti, hogy a fedett nyomozó tevékenysége által és az azzal kapcsolatban végzett információgyűjtés révén elegendő bizonyítékra tettek szert a hatóságok a terhelték bűnösségének bizonyításához. Ideális esetben tehát egy fedett nyomozó bevetését követően nem lesz résztvevője az adott ügyben folytatott büntetőeljárásnak és jelentésének felhasználására sem kerül sor, annyi a rendelkezésre álló egyéb bizonyíték. Azonban előfordulhatnak – és elő is fordulnak – olyan esetek, amikor a hatóságok az eredményes bizonyítás érdekében nem tudnak lemondani észleleteinek tanúvallomás formájában történő beszerzéséről.

A fedett nyomozó, valamint a vezetőtiszte tanúkénti kihallgatásának kérdése sok különböző jogalkalmazói döntéshez vezetett már a külföldi jogrendszerekben is, és heves szakmai vitákat váltott ki Európában. Az angolszász és a kontinentális jogrendszerek teljesen eltérően kezelik a kérdést, ezért érdemes egy rövid nemzetközi kitekintést tennünk, kifejezetten ezt a témakört vizsgálva.

7.3.1. A fedett nyomozó mint tanú az Amerikai Egyesült Államokban

Az Amerikai Egyesült Államokban természetesnek veszik, hogy a fedett nyomozó tanúskodik az esküdszék előtt, a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekkel szemben gyakran és hatékonyan alkalmazott, ún. „*buy and bust*” akciók esetében általában a titkos ügynök az elsőszámú tanú.¹⁴¹ Az elnevezés szó szerinti fordításban „vásárlás és lebuktatást”-t jelent, a művelet során egy fedett nyomozó kábítószerrel vásárol a drogdíltől, és amint az ügylet befejeződött, jelzést ad a közelben tartózkodó társainak, akik röviddel az eladás után elfogják az elkövetőt. Ezt a fogást sorozatban is alkalmazzák ugyanarra a kábítószerrel fertőzött területre rendszeresen visszatérve.¹⁴² Mivel sokszor csak a fedett nyomozó tudja azonosítani az eladót, elkerülhetetlen a tanúkenti kihallgatása.¹⁴³

Amerikában a jog általában nem teszi lehetővé anonim vagy álcázott tanúk kihallgatását, még akkor sem, ha a vádlott vagy bűntársai veszélyt jelentenek a vádlott testi épségére.¹⁴⁴ Az amerikai alkotmány 6. kiegészítéséből következően a vádlottaknak joguk van

¹⁴¹ Robin ZEIDEL: Closing the Courtroom for Undercover Police Witnesses: New York Must Adopt a Consistent Standard. *Journal of Law and Policy* 1996/2. 660. o.

¹⁴² Adam Jay GOLDEN: Closing the Courtroom for the Testimony of Undercover Officers: the En Blanc Rehearing in *Ayala v. Speckard, Okonkwo v. Lacy, and Pearson v. James*. *Connecticut Law Review* 31. évf. (1998-1999) 244. o.

¹⁴³ Ez természetesen Európában sincs másként az ilyen típusú akcióknál. Lásd Christoph J. M. SAFFERLING: Verdeckte Ermittler im Strafverfahren – deutsche und europäische Rechtsprechung im Konflikt? *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2006/2. sz. 76. o.

¹⁴⁴ Nora V. DEMLEITNER: Witness Protection in Criminal Cases: Anonymity, Disguise or Other Options? *American Journal of Comparative Law Supplement* 46. évf. (1998) 641. o.

ahhoz, hogy az ellenük tanúskodó személyekkel szembesüljenek (ez az ún. konfrontációs klauzula) és keresztkérdésnek vessék alá őket.¹⁴⁵

Az amerikai bíróságok sajátos hozzáállását e kérdéshez jól szemlélteti az a végzés, amely a Donnie BRASCO üggyhöz kapcsolódó egyik büntetőeljárásban a tanúként fellépő PISTONE ügynöknek és egy társának neve, valamint személyes adatai titokban tartására irányuló indítvány tárgyában született. Robert W. SWEET, a *Southern District Court of New York* bírāja a döntésben elismerte, „nem kétséges, hogy ezek az ügynökök veszélyben voltak, veszélyben vannak, és veszélyben lesznek a jövőben is. [...] az eljárásban minden bizonnyal a bátorságuk, a hősiességük és szakértelmük alapján vesznek részt, olyan emberekként, akik a bűnözés elleni küzdelem első soraiban harcolnak, ezért megilleti őket minden lehetséges és elképzelhető védelem, ebbe beletartozik a lakáscímük, családi helyzetük, és minden olyan személyükre vonatkozó információ védelme, amely őket bármilyen módon veszélyeztetheti.” Ugyanakkor a bíró elutasította a nevek eltitkolására irányuló indítványt, arra való hivatkozással, hogy a vádlottaknak alkotmányos joguk van arra, hogy vádlóikkal szembesítsék őket.¹⁴⁶

A fedett nyomozó további bevethetőségének megőrzésére és személyének védelmére – a személyi adatok eltitkolásán kívül – csak egy lehetőség van, nevezetesen az, hogy a nyilvánosságot a tárgyalásról kizárják arra az időre, amíg tanúskodik. Azonban Amerikában a vádlottakat megilleti – szintén a 6. kiegészítésből következően – a nyilvános tárgyaláshoz való jog is, így az amerikai jogalkalmazóknak e két versengő érdek között kell megtalálniuk az egyensúlyt. Egyértelmű iránymutatás nem létezik, így a különböző bíróságok eltérően viszonyulnak a kérdéshez. Vannak olyan fórumok, amelyek megelégszenek azzal, ha a vád nyilatkozik, hogy a nyilvánosság kizárása nélkül a fedett nyomozó veszélyben lenne és sérülnének az igazságszolgáltatás érdekei (azaz a fedett nyomozó lelepleződése esetén nem lenne újra bevethető, vagy csak nagyobb rizikófaktorral). Másutt előzetes meghallgatáshoz kötik a döntést, és bizonyítást igényelnek erre vonatkozóan.¹⁴⁷

Az esküdtszéki rendszerből következően azonban kulcsfontosságú a fedett nyomozó vallomásának hitelessége, a titkos ügynökök bevetésük során is mérlegelik annak lehetőségét, hogy egyszer majd a bíróság előtt kell szerepelniük, és ez a tudat kihat a konkrét cselekedeteikre is. A minél meggyőzőbb tanúskodás érdekében Laurence MILLER

¹⁴⁵ Az angolszász keresztkérdéses rendszer lényegéről lásd FANTOLY Zsanett: A keresztkérdés és a felek általi kihallgatás a büntetőeljárásban. *Jogtudományi Közlöny* 2008/10. 504-505. o.

¹⁴⁶ Joseph D. PISTONE – Richard WOODLEY: Fedőneve: Donnie Brasco. Alexandra Kiadó, Pécs, 2006. 9. o.

¹⁴⁷ James F. FAGAN Jr.: Close that Door! Closure of Courtroom During Testimony of an Undercover Police Officer. *Suffolk University Law Review* 26. évf. (1992) 629. o.

törvényszéki pszichiáter az FBI lapjában gyakorlati tanácsokat is megfogalmazott a rendőrtisztek – köztük a fedett nyomozók – számára például a vallomástétel alatti viselkedésre, szóhasználatra, testtartásra vonatkozóan.¹⁴⁸

7.3.2. Ausztria

Ausztriában sokáig bevett gyakorlat volt a fedett nyomozók vezetőtisztjeinek tanúkénti kihallgatása és/vagy jelentésének felolvasása, mivel az osztrák bűnüldöző hatóságok a szolgálati titoktartás miatt nem voltak hajlandók felfedni a fedett nyomozók kilétét, megakadályozva ezáltal a tanúkénti kihallgatásukat. Így a bíróságok „pótbizonyítékként” a jelentés felolvasását és a vezetőtiszt kihallgatását választották.¹⁴⁹ Az osztrák legfelsőbb bíróság (Oberste Gerischtshof, a továbbiakban: OGH) azonban egy 2004-es döntésében¹⁵⁰ véget vetett ennek a sokat kritizált gyakorlatnak, ezért azóta már csak a vádlott beleegyezésével lehet a jelentést felolvasni és annak kapcsán hallomástanút kihallgatni Ausztriában. Az OGH azonban a hivatkozott döntésében nyitva hagyott egy lehetőséget ennek megtételére is: az ítélet szövegében feltételes módon szerepel egy olyan kitétel, miszerint rendkívül súlyos bűncselekmény esetén felolvashatók egy különösen védelemre érdemes tanú írásbeli közlései, amennyiben azok nélkülözhetetlenek az adott ügyben.

7.3.3. Németország

Németországban a 80-as évek kezdetétől a fedett nyomozók (és bizalmi személyek) észleleteinek bizonyítékká tétele érdekében egy háromszintű eljárási modellt (*Drei-Stufen-Theorie*, azaz „három szint elmélet”) dolgozott ki a joggyakorlat. Az első – és a közvetlenség alapelvének szempontjából legkedvezőbb – szintet az jelenti, hogy a fedett személyt védelmi intézkedések foganatosítása mellett (pl. lakóhely adatainak elhallgatása, nyilvánosság kizárása)¹⁵¹ kihallgatják a tárgyaláson. A második szinten a fedett nyomozót egy megbízott vagy megkeresett bíró hallgatja ki, majd a kihallgatási jegyzőkönyvet felolvassák a tárgyaláson. Végül a harmadik szintre akkor van szükség, ha a bűnüldöző hatóság ragaszkodik a nyomozó valódi identitásának teljes titokban tartásához, ilyenkor a nyomozás során az őt kihallgató személyt hallgatják ki mint hallomástanút.¹⁵²

¹⁴⁸ Laurence MILLER: On the Spot: Testifying in Court for Law Enforcement Officers. *FBI Law Enforcement Bulletin* 2006/10. 2-3. o.

¹⁴⁹ Christian ROSBAUD: Aufgedeckt! Muss der verdeckte Ermittler in der Hauptverhandlung aussagen? *HRR-Strafrecht* 2005/4. 132 o.

¹⁵⁰ OGH, 13 Os 153/03 – Urteil vom 18. Februar 2004

¹⁵¹ Klaus DETTER: Einige Gedanken zu audiovisueller Vernehmung, V-Mann in der Hauptverhandlung und der Entscheidung des Bundesgerichtshofs in der Sache El Motassadeq. *Strafverteidiger* 2006/9. 545. o.

¹⁵² Heiko H. LESCH: V-Mann und Hauptverhandlung – die Drei-Stufen-Theorie nach Einführung der §§ 68 III, 110 b III StPO und 172 Nr. 1 a GVG. *Strafverteidiger* 1995/10. 542. o.

7.3.4. A „három szint elmélet” elvi alkalmazhatósága a magyar jogban

A magyar büntető eljárásjogban elviekben mindhárom, a fentiekben vázolt szint alkalmazásának lehetősége fennáll. Mielőtt azonban ezeket ismertetnénk, szükséges foglalkoznunk egy, a fedett nyomozó és vezetőtisztjének tanúkénti kihallgatását akadályozó körülménnyel, nevezetesen a titoktartási kötelezettséggel, amelynek a jogszabályi háttere jelentősen megváltozott a közelmúltban.

7.3.4.1. Minősített adatok a fedett nyomozásban

Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvényben még egyértelműen szerepelt, hogy a fedett nyomozó kiléte, valamint a konkrét személyre, ügyre vonatkozó titkos információgyűjtő, titkos adatszerző tevékenység során keletkezett adat államtitoknak minősül. Ezt a jogszabályt azonban a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (a továbbiakban Mavtv.) váltotta fel 2010. április 1-ei hatállyal.

A Mavtv-ben már nem találunk rendelkezést a fedett nyomozóról és a titkos adatgyűjtő tevékenységről. Az e törvény által létrehozott új minősítési rendszerben mindig a Mavtv-ben meghatározott minősítésre jogosultak döntenek az adatok besorolásáról a négy minősítési szint („Szigorúan titkos!”, „Titkos!”, „Bizalmas!”, „Korlátozott terjesztésű!”) valamelyikébe.

A minősítők a feladat- és hatáskörükben minősítésre jogosult személyek, témánk szempontjából kiemelendő közülük a legfőbb ügyész, az ügyészség vezetője, a rendvédelmi szerv központi szervének vezetője, valamint a Nemzeti Védelmi Szolgálat és a Terrorelhárítási Központ vezetője. A felsoroltak a törvény hatálybalépéséig terjedő időszakban keletkezett állam- vagy szolgálati titkot képező adatokat legkésőbb 2013. június 30-ig kötelesek felülvizsgálni [Mavtv. 39. § (1) bekezdés], ennek elvégzéséig pedig az új minősítési rendszerben az államtitok a „Szigorúan Titkos!” minősítésű adatnak felel meg [Mavtv. 39. § (7) bekezdés a) pont].

A törvény hatályba lépése után keletkezett, fedett nyomozáshoz kötődő információk minősítési szintje tehát már nincs törvényben előírva és egyedi mérlegelés tárgyát képezi, de nincs kétségünk, hogy a legmagasabb minősítési kategóriába tartoznak. Egyrészt a korábban e területen érvényesülő államtitok ezen a szinten helyezkedik el. Másrészt a Mavtv. szerint a „Szigorúan titkos!” minősítési szint alkalmazása akkor indokolt, ha az adat érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére

hozzáférhetlenné tétele visszafordíthatatlanul jelentős károkat okoz az ország bűnüldözési és igazságszolgáltatási érdekeiben (1. számú melléklet a 2009. évi CLV. törvényhez 1. pont).

A fedett nyomozás során keletkező információk nagy része tehát minden bizonnyal szigorúan titkosnak minősül, ez pedig akadályt jelent mind a fedett nyomozó jelentésének bizonyítékként történő felhasználása, mind pedig a titkos ügynök, valamint vezetőtisztjének tanúkénti kihallgatása szempontjából.¹⁵³

A Mavtv. 14. § (1) bekezdése szerint a minősített adatnak büntetőeljárásban történő felhasználására a büntetőeljárásról szóló törvény rendelkezéseit kell alkalmazni, a Be. 81. § (2) bekezdése alapján pedig minősített adatról nem hallgatható ki tanúként az, aki a titoktartási kötelezettség alól nem kapott felmentést. Azonban ez az akadály elhárítható azáltal, hogy az arra jogosult minősítő feloldja a korlátozást. A minősítésre jogosult az ügyész, illetőleg a bíróság megkeresésére dönthet a felmentés megadásáról. A felmentésre irányuló megkeresésben azonosításra alkalmas módon meg kell jelölni azokat a kérdéseket, amelyekre a felmentést kérik [Be. 81. (3) bekezdés].

Ha például a fedett nyomozó rendőr, akkor az országos rendőrfőkapitány (mivel ő a rendvédelmi szerv központi szervének vezetője) tudja a jelentés felhasználását, a fedett nyomozó, valamint a vezetőtisztjének kihallgatását a megkeresésben megjelölt kérdések körében engedélyezni.¹⁵⁴

A továbbiakban amikor a fedett nyomozó jelentésének felhasználásáról, tanúkénti kihallgatásáról, valamint vezetőtisztjének kihallgatásáról értekezünk, azt feltételezzük, hogy a minősítésre jogosult megadta a felmentést a titoktartási kötelezettség alól. Ennek fényében a következőkben bemutatjuk a „három szint elmélet” elvi alkalmazhatóságát a magyar büntetőeljárásban.

7.3.4.2. Az első szint

A Be. 96. §-a lehetővé (kérelemre kötelezővé) teszi a tanú személyi adatainak zártan kezelését. Ebben az esetben a tanú zártan kezelt adatait csak az ügyben eljáró bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tekintheti meg.

¹⁵³ „A rendőr a birtokába került titkot köteles megtartani. A titoktartási kötelezettség alól törvény vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabály rendelkezése, ennek hiányában magántitok esetében az érintett adhat felmentést.” [Rtv. 21. §] „A rendőr nem hozhatja jogosulatlanul másnak a tudomására a szolgálata során tudomására jutott minősített adatot, üzleti-, bank-, értékpapír, biztosítási vagy pénztártitkot.” [62/2007. (XII. 23.) IRM rendelet a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról 7. §]

¹⁵⁴ Az államtitokra vonatkozó felmentést korábban az Országos Rendőr-főkapitányság bünyügyi főigazgatója adta meg (lásd a Fővárosi Bíróság 8.B. 904/2006/86. számú ítéletét). Az új szabályozás hatályba lépése után is megmaradt ennek a lehetősége, mivel a Mavtv. szerint a minősítők e jogkörüket írásban „Szigorúan titkos!” minősítési szintű adat esetén a helyettesükre ruházhatják át [Mavtv. 4. § (2) bekezdés a) pont].

Az eljáró hatóság biztosítja, hogy a tanú zártan kezelt adatai az eljárás egyéb adataiból ne váljanak megismerhetővé, a tanú személyazonosságát az azonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítják meg, és a személyi adatok zártan kezelésének megszüntetésére csak a tanú beleegyezésével kerülhet sor. A büntetőeljárásban részt vevőknek a tanú személyi adatait tartalmazó iratról csak olyan másolat adható, amely a tanú személyi adatait nem tartalmazza.

A Be. 237. § (3) bekezdés c) pontja alapján ki lehet zárni a nyilvánosságot a tárgyalásról a tanú védelme érdekében. [De a fedett nyomozással kapcsolatban dokumentumok felhasználása, tanúk kihallgatása már önmagában is törvényes okot ad a nyilvánosság kizárására, a minősített adatok megőrzésének érdekében, lásd Be. 237. § (3) bekezdés d) pont.]

A Be. 244/A. § (2) bekezdés d) pontja szerint a tanács elnöke hivatalból vagy indítványra zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását rendelheti el annak a tanúnak, aki tanúvédelmi programban vesz részt, vagy a védelme ezt egyébként indokoltá teszi. A zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatás során a tárgyalás helyszíne és a kihallgatott személy tartózkodási helye között az összeköttetés közvetlenségét a mozgóképet és a hangot egyidejűleg továbbító készülék biztosítja, a tanú személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságai (pl. arcvonásai, hangja) a közvetítés során technikai úton torzíthatók [Be. 244/C. § (5) bekezdés].

A zárt adatkezelésre a fenti módon kikérdezett tanú esetében is lehetőség van,¹⁵⁵ e két védelmi intézkedés együttesen tulajdonképpen olyan – nemcsak a nevében és adataiban, hanem teljes fizikai valójában is – anonim személyt jelent, akit az ítéldbíró a tárgyalás keretében hallgat ki.

7.3.4.3. A második szint

A második szintnek a magyar jogban a tanú különösen védetté nyilvánítása felel meg. Erre a törvény szerint akkor van lehetőség, ha vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik, a tőle várható bizonyíték mással nem pótolható, a személye, a tartózkodási helye, valamint az a tény, hogy tanúként kívánják kihallgatni, a védelem előtt nem ismert, és személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve [Be. 97. §].

¹⁵⁵ VARGA Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban. Complex Kiadó, Budapest, 2009. 183. o.

A tanú különösen védetté nyilvánításáról a nyomozási bíró dönt az ügyész indítványára [Be. 207. § (2) bekezdés d) pont], és ezt követően ő is hallgatja ki – szintén az ügyész indítványára – a nyomozás során [Be. 207. § (3) bekezdés].

A különösen védett tanú kihallgatásáról készített jegyzőkönyvről kivonatot kell készíteni, amely csak a nyomozási bíró és az ügyész nevét, a tanú különösen védetté nyilvánításának tényét és a különösen védetté nyilvánított tanú vallomását tartalmazza. A nyomozási bíró gondoskodik arról, hogy a különösen védett tanú személyére és tartózkodási helyére a vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonat alapján ne lehessen következtetni [Be. 213. § (2) bekezdés].

Ha az ügyész a különösen védett tanú vallomását a bírósági eljárásban bizonyítékként kívánja felhasználni, a jegyzőkönyv-kivonatot csatolja a vádemelés alapjául szolgáló iratokhoz [Be. 219. § (4) bekezdés], amely ezt követően az okiratra vonatkozó szabályok szerint használható fel bizonyítékként. A jegyzőkönyvet ugyan nem pótolja, de lehetőség van a különösen védett tanú vallomásának kép- vagy hangfelvevővel, illetve egyéb berendezéssel történő rögzítésére is. A felvételtől készült másolaton a tanú személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságai (pl. arckép, hang) technikai úton torzíthatók [Be. 213. § (4) bekezdés].

7.3.4.4. A harmadik szint

A harmadik szint, a hallomástanú intézménye – Németországhoz hasonlóan – a tételes jog szintjén nem létezik, azonban a jogalkalmazásban bevett módszer, hogy ha a ténytanú valamilyen okból nem kihallgatható (pl. hozzátartozói minőségére hivatkozva megtagadja a vallomástételt), akkor azt a személyt hallgatják ki, akinek észleleteiről korábban beszámolt.¹⁵⁶

7.3.5. A gyakorlati nehézségek

Az elvi lehetőségek bemutatása után, továbbra is a „három szint elméletet” alapul véve megvizsgáljuk, hogy a gyakorlatban milyen problémákat vet fel a fedett nyomozó vagy vezető tisztje kihallgatása, és melyik szint a leginkább alkalmazható hazánkban.

7.3.5.1. A fedett nyomozó „rendes” tanúkénti kihallgatása

Úgy gondoljuk, hogy a büntetőeljárás alapelvek és jogok (közvetlenség, szóbeliség, kontradiktórius tárgyalás, védelem kérdezési joga) szempontjából legkedvezőbb első szint alkalmazására hazánkban sajnos kevés az esély. Noha ez a titkosszolgálati eszköz már 1999.

¹⁵⁶ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs, 2004. 238. o.

óta része a magyar jogrendszernek, egyetlen olyan ügyről sincs tudomásunk, amelyben fedett nyomozót hallgattak volna ki védelmi intézkedések mellett a tárgyaláson.¹⁵⁷

Ennek oka lehet természetesen az is, hogy a fedett nyomozások rendkívül sikeresek voltak, és ennek szükségessége fel sem merült. Azonban egy pesszimistább megközelítésben van más magyarázat is, nevezetesen a védelmi intézkedésekkel szembeni bizalmatlanság, amely reálisan végiggondolva érthető is. Hiszen egy akkora országban mint hazánk, a zárt adatkezelés vagy a nyilvánosság kizárása aligha jelent védelmet a fedett nyomozó személyét fenyegető veszélyekkel, valamint a dekonspirálódással – és ezáltal a további bevethetőség elvesztésével – szemben. A Tanúvédelmi Programban való esetleges részvétel pedig csak az előbbi problémát oldja meg.

Ahogy láthattuk a tengeren túl, vagy akár még a 82 millió lakossal rendelkező Németországban is, megfelelő védelmet jelenthet a nyomozónak a nyilvánosság kizárása, és a személyi adatok titokban tartása, ez hazánkban azonban – az ország méretéből és lakosságának számából következően – nem szerencsés megoldás. A kielégítő védelem biztosítására alkalmas zártcélú távközlő hálózat útján való kihallgatásnak pedig egyszerűen az anyagi és technikai feltételei nem adták a jelenlegi magyar bírósági szervezetrendszerben: *„Technikailag a bíróságok nincsenek felkészülve a zártcélú távközlő hálózat útján történő meghallgatások, tárgyalások megtartására, nincs megfelelő műszaki eszköz, műszaki szakember, de még ha ezek rendelkezésre is állnának, a bíróságok telefon-, illetve informatikai ellátottsága nem megfelelő, nem garantálná a titkosított átvitelhez szükséges technikai minimumot sem.”*¹⁵⁸

A már hivatkozott „kecskeméti maffiaperben” volt egyedül példa arra, hogy fedett nyomozót ilyen módon hallgattak ki. Az ügyben folytatott titkos nyomozás során a csopaki Hotel Garda környezetében operatív rendőri akciót hajtott végre a Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnszervezetek Elleni Osztálya, amelynek keretében megfigyelték a szállodába irányuló, illetve a szálloda területén lévő személyek mozgását. Az akció célja a célszemélyek fegyverátadás közbeni tettenérése volt. A hatóságok három megfigyelési pontot hoztak létre, amelyből a 2. számút a szállodában tartózkodó fedett nyomozó jelentette, aki szintén igyekezett szemmel tartani a bűnszervezet tagjait. A találkozó résztvevőire és időpontjára

¹⁵⁷ A hírhedt móri ügy – mint az később kiderült, téves ítéletet eredményező – elsőfokú tárgyalása során egy arcát csuklyával elfedő (mellesleg jegyezzük meg, hogy ezt a magyar Be. nem teszi lehetővé), az előzetes letartóztatásban lévő Hajdú László terhelt mellé cellatársaként „beültetett” ügynök hamisan vallotta azt, hogy a vádlott neki beismerte a bűncselekmény elkövetését. Azonban az eljárás iratai jelenleg még nem hozzáférhetőek, ezért nem tudhatjuk, hogy beszervezett fogdaügynökről vagy fedett nyomozóról volt-e szó. Lásd TÓTH Mihály: Mór belénk égett árnyéka. *Magyar Rendészet* 2009/3-4. 8. o.

¹⁵⁸ CSÁNYI Csaba: A tanúvédelem és a szervezett bűnözés összefüggései és a tanúvédelem egyes eszközei. Doktori értekezés. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2010. 222. o.

vonatkozóan ellentmondásosak voltak a bizonyítékok, ezért a bíróság a tárgyalás során a megfigyelést végzők kihallgatásával próbálta meg a kétségeket eloszlatni. Ennek érdekében a bíróság megkereste a Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnszervezetek Elleni Osztályát. Két megfigyelési hely vonatkozásában név szerint megnevezték a megfigyelési pontok munkájának irányítóját, míg a harmadik tanúként szóba jövő személlyel kapcsolatban azt közölték, hogy ő a Rendészeti Biztonsági Szolgálat Terrorelhárító Szolgálatának speciális feladatot ellátó beosztottja, akinek az esetében munkavégzése során különös érdek fűződik arcának és hangjának anonimitásához (ebből az információból következtethetünk arra, hogy fedett nyomozó volt a szóban forgó személy). A bíróság úgy ítélte meg, hogy a zártcélú távközlő hálózat útján történő tárgyalás a dekonspiráció elkerülésére alkalmas, ezért ilyen módon hallgatták ki a megfigyelést végző fedett nyomozót.¹⁵⁹

A magyar jog sajnálatos módon nem teszi lehetővé azt a külföldön alkalmazott és egyébként – a zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatáshoz képest – olcsó megoldást, amikor az anonim tanú egy vászon mögött helyezkedik el, ahol csak a bíróság tagjai láthatják, hangját pedig torzítva közvetítik a tárgyalás többi résztvevője számára.¹⁶⁰ Ha ez a minimális technikai támogatást igénylő lehetőség adott lenne a magyar büntető eljárásjogban, a közvetlenség és szóbeliség elve maradéktalanul teljesülhetne, és a védelem jogai is kevésbé szenvednének csorbát.

7.3.5.2. A fedett nyomozó mint különösen védett tanú

A második szint már hazánkban is alkalmas a titkos ügynök személyének és legendájának védelmére.¹⁶¹ A fedett nyomozó törvénybe iktatásakor a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma is arra az álláspontra helyezkedett, hogy „*a fedett nyomozó különösen védett tanúvá nyilvánítható, és mint ilyen kihallgatható.*”¹⁶² Igaz, akkor még nem a jelenlegi, hanem a régi Be. szabályait értelmezték így. A 2003. július 1-én hatályba lépett jelenlegi Be. rendelkezései azonban nem különböznek jelentősen a régi Be. szabályaitól, egyedül a jelentéssel kapcsolatban fogalmaztak meg többletet ahhoz képest (azt sem túl sikeresen, ahogy láthattuk).

¹⁵⁹ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.B.268/2005/505. számú ítélet

¹⁶⁰ Alan George WARD: The Evidence of Anonymous Witnesses in Criminal Courts: Now and Into the Future. *The Denning Law Journal* 21. évf. (2009) 68 o.

¹⁶¹ TREMMEL Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljáráásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 176. o.

¹⁶² Kollégiumvezetők álláspontja 1999/901 – jogértelmezési kérdések a Btk. és a Be. novellájának alkalmazása köréből. 1999. május 18.

A különösen védetté nyilvánítás azonban maga után vonja az anonim tanúk problémakörét.¹⁶³ Ha a fedett nyomozó tanú személye nem ismert a védelem előtt, az szükségképpen egyes büntetőeljárási jogok és alapelvek korlátozásához vezet. Nyilvánvalóan sérül a közvetlenség elve,¹⁶⁴ hiszen a tanút nem az ítéldbíró hallgatja ki, hanem a nyomozási bíró. Az ítéldbíró ugyan megkapja a kihallgatásról készült eredeti jegyzőkönyvet – nem csak a kivonatot – tagjai tehát tudják, ki a különösen védett tanú. De kérdéseket ők is csak a nyomozási bírón keresztül tehetnek fel neki, és a vallomás hitelességének ellenőrzését is a nyomozási bíróra bízva a törvény.¹⁶⁵

A szóbeliség elve is törést szenved, hiszen a védelem alanyai a különösen védett tanú vallomását tartalmazó jegyzőkönyvi kivonatot tekinthetik csak meg, és szintén csak írásban indítványozhatják a különösen védett tanúhoz kérdések feltevését a tárgyalás előkészítése során és a tárgyaláson.¹⁶⁶ A védelem csak korlátozottan gyakorolhatja kérdezési jogait tehát, és mivel a vádlott, valamint a védő a tanúval szemtől szemben nem találkozhat, személyét nem ismeri, nem tudja hatékonyan kétségbe vonni a szavahihetőségét, következésképpen sérülnek a védelem jogai és a kontradiktórius tárgyalás követelménye. Ahogy Lord BINGHAM találóan megfogalmazta az Angliában nagy vihart kavart *R. v. Davis* ügyben: az anonim tanúk esetén a védelemnek csak annyi lehetősége van, hogy „*vaktában lövöldözzön egy rejtett célpontra.*”¹⁶⁷

Annak érdekében, hogy az anonim tanúk felhasználása ne sértse a vádlottak EJEE 6. cikkében garantált tisztességes eljáráshoz való jogát, az EJEB gyakorlatából kiolvashatóan az alábbi követelményeknek kell teljesülniük:

- anonim tanúk alkalmazása csak akkor megengedhető, ha feltétlenül szükséges;
- az elítélés nem alapulhat kizárólag vagy döntő mértékben anonim tanúk vallomásán;

¹⁶³ Az anonim módon való tanúkenti szereplésre elvileg elképzelhető az a megoldás is, hogy zárt adatkezelés mellett, írásban tegyen vallomást a titkos ügynök a nyomozás során [Be. 85. § (5) bekezdés], amelyet később felolvassanak a tárgyaláson. Azonban ilyenkor a bíróság dönthet úgy, hogy megidézi a tárgyalásra, ezért ez a megoldás kevesebb garanciát nyújt számára, mint a különösen védett tanúként való fellépés, amely esetében kizárt a tárgyaláson való kihallgatás [Be. 280. § (3) bekezdés és 294. §]. Arról nem is beszélve, hogy a védelem jogai szempontjából is aggályos lenne az így felhasznált bizonyítási eszköz.

¹⁶⁴ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004. 99-103. o.

¹⁶⁵ „A különösen védett tanú kihallgatása során a nyomozási bírónak fel kell tárnia, és szükség esetén a nyomozó hatóság közreműködésével vagy más módon ellenőriznie kell a tanú szavahihetőségét, tudomásának megbízható voltát, és azokat a körülményeket, amelyek vallomása hitelt érdemlőségét befolyásolhatják.” [Be. 213. § (2) bekezdés]

¹⁶⁶ A tanúnak feltett kérdések természetesen nem irányulhatnak a különösen védett tanú személyének és tartózkodási helyének felfedezésére.

¹⁶⁷ Jason M. SWERGOLD: Taking „Blind Shots at a Hidden Target”: Witness Anonymity in the United Kingdom. *Boston College International & Comparative Law Review* 32. évf. (2009) 471 o.

- a tisztességes eljárás biztosítása érdekében megfelelő ellensúlyként működő intézkedéseket kell lehetővé tenni a védelem számára.¹⁶⁸

Arra is az EJEB hívja fel a figyelmet, hogy a fegyveres szervek tagjai engedelmességgel tartoznak a bűnüldöző szervek iránt, ezért csak kivételes körülmények között szabad őket anonim tanúként kezelni.¹⁶⁹ Ettől függetlenül is, az anonim vallomás bizonyító ereje jelentősen csökken a „rendes” tanúvallomáshoz képest, ezt értékelésekor mindig figyelembe kell venni. TREMMEL szerint bizonyításelméletileg a névtelen tanú vallomását nem is lehet önálló bizonyítéknak tekinteni.¹⁷⁰ A magyar bírói gyakorlattól idegen egy döntően vagy kizárólag anonim vallomásokra alapított ítélet, de a különösen védett tanútól írásban való kérdezést mint „ellensúlyt” nem tartjuk kielégítőnek.

A különösen védett tanúval kapcsolatban a magyar szabályozásban van egy, a hatóságok és a tanú számára kedvezőtlen rendelkezés, amelyre a szakirodalomban VARGA Zoltán is felhívja a figyelmet:¹⁷¹ a Be. 272. § (8) bekezdése szerint, ha a vádlott vagy a védő a különösen védetté nyilvánított tanút megnevezi, vagy a személyét más, kétséget kizáró módon azonosítja, a bíróság a tanú különösen védetté nyilvánítását köteles megszüntetni. A védelem azonban „találghat”, mert nincs limitálva, hogy hányszor kérdezhet rá („tippelhet”) a tanú személyazonosságára. A fedett nyomozó esetén pedig az a kérdés, hogy a fedőnév megnevezését is megszüntetési oknak kell-e tekinteni. Ha a fedőnévre való „ráhibázást” nem is tekintjük megszüntetési oknak, továbbra sem világos a törvény szövegéből, hogy mit jelent a „más, kétséget kizáró módon való azonosítás”. A fedett nyomozó tanú valódi nevét feltehetően nem tudja kitalálni a védelem, de az ügy körülményeiből és a vallomásból találghat, hogy kiről van szó, és ez a találgatás adott esetben eredményes is lehet. Egyetértünk VARGA Zoltánnal abban, hogy a szabályozás nem kellően átgondolt ebben a formában, és nemcsak a civil, hanem a fedett nyomozó tanúk szemszögéből vizsgálva sem az.

Ettől eltekintve a különösen védett tanúvá nyilvánítás, úgy gondoljuk, kellő védelmet nyújt a fedett nyomozónak, és ha észleleteinek bizonyítékká tétele szükségesé válik, ez jelenti a legkedvezőbb megoldást a hatályos magyar jog és a gyakorlati lehetőségek alapján. A magyar tanúvédelem terén végzett egyes kutatások szerint ennek ellenére az ügyészi

¹⁶⁸ Jonathan DOAK – Rebecca HUXLEY-BINNST: Anonymous Witnesses in England and Wales: Charting a Course from Strasbourg? *The Journal of Criminal Law* 73. évf. (2009) 510-518. o.

¹⁶⁹ Csák ZSOLT: A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében. *Magyar Jog* 2000/2. 78. o.

¹⁷⁰ TREMMEL Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 177. o.

¹⁷¹ VARGA Zoltán: A tanú és a tanúvédelem a bíróság szemszögéből. In: MÉSZÁROS Bence (Szerk.): *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2009. 120. o.

gyakorlatban kialakult egy olyan nézőpont, amely szerint együttműködő személy és fedett nyomozó lehetőség szerint ne legyen különösen védett tanú.¹⁷²

Azonban ennek jogi feltételei is hiányozhatnak sok esetben, erre SZALAI Géza mutat rá. Szerinte a különösen védetté nyilvánítás négy feltétele közül csak egy (a tanú személye, tartózkodási helye, valamint az, hogy az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tanúként kívánja kihallgatni, a terhelt és a védő előtt nem ismert) áll fenn a fedett nyomozó esetében minden további nélkül, a további három feltétel már a konkrét ügy függvénye. Bár a fedett nyomozót általában súlyos bűncselekmények esetében vetik be, valóban előfordulhat olyan eset, hogy a négyes feltételrendszer valamelyik eleme hiányzik, önmagában a további bevetetőség megőrzése miatt pedig nincs jogi lehetőség a különösen védetté nyilvánításra. Ebből kifolyólag támogatjuk a szóban forgó szerző alábbi javaslatát: *„Talán megfontolásra érdemes lehet a fedett nyomozó alkalmazására vonatkozó előírások szigorításával párhuzamosan a különösen védetté nyilvánítható személyek körének a fedett nyomozó személyével való kiegészítése, azzal, hogy a jogalkotó a fedett nyomozó különösen védetté nyilvánítását az egyébként a különösen védetté nyilvánításhoz megkövetelt feltételek fennállása nélkül is lehetővé tenné.”*¹⁷³

A különösen védetté nyilvánítással kapcsolatban további probléma, hogy a vádirat benyújtása után nincs rá jogi lehetőség,¹⁷⁴ ezért ha a tárgyalási szakban merül fel a fedett nyomozó kihallgatásának szükségessége (ahogy az a 7.3.5.1. pontban ismertetett bűnügyben is történt) a tanúvédelem e formája már nem alkalmazható.

7.3.5.3. Hallomástanú kihallgatása a fedett nyomozással kapcsolatban

Mielőtt rátérnénk a hallomástanú kihallgatásának kérdéseire, érdemes ismertetnünk a 2007. évi T/4192. számú törvényjavaslat megoldását, amely indokolása szerint a jogalkalmazási problémák elkerülését lett volna hivatott szolgálni, és csak a vezetőtszét kihallgatását tette volna lehetővé fedett nyomozás esetén.

7.3.5.3.1. Kísérlet a harmadik szint törvényerőre emelésére

A T/4192. számú törvényjavaslat 26. §-a úgy rendelkezett volna, hogy *„a fedett nyomozó a büntetőeljárásban tanúként nem hallgatható ki. Ha a fedett nyomozó kihallgatása szükséges, helyette a titkos információgyűjtésre feljogosított szerv azon hivatásos állományú*

¹⁷² CSÁNYI Csaba: A tanúvédelem és a szervezett bűnözés összefüggései és a tanúvédelem egyes eszközei. Doktori értekezés. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2010. 183. o.

¹⁷³ SZALAI Géza: Elmélkedések a titkos információgyűjtésről, az ügyészségről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle* 2005/6. 29-30. o.

¹⁷⁴ VARGA Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban. Complex Kiadó, Budapest, 2009. 118. o.

tagját kell kihallgatni tanúként, aki a fedett nyomozó konkrét feladat végrehajtására történő felkészítéséért, a fedett nyomozóval és az alkalmazó szervvel való folyamatos kapcsolattartásért, valamint a fedett nyomozó védelméért felelős.” Érdeemes ismertetni a sajátos jogi megoldás indokolását is, amely a harmadik szint alkalmazását tette volna kötelezővé a magyar hatóságok számára:

„A Javaslat a gyakorlatban felmerült jogértelmezési problémák megoldása érdekében kifejezetten rendelkezik arról, hogy a fedett nyomozó a büntetőeljárásban tanúként nem hallgatható ki. [...] A Javaslat e rendelkezése azt kívánja kiküszöbölni, hogy adott esetben a nyílt büntetőeljárás bírósági szakaszában kezdődjék vita arról, hogy fedett nyomozó kihallgatható-e bármilyen, általa észlelt körülményről. Természetesen a rendelkezés nem jelenti azt, hogy a fedett nyomozó helyett vallomást tevő vezető tiszt nyilatkozatát el kell fogadni, az egy a közvetett bizonyítékok sorában, és a bíróság ugyanúgy köteles hitelt érdemlőségét és bizonyító erejét mérlegelni, mint bármely más, előtte felsorakoztatott bizonyítási eszköz bizonyító erejét.”

Az idézett rendelkezés, azaz a fedett nyomozó tanúkénti kihallgatásának megtiltása véleményünk szerint nem lett volna helyes, így ebből a szempontból kedvező, hogy a törvényjavaslat nem vált hatályos joggá. Nem lehet ugyanis kizárni egy olyan bűnüldözési érdek bekövetkezését a jövőben, amikor egy nagy horderejű (pl. terrorizmussal kapcsolatos) ügyben éppen a fedett nyomozó tanúvallomásán múlik majd rendkívül veszélyes elkövetők elítélése. Kivételesen egy ilyen bűnüldözési érdek akár szükségessé teheti a fedett nyomozó identitásának teljes felfedését és „rendes” tanúkénti kihallgatását is (a testi épségének védelme mellett, természetesen). Létezhet tehát olyan ügy, amelyben az ügynök „feláldozása” megéri a hatóságoknak, mert egy nagy jelentőségű perben koronatanúként van szükség rá. A IV. fejezetben ismertetett amerikai ügyben is ez történt. Az ügynök műveletből való kivonása után az FBI három nyomozója személyesen közölte a bűnszervezet (egészen pontosan annak egyik alegységének) vezetőjével, hogy az általuk Donnie BRASCO néven ismert személy az FBI fedett ügynöke. PISTONE nyomozó az ezt követő öt évet azzal töltötte, hogy – saját neve alatt – tanúskodott a tevékenysége következtében indult büntetőeljárásokban.¹⁷⁵ Az ő vallomása nélkül valószínűleg nem lett volna elegendő bizonyíték az elítéléshez az eljárások többségében.

¹⁷⁵ Joseph D. PISTONE – Richard WOODLEY: Fedőneve: Donnie Brasco. Alexandra Kiadó, Pécs, 2006. 398-413. o.

7.3.5.3.2. A vezetőiszt mint hallomástanú

A fedett nyomozóval kapcsolatban hallomástanúként leginkább a vezetőisztje jöhet szóba hazánkban, hiszen a titkos ügynök titoktartási kötelezettsége miatt csak a műveletben résztvevőknek számolhat be az általa észleltekről. A vezetőiszt szerepe a fedett nyomozásban legalább olyan fontos, mint a titkos ügynöké. Ő jelenti a fedett nyomozó számára a kapcsolatot a kriminális miliőn kívüli világgal, a feletteseivel, tőle kapja az utasításokat, bármilyen probléma esetén a bevetés közben hozzá tud csak fordulni. A vezetőiszt szóösszetétel nagyon kifejező, hiszen a feladata a fedett nyomozó tevékenységének irányítása, de ugyanakkor hivatali előjárójának is minősül. Mint láthattuk, Svájcban a BVE ezt kifejezetten ki is mondja. A vezetőiszt és a titkos ügynök kapcsolata nagyon intenzív és alapvetően egy bizalmi viszonyt feltételez.¹⁷⁶

Már említettük, hogy a ténytanú kihallgatásának valamilyen akadálya esetén a joggyakorlat lehetővé teszi a hallomástanú kihallgatását és vallomásának bizonyítási eszközként való felhasználását, és ez véleményünk szerint megengedett a fedett nyomozó és a vezetőiszt viszonyában is. Ám ez, mint a „három szint elmélet” legalsóbb foka, egyben a legkedvezőtlenebb megoldás is.

Itt ugyanis egy kétszeres áttételen keresztül megvalósuló, tercier megismerési folyamatról van szó a bíróság részéről: a primer és a büntetőjogilag releváns tényekhez legközelebb eső megismerési folyamat a fedett nyomozóé. Őt a vezetőisztje meghallgatja az észleleteiről, így a szekunder megismerési folyamat hozzá kötődik. Azonban a bírósági kihallgatás csak a harmadik helyet foglalja el a bizonyítékhöz vezető információs láncban, és ahogy azt a kriminalisztika már kimutatta, a primer és szekunder megismerési folyamatnak is számos hibaforrása lehet.¹⁷⁷ A származékos bizonyítékok hátránya éppen az, hogy minél több közvetítő csatornán (esetünkben személyen) keresztül jut el a bíróságig az információ, annál nagyobb a torzulásának veszélye, annál kevésbé hiteletterdemlő a bizonyíték.¹⁷⁸

A közvetlenség alapelveinek szempontjából tehát a hallomástanú vallomása jelentős törést jelent. De a védelmi jogok hatékony gyakorlása is kilátástalan. A vezetőiszt ugyan megjelenik a bíróságon, kérdést is lehet intézni hozzá, de mivel ő maga nem volt részese az eseménynek, amiről beszámol, adott esetben nem fog tudni választ adni a védelem felvetéseire. Hacsak egy folytatólagos tárgyaláson ismét ki nem hallgatják, és közben

¹⁷⁶ Michael PFEIL: Das Innenverhältnis zwischen V-person und VP-Führer. In: Claudius GEISLER (Szerk.): Verdeckte Ermittler und V-Personen im Strafverfahren. Kriminologische Zentralstelle, Wiesbaden, 2001. 108. o.

¹⁷⁷ TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: Kriminalisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009. 344. o.

¹⁷⁸ TREMMEL Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 82. o.

kapcsolatba nem lép a fedett nyomozóval, ez azonban a feltett kényes kérdésekre való „felkészülés” lehetőségét hordozza magában és csökkenti a hitelességet.¹⁷⁹

A vezetőtszít kihallgatásából nem szükségszerűen következik az, hogy hallomástanúként tesz vallomást, esetében szó lehet pusztán a titkos ügynök tevékenységét hivatalos feladatot ellátva, külső szemlélőként figyelemmel kísérő és irányító személy e körben szerzett észleleteinek bizonyítási anyaggá tételéről is. Ilyenkor nem a fedett nyomozótól származó információkról, hanem a titkos ügynök bevetésével kapcsolatban általa észleltekről számol be a vezetőtszít vallomásában: a fedett nyomozót igénylő akció körülményeiről (megindítása, menete, jelentősebb eseményei, egyéb bevetett titkosszolgálati eszközök, engedélyek megléte stb.), valamint a fedett nyomozó személye kapcsán az általa észlelt tényekről. (Pl. Látott-e rajta sérülést, adott-e át neki valamit az ügynök, a fedett nyomozó tevékenységének irányítása, a számára adott utasítások tartalma, a találkozásai gyakorisága, a vele való kapcsolattartás formája.)

A fent kifejtett aggályok ebben az esetben nem vethetők fel, de a vezetőtszít hallomástanúként tett közlései is elfogadhatóak bizonyítékként véleményünk szerint. Ennek a bizonyító ereje természetesen csekély, és ilyen vallomásra elítélést alapítani nem lehet, de „pótbizonyítékként” van létjogosultsága.

7.3.6. A Fővárosi Bíróság és a Fővárosi Ítéltábla jogértelmezése

Az előzőekben ismertetett jogszabályi háttér ellenére volt olyan ügy hazánkban, amelyben két bíróság is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a fedett nyomozó bármilyen formában történő tanúkénti kihallgatása tilos, sőt a másodfokú döntés még a vezetőtszít kihallgatását sem tartotta megengedhetőnek.

Az engedélyezetten eljáró fedett nyomozó kábítószerre irányuló álvásárlása nyomán indult ügyben¹⁸⁰ a Fővárosi Bíróság kifejtette: „[...] a Be. 178. §-ának (2), (3) és (4) bekezdéséből következik, [hogy] a fedett nyomozó a büntetőeljárásban anonim személy marad, tanúként való meghallgatására egyetlen eljárási szakaszban sem kerülhet sor”, ezért a titkos ügynök vezetőtszítjét hallgatta ki a bíróság a fedett nyomozó tevékenységéről, aki megkapta a felmentést a titoktartási kötelezettsége alól, így vallomást tehetett.¹⁸¹

A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla egyetértett az elsőfokú bírósággal abban, hogy a fedett nyomozó tanúként nem hallgatható ki, azonban álláspontja szerint „[...] a fedett

¹⁷⁹ A BGH-nak ugyanakkor volt olyan ítélete, amelyben kielégítőnek tartotta, hogy a vádlottak a vezetőtszítzen keresztül tegyenek fel kérdést a fedett nyomozónak. Lásd BGH 1 StR 315/04.

¹⁸⁰ A tényállást az ügy további elemzése kapcsán, a VIII. fejezetben ismertetjük.

¹⁸¹ Fővárosi Bíróság 8.B. 904/2006/86. számú ítélet.

nyomozó tevékenységére nézve nemcsak az ő kihallgatása, hanem minden olyan személyé is kizárt, aki a fedett nyomozói tevékenységgel kapcsolatosan hivatalos információval rendelkezik.” A bíróság ezért a vezetőtiszttanúvallomását kirekesztette a bizonyítékok köréből.¹⁸²

Az Ítéletábra tehát egyetértett az elsőfokú bírósággal abban, hogy a Be. 178. §-ának (2)-(4) bekezdéseiből következően a fedett nyomozó tanúkénti kihallgatására nem kerülhet sor a büntetőeljárásban. Az idézett rendelkezésekből azonban álláspontunk szerint ilyen következtetés nem vonható le.

Általánosságban vizsgálva, a Be. 178. § (2) bekezdése egyszerűen meghatározza a fedett nyomozó fogalmát és előírja az ügyészi engedélyt. A (3) bekezdés a jelentési kötelezettséget rendezi és azt, hogy a fedett nyomozó esetében a dokumentumot a nyomozó hatóság vezetője írja alá. A (4) bekezdés pedig a jelentés nyomozás irataihoz való csatolását teszi lehetővé az ügyész döntése alapján. A tanúkénti kihallgatás tilalmát legfeljebb az anonimitás megőrzésével lehetne ezen rendelkezések alapján indokolni, arra viszont lehetőség van a tanúkénti kihallgatás mellett is – mint láthattuk – a különösen védett tanúvá nyilvánítás által.

Az elsőfokú bíróság által tett, és az Ítéletábra által helyeselt általános megállapítás tehát, miszerint *„a fedett nyomozó a büntetőeljárásban anonim személy marad, tanúként való meghallgatására egyetlen eljárási szakaszban sem kerülhet sor”* már csak azért sem igaz, mert lehetőség van a nyomozás során anonimitásának megőrzésével különösen védett tanúként kihallgatni. De az anonimitás megőrzése sem feltétlenül érvényesülő szabály, mivel a törvény nem tiltja a más formában való tanúkénti kihallgatását sem.

Azt, hogy egy tanút mikor nem lehet kihallgatni, a jogalkotó a Be-ben pontosan meghatározza a tanúzási akadályok között.¹⁸³ Amennyiben a törvényhozó a titkos ügynök tanúkénti kihallgatásának lehetőségét ki akarta volna zárni, a tanúzási tilalmak között kellett volna elhelyeznie a fedett nyomozói minőséget¹⁸⁴ a Be. 81. §-ában, ott azonban ilyen tartalmú rendelkezést nem találunk. A tanúzási tilalmak közül egy hozható kapcsolatba a fedett nyomozóval, a 81. § (2) bekezdésében írt minősített adatra vonatkozó szabály: *„Minősített adatról nem hallgatható ki tanúként az, aki a titoktartási kötelezettség alól nem kapott felmentést.”* A minősített adatok két szempontból is akadályát képezik a fedett nyomozó kihallgatásának. Egyrészt a titkos ügynök valódi identitása és személyi adatai is minősített

¹⁸² Fővárosi Ítéletábra 3.Bf.161/2009/17. számú ítélet.

¹⁸³ Lásd HERKE Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2010. 82-84.

¹⁸⁴ Vagy külön törvényben kellene rendelkeznie erről a tilalomról, lásd T/4192. számú törvényjavaslat.

adatot képeznek (ezek ismeretének hiányában nem lehet pl. idézni), másrészt pedig őt magát is titoktartási kötelezettség terheli az általa gyűjtött információk vonatkozásában. Ezek az akadályok azonban elháríthatók, a minősítésre jogosult feloldhatja a korlátozást a fedett nyomozó identitását és az általa gyűjtött információkat érintően is. A fedett nyomozó tanúkénti kihallgatása tehát nem tilos, csak akadálya van, ez azonban elhárítható, ezért általános érvennyel kijelenteni azt, hogy a fedett nyomozó nem lehet tanú, hibás jogértelmezés.

Az Ítéltábla vezetőiszt vallomásának kizárására vonatkozó döntése saját álláspontjának kontextusában sem következetes. A bíróság ugyanis a (nem létező) bizonyítási tilalmat kiterjeszti a fedett nyomozó vezetőisztjének vallomására, ugyanakkor nem teszi ezt meg a fedett nyomozó jelentésére (egészen pontosan: annak kivonatára) vonatkozóan. E két bizonyíték pedig tartalmilag azonos, mindkettő a fedett nyomozó észleleteit tartalmazza, tehát logikátlan csak az egyiket vagy csak a másikat kizárni a bizonyítékok közül. Az pedig, hogy a törvény lehetővé teszi a fedett nyomozó jelentésének okirati bizonyítékként való felhasználását, éppen arra utal, hogy az Ítéltábla álláspontja téves a tanúkénti kihallgatás tilalmára vonatkozóan, hiszen a titkos ügynök észleletei bizonyítékot képezhetnek.

A vezetőiszt hivatalos minőségére utalva indokolja az Ítéltábla a kizárást,¹⁸⁵ ez logikailag szintén nem állja meg a helyét. Ha feltételezzük azt, hogy a bizonyítási tilalom létezik, akkor annak ugyanúgy vonatkoznia kell az értesüléseit nem hivatalosan szerző hallomástanúra, hiszen az ilyen személy kihallgatása ugyanúgy megkerülné a tiltó szabályt.

A mentességi jogával élő tanú esetében követett bírói gyakorlatból olvasható ki a tanúktól hivatalos úton szerzett információkra vonatkozó, az Ítéltábla által tett megállapításhoz első ránézésre hasonló szabály. Ha egy „egyszerű” tanú jogszerűen megtagadja a vallomástételt (pl. hozzátartozói minőségére hivatkozva), akkor az eljárásban korábban tett vallomásai sem használhatók fel bizonyítékként. Ebből következően nem hallgatható ki hallomástanúként az, aki a vallomásának tartalmáról hivatalos minőségben szerzett tudomást.¹⁸⁶ Azért nem megengedhető ez, mivel a hallomástanú által

¹⁸⁵ Az ítéletben később jelző nélkül, „más személyt” említ a bíróság a kihallgatás tilalma kapcsán, de a legelső, az alpont elején idézett megállapítás a hangsúlyosabb meglátásunk szerint, mivel ehelyütt is arra utal vissza a határozat szövege.

¹⁸⁶ „Ha a sértett a vádlott hozzátartozója, és a tárgyaláson mentességi jogával élve nem tesz vallomást, annak a rendőrnek – a sértett által a cselekményről előadottakat tartalmazó – tanúvallomása sem használható fel bizonyítékkul, aki hivatalosan járt el a bűncselekmény helyszínén, és hallgatta meg a sértettet.” BH 1999. 241.

„visszacsempésznék” a hivatalos eljárásban tett, de a mentességgel élés miatt törvény szerint kizárt bizonyítékot.¹⁸⁷

De a fedett nyomozó esetében nincs szó bizonyítási tilalomról vagy a vallomás megtagadásáról, ezért az, hogy a vezetőtisztt hivatalos minőségében szerzett tudomást a fedett nyomozótól származó (és a rá vonatkozó) információkról, amelyekről számot ad vallomásában, nem „csempész vissza” kizárt bizonyítékot az eljárásba. (Sőt hitelesítheti és erősítheti a fedett nyomozói jelentésben foglaltakat, ellenőrizhetővé teszi azokat.)

A helyzet álláspontunk szerint éppen, hogy fordított: a fedett nyomozó észleleteiről hivatalos eljáráson kívül értesült személyeket nem szabad hallomástanúként kihallgatni. A fedett nyomozó észleletei ugyanis minősített adatot képeznek, ha azokról titoktartási kötelezettségét megszegve beszámol egy magánszemélynek, akkor e személy – a fedett nyomozó számára a titoktartási kötelezettség alól való felmentés hiánya miatt szükségessé váló – kihallgatása megkerülné a minősített adatokra vonatkozó bizonyítási tilalmat. Hiszen egy olyan személytől szerezne meg a bíróság ilyen módon az információkat, aki jogellenesen jutott hozzájuk és birtokolja őket, és kijátszaná ezzel a megtagadott felmentés miatt fennálló, tanúzási tilalomra vonatkozó szabályt. Ha pedig a bizonyítási tilalom fennáll, akkor annak, mint azt már említettük, a jelentésre is ugyanúgy vonatkoznia kell. De e bizonyíték felhasználására a Be. egyértelműen lehetőséget ad [Be. 178. § (4) bekezdés], erről az ellentmondásról az Ítélet tábla nem vesz tudomást.

A másik értelmezést megvizsgálva is zsákutcába jut a bizonyítási tilalmat feltételező gondolatmenet, ha a vezetőtisztt nem hallomástanúként szerepelt.¹⁸⁸ Ha a vezetőtisztt szigorúan csak a saját észleleteiről számol be és csak ilyen módon vesz részt a bizonyításban, akkor nehezen indokolható, hogy miért hatna ki rá is a kizárólag a fedett nyomozót érintő – hangsúlyozzuk, hogy csak feltételezett – bizonyítási tilalom. Ha nem hallomástanú a vezetőtisztt, akkor ugyanis még a törvénytelen fedett nyomozói fellépés esetén is jogszerű bizonyítékot képez a vallomása. Mivel jogosult az adott ügyben keletkező minősített adatok megismerésére, a vezetőtisztt jogszerűen értesül a fedett nyomozó tevékenységével kapcsolatos információkról, és a szintén jogszerű felmentés megadása után vallomást tehet, ez álláspontunk szerint egyáltalán nem jogellenes, és ezáltal megengedhető.

¹⁸⁷ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004. 238. o.

¹⁸⁸ A vizsgált ügyben a két ítélet szövegéből nem állapítható meg egyértelműen, hogy a vezetőtisztt hallomástanú volt-e vagy nem.

VIII. A HATÓSÁGI FELBUJTÁS KÉRDÉSE A FEDETT NYOMOZÁSBAN

A fedett nyomozásnak lényegi eleme a célszemélyek megtévesztése, ez azonban veszélyeket is magában hordoz: nehéz ugyanis megítélni azt, hogy a fedett nyomozó részéről tanúsított félrevezető, adott esetben kezdeményező szerep mikor csap át törvényellenes felbujtásba és sérti meg a titkos ügynök *agent provocateur*-ként a célszemélyek tisztességes eljáráshoz való jogát. Azért különösen nehéz eldönteni, hogy ez mikor következik be, mert bizonyos fokú beugratás („csapdaállítás”) a hatóságok részéről elkerülhetetlen egyes bűncselekményekkel szembeni fellépés, különösen a sértett nélküli bűncselekmények esetén. A hatóságoknak a bűnüldözés érdekében tanúsított, azonban bűncselekmények elkövetésének lehetővé tételére, segítésére, bátorítására irányuló, fedett műveletekben testet öltő tevékenysége már közel egy évszázada tárgya tényleges és akadémiai jogvitáknak a világ minden részén. Jelen fejezetben bemutatjuk a hatósági felbujtás értékelésére vonatkozó főbb megközelítési módokat, amelyeket az angolszász és kontinentális jogrendszerekben alkalmaznak a gyakorlatban, végül a magyar jog alapján is megvizsgáljuk a kérdést.

8.1. Az angolszász megközelítési módok

Az angolszász jogrendszerrel rendelkező országokban a fedett nyomozó bűncselekmények létrejöttében játszott kezdeményező szerepét az ún. entrapment-doktrína alkalmazásának segítségével nyilvánítják jogellenesnek, vagy éppen megengedettnek.

8.1.1. Az entrapment-doktrína lényege és értelmezésének fajtái

Az „entrapment” szó egy jogi szakkifejezés, a bűncselekmény elkövetésére való törvénytelen hatósági felbujtást jelöli, amely fennállása esetén jogilag tiltott a vádlottat elítélni¹⁸⁹ (ez az ún. entrapment-doktrína): „*Egy rendőrtiszt vagy a végrehajtó hatalom ügynöke által tanúsított felbujtás bűncselekmény elkövetésére, megtévesztéssel vagy jogtalan rábírással, annak érdekében, hogy később büntetőeljárás induljon a bűncselekményt elkövető személlyel szemben.*”¹⁹⁰

Maga a kifejezés a csapdát jelentő angol „trap” szóból származik, a legpontosabban talán „csapdába ejtésnek” lehet fordítani. A „*defense of entrapment*” (entrapment-védelem) pedig az angol jogi szaknyelvben a fenti bűnüldözési magatartásra alapított jogi védekezési módok gyűjtőneve.

¹⁸⁹ „The law independently forbids convictions that rest upon entrapment. [A jog önállóan tiltja az olyan elítélést, amely csapdába ejtésen alapul.]” *United States v. Jimenez Recio et al.* 537 U.S. 270 2002, *U.S. Reports* 537. évf. (2002) 276. o.

¹⁹⁰ Bryan A. GARNER (Szerk.): *Black’s Law Dictionary*. Seventh Edition. West Group, St. Paul, 1999. 553. o.

Az *entrapment* megtörténte való hivatkozás esetén az előadott védekezés jogosságának megítélésére két fajta megközelítést alkalmaznak a bíróságok. A szubjektív teszt alapján akkor van helye a vádlott felmentésének, ha bizonyítást nyer, hogy a fedett nyomozó fellépése előtt nem mutatott hajlandóságot (*predisposition*) bűncselekmény elkövetésére. Az objektív teszt ezzel szemben nem a vádlott szubjektumára helyezi a hangsúlyt, hanem a hatóságok tevékenységre koncentrál: amennyiben a fedett nyomozó tevékenysége egy „rendszerint jogkövető állampolgárt” (*ordinarily law-abiding citizen*) is nagy valószínűséggel felbujtott volna a bűncselekmény elkövetésére, meg kell szüntetni az eljárást, függetlenül attól, hogy a vádlott korábban hajlott-e a bűncselekmény elkövetésére vagy nem.¹⁹¹

8.1.2. Az entrapment-doktrína születése és a szubjektív teszt

Noha korábbi határozatokban is megvoltak már a gyökerei a szóban forgó jogelvnek, az entrapment-doktrína születését a szakirodalomban egységesen a *Sorrells v. United States* ügyben hozott döntéshez kötik. Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága (angolul *Supreme Court*, a továbbiakban ezt a kifejezést használjuk) ebben az ügyben formálisan is elismerte és a szövetségi bíróságok előtt alkalmazhatóvá nyilvánította a hatósági felbujtásra alapított jogi védekezést.

Az 1932-es bűnügyben egy prohibíciós ügynök a szesztilalom idején turistának kiadva magát meglátogatta a későbbi vádlottat, Sorrellst, akivel, mint később kiderült, azonos egységben szolgált katonaként az I. világháborúban. Az ügynök otléte alkalmával kétszer is megkérdezte a házigazdát, hogy tudna-e alkoholt szerezni. A vádlott mindkétszer elmondta, hogy nincs nála alkohol. Amikor azonban a közös háborús élmények felemlegetése után az ügynök harmadszor is próbálkozott, Sorrells elment otthonról és egy fél gallon (kb. két liter) whiskeyvel tért vissza, amelyért az ügynök öt dollárt fizetett. A vádlottat az ügynök vallomása alapján elítélték a szesztilalmi törvény (*National Prohibition Act*) megsértésért.¹⁹²

A fellebbvitel folyamán a Supreme Court egyhangú döntésében hatályon kívül helyezte az ítéletet, és új eljárást rendelt el a vádlott felmentése érdekében, mivel álláspontja szerint a Kongresszus szándéka nem az volt a szesztilalmi törvény megalkotásával, hogy a végrehajtása során a kormány ügynökei „egyébként ártatlan” (*otherwise innocent*) embereket vegyenek rá a megsértésére azért, hogy utána megbüntethessék őket.

¹⁹¹ Lásd Fred Warren BENETT: From Sorrells to Jacobson: Reflections on Six Decades of Entrapment Law, and Related Defenses, in *Federal Court. Wake Forest Law Review* 1992/4. 829-870. o.

¹⁹² *Sorrells v. United States* 287 U.S. 435 1932, *U.S. Reports* 287. évf. (1932) 435-459. o.

Így született meg az entrapment-doktrína, amely létrejöttékor még csak a szubjektív formájában létezett, az objektív megközelítést csak később dolgozta ki a joggyakorlat és a jogtudomány. A hatósági felbujtás „tesztje” szubjektív értelmezésben tulajdonképpen csak egy dolgot vizsgál, hogy a vádlott bűncselekmény elkövetésére való hajlandósága, fogékonysága (*criminal predisposition*) már megvolt-e a hatóságok fellépése előtt, vagy csak annak következtében alakult ki. Előbbi esetben nem alkalmazható az entrapment-védelem és a vádlott elítélhető, utóbbi esetben pedig felmentésnek van helye. A bűncselekmény elkövetésére való hajlam meglétét vagy hiányát pedig az elkövetés körülményeit, a vádlott korábbi cselekményeit, nyilatkozatait, megelőző büntetéseit vizsgálva állapítják meg.¹⁹³

Az entrapment-doktrína alkalmazása és értelmezése nagy vitákat váltott és vált ki mind a mai napig az angolszász jogrendszerekben, nem tisztázott például még az sem, hogy a „*predisposition*” fogalom alatt mit kell érteni. A Sorrells v. United States ügyben hozott döntést követően a bíróságok egy része a vádlott tudati állapotának tekintette, amelyet valamennyi történés együttesen határoz meg. A bíróságok másik része a szándékkal azonosítja ezt a fogalmat, így előfordulhat, hogy első büntényes elkövető is olyanak bizonyul a bíróság szemében, aki hajlott a bűncselekmény elkövetésére.¹⁹⁴

Pontosabban, az esküdtszék szemében, ugyanis a tudati állapot, a szándék (amelytől a bűnösség megállapítása függ) az angolszász jogrendszerekben ténykérdésnek minősül, amelyről az esküdtek hivatottak dönteni. Eljárási szempontból ez úgy valósul meg, hogy az entrapment-védelem alkalmazása esetén, ha az nyilvánvalóan nem alaptalan, a bíró arra utasítja az esküdteket, hogy mentsék fel a vádlottat, ha kétséget kizáróan bizonyítottnak látják, hogy a hatóságok tevékenysége előtt nem hajlott (*non-predisposed*) a bűncselekmény elkövetésére.¹⁹⁵

8.1.3. Az objektív megközelítés

Az objektív felfogás gyökerei már megtalálhatók a Sorrells v. United States döntésben is, három bíró a rendelkező résszel egyetértve ugyanis vitatta a döntés elvi alapjait a párhuzamos indokolásban. Az objektív teszt nyomokban megjelent további döntésekben is, azonban képviselői soha nem kerültek többségbe a szubjektív teszt híveivel szemben a Supreme Court bírói testületén belül. Az Egyesült Államokon kívül azonban éppen fordított a

¹⁹³ Kenneth M. LORD: Entrapment and Due Process: Moving Toward a Dual System of Defenses. *Florida State University Law Review* 1998/3. 479. o.

¹⁹⁴ Fred Warren BENETT: From Sorrells to Jacobson: Reflections on Six Decades of Entrapment Law, and Related Defenses, in Federal Court. *Wake Forest Law Review* 1992/4. 834. o.

¹⁹⁵ Derrick Augustus CARTER: To Catch the Lion, Tether the Goat: Entrapment, Conspiracy, and Sentencing Manipulation. *Akron Law Review* 2009/1. 147. o

helyzet: az angol, kanadai, ausztrál bíróságok inkább a hatóságok tevékenységére koncentrálnak a vádlott bűncselekmények elkövetésére való hajlandósága helyett, és ezáltal az objektív megközelítést alkalmazzák.¹⁹⁶

Az objektív felfogás képviselői szerint a hatósági felbujtás gyanúja esetén a vádlott jellemétől és bűncselekmények elkövetésére való hajlandóságától függetlenül kell vizsgálni a fedett nyomozó magatartását, ugyanis szerintük a bíróságok nem tűrhetik el a bűnüldöző hatóságok tisztességtelen módszereit, még akkor sem, ha egy kipróbált bűnözőt sikerül kézre keríteniük ezáltal.

Ahogy azt korábban kifejtettük, a hatósági módszereket úgy veszik górcső alá, hogy a tényállásba képzeletben egy átlagos személyt helyeznek a valóságos vádlott helyett (ezért hívják e megközelítést „hipotetikus személy-” vagy „rendszerint jogkövető személy-doktrínának” is), és amennyiben arra a következtetésre jutnak, hogy a fedett nyomozó tevékenysége következtében ő is elkövette volna bűncselekményt, nincs helye további eljárásnak. Gyakorlati szempontból is lényeges különbség van az objektív és a szubjektív felfogás között, ugyanis az objektív teszt elvégzése nem az esküdszékre, hanem kizárólag a bíróságra hárul az előzetes meghallgatás során, és annak pozitív eredménye esetén az eljárás megszüntetésének van helye, nem pedig felmentésnek.¹⁹⁷

Az objektív teszt előnye a szubjektív felfogáshoz képest, hogy alkalmas a bűnüldöző tevékenység határainak kijelölésére, egyenlően kezeli a vádlottakat a szubjektív tudattartalmuktól függetlenül, és nem merül fel a vádlott számára kedvezőtlen, adott esetben esküdszéki elfogultságot eredményező bizonyítékok (korábbi bűncselekmények felsorolása, jellemtanúk, hallomástanúk meghallgatása) felhasználásának szükségessége. Nyilvánvaló hátránya azonban a hipotetikus személy kategóriájának megfoghatatlansága valamint az, hogy egyértelműen bűnös személyek esetén is meggátolja a felelősségrevonást.

Noha GRMELA az entrapment fogalmát egységesen büntethetőséget kizáró oknak titulálja,¹⁹⁸ úgy gondoljuk, ez csak a szubjektív megközelítés alkalmazása esetén igaz (mivel az hat a bűnösség kizárásán keresztül és felmentést eredményez), a hazai fogalmaink szerint az objektív teszt pozitív eredménye inkább büntethetőséget megszüntető oknak tekinthető (hiszen akkor is az eljárás megszüntetését eredményezi, ha a vádlott bűnössége egyértelmű a terhére rótt bűncselekményben).

¹⁹⁶ Simon BRONITT: The Law in Undercover Policing: A Comparative Study of Entrapment and Covert Interviewing in Australia, Canada and Europe. *Common Law World Review* 2004/1. 38. o.

¹⁹⁷ Egészen pontosan egy bírói aktus folytán érvénytelenítik a vádemelést (*dismissal of indictment*).

¹⁹⁸ GRMELA Zoltán: A titkos információgyűjtésről. *Rendészeti Szemle* 1993/3. 48. o.

8.2. A kontinentális felfogás: az agent provocateur problémakör

Az *agent provocateur* fogalma a kontinentális jogrendszerek büntetőjogi dogmatikájában olyan valakit (fedett nyomozót vagy a bűnüldöző hatóságokkal együttműködő bizalmi személyt) jelöl, aki a célszemélyt azért veszi rá szándékosan valamely magatartás tanúsítására, hogy a büntetendő cselekményt rábizonyíthassa.¹⁹⁹

Ahogy a magyar szakirodalomban GRMELA rámutat, ez a teória más oldalról közelíti meg a problémát, mint a már ismertetett angolszász elméletek: „*Nem biztosít büntetlenséget a tettesnek, viszont büntetni rendeli az agent provocateur cselekményét is (felbujtás miatt), függetlenül attól, hogy esetleg a nyomozó hatóság tagjáról vagy alkalmazottjáról van-e szó. Az agent provocateur csak akkor mentesül a felelősség alól, ha sikerül gondoskodnia annak megakadályozásáról, hogy a beugratott tettes cselekménye befejezetté váljék.*”²⁰⁰

A kérdés azonban a fenti megfogalmazásnál jóval összetettebb, hiszen ha ez így volna, az gyökeres ellentéte lenne az angolszász országokban követett gyakorlatnak, márpedig a kontinentális jogrendszerekben sem a felbujtó megbüntetésének, sem pedig a felbujtott büntetlenül maradásának kérdése nem válaszolható meg ilyen egyértelműen.

Az európai országokban a fedett nyomozó kezdeményező szerepe a felbujtásban megnyilvánuló bűncselekményi részesség problémáját jelenti anyagi jogi, míg a bizonyítékok jogellenességének, valamint a tisztességes eljáráshoz való jog megsértésének kérdését veti fel eljárásjogi szempontból.

8.2.1. A Teixeira de Castro ügy

A tisztességes eljáráshoz való joghoz kapcsolódik az EJEB Teixeira de Castro Portugália elleni ügyében hozott ítélete²⁰¹ is, amely a legnagyobb hatást gyakorolta e területen az egyes országok ítélkezési gyakorlatára, ezért érdemes részletesen is bemutatnunk.

8.2.1.1. Az ügy tényállása

Egy kábítószer kereskedelem megfigyelésével kapcsolatos akcióban a portugál *Public Security Police* két civil ruhás nyomozója többször felkereste V. S.-t, aki kis tételben droggal – főként hasissal – kereskedett, hogy így fedezze a saját fogyasztását. A nyomozók azt remélték, hogy V. S.-en keresztül sikerül kideríteniük, ki a beszerzési forrása, ezért több kg hasis megvételét ajánlották fel neki. V. S. beleegyezett, hogy keres egy beszállítót, de végül a nyomozók buzdítása ellenére nem sikerült találnia senkit.

¹⁹⁹ Mark DEITERS: Straflosigkeit des agent provocateur? *Juristische Schulung* 2006/4. 302. o.

²⁰⁰ GRMELA Zoltán: A titkos információgyűjtésről. *Rendészeti Szemle* 1993/3. 49. o.

²⁰¹ Teixeira de Castro v. Portugal. *Reports of Judgments and Decisions* 1998-IV, fasc. 77 (9.6.98)

1992. december 30-án, röviddel éjjél előtt a két nyomozó elment V. S. otthonába, ahol már azt mondták neki, hogy heroint szeretnének vásárolni. V. S. Francisco Teixeira de Castro nevét említette a két ügynöknek, mint olyan személyt, aki esetleg tud heroint szerezni, bár nem ismerte a címét sem, azt F. O.-tól kellett elkérnie. Ezt követően mind a négyen elmentek Teixeira de Castro házába a nyomozók autójában. F. O. kihívta Teixeira de Castrót, aki beült az autóba, amelyben a két nyomozó és V. S. várakozott. A nyomozók azt mondták neki, hogy 20 gramm heroint akarnak vásárolni 200.000 portugál escudóért, és egy köteg pénzt mutattak neki. Teixeira de Castro vállalta, hogy beszerzi a heroint és F. O. társaságában saját autójában felkereste J. P. O.-t, annak házában. Utóbbi személy másvalakitől szerzett három zacskó heroint (egy 10 grammos és két 5 grammos adagot) és mikor visszatért, átadta azokat Teixeira de Castrónak, aki pontosan meg nem határozható összeget – de 100.000 escudónál biztosan többet – fizetett értük.

Teixeira de Castro ezután V. S. házába vitte a drogot, ahova V. S. időközben visszatért, a két nyomozó pedig kint várakozott a ház előtt. Az üzletet a házban bonyolították le. A nyomozók V. S. hívására bementek, Teixeira de Castro elővette az egyik zacskót, mire a két nyomozó felfedte kilétét és letartóztatta őt, valamint V. S.-t és F. O.-t, nem sokkal hajnali két óra előtt. Mindhármukat megmotozták és Teixeira de Castrónál megtalálták a másik két zacskó heroint, valamint készpénzt és egy arany karkötőt 43.000 escudo értékben. Teixeira de Castrót hazájában hat év szabadságvesztésre ítélték.

8.2.1.2. Az EJEB döntése és annak indokolása

Az EJEB megállapította az EJEE megsértését az ügyben és kötelezte a portugál államot, hogy fizessen tíz millió escudót a kérelmezőnek vagyoni és nem vagyoni kártérítés címén.

Teixeira de Castro arra hivatkozott, hogy megsértették az EJEE 6. cikkének 1. pontjában garantált tisztességes tárgyaláshoz való jogát, mert a civil ruhás nyomozók bujtották fel a bűncselekmény elkövetésére, amelyért később elítélték. Kifejtette, hogy korábban nem volt büntetve, és soha nem követte volna el a bűncselekményt az „agent provocateur” nyomozók fellépése nélkül. Hozzátette, hogy a nyomozók a saját kezdeményezésükből, bírósági felügyelet nélkül cselekedtek és nem volt folyamatban operatív nyomozás sem ellene.²⁰²

²⁰² Az ítélet eredeti szövegében „*preliminary investigation*” szerepel, ami „előzetes nyomozást” jelent, a magyar bűnügyi szaknyelven ennek az „operatív nyomozás” vagy a „titkos nyomozás” a megfelelője.

Az EJEB az ítélet indokolásában leszögezi, hogy a fedett nyomozók alkalmazását keretek közé kell szorítani és biztosítékokkal kell körülbástyázni, még a kábítószer kereskedelemmel kapcsolatos ügyekben is. A szervezett bűnözés térnyerése kétségtelenül azt kívánja meg az emberi jogi bírák szerint is, hogy megfelelő intézkedéseket tegyenek ellene, azonban az igazságszolgáltatás tisztességes gyakorlásához fűződő jog olyan kiemelt helyet foglal el, hogy nem lehet feláldozni a hatékonyság érdekében. A közérdek nem igazolhatja a rendőrségi felbujtás eredményeként beszerzett bizonyítékok felhasználását.

Kiemelte az EJEB, hogy a portugál kormány sem állította, hogy a nyomozók fellépése egy kábítószer kereskedelem elleni művelet részeként egy bíró által elrendelt és felügyelt akció lett volna. Az illetékes hatóságoknak nem volt okuk azt feltételezni, hogy Teixeira de Castro kábítószer kereskedő lett volna, épp ellenkezőleg, nem volt korábban büntetve és operatív nyomozást sem rendeltek el ellene. Valójában nem is volt ismert a személye a nyomozók előtt, akik csak V. S. és F. O. közvetítésével kerültek vele kapcsolatba.

Továbbá, a kábítószer nem Teixeira de Castro otthonában volt, azt egy harmadik féltől szerezte be, aki pedig szintén másvalakitől vásárolta. Nem állapítható meg a bíróság szerint, hogy a letartóztatása idején Teixeira de Castrónál több kábítószer lett volna, mint amennyit a rendőrök kértek tőle, hogy túllépte volna annak a cselekmények kereteit, mint amelyre a rendőrség felbujtotta. Nincs bizonyíték, amely alátámasztaná a portugál kormány érvét, miszerint a terhelt hajlott bűncselekmények elkövetésére a nyomozók fellépése előtt.

E körülményekből azt a szükségeszerű következtetést vonta le a bíróság, hogy a két rendőrtiszt nem korlátozta arra a tevékenységét, hogy alapvetően passzívan vizsgálja Teixeira de Castro bűnözői tevékenységét, hanem befolyást gyakoroltak rá a bűncselekményre való felbujtás által. Végül az EJEB megjegyzi, hogy a portugál bíróságok főként a két fedett nyomozó vallomása alapján ítélték el a vádlottat.

Az EJEB végső következtetése a fentiek alapján az volt, hogy a két rendőrtiszt tevékenysége túlmént a fedett nyomozói ténykedés határán, mivel ők ösztönözték a bűncselekmény elkövetését, és nem utal semmi arra, hogy az megtörtént volna a fellépésük nélkül. Ez a fellépés és annak felhasználása a terhelt ellen folyó büntetőeljárásban azt jelentette, hogy már a kezdetektől egyértelműen megfosztották Teixeira de Castrót a tisztességes tárgyalástól. Következésképpen megsértették az EJEE 6. cikkének 1. pontját.

8.2.1.3. Butkevych bíró különvéleménye

A kilenc bíró közül csak Butkevych bíró szavazott a döntés ellen, aki az ítélethez fűzött különvéleményében kifejti: kész osztani azokat a félelmeket, amelyek a rendőrség

szankcionálatlan cselekményeivel kapcsolatosak, mert még ha nemes cél inspirálja is azokat, az emberi jogok durva megsértésével járhatnak. Ha az egyén jogait és szabadságait a társadalom egészének jogaitól és szabadságaitól elkülönítve vizsgáljuk, a döntésnek mindig az egyén javára kell szólnia. Azonban észben kell tartani azt is, hogy néhány jogot és szabadságot nem lehet külön kezelni, mivel nem képeznek abszolút jogot, és ekkor szembe kell állítani az egyén jogainak védelmét azoknak a jogoknak a korlátozásával, amelyek a társadalom többi tagjának védelmét hivatottak szolgálni.

Különösen gondosan kell ügyelni ennek az egyensúlynak a megtartására azokat a bűncselekményeket illetően, amelyek veszélyt jelentenek a társadalom egészére nézve is (pl. a szervkereskedelem, az emberkereskedelem, a prostitúció, a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek összetevőivel való kereskedés, valamint a kábítószer-kereskedelem). Az ügyben a terhelt tudatában volt annak, hogy bűncselekményt követ el. Az a tény, hogy nem tudta, a heroin vásárlását felkínáló személyek rendőrtisztek, nem változtat az ügy lényegén.

A különvéleményt megfogalmazó bíró szerint egy olyan személy, aki megfelelő felhatalmazás nélkül kábítószerrel áruul, éljen bármely társadalomban is, tudatában van vagy tudatában kellene lennie annak, hogy harmadik személyeknek ezzel kárt (sérelmet) okozhat. Sőt nem okoz nehézséget neki mást azzal vádolni a védekezésének részeként, hogy provokátorként viselkedett. Továbbá, az ilyen esetekben a törvényhozó engedélyezi is a fedett nyomozók alkalmazását.

8.2.1.4. A döntés értékelése

A döntés indokolásából kiderül, hogy az EJEB egy hibrid – objektív és szubjektív elemeket is vizsgáló – megközelítést alkalmazott, hiszen a vádlott szubjektumán kívül tekintetbe vette a fedett nyomozók tevékenységét is, de meglátásunk szerint mégis a szubjektív teszt eredménye határozta meg inkább a döntést (a „*predisposition*” szó is megjelenik az ítélet szövegében). De azt nem lehet állítani, hogy pontos kritériumok alapján a jogalkalmazók kezébe adott volna egy tesztet, amely alkalmas a fedett nyomozó megengedett cselekményei és az agent provocaturként való tiltott fellépése közötti határ meghúzására. Az ítéletben az alábbi, vizsgálatra érdemes faktorok szerepelnek:

- A fedett nyomozók bírói felügyelet alatt tevékenykedtek?
- Volt a nyomozóknak okuk a vádlottat gyanúsítani?
- Volt folyamatban operatív nyomozás?
- Ismert volt a terhelt személye a nyomozók előtt?
- Alapvetően passzívan viselkedtek a nyomozók?

– Elköverték volna a bűncselekményt a nyomozók fellépése nélkül is?

Szerepet játszott a bíróság döntésében az is, hogy a terhelt házában nem volt kábítószer, hogy nem találtak nála több drogot, mint amennyiről az üzletben szó volt, valamint az, hogy az elítélés főként a fedett nyomozók vallomásán alapult. Az ügyben az összes fent felsorolt kérdésre nemleges volt válasz. De nem tudható az, hogy ezek a faktork milyen kapcsolatban állnak egymással, és egyenrangúak-e, például, ha minden ugyanígy történt volna, de egy jóváhagyott akció keretében és lett volna folyamatban operatív nyomozás a terhelt ellen, akkor is megállapították volna-e az EJEE megsértését.²⁰³

A fő kérdés a döntés kapcsán egyesek szerint mégis az, hogy önmagában az agent provocateurként való fellépés okozta-e a tisztességes tárgyaláshoz való jog megsértését, vagy a felbujtói magatartás és az abból származó bizonyítékok felhasználása együttesen vezetett-e erre az eredményre. KERRIGAN egyértelműen az utóbbi értelmezést javasolja, mivel ebben az esetben a bűnösséget a fedett nyomozók vallomásának kirekesztését követően az egyéb bizonyítékok alapján is meg lehetne állapítani.²⁰⁴

Úgy gondoljuk azonban, ha a felbujtás ténye megállapítást nyert, akkor nincs értelme a továbbiakban a bizonyítékok jogellenességét mérlegelni. Hiszen a felbujtástól függetlennek tűnő egyéb bizonyítékok (pl. a lefoglalt kábítószer, indifferens személyek vallomása stb.) beszerzése is okozati összefüggésben áll a tiltott hatósági tevékenységgel, nélküle azok sem léteznének, mivel maga a bűncselekmény sem jött volna létre.²⁰⁵

Törvénytelen felbujtás eredményeként létrejött bűncselekményre vonatkozó bizonyíték nem lehet törvényes, és az ítélet szövegéből is inkább erre az értelmezésre lehet következtetni, hiszen az EJEB szerint a fedett nyomozók fellépése már a kezdetektől („*right from the outset*”) – amikor még bizonyítékok felhasználásáról szó sem volt – megfosztotta Teixeira de Castrót a tisztességes tárgyalástól.

Az ítéletet azért mutattuk be ilyen részletesen a különvéleménnyel együtt, hogy érzékeltessük azt a szűnni nem akaró és mind a mai napig eldöntetlen vitát, amely az ilyen típusú fedett nyomozói fellépéssel kapcsolatban osztja meg a jogi közvéleményt. A Teixeira de Castro döntést már sokan és sokféleképpen értelmezték és kritizálták, többek között szembe helyezkedett vele Németországban a BGH is. Sokan a különvéleményhez hasonlóan amellet érvelnek, hogy Teixeira de Castro pontosan tudta, bűncselekményt követ el,

²⁰³ Kevin KERRIGAN: Right to Fair Trial. *Journal of Civil Liberties* 1998/3. 259. o.

²⁰⁴ Kevin KERRIGAN: Right to Fair Trial. *Journal of Civil Liberties* 1998/3. 261. o.

²⁰⁵ Hasonlóan a jogellenes bizonyítékok továbbhatásának problémájához: az ún. „mérgezett fa gyümölcsének elve” alapján a törvénytelen bizonyíték révén szerzett egyéb bizonyítási eszköz sem lehet törvényes. Lásd TREMMEL Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárársban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 163-164. o.

lehetősége lett volna nemet is mondani, és az a tény, hogy úgy reagált a felé támasztott igényre, ahogyan az valójában történt, meglehetősen erős bizonyítékot szolgáltat arra, hogy akkor is elkövette volna ezt a bűncselekményt, ha mások környékezik meg.²⁰⁶

Az angolszász tesztek alkalmazva az ügy tényállására sem jutunk egyértelmű eredményre. A szubjektív tesztben a bűncselekmény elkövetésére való hajlandóság az ügynökök fellépése előtt hiányzik, ezért az alapján nem lenne büntethető a vádlott. De e felfogás hívei is hozhatnak fel érveket az elítélés mellett. Mint már utaltunk rá, az Amerikai Egyesült Államokban a szubjektív teszt alkalmazásakor a bűncselekmény elkövetésére való hajlandóság bizonyítását első büntényes terhelt esetén is lehetővé teszik, és ilyenkor az elkövetés felajánlására tett első reakcióját, készségességét, valamint az elkövetésben mutatott gyakorlottságát, gyorsaságát, határozottságát veszik számításba. A bűncselekménnyel kapcsolatban mutatott készségesség gyakran az elkövetésre való hajlandóság komoly jele. Ha a vádlott sajátos könnyedséggel („*with particular ease*”) valósította meg a bűncselekményt, az esküdtszék már önmagában ebből a tényből következtethet arra, hogy korábban hajlott a bűncselekmény elkövetésére. Mivel a könnyedség és gyakorlottság múltbeli tapasztalatokra utal, alappal lehet következtetni belőlük a vádlott bűncselekmény elkövetésére való hajlandóságára a hatósági fellépés időpontjában.²⁰⁷

Az objektív megközelítésben egyértelmű az ügy kimenetele, hiszen a rendszerint jogkövető állampolgár archetípusa, úgy gondoljuk, nem mutat készséget egy rendkívüli veszélyességű kábítószer beszerzésére két idegen számára, ha szilveszter előestéjén becsöngető ismerőse éppen ilyen helyzetbe hozza, mindezt ráadásul két óra leforgása alatt.

A vitát eldönteni nyilván nem tudjuk, végső konklúzióként csupán annyit jegyzünk meg, hogy mindkét oldal érvelésében sok igazság van, de véleményünk szerint ilyen esetekben nem szabad elítélni a terheltet. A büntető igazságszolgáltatás ezáltal lemond ugyan a kriminalitáshoz való viszonyuk szempontjából „szürke zónában” elhelyezkedő személyek felelősségre vonásáról, azonban ebben a mezőben annyi a bizonytalan elem, ami a büntető hatalom megalapozott gyakorlását nem teszi lehetővé. A „szürke zónán” azokat az embereket értjük, akik köznapi értelemben nem egyértelműen bűnösök és nem egyértelműen ártatlanok, hanem csak bizonyos ösztönzésre, csábításra hajlandók bűncselekményeket elkövetni, de enélkül, saját kezdeményezésükre nem követnének el jogellenes cselekményt. A hatóság azonban soha nem lehet az, aki ezt az ösztönzést, csábítást tanúsítja, meg kell várnia, amíg a

²⁰⁶ David ORMEROD – Andrew ROBERTS: The trouble with Teixeira: Developing a principled approach to entrapment. *The International Journal of Evidence & Proof* 2002/1. 44. o.

²⁰⁷ Kenneth M. LORD: Entrapment and Due Process: Moving Toward a Dual System of Defenses. *Florida State University Law Review* 1998/3. 489-490. o.

szürke zónából saját elhatározásából, vagy a hatóság irányítása alatt nem álló magánszemélyek buzdítására lép át az illető a fekete zónába.

A Supreme Court egyik döntésében az alábbi megállapítást tette: „*Annak eldöntésére, hogy történt-e hatósági felbujtás, meg kell húzni a határt az elővigyázatlan ártatlan és az elővigyázatlan bűnöző számára állított csapda között.*”²⁰⁸ A helyzet azonban nem ennyire egyszerű, hiszen aki a csapdába besétál, már ártatlannak nem tekinthető, és az ügyében döntést kell hozni. A legmegnyugtatóbb megoldás tehát az, ha azok számára, akikre nézve nincsen terhelő információja, hatóság nem is állít csapdát. Mert elképzelhető, hogy a hatóságok közbelépése nélkül soha nem valósított volna meg bűncselekményt. Elképzelhető természetesen az is, hogy elkövetett volna, de egyetértünk FUCHS professzorral abban, hogy ez csak merő feltételezés, amivel a jognak nem szabad foglalkoznia.²⁰⁹

8.2.2. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának hatósági felbujtás-tesztje

A Teixeira ítéletet követően még számos ügyben került az agent provocateuri fellépés kérdése az emberi jogi bíróság elé, amely így folyamatosan alakította, csiszolhatta az EJEE 6. cikkébe ütköző hatósági felbujtás megállapítására alkalmazott tesztjét esetjogában. A *Ramanauskas v. Lithuania*²¹⁰ ügyben definiálta is mit ért hatósági felbujtás alatt:

„*Rendőrségi felbujtás akkor történik, ha a részt vevő rendőrtisztek – legyenek azok a biztonsági erők tagjai vagy olyan személyek, akik az utasításaikra cselekszenek – nem korlátozzák a tevékenységüket arra, hogy alapvetően passzív módon vizsgálják a bűnözői tevékenységet, hanem olyan befolyást gyakorolnak az alanyra, amely által felbujtják egy olyan bűncselekmény elkövetésére, amelyet egyébként nem követett volna el, annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a bűncselekmény megállapítását, vagyis, hogy bizonyítékokhoz jussanak és az ügyben vádemelésre kerüljön sor.*” Az EJEB a *Bannikova v. Russia*²¹¹ ügyben hozott döntésében összefoglalóan is leírta az ilyen esetekben követendő elveket és vizsgálati szempontokat.

A bíróság ebben a döntésben is kijelenti, hogy a különleges nyomozati módszerek, köztük a fedett nyomozás önmagában nem sérti a tisztességes tárgyaláshoz való jogot, de a felbujtás veszélye miatt a használatát egyértelmű korlátok közé kell szorítani. A bíróság a hatósági felbujtásra való hivatkozás esetén első lépésben azt vizsgálja, hogy a

²⁰⁸ Sherman v. United States. 356 U.S. 369 1957 372. o

²⁰⁹ Helmut FUCHS: Verdeckte Ermittler – anonyme Zeugen. In: Strafrechtliche Probleme der Gegenwart. Bundesministerium für Justiz, Wien, 2002. 50. o.

²¹⁰ *Ramanauskas v. Lithuania* [GC], no. 74420/01, ECHR 2008

²¹¹ *Bannikova v. Russia*, no. 18757/06 (Sect. 1) (Eng) – (4.11.10)

bűncselekményt elkövették volna-e a hatóságok fellépése nélkül, ennek során a fent idézett definíciót veszi alapul.

Annak eldöntésére, hogy „alapvetően passzív módon” történt-e a fedett nyomozók bevetése, a bíróság a fedett műveletre okot adó körülményeket veszi számításba, vizsgálva az objektív gyanú megalapozottságát a tekintetben, hogy a célszemély részt vett-e korábban bűnözői tevékenységben, vagy hajlott-e bűncselekmény elkövetésére. A hatóságoknak az eljárás minden szakában tudniuk kell demonstrálni azt, hogy „jó okuk” volt a fedett művelet elindítására.

A korábbi elítélés ténye azonban önmagában nem elegendő annak megállapítására, hogy a célszemély jelenleg is részt vesz bűnözői tevékenységben. Az ügy körülményeitől függően az alábbiak utalhatnak a bűnözői tevékenységre vagy bűnös szándéokra: a célszemély jártassága a kábítószer árát illetően, az a képesség, hogy rövid idő alatt képes kábítószerrel szerezni, és a célszemély anyagi haszna az üzleten.

Az objektív gyanú megalapozottságához közel álló kérdés annak megítélése, hogy mely ponton került sor a fedett akció elindítására, azaz, a fedett nyomozók inkább csak „csatlakoztak-e” a folyamatban lévő bűnös cselekményekhez, vagy kezdeményezték azokat. A fedett nyomozó legitim alkalmazása és a bűncselekményre való felbujtás közötti határ meghúzásakor a bíróság vizsgálja annak kérdését is, hogy a célszemélyre gyakoroltak-e nyomást a hatóságok annak érdekében, hogy bűncselekményt kövessen el. A passzív magatartás megsértésének minősül, ha az ajánlatot a kezdeti visszautasítás ellenére megújítják, a kitartó ösztönzés, az ár megemelése az átlagon felüli mértékre, vagy a célszemély szánakozásának kihasználása kábítószer-elvonási tünetekre való hivatkozással.

Az emberi jogi bíróság a bizonyítási terhet a hatóságok (a vád) vállára helyezi, mivel nekik kell bizonyítaniuk, hogy nem történt felbujtás, abban az esetben, ha a terhelt erre utaló állításai nem teljesen valószínűtlenek. A bíróság elvárja azt is, hogy egyértelmű és előrelátható eljárásban történjen a nyomozati cselekmények engedélyezése, valamint megfelelő felügyelete. A fedett nyomozás felügyeletét illetően az EJEB a bírói kontrollt tartja a legmegfelelőbb eszköznek, de adekvát eljárás és biztosítékok esetén más eszközök is elfogadhatók, például az ügyész ellenőrzése.

Az EJEB tekintetbe veszi azt is, hogy a hazai bíróságok milyen módon kezelik a terhelt hatósági felbujtásra való hivatkozását. A jelenlegi esetjog alapján az eljárásjogi szempont szükséges részét képezi az agent provocateur-i fellépés vizsgálatának, amelyben meghatározó elemet jelentenek az arra való hivatkozás sikerességének lehetséges következményei. Alapvetően a nemzeti bíróságok döntési kompetenciájába tartozik, hogy

milyen módon kezelik a hatósági felbujtásra való hivatkozást, de az azt vizsgáló eljárásnak kontradiktóriusnak, alaposnak és meggyőző erejűnek kell lennie. A beismerő vallomás megléte sem menti fel a bíróságot annak kötelezettsége alól, hogy a hatósági felbujtásra vonatkozó állításokat kivizsgálja.

Az EJEB azt is elvárja általánosságban, hogy a fedett nyomozókat, vagy más személyeket, akik a felbujtással kapcsolatban alkalmasak a tanúskodásra, kihallgassák a bíróságon és a védelem kérdéseket tehessen fel nekik, de legalábbis részletesen indokolni kell azt, hogy erre miért nem kerülhetett sor.

8.2.3. A hatósági felbujtás következményei a német jogban

A német jogban is nagy vitákat váltott ki a fedett személyek által tanúsított törvénytelen felbujtás („*unzulässige Tatprovokation*” illetve „*unzulässiger Lockspitzeinsatz*”) megítélésének és következményeinek kérdése.

A legmesszebb azok a szakirodalmi vélemények mennek, amelyek a törvénytelen felbujtás eredményeként létre jövő büntethetőséget kizáró illetve büntethetőséget megszüntető ok mellett érvelnek, arra hivatkozva, hogy az állami magatartás a jogi norma hatályát felfüggeszti, vagy legalábbis lehetetlenné teszi a büntető igény létrejöttét. Hasonló eredményre vezet az a felfogás, amely a büntető igény „elévülése” miatt egy hivatalból figyelembe veendő eljárási akadályt feltételez. De létezik olyan nézet is, amely szerint a törvénytelen felbujtás bizonyítási tilalmat hoz létre.²¹²

A Teixeira de Castro döntést követően a BGH arra az álláspontra helyezkedett, hogy a fent vázolt teóriák egyike sem alkalmazható. A törvénytelen hatósági felbujtás esetén az ítéletben ki kell mondani a vádlott tisztességes eljáráshoz való jogának megsértését, és ezt a tényt a bűnösségtől független, nyomatékos enyhítő körülménynek kell tekinteni, amely a büntetési tétel alsó határához közel eső szankció alkalmazását indokolja (*Strafzumessungslösung*).²¹³

8.3. A fedett nyomozó mint agent provocateur a magyar jog alapján

Hazánkban a VII. fejezetben már elemzett bűnügy volt eddig az egyetlen, amelyben kulcskérdés volt a fedett nyomozó által elkövetett provokáció megítélése, ezért ennek az eljárásnak az elemzése kapcsán mutatjuk be a probléma vetületeit a magyar jogban. Az alábbiakban ismertetjük az ügyben a Főváros Bíróság által hozott elsőfokú határozatot,

²¹² Hans KUDLICH: Unzulässiger Einsatz eines Lockspitzels gegen einen Unverdächtigen – BGH, NJW 2000, 1123. *Juristische Schulung* 2000/10. 952-953. o.

²¹³ BGH 1 StR 221/99 – Urteil von 18. November 1999 (LG München)

valamint a Fővárosi Ítéltábla azt megváltoztató másodfokú ítéletét, amelynek érvelése nagyban a Teixeira de Castro ügyre támaszkodott.

8.3.1. Az ügy tényállása

V. rendű vádlott 2005. elején szerzett tudomást arról, hogy egy, az ismeretségi körébe tartozó és általa „Laci” néven megismert személy – valójában a Fővárosi Főügyészség által az Rtv. 64. § (1) bekezdés f) pontja alapján engedélyezetten eljáró fedett nyomozó – rendszeresen nagyobb mennyiségű extasy tablettát kíván vásárolni. V. rendű vádlott vállalta a közreműködést az általa kábítószer viszonteladónak vélt „Laci” kábítószer vásárlási igényének kielégítésében. Ennek érdekében IV. rendű vádlottal, egyik ismerősével lépett kapcsolatba, akiről korábban már tudta, hogy ismer olyan személyt, akiktől nagyban lehet kábítószert vásárolni.

IV. rendű vádlott anyagi részesedést remélve vállalta, hogy közreműködik a kábítószer beszerzésében. Még február elején kapcsolatba lépett a III. rendű vádlottal, régi ismerősével, aki pedig II. rendű vádlottat, szintén egyik ismerősét kereste meg. II. rendű vádlott ezután I. rendű vádlottal lépett kapcsolatba, aki időközben a fedett nyomozó által megjelölt 8000 db extasy tablettát beszerzését vállalta. A vádlottak ezt követően találkozót beszéltek meg Budapestre a kábítószer-adásvétel lebonyolításához.

Az ügyletre 2005. február 26-án délután az Europark bevásárlóközpontnál került sor, egy ahhoz közeli parkolóban. Míg IV. rendű vádlott távolabbról figyeléssel biztosította a cselekményt, V. rendű vádlott és a fedett nyomozó beült az I. rendű vádlott autójába, amelyben I. és II. rendű vádlott korábban a kábítószert a helyszínre szállította, és amelyben akkor csak I. rendű vádlott ült. Rövid beszélgetésük során megegyeztek az adás-vételről, I. rendű vádlott közölte: a szállítmány nála van, a vevő elviheti. Ezután mindhárman kiszálltak az autóból és a kívül várakozó III. rendű vádlottal együtt a gépkocsi csomagtartójához léptek. I. rendű vádlott a csomagtartó fedelét felnyitotta, a pótkerék helyéről kivette az oda rejtett papírtáskát, amelyben az eladásra leszállított 8000 db extasy tablettát volt, és azokat megvétellel felkínálta a fedett nyomozó részére.

A vádlottak cselekményét hosszabb idő óta rejtekhelyről figyelemmel kísérő rendőrök ebben a pillanatban kezdtek intézkedést a vádlottakkal szemben és – II. rendű, valamint V. rendű vádlott kivételével, akiket csak később sikerült elfogni – mindegyiküket őrizetbe vették. A helyszíni intézkedés során a nyomozó hatóság I. rendű vádlottól az eladásra kínált és átadni megkísérelt, összesen 8059 db egész és 2 db töredék – 2169,14 gramm tömegű, ezen belül

284,4 gramm tiszta MDMA-t tartalmazó – extasy tablettát lefoglalta. A papírtáskában talált kábítószer a jelentős mennyiség alsó határát mintegy tizennégyszeresen meghaladta.²¹⁴

8.3.2. Az elsőfokú ítélet

A Fővárosi Bíróság tanácsa 8.B.904/2006/86. számú ítéletével valamennyi vádlottat bűnösnek mondta ki jelentős mennyiségre, forgalomba hozatallal elkövetett kábítószerrel visszaélés büntetének kísérletében,²¹⁵ és mindegyiküket börtön fokozatban végrehajtandó (másfél év és két év tíz hónap közötti tartamú) szabadságvesztésre, valamint közügyektől eltiltásra ítélte. Az elsőfokú bíróság a büntetés kiszabása körében enyhítő körülményként értékelte valamennyi vádlott esetében azt, *„hogy a fedett nyomozó kábítószer vásárlási szándéka egyfajta motiváló hatással volt a cselekmény végrehajtásában.”* A bíróság nem központi kérdésként, de foglalkozott a fedett nyomozói provokációval is:

„[...] a fedett nyomozó a vásárlási szándékán túlmenően olyan – a bíróság által feltárt tényállás szerint – többletmagatartást nem tanúsított, amivel túlment volna a megengedhetőség határán, az ügylet ugyanis kétoldalú, az úgynevezett eladói oldalon fenn kell állnia egy fogadókészségnek is, ami jelen esetben megállapítható. Hivatkozik ugyanakkor a bíróság arra a – az Európai Bíróság [sic!] által több jogesetben megfogalmazott – tényre, hogy akkor, amikor valaki olyan kapcsolatba kerül valakivel, akiről tudja, hogy a jogtalanság talaján áll, illetve amiről tudja, hogy nem megengedett, ez magában foglalja annak kockázatát is, hogy a másik oldalon egy operatív munkát végző rendőrrel áll szembe[n].

Jelen ügyben valószínűsíthető, hogy a fedett nyomozó magatartása nélkül az adott cselekmény nem realizálódott volna, azonban a fentiekben kifejtettek okán a vádlottak szándékos, a jogtalanság talaján mozgó magatartása nem vonhat maga után büntethetőséget kizáró okot, legfeljebb büntetéskiszabási tényezőként értékelhető, amit a bíróság meg is tett.”

A Fővárosi Bíróság érvelése meglehetősen zavaros: egyrészt tagadja, hogy a fedett nyomozó bujtotta volna fel az elkövetőket a bűncselekményre, ugyanakkor elismeri, hogy fellépése nélkül – igaz, csak „valószínűsíthetően” – a bűncselekmény nem jött volna létre, és enyhítő körülményként értékeli ezt a tényt.

A szubjektív megközelítés is megjelenik az ítéletben, hiszen – a hibás névvel illetett EJEB konkrétan meg nem jelölt jogeseteire hivatkozva²¹⁶ – utal arra, hogy a vádlottak

²¹⁴ Az eredeti tényállás és ebből következően az eljárás tárgyát képező bűncselekmények köre is bővebb, azonban témánk szempontjából ezeknek nincs jelentősége, ezért ismertetésüket mellőztük.

²¹⁵ V. rendű vádlottat mint felbujtót, a többi vádlottat mint társtettetést, azon belül I. rendű vádlottat mint kábítószerfüggő elkövetőt.

²¹⁶ A Fővárosi Bíróság valószínűleg *Lüdi v. Switzerland* ügyre gondolt.

bűnözői elhatározása már korábban megvolt („a jogtalanság talján” mozogtak), ezért nem tekinti jogellenesnek a velük szemben való fellépést és a megbüntetésüket.

Nem világos az sem, hogy milyen büntethetőséget kizáró ok lenne az, amelyet az agent provocateuri fellépés vonna maga után. A Btk-ban meghatározott okok álláspontunk szerint nem jöhetnek szóba, tehát csak egy törvényben meg nem határozott okra gondolhatott a bíróság, de ezt bővebben nem fejtette ki. Összegezve a Fővárosi Bíróság álláspontját, az a német felfogáshoz hasonló, azzal a különbséggel, hogy a megengedettnek minősített fedett nyomozói fellépést is büntetésenyhítési körülménynek veszi (a BGH csak a meg nem engedett provokáció esetén érvelt a büntetési tétel alsó határának alkalmazása mellett).

8.3.3. A Fővárosi Ítéltábla döntése

A Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 3.Bf.161/2009/17. számú ítéletével az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta és az eljárást valamennyi vádlottal szemben törvényes vád hiányára hivatkozva megszüntette. Az elsőfokon megállapított tényállást az Ítéltábla apróbb módosításokkal helybenhagyta, azonban az elsőfokú határozat indokolásban tett azon megállapítást, miszerint „*Jelen ügyben valószínűsíthető, hogy a fedett nyomozó magatartása nélkül az adott cselekmény nem realizálódott volna [...]*” úgy módosította, hogy abból a „valószínűsíthető” kitéltet mellőzendőnek nyilvánította.

A Fővárosi Ítéltábla döntésének már központi eleme volt az eljárásban F26 kóddal jelölt és „Laci” fedőnéven fellépő fedett nyomozó tevékenységének megítélése. A jogi érvelés röviden így foglalgató össze: a fedett nyomozó felbujtást követett el, a bűncselekmény csak emiatt jött létre, ez a törvénytelenység volt az egész eljárás kiindulópontja, így az ügyben emelt vád sem minősülhet törvényesnek, ebből következően az eljárást meg kell szüntetni. A gondolatsort, és az Ítéltábla által az indokolásban tett egyes megállapításokat az alábbiakban kicsit részletesebben is bemutatjuk.

Mivel a fedett nyomozó megrendelésére szerezték meg a kábítószer a vádlottak és működtek közre ennek átadásában az átvásárlás során, és más értékesítéssel kapcsolatos cselekményt nem követtek el, így a fedett nyomozó – anyagi előny kilátásba helyezésével – bűncselekmény elkövetésére bírta rá a vádlottakat, a tevékenysége nélkül a bűncselekmény elkövetésére nem került volna sor. A fedett nyomozó e magatartása a bíróság szerint „*[...] a Btk. 282/A. §-ának (1) bekezdése, és (3) bekezdése törvényi tényállásának a Btk. 21. § (1) bekezdése szerinti felbujtói elkövetését meríti ki.*”

A törvénytelen felbujtás volt a nyomozás, majd a vád kiindulópontja is, amely ebből következően nem lehet törvényes a Be. 2. § (2) bekezdése alapján.²¹⁷ A bíróság álláspontja szerint e törvényhelyben meghatározott kritériumok nem tekinthetők taxatív felsorolásnak, a vizsgálat tárgyát kell képeznie annak is, hogy „a meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye” vonatkozásában a nyomozás során a tisztességes eljárás szabályai betartásra kerültek-e. Mert ha nem, akkor annak az a következménye, hogy az ilyen eljárás eredményeként emelt vád nem lehet törvényes.

8.3.4. Az érvelés kritikája

Annak megítélése, hogy egy fedett akció esetén a hatóságok részéről történt-e felbujtás, mint láthattuk, nagyon nehéz és összetett feladat. Álláspontunk szerint csak a minden bizonyítékot ismerő és mérlegelő, pártatlan bíróság van abban a helyzetben, hogy ebben a kérdésben állást tudjon foglalni és pusztá kezdeményezésénél vagy lehetőség teremtésnél többnek minősítse a titkos ügynök magatartását. Azonban az ügyet az EJEB ismertetett ítéleteinek fényében megvizsgálva is egyértelműnek tűnik a hatósági felbujtás ténye. Az EJEB már a – jelen ügyben is megvalósuló – közvetítőkön keresztül történő felbujtás kérdésében is állást foglalt, és kimondta, hogy az is elegendő a tisztességes eljáráshoz való jog megsértéséhez.²¹⁸

Tényként állapítja meg az ítélet, hogy a fedett nyomozó bűncselekményt követett el. Ha ez így van, akkor a bíróságnak feljelentést kellett volna tennie ismeretlen személy ellen a területileg illetékes nyomozó ügyészségen a fedett nyomozó cselekménye miatt, mivel a hatóság tagja és a hivatalos személy köteles a hatáskörében tudomására jutott bűncselekményt feljelenteni [Be. 171. § (2) bekezdés].

Amennyiben ezt nem tette meg az Ítéletábla, elmulasztotta a törvényben előírt kötelezettségét (noha ennek jogi szankciója nincs), ha pedig megtette, akkor azt lehet számukra felróni, hogy az ítéletben erre nem tettek utalást. Az *agent provocateur* problémakör egyik nagy kérdése a felbujtást elkövető személy vagy személyek büntethetősége. A szóban forgó ítélet természetesen csak a felbujtottak cselekményeiről volt hivatott dönteni, mégis úgy gondoljuk, hogy a bíróságnak nem szabadott volna hallgatással

²¹⁷ „Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.” [Be. 2. § (2) bekezdés]

²¹⁸ Karsten GAEDE: „Beweisverwertungsverbote und »Beweislastumkehr« bei unzulässigen Tatprovokationen nach der jüngsten Rechtsprechung des EGMR” *HRR-Strafrecht* 2008/6. 282. o. A szóban forgó EJEB ítélet [*Pyrgiotakis v. Greece*, no. 15100/06, (Sect. 1)] csak francia nyelven érhető el a HUDOC adatbázisban, németül megtalálható az alábbi címen: www.hrr-straftrecht.de/hrr/egmr/06/15100-06.php

kitérnie e kérdés elől az indokolásban, és elmulasztania a felbujtó büntetőjogi felelősségének elvi síkú elemzését a részesség járulékosága anyagi jogi vizsgálatának körében.

A felbujtás a magyar büntetőjogban olyan pszichikai ráhatás, amelynek következtében a tettes elhatározza a bűncselekmény elkövetését, tehát a felbujtó magatartása váltja ki az elkövetés döntő motívumát. Azt, hogy ez mikor következik be, természetesen a magyar jog alapján is nehéz megítélni. Annyi bizonyos, hogy a vásárlóként való fellépés önmagában nem tekinthető felbujtásnak, csak szándékerősítő ösztönzésnek, amelyet a bűnügyi szaknyelvben *alias facturusnak* hívnak. Ez a magatartás szintén büntetendő lehet pszichikai bűnsegély miatt, de a fedett nyomozó esetében nem, mert számára a törvény ad felhatalmazást arra, hogy vételi szándékot színleljen.

Amennyiben a fedett nyomozó a pusztán ösztönzésnél, lehetőség teremtésnél nagyobb befolyást gyakorol a célszemélyre, a magatartása már nem tekinthető törvényesnek. A tettes nem büntethető ilyenkor véleményünk szerint (lásd következő pont), de mi a helyzet a fedett nyomozó felelősségre vonásával? Ha felbujtást követett el, az bűncselekménynek minősül, az officialitás elve alapján pedig minden bűncselekmény minden elkövetőjét felelősségre kell vonni. NYÍRI Sándor arra az álláspontra helyezkedik, hogy a felbujtást elkövető fedett nyomozó büntethető.²¹⁹

A legelső döntést ennek kapcsán a kiprovokált bűncselekmény miatt indult büntetőeljárásban (a továbbiakban: alapügy) eljáró bíróságnak kell meghoznia. Amennyiben bűncselekménynek, felbujtásnak minősíti a provokációt, hivatalból köteles feljelentést tenni a területileg illetékes nyomozó ügyészségen. A másik lehetőség, hogy megállapítja a felbujtás tényét, és mégsem tesz feljelentést. Ez nem jogszerű ugyan, de a feljelentési kötelezettség elmulasztásának erre az esetére a jog nem ír elő szankciót, így a bíróság gyakorlatilag következmények nélkül dönthet így is. (Mint láthattuk, a magyar ügyben is valószínűleg ez történt. A külföldi jogalkalmazói döntések is inkább a diplomatikus hallgatást választják tapasztalatunk szerint.) Ha a fedett nyomozót más sem jelenti fel, cselekménye a felbujtott bűncselekmény büntetési tétele felső határának megfelelő idő, de legalább három év múlva elévül, és a fedett nyomozó büntethetősége megszűnik [Btk. 21. § (3) bekezdés, 33. § (1) bekezdés b) pont].

A feljelentést egyébiránt azért a nyomozó ügyészségen kell megtennie a bíróságnak, mert a Be. 29. §-ának e) pontja alapján a rendőrség hivatásos állományú tagja által elkövetett, nem katonai büntetőeljárásra tartozó bűncselekmény esetén kizárólag az ügyészség végezheti

²¹⁹ NYÍRI Sándor: A fedett nyomozó. *Belügyi Szemle* 1999/12. 85. o.

a nyomozást. A 25/2003. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 56/A. § (1) bekezdése szerint pedig az ügyészégi nyomozás kizárólagos hatáskörébe tartozó ügyek nyomozását a nyomozó ügyészség látja el.

Ebben az esetben a nyomozó ügyészségen múlik, hogy elutasítja-e a feljelentést, vagy elrendeli-e a nyomozást. A törvény lehetőséget biztosít számára, hogy elutasítsa a feljelentést arra hivatkozva, hogy nyomozó a cselekményt szolgálati feladata teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el, és a bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik [Be. 175. § (2) bekezdés].

E jogszabályhely alkalmazásával kapcsolatban azonban két probléma is felvethető. Ha a fedett nyomozó valódi identitása nem ismert, akkor kérdéses, hogy elegendő-e önmagában a fedett nyomozói minőség ismerete a valódi személyazonosság feltárása nélkül a feljelentés elutasításához. A törvény szó szerinti értelmezéséből kiindulva szerintünk elegendő, egy másik probléma azonban kizárja a feljelentés elutasítását, az pedig nem más, mint a bűnüldözési érdek hiánya. Meglehetősen paradox lenne, ha úgy fognánk fel, hogy a fedett nyomozó bűnüldözési érdekből bujtott fel másvalakit bűncselekmény elkövetésére.

Ezenkívül még bűncselekmény hiányára hivatkozva is elutasíthatja a nyomozó ügyészség a feljelentést [Be. 174. § (1) bekezdés a) pont], amely döntéssel szembe helyezkedik a feljelentő bíróság álláspontjával, de ezt joga van megtenni. E két elutasítási ok elvetése esetén azonban nyomozó ügyészségnek nincs más lehetősége, mint elrendelni a nyomozást.

Amennyiben az alapügyben a fedett nyomozó valódi személyazonosságára nem derült fény (ez a valószínűbb forgatókönyv, hiszen ilyen adat nyílttá tételére még nem volt példa hazánkban) és az abban eljáró bíró ismeretlen tettes ellen tett feljelentést, az ügyész az elrendelt nyomozást esetleg felfüggesztheti arra hivatkozva, hogy az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható [Be. 188. § (1) bekezdés c) pont]. Ez akkor fordulhat elő, ha a fedett nyomozó valódi identitásának titkos minősítését nem volt hajlandó feloldani a nyomozó ügyészség megkeresésére az arra illetékes személy. Ilyenkor a felbujtás szintén elévülhet [Btk. 21. § (3) bekezdés, 33. § (1) bekezdés b) pont, 35. § (2) bekezdés].

Ha a nyomozó ügyész elrendelte a nyomozást, és fedett nyomozó személye ismert volt vagy azzá vált, akkor még mindig megszüntetheti azt, és pedig bűncselekmény hiányában [Be. 190. § (1) bekezdés a) pont], vagy pedig a Be. 190. § (1) bekezdése j) pontja alapján, és megrovást alkalmaz a fedett nyomozóval szemben [a Be. 192. § (2) bekezdésének alkalmazását a feljelentés elutasításánál kifejtett okokból nem tartjuk lehetségesnek].

Vádemelés esetén egy másik bíróság kezébe kerül az agent provocateur megbüntetésének kérdése, amelynek már „csak” ebben a kérdésben kell döntést hoznia. A bíróság számára a tárgyalás előkészítése során nyitva áll a lehetőség, hogy bűncselekmény hiányában [Be. 267. § (1) bekezdés a) pont] vagy megrovás alkalmazásával megszüntesse az eljárást [Be. 267. § (1) bekezdés h) pont]. Amennyiben kitűzi a tárgyalást, annak eredményeként dönthet a fedett nyomozó megbüntetésével mellett, de a megrovás alkalmazásának lehetősége ekkor is nyitva áll [Btk. 71. §].

A fedett nyomozó esetleg védekezhet azzal a tárgyaláson, hogy parancsra cselekedett és nem tudta, hogy bűncselekményt követ el. A Btk. 123. § (1) bekezdése szerint nem büntethető a katona a parancsra végrehajtott cselekményért, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el.

A rendőrség hivatásos állományú tagja – így a fedett nyomozó is – katonának minősül büntetőjogi értelemben [Btk. 122. § (1) bekezdés], tehát vonatkozhat rá a fenti büntethetőséget kizáró ok. A fedett nyomozó függelmi viszonyban áll a vezetőtiszttel, és egy akció során az utasításainak megfelelően cselekszik. Esetében reális lehet az a védekezés, hogy nem tudta, bűncselekményt követ el, hiszen tisztában volt vele, hogy a kábítószer eladni szándékozók cselekménye kapcsán az ő tevékenységét is vizsgálni fogják a hatóságok. Akkor pedig nem teljesítette volna a parancsot, ha arra gondolt volna, hogy a cselekménye következtében büntethetővé válik. HAUTZINGER Zoltán szerint azonban a mentesség nem vonatkozik a katonára, ha a parancs végrehajtásának eredményét, annak bűncselekményre irányuló voltát a parancs teljesítését megelőzően vagy az alatt felismeri, és – a parancs nem teljesítése mögött minden esetben meglévő törvényi fenyegetettség (a parancs iránti engedetlenségen) túl – nem áll olyan fenyegetés hatása alatt, amely miatt képtelen a paranccsal ellenkező magatartás tanúsítására.²²⁰

8.3.5. A hatósági felbujtás eljárásjogi következményei

A bírói tanács a német szakirodalom egy része által képviselt állásponthez csatlakozik, amely szerint a fedett nyomozó *agent provocateur*-ként való fellépése esetén a büntető igény létre sem jön, tehát nem is érvényesíthető a bíróság előtt, következésképpen az eljárást meg kell szüntetni. Azonban e felfogás a hatályos magyar jogba csak a törvényes vád fogalmának kiterjesztő értelmezésével és egy nem kívánatos jogi helyzetet eredményezve ültethető át.

Sem a törvény maga, sem pedig a törvényes vád fogalmának hatályba lépése óta követett joggyakorlat nem utal arra, hogy az e rendelkezés által támasztott követelményeket

²²⁰ HAUTZINGER Zoltán: A katonai büntetőjog rendszertana. AndAnn, Pécs, 2010. 124. o.

már a nyomozás során, vagy esetleg még az előtt is meg lehetne sérteni. A törvényes vád fogalma kizárólag a vádat a bírósághoz benyújtó személyhez és annak vádemelési aktusához kötődik. A Be. felsorolása a törvényes vád fogalmi elmeit tekintve véleményünk szerint az Ítéletábla állításával ellentétben taxatív, és e fogalmi elemek között nincs szó a tisztességes eljárásról, de a vádemelésen kívüli egyéb (pl. nyomozati) tevékenységről sem.

Jelen ügyben a törvényes vád minden Be-ben előírt kritériuma teljesült: a vádat a szóban forgó közvadás ügyben vádemelésre jogosult, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező ügyész nyújtotta be a bírósághoz, a vádiratban egyértelműen meghatározta a vádlottakat és pontosan körülírta azok magatartását, amelyek büntető törvénybe ütköző cselekménynek minősülnek.

Fontos felhívni a figyelmet egy másik szempontra is: a Legfelsőbb Bíróság BK 1. sz. véleménye szerint a törvényes vád hiánya – ha a vádat benyújtó személy egyébként jogosult a vádemelésre – egy orvosolható fogyatékoság, az eljárás ezen a címen való megszüntetése anyagi jogerőhatással nem bír, tehát ismételt vádemelésre lehetőség van ugyanazon tényállás alapján.²²¹

A Fővárosi Ítéletábla érvelése ezért logikailag sem tartható. Ha ebben az ügyben újabb vádemelésre kerülne sor, akkor – az ő felfogásuk szerint – azt az eljárást is meg kellene szüntetni, de ez a döntés sem rendelkezne anyagi jogerőhatással, tehát újabb vádemelésre kerülhetne sor, és így tovább, ezáltal egy végtelen és megoldás nélküli jogi körforgás jöhetne létre, mivel a törvényes vád hiánya nem lenne elhárítható.

A tisztességes eljárás szabályainak be nem tartása, a hatósági felbujtás tehát nem eredményezheti jelenlegi jogunk szerint a törvényes vád hiányát, a nyomozás előtt tanúsított hatósági magatartás a törvényes vád fogalmával nem hozható kapcsolatba, mivel az csak a vádemelési legitimáció hiányában, vagy magának a vádemelés aktusának valamilyen fogyatékosága esetén nem teljesül. Ha a terhelt tisztességes eljáráshoz való jogának megsértésével kiprovokált bűncselekmény miatt, és az arra vonatkozó bizonyítékok alapján vádat emelnek, az eljárásjogi értelemben törvényes vádnak minősül.

A hatósági felbujtás álláspontunk szerint a bizonyítékok törvényességét zárja ki, mivel az *agent provocateur*-i fellépés jogellenessége kihat az előidézett bűncselekményre vonatkozó bizonyítékokra. A fedett nyomozó törvénytelen tevékenysége nélkül a bűncselekmény sem jött volna létre, így az arra vonatkozó bizonyítékok sem léteznének. Az Ítéletábla által

²²¹ BK 1. sz. vélemény az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezései értelmezéséről. II/4. rész d) pont.

felvázolt láncolat, amelyen a törvénytelenység végigvonul, létezik tehát, de nem a törvényes vád hiányához vezet, hanem a bizonyítékok jogellenességéhez, majd a terhelt felemetéséhez.

Az EJEB vonatkozó ítéleteiből is arra lehet következtetni, hogy az emberi jogi bíróság is ezt az álláspontot vallja. Már a korábban bemutatott, 1998-as Teixeira de Castro ítéletben tett megállapítások is erre utalnak: „A közérdek nem igazolhatja a rendőrségi felbujtás eredményeként beszerzett bizonyítékok felhasználását”²²² valamint, „Ez a [felbujtóként való] fellépés és annak felhasználása a vitatott büntetőeljárásban azt jelentette, hogy már a kezdetektől egyértelműen megfosztották Teixeira de Castrót a tisztességes tárgyalástól.”

Az emberi jogi bíróság későbbi ítéleteiben még egyértelműbben fogalmaz: „A nemzeti jognak nem szabad eltérnie olyan bizonyítékok felhasználását, amelyeket állami ügynökök által elkövetett felbujtás eredményeként szereztek be. Ha eltűri, akkor a nemzeti jog ebben a tekintetben nem felel meg a »tisztességes eljárás« elvnek, ahogy azt a Bíróság a Teixeira ügyben és az azt követő ügyekben értelmezte.”²²³

A korábban általunk citált ítéletben pedig, amelyben az EJEB meghatározta, mit ért felbujtás alatt, az emberi jogi bíróság leszögezte: „[...] amikor egy vádlott azt állítja, felbujtották a bűncselekmény elkövetésére, büntetőbíróságoknak gondosan meg kell vizsgálniuk az akta anyagát, mivel ahhoz, hogy a tárgyalás az Egyezmény 6. cikkének 1. pontja értelmében tisztességes legyen, minden rendőrségi felbujtás eredményeként beszerzett bizonyítékot ki kell zárni az eljárásból.”²²⁴

A magyar büntetőeljárásban nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg [Be. 78. § (4) bekezdés]. A bűncselekmény felbujtással történő kiprovokálása esetén a nyomozó hatóság, még ha áttételesen is, de bűncselekmény útján szerzi meg a bizonyítékokat, következésképpen azok nem használhatóak fel a büntetőeljárásban. A magyar jog tehát lehetőséget ad az ilyen bizonyítékok kizárására. Megjegyzendő, hogy a fedett nyomozói felbujtás esetén a beszerzett bizonyítékok SZALAI Géza álláspontja szerint sem használhatóak fel a büntetőeljárásban, azonban ő a tiltott módon való bizonyítékgyűjtés mint jogalap alkalmazása mellett érvel.²²⁵

²²² Teixeira de Castro v. Portugal, no. 44/1997/828/1034, § 36, ECHR 1998-IV

²²³ Khudobin v. Russia, no. 59696/00 (Sect. 3), § 133, ECHR 2006-XII

²²⁴ Ramanaukas v. Lithuania [GC], no. 74420/01, § 60, ECHR 2008

²²⁵ SZALAI Géza: Elmélkedések a titkos információgyűjtésről, az ügyészségről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle* 2005/6. 27. o.

A titkos nyomozás során elkövetett törvénytelen felbujtást ezért nem az eljárás megszüntetésével, hanem a tisztességes eljáráshoz való jog megsértésének kimondása mellett az ilyen módon megszerzett bizonyítékok kizárásával, és a vádlottak felmentésével lehet és kell orvosolni. Ez nem vet fel semmilyen jogi problémát és végleges megoldást jelent.

8.4. A hatósági felbujtás törvényi tilalma mellett szóló érvek

A T/4192. számú törvényjavaslat 4. §-ának (2) bekezdése úgy rendelkezett volna, hogy *„Tilos a fedett nyomozónak, illetve a titkosan együttműködő személynek más bűncselekmény elkövetésére rábírnia.”*

Egy ilyen tilalom elvi értelemben való kimondása mindenképpen garanciális jelentőséggel bírt volna, de emellett gyakorlati szempontból is megkönnyítette volna a jogalkalmazók dolgát, ezért az idézett javaslat kudarca ellenére tanácsos lenne a hatályos jog részévé tenni. A bűncselekményre való rábírás természetesen egy ilyen rendelkezés nélkül is tilos, hiszen önmagában az is bűncselekménynek, felbujtásnak minősül.

A jelenlegi jog alapján azonban a bizonyítékok hatósági felbujtó bűncselekmény miatt való kizárásában van egy áttétel, mivel a bizonyítási eszközök szó szerinti megszerzése nem bűncselekmény útján történik, csak folyamánnyaként a felbujtásnak. Ha az idézett rendelkezés, vagy egy ahhoz hasonló szabály kimondaná a hatósági felbujtás tilalmát, akkor egyértelműen, áttétel nélkül lehetne hivatkozni arra, hogy a hatóságok „tiltott módon” szerezték meg a bizonyítékokat [Be. 78. § (4) bekezdés].

IX. A FEDETT NYOMOZÁS KRIMINALISZTIKAI MEGKÖZELÍTÉSBN

A kriminalisztikát mint alkalmazott tudományt hazánkban hagyományosan három részre tagolják: krimináltechnikára, krimináltaktikára és kriminálmotodikára. A krimináltechnika a természettudományos és műszaki-technikai eszközök és módszerek célszerű és szakszerű felhasználását szolgálja a büntfelderítés területén. A krimináltaktika már nem a tárgyi jellegű információhordozókra összpontosít, hanem inkább a személyi bizonyítékok megszerzésének mozzanatait taglalja és a nyomozási cselekmények hatékony foganatosítását segíti elő ajánlásaival. A kriminálmotodika pedig az egyes bűncselekmény-kategóriákra vonatkozóan adaptálja a krimináltechnika és krimináltaktika alapvető ismereteit.²²⁶

E fejezetben helyezzük el a kriminalisztika rendszerében a fedett nyomozást, és tárjuk fel kapcsolódási pontjait a bűncselekmények nyomozásának a tudományával, különös figyelmet szentelve a bűnüldözés ezen területén rendkívül nagy jelentőséggel bíró kriminálpszichológiai ismereteknek.

9.1. A fedett nyomozó mint krimináltaktikai eszköz

A fedett nyomozó egy krimináltaktikai eszköz, amely sajátosságait tekintve a nyílt nyomozásban alkalmazott kihallgatás taktikai fogásokhoz áll legközelebb. A két módszer közötti különbség természetesen sok ponton tetten érhető, hiszen az előbbi leplezett, míg az utóbbi nyílt módszer, ez előbbi esetén maga a hatóság gyakorol tudatos megtévesztést, míg utóbbinál többnyire csak kihasználja a kihallgatott információhiányát vagy a valóságnak nem megfelelő képzetéből adódó előnyt, előbbi helyhez nem kötött, míg utóbbi a nyomozó hatóság hivatali helyiségeiben zajlik stb.

Több párhuzam is felfedezhető a titkos ügynök és a nyílt eljárásban kihallgatást végző rendőrtiszt tevékenysége között. A terhelti kihallgatás fő célja, hogy az eljárás alá vont beismerje a bűncselekmény elkövetését, a fedett nyomozás esetében pedig előfordulhat, hogy a technikai eszközzel felszerelt nyomozó terhelő állítások rögzítésére törekszik.²²⁷ A fedett nyomozó bevetését kriminalisztikai szempontból éppen az indokolhatja, hogy tárgyi bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre, nyílt gyanúsított ki hallgatás során pedig nincs esély a beismerő vallomás megszerzésére (lásd a 4.1.6. pontban írt bűnügyeket).

²²⁶ TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: *Kriminalisztika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009. 36-37. o.

²²⁷ WACHTEL találóan az alábbi kifejezéssel jellemzi a fedett nyomozó erre irányuló tevékenységét: a beismerés „természetes állapotában” való megszerzése. Julius WACHTEL: From morals to practice: Dilemmas of control in undercover policing. *Crime, Law and Social Change* 18. évf. (1992) 145. o.

Az alakszerű kihallgatásnál meghatározó a vizsgáló magatartása, modora, amelyet mindig az adott kihallgatott személyiségéhez és a kihallgatási szituációhoz kell igazítani.²²⁸ Ezen a ponton a fedett nyomozásra jellemző látszólagos identitás is nyomokban jelen van: a kérdező ugyan a személyazonosságát nem, de az attitűdjét (a kihallgatott szempontjából: a jellemét) tudatosan megváltoztat(hat)ja. Mint krimináltaktikai eszköz a fedett nyomozó alkalmas a felderítés szempontjából kulcsfontosságú információk, tárgyi bizonyítási eszközök, valamint személyi bizonyítékok megszerzésére is.

9.2. A krimináltechnika szerepe a fedett nyomozásban

A fedett nyomozásban a krimináltechnikának is szerepe van: a titkos ügynök által esetlegesen viselt vagy telepített lehallgató- és/vagy nyomkövető eszközökkel, rejtett mikrofonokkal és kamerákkal kapcsolatos ismeretek, a fedett nyomozó révén megszerzett tárgyakban rejlő információk természettudományos eszközökkel való dekódolása (hamisítás kimutatása pénz és értékpapír esetében, hatóanyag-tartalom meghatározása kábítószeres esetében, robbanóanyagok, fegyverek szakértői vizsgálata stb.) tartoznak ebbe a körbe.

9.3. A kriminálmethodika

A kriminalisztika harmadik ágának szempontjából a kábítószer-kereskedéssel kapcsolatos bűnügyek emelendők ki. A fedett nyomozásnak ez a legnagyobb területe, és a világ minden részén kilétüket leplező ügynökök segítségével zajlik az illegális drogok elleni harc, ezért a fedett nyomozó integráns része a kábítószer terjesztéséhez kötődő bűncselekmények kriminálmethodikájának. Az Amerikai Egyesült Államokban például rutin műveletnek számít az ún. *buy and bust* akció (lásd 7.3.1. pont).

9.4. A kriminálpszichológia

A kriminálpszichológia egyik sajátos területét képezi a fedett nyomozók kiválasztása, felkészítése, ellenőrzése és a bevetések utáni reintegrációja. A pszichológiai aspektus a fedett nyomozás kulcskérdése, hiszen a titkos ügynök pszichéje a hatóságok legfontosabb eszköze a hatékony információgyűjtéshez.

A fedett nyomozás a legnehezebb és egyben a legveszélyesebb rendőri munkák egyike. A külföldi szakirodalom szerint csak a túsztárgyalók, valamint a különösen nagy kockázatot jelentő bűnözők elfogását végző terrorelhárító szolgálatok tagjainak munkájához

²²⁸ TÓTH Mihály: Kihallgatási műfogások az igaz vallomás érdekében. A taktikai blöff. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminalisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 861. o.

mérhető a rizikói.²²⁹ A fedett nyomozót fenyegető veszélyek egy része a kriminális miliőben való működésből következik, hiszen a lelepleződés nélkül is veszélybe kerülhet az élete, testi épsége, valamint a személyi szabadsága,²³⁰ de természetesen egy esetleges dekonspirálódásnak is kiszámíthatatlanok a következményei.

A fizikai természetű veszélyhelyzeteken túl azonban a mentális károsodás is komoly kockázatot jelent, hiszen a nagy megerőltetést eredményező stresszhelyzetekben való helytállás rendkívüli igénybevételnek teszik ki a nyomozó pszichéjét. A titkos ügynök személyisége azonban a fedett nyomozás legfontosabb eszköze,²³¹ ezért ahhoz, hogy a fedett nyomozó hatékony krimináltaktikai eszköz lehessen és az is maradjon, nagy figyelmet kell fordítani a személyiségét fenyegető veszélyek megelőzésére és semlegesítésére is.

9.4.1. A motivációs tényezők

Az első kérdés, amelyet magától értetődően felvet a vizsgált tárgykör, hogy ha valóban ilyen veszélyes és megterhelő, akkor miért akarna egyáltalán bárki fedett nyomozóként dolgozni. Egy FBI ügynökökről szóló tanulmányában HIBLER három csoportba sorolta azokat a különleges ügynököket, akik önként jelentkeztek fedett nyomozói megbízatásra. A legnagyobb csoportot azok képezték, akik karrierjük érdekében tekintették szükségesnek a jelentkezést, hogy versenyképesek maradjanak. A második csoportot alkotók úgy tekintettek a fedett nyomozói munkára, mint amely lehetővé teszi, hogy „csinálják a dolgukat, ahogy jónak látják” minimális felügyelet mellett. A harmadik csoportba azok tartoztak, akik az őket kellemetlenül érintő addigi munkakörülményeik elől „menekültek” a fedett nyomozásba, mintegy a kisebb rosszat választva.²³² A szakemberek véleménye egybehangzó a tekintetben, hogy a legutolsó kategória nem kívánatos.²³³

KRAUSS – a gyakorlatban is ezen a területen dolgozó – német pszichológus szerint a fedett nyomozóként való működés motivációja elsősorban magából a személyből fakad, és

²²⁹ Lásd Laurence MILLER: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/2. 7. o. illetve Stephen R. BAND – Donald C. SHEEHAN: Managing Undercover Stress – The Supervisor's Role. *FBI Law Enforcement Bulletin* 1999/2. 4. o.

²³⁰ MARX több olyan esetet is említ, amikor bűnözői szerepet játszó fedett nyomozót bántalmaztak, raboltak ki vagy öltek meg a bevetés során. Gary T. MARX: Undercover – Police Surveillance in America. University Of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 1988. 177-178. o.

²³¹ Michel GIRODO: Undercover Agent Assessment Centers: Crafting Vice and Virtue for Impostors. *Journal of Social Behavior and Personality* 1997/5. 239. o.

²³² Neil. S. HIBLER: The Care and Feeding of Undercover Agents. In: Martin I. KURKE – Ellen M. SCRIVNER (Szerk.): *Police Psychology Into the 21st Century*. Lawrence Erlbaum Associates Inc., New Jersey, 1995. 299-317. o.

²³³ Laurence MILLER: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/2. 6. o.; Stephen R. BAND – Donald C. SHEEHAN: Managing Undercover Stress – The Supervisor's Role. *FBI Law Enforcement Bulletin* 1999/2. 4. o.; Manfred KRAUSS: Der verdeckter Ermittler (VE) aus psychologischer Sicht. *Die Polizei* 1994/5. 142. o.

kevésbé külső tényezőkből, mint például az előjárók elismerésének elnyeréséből vagy a jobb fizetés reményéből. Motivációs tényezőként az alábbiakat említi:

- lehetőség a hagyományostól eltérő életvezetésre, olyan tapasztalatok gyűjtésére, amelyek a normális, „polgári tisztek” életében nem fordulnak elő;
- nagy személyi felelősség és cselekvési szabadság;
- bizonyos bűncselekményektől való undorodás (pl. kábítószer).²³⁴

De szintén említi negatív motivációs tényezőket is: a rendőrtiszti beosztással való elégedetlenség, a nehézségek az előjárókkal és kollégákkal, a kisebbségi komplexus (a fedett nyomozói működés kísérlet ennek kompenzálására), valamint a túlzott önértékelés.²³⁵

GIRODO kanadai pszichológus – aki a legkiterjedtebb munkássággal rendelkezik a fedett nyomozás pszichológiáját illetően – is hasonló következtetésre jut a pozitív motivációk vonatkozásában, és hangsúlyozza az ezzel a munkával járó szabadságot a hétköznapi rendőri munkához képest.²³⁶

Hazánkban a jelentkezők legtöbbször a kalandvágyat, a kihívásoknak való megfelelést, a rendőri munka iránt érzett elhivatottságot, az igazságérzetet, a bűnözők ellen való harcolni akarást jelölik meg motivációs tényezőként. Az általunk megkérdezett egykori ügynök még azt is hozzátette: a kalandvágy mellett szerepet játszott a döntésében az is, hogy az operatív szakma csúcsának tartja a fedett nyomozói működést, a külföldi hírszerző munkával egyetemben.

Nálunk sem elhanyagolhatóak az anyagi- és karrier megfontolások: Magyarországon például egy fedett nyomozó minden szolgálatban töltött éve kettőnek számít. A 20/1997. (III. 19.) BM rendelet 2. sz. melléklete I/3. pontja értelmében pedig a Belügyminisztérium irányításával működő fegyveres szerveknél foglalkoztatott fedett nyomozók 150%-os mértékben jogosultak különleges bevetési pótléokra. A fedett nyomozók kiválasztásával és felkészítésével foglalkozó pszichológussal folytatott beszélgetésünkben az derült ki, hogy a bűnözői életmód nem igazán vonzó a jelentkezők számára, de az előfordul, hogy munka közben annak egyes előnyeit élvezik.²³⁷

Azonban attól még, hogy a fenti motivációs tényezők hatására valaki kellő kedvet és elhivatottságot érez ahhoz, hogy fedett nyomozó legyen, még korántsem biztos, hogy

²³⁴ Az általunk megkérdezett, egykor droggal kapcsolatos ügyekben dolgozó fedett nyomozó is többször kijelentette az interjú alatt, hogy mennyire „megveti a kábítószer.”

²³⁵ Manfred KRAUSS: Der verdeckter Ermittler (VE) aus psychologischer Sicht. *Die Polizei* 1994/5. 142. o.

²³⁶ Michel GIRODO: Personality, Job Stress, and Mental Health in Undercover Agents: A Structural Equation Analysis. *Journal of Social Behavior and Personality* 1999/7. 378 o.

²³⁷ Az egyik magyar nyomozó például rosszul élte meg azt, amikor a legendájához biztosított gépjárművet – arra hivatkozással, hogy a fedőtörténetéhez a továbbiakban már nem szükséges – elvonták tőle.

alkalmas is az azzal járó feladatok elvégzésére. Bizonyos adottságok és emberi tulajdonságok megléte vagy éppen hiánya alkalmatlanná teheti a jelentkezőt erre a munkára. A következőkben éppen ezért azt vizsgáljuk, hogy milyen követelményeknek kell eleget tenni ahhoz, hogy valaki eredményesen játszhasssa el egy bűnöző szerepét, és elkerülhesse az ebből fakadó mentális veszélyeket.

9.4.2. A fedett nyomozók személyiségprofilja

A fedett nyomozói munka nagyon erős és sokoldalú személyiséget kíván meg. Egyszerre kell kicsit „örültnek” lenni, ugyanakkor kivételes érzelmi stabilitást is mutatni stresszhelyzetekben. Az elvárt személyiség összetettségét jól szemlélteti a MILLER amerikai rendőrszichológus által adott leírás:

„A fedett nyomozóknak magabiztosnak kell lenniük, anélkül, hogy egotisták lennének, határozottnak anélkül, hogy merevek vagy csökönyösek lennének, rugalmasnak anélkül, hogy ingatagok lennének, képesnek kell lenniük az önálló cselekvésre, de ugyanakkor csapatjátékossá is válni ha szükséges, koncentrálnak és ellenállónak kell lenniük a fő céltól való figyelemelterelésre, stressz-állónak és mentálisan keménynek kell lenniük, anélkül, hogy túl cinikussá vagy agresszív válnának, és általánosságban, pszichológiailag stabilnak kell lenniük és nem mutatni hajlamot az impulzivitásra, hangulatváltásokra és a kiszámíthatatlan viselkedésre.”²³⁸

Annyi bizonyos, hogy ehhez a munkához hajlamosnak kell lenni a deviáns viselkedésmintákra. Az erős normakövetés, a minden körülmények között egy szigorú eljárásrendhez, különféle protokollokhoz való ragaszkodás gúzsba kötné a nyomozót egy olyan területen, ahol nagyon sok múlik az improvizációs készségen és a határok feszegetésének képességén. GIRODO megjegyzi, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a különböző ügynökségek évtizedekig „jó szélhámosokat” (*good impostors*) kerestek erre a munkára, és utána reménykedtek a legjobbakban.²³⁹

BAND és SHEEHAN, az FBI Akadémián működő Magatartás-tudományi Egység (*Behavioral Science Unit*) két különleges ügynöke a fedett nyomozói munka kapcsán az alábbi „tíz legkeresettebb tulajdonságot” sorolja fel:

²³⁸ Laurence MILLER: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/2. 6. o.

²³⁹ Michel GIRODO: Undercover Agent Assessment Centers: Crafting Vice and Virtue for Impostors. *Journal of Social Behavior and Personality* 1997/5. 238. o.

- Tapasztalt nyomozók, akik önként jelentkeznek a fedett nyomozói munkára, mert hisznek ebben a nyomozási technikában, és nem a személyes dicsőséget keresik;
- Állhatatosak és talpraesettek a komplex problémák kezelésében;
- Ismerik és megfelelően alkalmazzák a nyomozó hatóság fedett nyomozásra vonatkozó politikáját, eljárásait és irányelveit;
- Képesek maradnak a jól begyakorolt készségeik alkalmazására egy ellenséges környezetben, és ezalatt megtartják erős kötődésüket és elhivatottságukat a nyomozó hatóság küldetése iránt;
- Morális és etikai értékeik összeegyeztethetők a fedett akcióval;
- Kivételesen jártasak bizonyos szerepek eljátszásában;
- Nagy magabiztosságot és önértékelési képességet mutatnak;
- Határozottak, elég rugalmasak ahhoz, hogy önállóan dolgozzanak, de különösen alkalmasak csapatban is működni, ha erre hívják fel őket;
- Nem tereli el a figyelmüket a magánéleti stressz és nem hajlamosak a szorongásra valamint depresszióra;
- Olyan személyi tulajdonságokkal bírnak, amelyek segítségével kapcsolatot tudnak teremteni a gyanúsítottakkal anélkül, hogy testi és lelki (stresszhez-kötődő) betegségek veszélyének tennék ki magukat.²⁴⁰

GIRODO már idézett tanulmányában ismerteti annak a kutatásnak az eredményét, amelyben 32 városi, állami, valamint szövetségi fedett ügynököt kérdeztek arról, hogy jelöljék meg azokat a fő tulajdonságaikat, képességeiket, amelyeket legalább három, fedéses akcióban használniuk kellett. Az eredmények összegzése után az alábbi listát állította össze:

- nyugalom, merészség, elhivatottság, képzelőerő;
- megtévesztés és „hírszerzői képességek”;
- jó személyi kapcsolatok a csoporton belül;
- az előírások pontos betartása és az önfegyelem;
- stressz-álló képesség, mentális erő és szívósság.²⁴¹

De nem csak a tengeren túl foglalkoztatja ez a kérdés a kutatókat és gyakorlati szakembereket. A német KRAUSS szerint a fedett nyomozáshoz szükséges emberi tulajdonságok az alábbiak:

²⁴⁰ Stephen R. BAND – Donald C. SHEEHAN: Managing Undercover Stress – The Supervisor’s Role. *FBI Law Enforcement Bulletin* 1999/2. 4-5. o.

²⁴¹ Michel GIRODO: Undercover Agent Assessment Centers: Crafting Vice and Virtue for Impostors. *Journal of Social Behavior and Personality* 1997/5. 247. o.

- intellektuális alapképességek: végkövetkeztetések levonására alkalmas gondolkodás, problémamegoldó-készség, kreativitás;
- különleges képességek: verbális képességek, jó memória, jó észlelő- és koncentrációs képesség;
- személyiségjegyek: teljesítményorientáltság, felelősségtudat és megbízhatóság, személyes stabilitás, a stresszhelyzetek legyőzésének és a félelemkeltő szituációk kezelésének képessége, emberismeret és beleérző-képesség, tárgyalási készség, könnyű kapcsolatteremtés, önbizalom és érvényesülési készség.²⁴²

Öt évvel későbbi, 121 tiszt – nagyrészüik német tagállami rendőri szerv fedett nyomozója – értékelését magában foglaló kutatásnak eredményeként ezt a listát még a következő tulajdonságokkal egészítette ki:

- rugalmasság,
- a saját élettel való elégedettség,
- alacsony ingerlékenység,
- veszély-vállalási hajlandóság.²⁴³

Az Új-Zélandon 1972. óta működő, fedett nyomozókat képző programban az alábbi tulajdonságokat preferálják a jelentkezők között:

- erős motiváció és elhivatottság,
- stabil személyiség-struktúra,
- biztos rendőri identitás,
- érdeklődés és érzék a kalandok iránt,
- a pszichiátriai betegségek hiánya,
- a csoportban való részvétel képessége,
- hajlandóság a létező és szoros érzelmi kapcsolatok elhagyására,
- hajlandóság a rendőri munka más aspektusainak megismerésére és az arra való kiképzés elfogadására.²⁴⁴

MOTTO egykori amerikai titkos ügynök szerint a fedett nyomozó általában egy extrovertált személy, aki könnyen köt barátságokat, jól boldogul az emberekkel, és bele tud kerülni egy társaságba. Érdekes módon csak ő, BUCKWALTER, valamint KRAUSS emelik ki a jó

²⁴² Manfred KRAUSS: Der verdeckter Ermittler (VE) aus psychologischer Sicht. *Die Polizei* 1994/5. sz. 143. o.

²⁴³ Manfred KRAUSS: Das Anforderungsprofil verdeckter Ermittler und ihrer Führungsbeamten. *Die Polizei* 1999/6. 181. o.

²⁴⁴ A. D. MACLEOD: Undercover Policing: A Psychiatrist's Perspective. *International Journal of Law and Psychiatry* 1995/2. 240. o.

memóriát mint fontos tulajdonságot (a másik, a sikerhez elengedhetetlenül fontos attribútumnak MOTTO a józan ész és a jó ítélőképességet tartja).²⁴⁵ A magunk részéről ezzel teljes mértékben egyetértünk, hiszen sokszor a legapróbb részletekig emlékeznie kell a titkos ügynöknek a történésekre, addig legalábbis, amíg nincs alkalma írásban is rögzítenie az általa tapasztaltakat.

9.4.2.1. A színészi képesség

A színlelés képessége az összes többi tulajdonság közül kiemelendő a fedett nyomozás esetében, hiszen e nélkül lehetetlen lenne egy másik személy szerepét eljátszani. G. I. MILLER interjúkon alapuló kutatásában a vezetőtisztok egybehangzó véleménye szerint egy sikeres fedett nyomozó legfontosabb személyiségjegye, hogy jó színész és hazudozó.²⁴⁶

A minél nagyobb hatású improvizáció akkor fontos, ha az első benyomás számít, míg a kitalált személyiség kevésbé intenzív eljátszása meggyőzőbb a célszemélyekkel való hosszú távú kapcsolatokban. Azonban a darab vagy a forgatókönyv szövege alapján dolgozó színészekkel ellentétben, akik kellő biztonsággal tudják, hogy mit fog a másik szereplő válaszolni, a fedett nyomozó esetében a szerep játssza mellett folyamatosan figyelni kell a veszélyekre, aktívan el kell nyomni a valódi személyiséghez tartozó jegyeket, lehetőségeket kell keresni a pseudo-identitás kifejezésére, figyelni kell a „közönség” reakcióját, valamint késznek kell lenni a védekezésre meghatározott veszélyekkel szemben.²⁴⁷

Arra pedig Laurence MILLER hívja fel a figyelmet, hogy a legtehetségesebb színészek is csak rövid ideig játsszák a szerepüket, nem kell napokig, hetekig esetleg hónapokig a „karakterben maradniuk,” folyamatosan improvizálva annak magatartását és dialógusait, mindezt ráadásul egy ellenséges környezetben.²⁴⁸

Megállapíthatjuk tehát, hogy a klasszikus színjátszáshoz képest a fedett nyomozóként való működés sok szempontból nehezebb feladat, és az előbbivel ellentétben veszélyes is. A könnyebbsége abban rejlik, hogy a színészek munkájával ellentétben a fedett nyomozás során a valódi személyiségtől teljes mértékben elütő karaktert általában nem kell és nem is szabad alakítani, mert ez aránytalan megterheléssel járna, amely egy idő után elkerülhetetlenül dekonspirálódást eredményezne. Vannak azonban olyan bűnüldözési célok, amelyek még az ilyen legenda felvételét is megkövetelhetik: az Amerikai Egyesült Államokban Bob HAMER-

²⁴⁵ Carmine J. MOTTO – Dale L. JUNE: Undercover. Második kiadás. CRC Press, Boca Raton, 2000. 85-86. o.

²⁴⁶ George I. MILLER: Observations on Police Undercover Work. *Criminology* 1987/ 1. 43. o.

²⁴⁷ Michel GIRODO: Undercover Agent Assessment Centers: Crafting Vice and Virtue for Impostors. *Journal of Social Behavior and Personality* 1997/5. 248 o.

²⁴⁸ Laurence MILLER: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/2. 9. o.

nek, az FBI veterán fedett nyomozójának egy NAMBLA nevű – az egyesülési jog pajzsa mögé bújva működő – pedofil szervezetbe kellett beépülnie, eljátszva egy idősödő pederaszta szerepét. Az akció eredményeképpen a szervezet belső körét alkotó nyolc személyt sikerült az igazságszolgáltatás kezére adni.²⁴⁹

9.4.2.2. A magyar fedett nyomozók jellemzői

A magyar pszichológus szakember szerint az ideális fedett nyomozó kicsit paranoid (gyanakvónak kell lennie), kicsit szociopátiás (hogy vállalja a veszélyt), mániákusan felhangolt, empatikus, jó kommunikációjú, hiszteroid karaktervonásokkal rendelkező személy.

Az általam megkérdezett fedett nyomozók arra a kérdésre, hogy melyek azok a tulajdonságok, amivel egy jó titkos ügynöknek rendelkeznie kell, az alábbi válaszokat adták: lazaság, szilárd értékrend, mentális erő, jó kommunikáció, színes egyéniség. A magyar vezetőtisztt, aki már a kezdetektől a fedett nyomozók kiképzésében és kiválasztásában dolgozott hazánkban, ugyyanerre a kérdésre adott válaszában a rendőri ismertetőjegyek hiányát, a megbízhatóságot, az önismeretet, a nagy teherbírást, valamint az empátiát jelölte meg.

9.4.3. A fedett nyomozók kiválasztása és felkészítése

Az alkalmas jelentkezők kiválasztása és felkészítése az állandó szűrés miatt tulajdonképpen nem is választható el egymástól.²⁵⁰ Magyarországon is bevett gyakorlat, hogy egy rossz válasz vagy helytelen magatartás esetén akár még óra vagy szituációs játék közben is kiküldik a jelentkezőt eltanácsolva őt a programtól. A kiképzési folyamat a világ minden részén, így hazánkban is az ún. *assessment center* (a továbbiakban: AC) módszeren alapul.

Az *assessment center* magyarul „értékelési központot” jelent, és egy többszintű értékelési technikát alkalmazó, szimulációkkal, interjúkkal és pszichológiai tesztekkel kombinált kiválasztási folyamatot jelöl. Az intézmény eredete a II. világháborús kiképzési technikákig nyúlik vissza, de a XX. század második felétől kezdve a gazdasági szférában is elterjedté vált, elsősorban a multinacionális vállalatok körében.

Titkos ügynökök számára az első AC-t az amerikai hadsereg hozta létre. Az Amerikai Egyesült Államok elnöke és Kongresszusa közösen állította fel az OSS-t (*Office of Strategic Services*, azaz Stratégiai Szolgálatok Hivatala), amelynek fő célja az volt, hogy a II.

²⁴⁹ Lásd Bob HAMER: *The Last Undercover: The True Story of an FBI Agent's Dangerous Dance with Evil*. Center Street Hachette Book Group, New York, 2008.

²⁵⁰ Lásd A. D. MACLEOD: *Undercover Policing: A Psychiatrist's Perspective*. *International Journal of Law and Psychiatry* 1995/2. 241. o.

világháborúban alkalmas ügynököket találjon és képezzen ki tengerentúli hírszerző, propaganda és szabotázs bevetésekre. Az OSS – amely állítólag egy ügynököt sem veszített az évek során – kiképző csapata nagyrészt pszichológusokból állt.²⁵¹

A fedett nyomozók kiválasztására és felkészítésére szolgáló és napjainkban működő AC működéséről GIRODO adja a legátfogóbb képet, amikor egyik tanulmányában bemutatja egy ilyen értékelési központ prototípusát, amelyet ebben a formában négy ország hét bűnüldöző szerve használ. Az értékelés kétszintű: az első szinten a jelentkezők életrajzi adatainak beszerzése és jellemük feltérképezése történik, interjúk, pszichometriai tesztek és szerepjátékok segítségével. Ekkor mérik fel a potenciális fedett nyomozók egészségi állapotát és a korrupcióra való hajlandóságát is, valamint ellenőrzik a fedéssel járó feladatok elvégzéséhez szükséges képességeik meglétét.

A második szint, amely általában három hétig tart, már kizárólag a színlelési gyakorlatokkal telik. A tipikus szimulációk például az alábbi feladatokat foglalják magukba: telefonon meg kell győzni a kábítószer kereskedőt, hogy változtassa meg az ügylet helyét és időpontját; eljátszani a reakciókat, ha valaki azzal vádolja meg, hogy beépített ügynök; színlelni, hogy kábítószer hatása alatt újabb adag drogot akar vásárolni stb.²⁵²

BUCHMANN a fedett nyomozók kiválasztásának alábbi állomásait vázolja:

- a személyi akta kiértékelése;
- az egészségügyi akta kiértékelése egy rendőrorvos segítségével alapos üzemorvosi vizsgálattal és drogtesztel egybekötve;
- adatok beszerzése a jelentkező előljárójától illetve a szolgálati helyéről;
- a jelentkező biztonsági átvilágítása;
- bemutatkozó beszélgetés az ügyosztály vezetőjével vagy annak előljárójával;
- két alkalommal csoportos szerepjáték a csoportban történő viselkedés és a kommunikáció megfigyelésével;
- pszichológia teszt kitöltése, amelyet egy diplomás pszichológus értékel ki, aki személyesen is interjút készít a jelentkezővel;
- két vezetőiszt kikérdezi a jelentkezőt egy kb. két órás intenzív beszélgetés keretében, amely során különösen a motivációt, a kapcsolatteremtő készséget,

²⁵¹ Michel GIRODO: Undercover Agent Assessment Centers: Crafting Vice and Virtue for Impostors. *Journal of Social Behavior and Personality* 1997/5. 239. o.

²⁵² Lásd Michel GIRODO: Undercover Agent Assessment Centers: Crafting Vice and Virtue for Impostors. *Journal of Social Behavior and Personality* 1997/5. 245-260. o.

a problémák felismerésének képességét, valamint a barátokhoz, ismerősökhöz, családhoz való személyes kapcsolatokat vizsgálják.²⁵³

Mint látható, ez a Németországban alkalmazott módszer is az AC elvein alapul. A fedett nyomozók kiképzésével kapcsolatban még érdemes megjegyezni, hogy általában rendkívül inenzív és megterhelő, kevés pihenőidő biztosításával folyamatos nyomás alatt tartják a jelentkezőket, valamint sokszor annak során is alkalmaznak a fedett nyomozásra jellemző „beugratási” technikákat. (Például a jelentkezők azt hiszik, hogy már véget ért a feladat, de valójában még mindig zajlik és a kiképzők közben megfigyelik a résztvevők magatartását.) Az AC módszerére pedig általában is jellemző, hogy a jelentkező nem tudja előre kitalálni, milyen az elvárt magatartás, a jó válasz, ezért a legbiztosabb módszer, ha mindig őszintén viselkedik és nyilatkozik valaki egy ilyen „próbatétel” során. Végezetül hangsúlyozzuk, hogy az alkalmas fedett nyomozók kiválasztása és megfelelő kiképzése kulcsfontosságú a titkos ügynököket fenyegető pszichológiai veszélyek elkerülésében.²⁵⁴

9.4.4. A leggyakoribb stressz faktorok a fedett nyomozásban

A fedett nyomozás számos olyan sajátosságot hordoz, ami átlagon felüli stresszt válthat ki a műveletben részt vevő titkos ügynökből és ez mentális károsodáshoz, végső esetben az ügynök „kiégéséhez” és további munkára alkalmatlanná válásához vezethet, amennyiben a problémákat nem kezelik, vagy nem előzik meg. Mindamelett, hogy a legenda alatt való élés „nehéz lelki munkát” jelent,²⁵⁵ általánosságban az mondható el, hogy az állandó önkontroll kényszere egy túlnyomórészt ellenségesként megélt környezetben a legnagyobb stressz-kiváltó tényező.²⁵⁶ Az alábbiakban BAND és SHEEHAN csoportosítását²⁵⁷ alapul véve részletesen is megvizsgáljuk a fedett nyomozás során érvényesülő leggyakoribb és legfontosabb stressz faktorokat.

9.4.4.1. A megértés hiánya a felettesek részéről

A külföldi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a fedett nyomozók gyakran érzik úgy, a feletteseik vagy vezetőisztjeik nem nyújtanak kellő támogatást számukra, vagy nem

²⁵³ Knud Eike BUCHMANN: Persönlichkeitsveränderungen durch schwierigste Lebenssituationen im Rahmen polizeilicher Einsätze. *Die Polizei* 2005/2. 38. o.

²⁵⁴ A. D. MACLEOD: Undercover Policing: A Psychiatrist's Perspective. *International Journal of Law and Psychiatry* 1995/2. 243. o.

²⁵⁵ Knud Eike BUCHMANN: Persönlichkeitsveränderungen durch schwierigste Lebenssituationen im Rahmen polizeilicher Einsätze. *Die Polizei* 2005/2. 38. o.

²⁵⁶ Manfred KRAUSS: Psychologie Verdeckter Ermittler. In: Sven Max LITZCKE (Szerk.): Nachrichtendienstpsychologie 1. Fachhochschule des Bundes für öffentliche Verwaltung Fachbereich Öffentliche Sicherheit, Brühl /Rheinland, 2003. 225. o.

²⁵⁷ Stephen R. BAND – Donald C. SHEEHAN: Managing Undercover Stress – The Supervisor's Role. *FBI Law Enforcement Bulletin* 1999/2. 2-3 o.

mutatnak kellő megértést irántuk.²⁵⁸ Az ebből adódó problémák elkerülhetők azáltal, hogy növelik a nyomozóval való találkozás gyakoriságát, esetleg bevonják a bevetés során meghozandó döntésekbe, illetve éreztetik vele, hogy a bűnüldözési érdekekkel szemben az ő fizikai és szellemi jóléte prioritást élvez.

9.4.4.2. A célszemélyekkel kialakított személyes kapcsolatok „elárulása”

A fedett nyomozót fenyegető stresszel kapcsolatban sokan arra a sajátos lelki állapotra helyezik hangsúlyt, amelyet az a tudat hoz létre, hogy a kiépített emberi kapcsolatokat végső soron el kell majd árulni.²⁵⁹ A fedett nyomozás lényege, hogy a célba vett bűnözői kör tagjaival tudatosan és célzatosan emberi kapcsolatokat építsen ki a nyomozó, amely viszonyokban természetesen szerepet kapnak valós érzelmek is, hiszen még a legelvetemültebb bűnözőnek is van jó oldala. Arról nem is beszélve, hogy a kitalált személyiséget nemcsak bűnözőknek, hanem adott esetben kriminális tevékenységgel nem gyanúsítható személyeknek is el kell játszani, ezáltal őket is megtévesztve.

Ezeket az emberi kapcsolatokat – függetlenül attól, hogy az érintettek valaha tudomást szereznek-e erről a tényről vagy nem – az akció végén valamilyen mértékben mindenképpen el kell „árulni”.²⁶⁰ Ami lelkileg megterhelő, hiszen ahogy MILLER megjegyzi, a leghidegvérűbb pszichopatákon kívül mindenkinek lelkiismeret-furdalást okoz, amikor elárulja azokat, akik őszintén bíztak benne, bármi is legyen ennek az árulásának a végső célja.²⁶¹ A tapasztalatok szerint különösen akkor nehéz ezt megtenni, ha a célszemélynek családja, gyermekei vannak, esetleg szintén bűnüldöző szerv tagja az illető, vagy valamilyen okból bensőségesse vált a viszony közte és a nyomozó között. Az ilyen irányú érzelmeket jól szemlélteti az alábbi két megjegyzés:

„Vannak olyan ügyek, amelyekkel kapcsolatban azt érzed, nem akard, hogy véget érjenek, mert nem akard letartóztatni őket. Szereted az ügy szereplőit. Nem akard látni,

²⁵⁸ Szélsőséges esetben ez a bizalomvesztés a fedett nyomozói munkából való kiábránduláshoz is vezethet. Az egyik magyar fedett nyomozóval esett meg, hogy amikor megbetegedett és felhívta vezetőtisztségét, hogy erről tájékoztassa, csak ennyi volt a válasz: „vigyázzon arra, hogy az orvosnál a fedőokmányait használja”. Ezzel szemben a legendájához tartozó, bűnözői körből szerzett ismerőse orvost szerzett számára, ételt és gyógyszert vitt neki, emberséget mutatott iránta. A rendőrtiszt végül az akció befejezése után felhagyott a fedett nyomozói munkával.

²⁵⁹ „Pszichológiai szempontból mindenfajta fedett nyomozás lényege ugyanaz: a nyomozók tudatosan és célzatosan kapcsolatokat építenek ki, amelyeket végül el fognak árulni.” Laurence MILLER: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/ 2. 2. o.

²⁶⁰ Az árulás idézőjelben értendő a továbbiakban külön jelzés nélkül is, hiszen itt egy nemlétező személy által mesterségesen létrehozott kapcsolatokról van szó, amelyeket egy társadalmilag hasznos cél – a bűnüldözés – érdekében kell az érintett ellen fordítani.

²⁶¹ Laurence MILLER: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/2. 21-22. o.

ahogy tönkremegy az életük. Nem akarsz belegondolni abba, hogy hogyan fognak vélekedni rólad... Legszívesebben eltűnnél a képből és soha nem térnél vissza.”

„Nagyon élénken él bennem az emlék, ahogy elmegyek és letartóztatom ugyanazokat az emberket, akik a barátaimmá váltak. Még beszélni sem tudok erről anélkül, hogy elérzékenyülnék. Bízta bennem. Aztán hirtelen én voltam a rendőr és tanúskodtam a bíróságon... ellenük. Sok időbe telt, amíg ezt fel tudtam dolgozni.”²⁶²

Az ebből fakadó stressz is megelőzhető illetve csökkenthető, ha a nyomozó már a kezdetektől törekszik arra, hogy a kialakított kapcsolatok ne váljanak intimmé, kellő távolságot tartson az érzelmek terén, illetve tudatosítja magában azt, hogy ez nem az ő élete, és a célszemélyek végső soron bűnözők, bármennyire megnyerőnek is mutatkoznak néha.²⁶³

MILLER azt tanácsolja a fedett nyomozókkal foglalkozó rendőrszichológusoknak, hogy az interjúk során bátorítsák a titkos ügynököket arra, beszéljenek őszintén a célszemélyekkel kapcsolatos érzelmeikről. Az első reakciókban általában hárítanak: „Minden rendben, semmi probléma.” Ha azonban konkrétan is megkérik őket, vázolják fel, hogy mi történik majd az ügy szereplőivel a bevetés végeztével, általában felszínre kerülnek a valós érzelmek. Hangsúlyozni kell, hogy a majdani árulás kényszere miatt érzett szégyen természetes emberi reakció, amelynek kezelése ugyanúgy hozzá tartozik a fedett nyomozói munkához, mint például az észlelteket pontos dokumentálása.

A lelki önvédelem azonban átcsaphat az értékrend nem kívánatos torzulásába is. BUCHMANN hívja fel a figyelmet az ún. delegitimáció jelenségére, amely esetenként kimutatható a fedett nyomozói feladatokat ellátó rendőrtiszteknél is a kriminális milió tagjai vonatkozásában. A delegitimáció kifejezés alatt szélsőségesen negatív kategóriákat kell érteni, amelyekbe meghatározott ember-csoportokat sorol be az egyén (mint pl. a náci Németországban a zsidókat), ezáltal megfosztva őket az emberi mivoltuktól.²⁶⁴

A fedett nyomozás esetében azonban ennél sokkal gyakoribb és nagyobb veszélyt jelent a túl szoros érzelmi kötődés a megfigyelttekhez, nemcsak a későbbi árulás kényszere miatt, hanem azért is, mert onnan már csak egy lépés a másik fő probléma, a saját identitás elvesztése és célszemélyek értékrendjével való azonosulás.

²⁶² Mark R. POGREBIN – Eric D. POOLE: Vice isn't nice: A look at the effects of working undercover. *Journal of Criminal Justice* 1993/4. 389. o.

²⁶³ Az egyik volt fedett nyomozó arra a kérdésünkre, hogy az érzelmi távolságot miként próbálta megtartani a munkája során azt felelte, hogy igyekezett mindig a megismert emberek személyiségének rossz oldalára koncentrálni. Volt, hogy azt mondta magában: „persze, most kedves velem, de holnap már drogot ad el a gyermekemnek az utcán”.

²⁶⁴ Knud Eike BUCHMANN: Persönlichkeitsveränderungen durch schwierigste Lebenssituationen im Rahmen polizeilicher Einsätze. *Die Polizei* 2005/2. 34. o.

9.4.4.3. A célszemélyekkel való azonosulás – a saját identitás elvesztése

Az alcímben jelzett jelenség a lehető legsúlyosabb probléma, és elsősorban a mély fedéses ügynökök esetében kockázati tényező, hiszen minél több időt tölt valaki egy másik személy bőrében és ez erre a személyre jellemző környezetben, annál nagyobb a veszélye a személyiség torzulásának. Azonban a könnyű fedéses akciók esetében is számolni kell a bevetések gyakoriságával együtt erősödő kumulatív hatással.

A jelenség okai sokrétűek, de a problémák elsősorban abból fakadnak, hogy az emberek kétféleképpen definiálják az énjüket („Ki vagyok én?”): egyrészt individuumként élik meg saját magukat, van tehát egy személyes identitásuk, de önkoncepciójukban leírják saját magukat attól függően is, hogy milyen szerepet töltenek be az őket körülvevő szociális csoportban (szociális identitás).

Ha valakit hosszabb ideig elkülönítenek a vonatkozási pontként szolgáló szociális csoportjától (család, barátok, kollégák stb.), akkor a „szociálisan kasztrált” egyén a kapcsolatokra és az elismerésre, valamint a biztonságra és orientációra való igényét más módon kell, hogy kielégítse. A fedett nyomozó esetén a vezetőtisztnek van nagy jelentősége a célmeghatározásban és a cselekedetei értelmének megítélésében, másodlagosan azonban a kriminális környezet tagjai is információt nyújtanak az egyénnek. Minél tovább kell valakinek egy ilyen helyzetet kibírnia, annál valószínűbb, hogy elveszti a megfelelő szociális összehasonlítási alapot a normalitáshoz. Mivel azonban tájékozódnia kell és akar is, könnyen hajlani fog minden információ elfogadására, és ezáltal könnyen elbizonytalaníthatóvá is válik.²⁶⁵

A fedett nyomozás sikeréhez és a nyomozó mentális egészségének megőrzéséhez is az szükséges, hogy a két identitás a nyomozóban mindig elkülönüljön egymástól, ne legyen lehetőségük összeolvadni az ügynök pszichéjében, hiszen akkor ténylegesen bűnözővé válik.²⁶⁶

A fedett nyomozói Stockholm-szindrómának is titulált jelenség megelőzésében a vezetőtisztnek van meghatározó szerepe, hiszen ha kellően szoros kontroll alatt tartja a titkos ügynököt, és időben észleli a gyanús jeleket, akkor megfelelő „ellenkormányzással” még folytatni lehet a bevetést, ennek sikertelensége esetén viszont ki kell vonni az ügynököt az

²⁶⁵ Knud Eike BUCHMANN: Persönlichkeitsveränderungen durch schwierigste Lebenssituationen im Rahmen polizeilicher Einsätze. *Die Polizei* 2005/2. 34. o.

²⁶⁶ A magyar pszichológus szakember ennek elkerülése érdekében az alábbi gyakorlatot javasolja: a nyomozó vetkőzzen meztelenre, majd tükör előtt vegye fel a bűnözői identitására jellemző ruhákat, ékszereket és viselkedjen annak megfelelően. Majd ezt követően vegye le ismét ruháit, és öltse fel a valódi, a rendőri személyazonosságához tartozó ruhadarabokat (pl. egyenruhát), és azokban is „gyakoroljon” a tükör előtt.

akcióból. KRAUSS szerint a fedett nyomozó tudatos „átállása a másik oldalra” egyáltalán nem valós veszély,²⁶⁷ sokkal inkább jellemző az észrevétlenül való azonosulás a legenda személyel és ezáltal a bűnözői szereppel, és inkább ez vezethet korrupcióhoz.

9.4.4.4. A lelepleződéstől való félelem

A lelepleződéstől való félelem a fedett nyomozás elmaradhatatlan kísérőjelensége, hiszen bármikor előfordulhat a szerepből való kiesés, egy civil ismerőssel való találkozás a fedés ideje alatt, egy inadekvát reakció az adott szituációban stb. A sikeres bűnözők egyik jellemzője éppen az, hogy jó emberismerettel rendelkeznek és tudnak olvasni a metakommunikációs jelekből, tehát számukra – a jogkövető személyekhez képest – átlagon felüli „előadást” kell produkálni a legenda elfogadtatása és megőrzése végett. MOTTO külön is részletezi azokat a kerülendő jeleket a testbeszédben, amelyek elárulhatják a hazugságot.²⁶⁸

A dekonspirálódástól való rettegetés egyrészt félelem az ügynök személyes kudarcától, ami szükségszerűen egyben az egész művelet kudarcát is jelenti,²⁶⁹ de természetesen elválaszthatatlan a fizikai bántalmazástól való félelemtől, és emiatt az „örökké jelenlévő veszély” miatt a fedett nyomozói munka fizikai, intellektuális és emocionális szempontból is nagyon megerőltető.²⁷⁰

Ahogy arra már utaltunk, az ilyen irányú negatív érzelmek elsősorban a megfelelően kiépített²⁷¹ és „ellenőrzés-biztos” legendával, a bevetésen lévő fedett nyomozó külső és belső figyelésének megszervezésével, a biztonságáról minden lehetséges eszközzel való gondoskodással előzhető meg. Teljesen más úgy dolgoznia a nyomozónak, hogy tudja: a fedőtörténetének minden eleme kiállja az alapos vizsgálatot is, de ha mégis valami nem várt fordulat történne, a háttérbiztosítást végző személyek meg fogják őt védeni. Az állandó figyelés azonban a jól megszervezett könnyű fedéses akciókat leszámítva sajnos kivitelezhetetlen.²⁷²

²⁶⁷ Manfred KRAUSS: *Psychologie Verdeckter Ermittler*. In: Sven Max LITZCKE (Szerk.): *Nachrichtendienstpsychologie 1. Fachhochschule des Bundes für öffentliche Verwaltung Fachbereich Öffentliche Sicherheit, Brühl /Rheinland*, 2003. 225. o.

²⁶⁸ Carmine J. MOTTO – Dale L. JUNE: *Undercover*. Második kiadás. CRC Press, Boca Raton, 2000. 103-104. o.

²⁶⁹ Michel GIRODO: *Health and Legal Issues in Undercover Narcotics Investigations: Misrepresented Evidence. Behavioral Sciences & the Law* 1985/3. 300. o.

²⁷⁰ A. D. MACLEOD: *Undercover Policing: A Psychiatrist's Perspective. International Journal of Law and Psychiatry* 1995/2. 239. o.

²⁷¹ „Bár néhány bűnüldöző szerv nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy a fedett nyomozóik lassan alapozzák meg fedőszemélyiségüket egy új közösségben, az időráfordítás megspórolásának halálos következményei is lehetnek.” – figyelmeztet BAND és SHEEHAN. Stephen R. BAND – Donald C. SHEEHAN: *Managing Undercover Stress – The Supervisor's Role. FBI Law Enforcement Bulletin* 1999/2. 3. o.

²⁷² George I. MILLER: *Observations on Police Undercover Work. Criminology* 1987/1. 37. o.

9.4.4.5. Egyéb stressz faktorok

BAND és SHEEHAN a felsorolt stressz faktorok mellett kiemeli még a személyes problémákat, a korábban már említett technikai nehézségeket, a különböző bűnüldöző szervek közötti együttműködést, a pihenőidő hiányát, a megszokott környezet hiányát, valamint az alkalmatlan szerepeket. A személyes problémák körében elsősorban a családi kapcsolatok nélkülözését, valamint megromlását, feszültté válását kell megemlíteni.

Az angolszász szakirodalomban – az ottani jog sajátosságaiból következően egyáltalán nem meglepő módon – nem szerepel, de az európai fedett nyomozók esetében komoly stressz-kiváltó tényező a büntetőjogi felelősségrevonástól való félelem is, KRAUSS ebből a szempontból is felhívja a figyelmet a szolgálat által megkövetelt bűncselekmények jogi szabályozásának szükségességére.²⁷³ Ehhez kapcsolódó probléma, hogy a fedett nyomozók a valódi identitásukról mit sem tudó bűnüldöző szervek zaklatásának (igazoltatások, megfigyelés, követés, ruházat, jármű átvizsgálása) is ki vannak téve, ennek elviselése szintén megterhelő, de ugyanakkor pozitívumként is értékelik, mint a legendájuk sikeres kiépítésének egyik bizonyítékát.

Szükséges még megjegyezni a stressz kapcsán, hogy a fedett nyomozói munka a kriminális milőben zajlik, annak összes kellemetlen vonzatával: éjszakázás, kiszámíthatatlan időbeosztás, rendszertelen életmód, szórakozóhelyek gyakori látogatása, bűnözői társaság.

9.4.5. A kritikus magatartás-változások indikátorai

KRAUSS a fedett nyomozók kiválasztásában, ki- és továbbképzésében, bevetéseik figyelemmel kísérésében eltöltött több mint egy évtizednyi munkája, valamint az ezen a területen folytatott nemzetközi együttműködésben való részvétele során szerzett tapasztalatai alapján négy csoportba rendezte azokat az indikátorokat, amelyek a fedett nyomozó személyes problémáinak kialakulását és kritikus magatartás-változásait jelzik:

1. Változások a szociális szférában:

- A vezetőtiszttel, a családdal és a barátokkal való kapcsolat elhanyagolása, megromlása (pl. gyakoribb viták);
- Növekvő felszínesség a vezetőtiszttel vagy a családdal való kapcsolattartásban (pl. bizonyos történésnek megbeszélése a korábbiakkal ellentétben elmarad);

²⁷³ Manfred KRAUSS: Psychologie Verdeckter Ermittler. In: Sven Max LITZCKE (Szerk.): Nachrichtendienstpsychologie 1. Fachhochschule des Bundes für öffentliche Verwaltung Fachbereich Öffentliche Sicherheit, Brühl /Rheinland, 2003. 225. o.

- A kollégák, a család, a barátok helyett a célcsoporttal való együttlét előnyben részesítése (pl. a kriminális miliő tagjainak törzshelyét jelentő szórakozóhely gyakori felkeresése a szabadidőben is);
- A célcsoporttal való távolságtartás elvesztése (pl. szexuális kapcsolat);
- Egyre nehezebbé válik az eredeti szociális környezet szerepeltetésének való megfelelés (pl. pontatlanság, odafigyelés hiánya).

2. Változások a hivatás szférájában:

- A nyomozó képtelen a célszemélyek nyelvezetét vagy a státusszimbólumokat elhagyni;
- A nyomozó képtelen elképzelni a bevetés végét illetőleg nem hajlandó az erre vonatkozó terveket mérlegelni;
- Az erőszakhoz való hozzáállás megváltozása;
- Olyan tevékenységek gyakorivá válása, amelyek illegális magatartáshoz vezethetnek (pl. a pénzzel való helytelen bánás, erősebb hajlam a miliőtípus bűncselekményekre);
- Túlzott elvárások a vezetőtiszttel/nyomozó hatósággal szemben;
- Túlzott autonómia-érzet és túlzott törekvés az autonómiára (pl. növekvő érdektelenség a hivatali ügyek, elszámolások, vagy a jelentéstétel terén);
- Az egészséggel kapcsolatos felfogás megváltozása;
- Gyakoribb alkohol/kábítószer fogyasztás;
- Megváltozott táplálkozási szokások és hirtelen súlyvesztés vagy súlygyarapodás;
- Csökkenő aktivitás a sport, vagy egyéb, a stresszt levezetni képes tevékenységek/hobbik terén;
- Megváltozott higiéniai szokások.

3. Lelki változások:

- Tehetetlenség, reménytelenség, alávetettség érzet;
- Magányosság, izoláltság érzete;
- A humorérzék hirtelen elvesztése;
- Önteltség;
- Gyakoribb kockázatvállalás/helytelen gondtalanság érzet;
- Jellemidegen düh/hirtelen támadt ellenérzések;
- Erősebb hajlam hirtelen reakciókra/„rövidzárlatszerű“ cselekmények.

4. Fizikai változások:

- Állandó vagy ismétlődően fellépő fejfájás, emésztési zavarok, vagy más pszichoszomatikus zavar – minden egészségügyi ok hiányában;
- Gyakori kimerültség, alvászavarok.²⁷⁴

Végül megjegyezzük, hogy a bűnüldözés eredményességét ugyan nem érinti, de ajánlott a bevetés utáni reintegrációra is kellő figyelmet fordítani, amihez szintén pszichológus szakember segítségére lehet szükség. GIRODO és MILLER egy sor olyan nem kívánatos személyiségtorzulást és szindrómát mutat be, amely akadályozhatja a fedett nyomozó visszatérését a hagyományos rendőri munkához.²⁷⁵

²⁷⁴ Manfred KRAUSS: Psychologie Verdeckter Ermittler. In: Sven Max LITZCKE (Szerk.): Nachrichtendienstpsychologie 1. Fachhochschule des Bundes für öffentliche Verwaltung Fachbereich Öffentliche Sicherheit, Brühl /Rheinland, 2003. 227. o.

²⁷⁵ Laurence MILLER: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/ 2. 18-20. o.; Michel GIRODO: Health and Legal Issues in Undercover Narcotics Investigations: Misrepresented Evidence. *Behavioral Sciences & the Law* 1985/3. 304-306. o.

X. A FEDETT NYOMOZÁS A NEMZETKÖZI RENDŐRI EGYÜTTMŰKÖDÉSBEN

Mivel a bűnelkövetők és a bűnszervezetek nem tartják tiszteletben az országhatárokat, és sok esetben a tevékenységük leplezésére használják a különböző államokban való működést, szükséges a nemzetközi bűnügyi együttműködésben is fedett nyomozók alkalmazása. Egy adott nemzet képviselőiből szerveződött, ám másik országban (vagy abban is) működő bűnözői csoportba való beépülés, vagy a tagjaival való kapcsolatfelvétel a „hazai” fedett nyomozóknak már csak a nyelvi nehézségek miatt is gondot okozhat. További probléma, hogy a kis országok esetében a fedett nyomozó lelepleződésének esélye sokkal nagyobb, mint egy több tíz milliós lakossággal rendelkező, nagy államban lenne. Ennek kockázatát azonban jelentősen csökkenteni lehet az adott országban „múlttal nem rendelkező”, ebből következően annak bűnelkövetői előtt nem ismert, külföldi fedett nyomozó alkalmazásával, akinek az igénybevételére ebben az esetben is a nemzetközi bűnügyi együttműködés intézményei segítségével kerülhet sor.²⁷⁶

10.1. A nemzetközi bűnügyi együttműködés dimenziói és jogforrásai

A nemzetközi bűnügyi együttműködés az egyes államok büntetőjogi vonatkozású kooperációját jelenti, legyen szó akár a határokon átnyúló, akár más értelemben nemzetközi elemet tartalmazó bűncselekmények megelőzésében, megszakításában, felderítésében, valamint bizonyításában való közös részvételről, illetőleg abban egymásnak való segítségnyújtásról.

A teljesség érdekében szükséges megjegyeznünk, hogy a bűnözés elleni nemzetközi küzdelem korántsem azonos a nemzetközi kriminalitás elleni összehangolt cselekvéssel, mivel napjainkban megnövekedett annak szükségessége, hogy az egyes államok saját „nemzeti” bűnözésük elleni fellépésben is számítsanak egymás segítségére.²⁷⁷

A bűnügyi együttműködés értelmezhető globális, regionális, szubregionális szinten valamint két állam viszonylatában is, ehhez igazodva eltérő jogforrásokat is találunk. A legelső szinten példaként hozható bármelyik multilaterális nemzetközi egyezmény,²⁷⁸ a regionális együttműködés szintjén az Európai Unió joganyaga,²⁷⁹ míg a szubregionális szinten

²⁷⁶ Hazánkban már született ítélet egy ilyen együttműködés nyomán: az FBI magát külföldi üzletembernek kiadó fedett nyomozója segítségével fogtak el nagy névértékű hamisított értékpapírokat letétbe helyezni kívánó bűnelkövetőket Budapesten. Lásd Fővárosi Bíróság 12.B.827/2004/52. számú ítélet.

²⁷⁷ KORINEK László: Kriminológia I-II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 388. o.

²⁷⁸ Például: a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt ENSZ egyezmény. Magyarországon kihirdette az 1998. évi L. törvény.

²⁷⁹ Lásd LIGETI Katalin: Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. KJK-Kerszöv, Budapest 2004. 25-37. o.

a Benelux államok, vagy éppen a skandináv országok együttműködését rendező jogforrások.²⁸⁰ Jelentős szerepük van ezen a jogterületen a nemzetközi bűnügyi együttműködés legalsó szintjét jelentő bilaterális szerződéseknek is. Végül, de nem utolsósorban egy ország nemzetközi együttműködésben való részvételét döntően saját belső joga határozza meg. Az ilyen genezisű normáknak legalább akkora jelentőségük van a nemzetközi bűnügyi együttműködésben, mint a származékos nemzetközi jogiaknak.²⁸¹ Éppen ezért mi is a magyar jog mentén kíséreljük meg bemutatni a fedett nyomozás alkalmazását a nemzetközi bűnügyi együttműködésben.

10.2. A nemzetközi bűnügyi együttműködés típusai

Az országok közötti bűnügyekben való kooperációnak alapvetően két formája van: a jogsegély típusú együttműködés, valamint a nemzetközi rendőri együttműködés. E két terület határvonalai nem különölnék el élesen, azonban mégis érdemes róluk külön-külön szót ejteni. A nemzetközi bűnügyi jogsegélyre (pl. eljárási jogsegély) a bűncselekmény elkövetése után kerül sor, igazságügyi (bírószág, ügyészség) szervek között zajlik, és a megkeresett állam saját területén végez eljárási cselekményeket. A nemzetközi rendőri együttműködés (pl. határon átnyúló megfigyelés) ezzel szemben sokszor a bűncselekmény megelőzésére vagy megszakítására irányul (proaktív), és rendőri, vagy nyomozati jogkörrel rendelkező közigazgatási szervek között történik, továbbá lehetőség nyílik más állam területén is nyomozati-eljárási cselekmények végzésére a keretében.²⁸²

A fenti kritériumokat a fedett nyomozásra vonatkoztatva láthatjuk, hogy az egyértelműen a rendőri típusú együttműködésbe sorolható. Ha ehhez hozzátesszük azt, hogy a fedett nyomozó bevetésére szinte mindig a nyílt büntetőeljárás megindítását megelőzően kerül sor, akkor még inkább erre a következtetésre juthatunk.

10.3. A fedett nyomozás a nemzetközi dokumentumokban

A Schengeni Végrehajtási Egyezmény²⁸³ a rendőrségi együttműködés sok formáját rendezte ugyan, de a fedett nyomozásról még nem ejtett szót. Annak előfutáraként azonban előírta a szerződő felek számára a kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott

²⁸⁰ LIGETI Katalin: Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. KJK-KERSZÖV, Budapest 2004. 36. o.

²⁸¹ M. NYITRAI Péter: A nemzetközi bűnügyi együttműködés hazai jogának nemzetközi jogi konformitása. Büntetőjogi Kodifikáció 2005/1. 24. o.

²⁸² M. NYITRAI Péter: A nemzetközi bűnügyi együttműködés területeinek összefonódása Európában: nemzetközi rendőri együttműködés és nemzetközi bűnügyi jogsegély. *Belügyi Szemle* 2004/5. 104-116. o.

²⁸³ Egyezmény a Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határainkon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-i Schengeni Megállapodás végrehajtásáról.

kereskedelmével összefüggésben az ellenőrzött szállítások alkalmazásának lehetővé tételét [73. cikk). Az ellenőrzött szállítás ugyanis jelölhet olyan bűnüldözési műveletet, amelyben fedett nyomozó is részt vesz. Ennek lehetőségét egyedül a Schengeni Egyezmény francia szövegezése zárja ki, amely a „*livraison surveillée*” (megfigyelt szállítmány) fogalmat használja a „*livraison contrôlée*” (ellenőrzött szállítmány) fogalma helyett, és ez a francia jog szerint egyértelműen a fedett nyomozó (és együttműködő civil személyek) igénybevételenek mellőzését jelenti.²⁸⁴

A Nápoly II. Egyezmény²⁸⁵ volt az első, amely lehetővé tette megváltoztatott személyazonossággal való információgyűjtést egy másik állam területén, a vámigazgatási szervek tisztviselői számára [23. cikk (1) bekezdés]. A szóban forgó dokumentum még csak a megkereső tagállam fedett nyomozójának a megkeresett tagállam területén való tevékenységét (azaz a fedett nyomozó „kiküldését”) tette lehetővé, határozott időtartamra, de a tagállamok nyilatkozhattak úgy is az okirat letétbe helyezésekor, hogy rájuk nézve nem kötelezőek a fedett nyomozást szabályozó cikk rendelkezései.

Az Európai Bűnügyi Jogsegély Egyezmény²⁸⁶ azonban már a kölcsönös jogsegély különleges formái közt külön cikket tartalmazott a fedett nyomozásról: „*A megkereső és a megkeresett tagállam megállapodhat abban, hogy a bűnügyi nyomozások során egymást fedett vagy hamis személyazonossággal tevékenykedő tisztviselők útján segítik*” [14. cikk].

Látható, hogy ez jóval tágabb felhatalmazást jelent, mint a Nápoly II. Egyezmény esetében, mivel a fedett nyomozói működés minden formáját lehet érteni alatta. A fedett és hamis személyazonosság megkülönböztetése azonban fogalmi zavart jelez, hiszen éppen a hamis személyazonosság jelenti a „fedést.” Az egyezmény szerint a fedett nyomozást azon tagállam nemzeti jogának és eljárásainak megfelelően kell végezni, amelynek területén a fedett nyomozást végzik, egyéb kérdésekben az érintett tagállamok megállapodása az irányadó.

A globális nemzetközi dokumentumok közül először a palermói egyezmény²⁸⁷ tett említést a fedett nyomozásról. Az egyezmény 20. cikke a nemzetközi szervezett bűnözéssel

²⁸⁴ Chantal JOUBERT – Hans BEVERS: Schengen Investigated – A Comparative Interpretation of the Schengen Provisions on International Police Cooperation in the Light of the European Convention on Human Rights. Kluwer Law International, Hága, 1996., 190. o.

²⁸⁵ Az Európai Unióról szóló szerződés K.3 cikke alapján létrehozott, a vámigazgatási szervek közötti kölcsönös segítségnyújtásról és együttműködésről szóló, Brüsszelben, 1997. december 18-án kelt egyezmény. Magyarországon kihirdette a 2006. évi LXXXIX. törvény.

²⁸⁶ Az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló, 2000. május 29-én kelt egyezmény. Magyarországon kihirdette a 2005. évi CXVI. törvény.

²⁸⁷ Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény. Magyarországon kihirdette a 2006. évi CI törvény.

szembeni fellépés jegyében előírta a részes államok számára, hogy amennyiben a hazai jogrendszer alapelvei megengedik, tegyék meg a szükséges intézkedéseket a különleges nyomozati eszközök – köztük a fedett nyomozás – alkalmazásának engedélyezésére. A korrupció ellen létrejött meridai egyezmény²⁸⁸ 50. cikke szó szerint átvette a palermói egyezmény rendelkezéseit.

10.4. A nemzetközi együttműködés magyar jogforrásai és alanyai

Magyarország nemzetközi bűnügyi együttműködésben való részvételének szabályait a bilaterális és multilaterális nemzetközi szerződéseken kívül alapvetően a Bsze. valamint az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Eube.)²⁸⁹ határozza meg. E két törvény között nem csak az a különbség, hogy az utóbbi csak az EU tagállamaival folytatott együttműködésre vonatkozik, hanem az is, hogy a bűnüldözés mely szakaszában igénybe vett eszközökre vonatkozó együttműködést rendezik.

A Bsze. az értelmező rendelkezések között kifejezetten kimondja, hogy a bűnüldözés az igazságügyi jogsegély körén kívül eső, nemzetközi együttműködés keretében folytatott bűnfelderítő és bűnmegelőző tevékenységet jelenti [2. § 2. pont], amely definícióból az következik, hogy e törvény elsősorban a büntetőeljárás megindulását megelőző cselekményeket rendezi.

Az Eube. szerint pedig a büntetőeljárás megindítása előtt a tagállami bűnüldöző szerv által megküldött, illetőleg a magyar bűnüldöző szerv által előterjesztett eljárási jogsegély iránti megkeresés fogadására és teljesítésére, illetve előterjesztésére a Bsze. rendelkezéseit kell alkalmazni, ha azonban a büntetőeljárás megindítása előtt előterjesztett megkeresés végrehajtása során az ügyben a büntetőeljárást megindítják, az együttműködést a továbbiakban az Eube. szabályai alapján lehet folytatni [Eube. 36. § (2) bekezdés].

A fedett nyomozásra vetítve a leírtakat, az Eube. egyetlen esetben alkalmazandó: ha a fedett nyomozó alkalmazásának szükségessége a büntetőeljárás megindítást követően merült fel (illetve a fedett nyomozó alkalmazásával zajló ügyben a nyomozást elrendelték) valamelyik másik Európai Unió tagállam és Magyarország kapcsolatában. A Bsze. alkalmazandó a büntetőeljárást megelőzően és megindítása után is, amennyiben az együttműködő ország nem EU tagállam.

²⁸⁸ Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Meridában, 2003. december 10-én kelt korrupció elleni egyezménye. Magyarországon kihirdette a 2005. évi CXXXIV. törvény.

²⁸⁹ Az Eube. hivatott végrehajtani az Európai Unió 2000. május 29-én elfogadott egyezményét az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről (Magyarországon kihirdette a 2005. évi CXVI. törvény.)

A nemzetközi jogforrások azonban prioritást élveznek az együttműködés területén, hiszen mindkét törvény úgy rendelkezik, hogy nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése esetén azt kell irányadónak tekinteni [Bszne. 3. § (2) bekezdés, Eube. 36. § (3) bekezdés]. A két törvény szabályozása egyébként a fedett nyomozás vonatkozásában – egy-két eltéréstől eltekintve – ekvivalens, az Eube. nagyrészt megismétli, és ezáltal fölöslegesen megkettőzi a Bszne-ben található rendelkezéseket.

Magyar részről a nemzetközi bűnügyi együttműködésben a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (a továbbiakban: NEBEK) játszik kulcsszerepet: ez a szerv fogadja a külföldről érkező megkereséseket, és ez továbbítja a magyar bűnüldöző szervek megkeresését a külföldi hatósághoz is, valamint a külföldi hatóság kérésére tájékoztatást ad a magyar jogszabályok tartalmáról.

A NEBEK az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságának szervezeti struktúrájába tartozó országos hatáskörű szerv, amely koordinálja a rendőrség nemzetközi kapcsolattartását, külföldi fórumokon képviseli a rendőrséget. A NEBEK tehát a Magyar Köztársaság Rendőrségének külföld felé mutatott arca.²⁹⁰

A Bszne. értelmezésében a nemzetközi együttműködésben részt venni jogosult magyar bűnüldöző szervnek minősülnek a Rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal bűnmegelőzési és bűnüldözési feladatot ellátó szervei, valamint törvény alapján bűnmegelőzési és bűnüldözési feladatok végzésére feljogosított, nemzetközi együttműködésre is felhatalmazott más szerv [2. § 1. pont]. Az ügyészség tartozhat például ez utóbbi kategóriába.

Az Eube. értelmező rendelkezést nem tartalmaz, és különbséget tesz tagállami igazságügyi hatóság és tagállami nyomozó hatóság, valamint magyar igazságügyi és nyomozó hatóság között, de magyar nyomozó hatóság alatt a nyomozást végző ügyészt is érteni kell [Eube. 67. §]. A fedett nyomozás esetében fontos kiemelni a legfőbb ügyész szerepét, akinek meghatározó feladata van e titkosszolgálati eszköz alkalmazásában az Eube. alapján (lásd 10.6. pont).

10.5. A Bszne. rendelkezései

A magyar törvények közül a Bszne. az együttműködési formák, míg az Eube. az eljárási jogsegély egyes formái között rendelkezik a fedett nyomozásról. A Bszne. szerint, ha a Magyarországon folytatott bűnüldözés eredményessége érdekében külföldi állam területén magyar fedett nyomozó, illetve Magyarországon külföldi fedett nyomozó alkalmazása

²⁹⁰ Leyrer Richárd: A Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ tevékenysége. *Belügyi Szemle* 2005/12. 96. o.

szükséges, ezt a NEBEK a külföldi hatóságnál kezdeményezheti. Ha a külföldi állam bűnüldöző szerve által folytatott bűnüldözés eredményessége érdekében külföldi fedett nyomozó magyarországi, illetve magyar fedett nyomozó külföldi alkalmazása szükséges, a külföldi hatóság kérésére külföldi fedett nyomozó Magyarországon, illetve magyar fedett nyomozó külföldön alkalmazható [Bszne. 25. §].

Az együttműködés iránti megkeresés a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények megelőzése és felderítése érdekében terjeszthető elő vagy teljesíthető. Azonban ez kizárt akkor, ha a megkeresés a magyar jog szabályaival ellentétes, veszélyezteti a Magyar Köztársaság biztonságát, sérti közrendjét, illetve politikai vagy katonai bűncselekményre vonatkozik [Bszne. 4. § (1) és (2) bekezdés].

Két ország együttműködésében a fedett nyomozók alkalmazásának alábbi variációit különböztethetjük meg:

- a megkereső állam műveletéhez a megkeresett állam területén a megkeresett állam fedett nyomozójának alkalmazása szükséges (fedett nyomozó „kibérlése”);
- a megkereső állam műveletéhez a megkereső állam területén a megkeresett állam fedett nyomozójának alkalmazása szükséges (fedett nyomozó „kölcsönvétele”);
- a megkereső állam műveletéhez a megkeresett állam területén a megkereső állam fedett nyomozójának alkalmazása szükséges (fedett nyomozó „kiküldése”);
- a megkereső állam és a megkeresett állam fedett nyomozóinak közös fellépésére van szükség, akár az előbbi, akár az utóbbi területén (fedett nyomozók „együttes bevetése”).

A törvény szerint a fedett nyomozó alkalmazására a magyar központi bűnüldöző szerv és a külföldi hatóság közötti eseti megállapodás alapján kerülhet sor, de ahogy az összes többi együttműködési forma esetében, a fedett nyomozásnál is előzetes követelmény, hogy legyen egy arra vonatkozó nemzetközi szerződés [3. § (1) bekezdés].

A Bszne. szerint tehát fedett nyomozó alkalmazására magyar központi bűnüldöző szerv köthet megállapodást, a törvény azonban csak a „magyar bűnüldöző szerv” definícióját tartalmazza, azt nem határozza meg, mit ért „központi”szerv alatt. A fogalom az ellenőrzött szállításnál és az összekötő tisztviselő alkalmazásánál is szerepel, valamint a közös bűnfelderítő csoport esetében a „területi bűnüldöző szerv” kitételrel közösen. Álláspontunk

szerint központi bűnüldöző szervnek kell tekinteni – témánk szempontjából leginkább érintett szervek közül – a Legfőbb Ügyészséget és az Országos Rendőr-főkapitányságot.²⁹¹

A külföldi hatósággal megkötött, fedett nyomozó alkalmazására vonatkozó eseti megállapodásnak az alábbi kérdéseket kell rendeznie:

- a titkos információgyűjtés időtartamát,
- az alkalmazás feltételeit,
- a fedett nyomozó jogait és kötelezettségeit,
- a fedett nyomozó lelepleződése esetén alkalmazandó intézkedést,
- a fedett nyomozó által működési körében okozott károkért való felelősségének szabályairól szóló tájékoztatást [Bszne. 26. § (2) bekezdés].

A törvény szerint a magyar szerveknek haladéktalanul értesíteniük kell a külföldi hatóságot, ha a külföldi fedett nyomozó saját államának joga szerint büntetendő cselekményt követett el Magyarországon [Bszne. 25. § (3) bekezdés]. Ez a rendelkezés azért érdekes, mert a fedett nyomozás esetében – a bűnügyi együttműködésről szóló két- és többoldalú nemzetközi egyezményekből kiolvashatóan – a területi elv érvényesül, azaz a műveletre mindig azon állam jogát kell alkalmazni, amelynek területén végrehajtják.

A logikus tehát az lenne, ha az értesítést akkor kellene megtenni, ha a külföldi fedett nyomozó a magyar jog szerint büntetendő cselekményt követett el.²⁹² A mostani előírás teljesítése egy másik ország büntetőjogának beható ismeretét feltételezné, mindezt úgy, hogy az eseti megállapodás a fedett nyomozó büntetőjogi felelősségével kapcsolatban nem is ad iránymutatást.

Mivel a fedett nyomozás nem nagyon képzelhető el bűncselekmények megvalósítása nélkül a nyomozó részéről, így a büntetőjogi felelősségére vonatkozó szabályokról szóló tájékoztatást mindenképpen célszerű belefoglalni a megállapodásba. Azt, hogy a Bszne. felsorolása az eseti megállapodás tartalmáról e tekintetben hiányos, mi sem bizonyítja jobban, minthogy a hazánk által kötött fedett nyomozásról szóló kétoldalú nemzetközi egyezmények mindegyikében konstans elem a fedett nyomozó büntetőjogi felelősségét meghatározó belső jogszabályok vonatkozó rendelkezéseiről szóló pont a megkeresésben.

A kérdés gyakorlati jelentősége akkor különösen nagy, ha az együttműködő országok jogrendje jelentősen eltér, és a különbségeket előzetesen nem tisztázzák. Jacqueline E. ROSS

²⁹¹ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy alacsonyabb rendű szerv nem vesz részt az együttműködésben, részt vehet, csak a megállapodás megkötésére nem jogosult (kivéve, ha nemzetközi szerződés eltérően rendelkezik).

²⁹² Az Eube. már ezt is írja elő [58. § (6) bekezdés], összhangban az Európai Bűnügyi Jogsegély Egyezmény 14. cikk (3) bekezdésével, amely kimondja: „A fedett nyomozást azon tagállam nemzeti jogának és eljárásainak megfelelően kell végezni, amelynek területén a fedett nyomozást végzik.”

ismerteti azt az esetet, amikor egy Olaszországban működő amerikai nyomozó egy fedett akció részeként lopott művészeti cikkeket vásárolt. Az olasz jog azonban nem teszi lehetővé, hogy a rendőrség illegális árut vásároljon, így a fedett nyomozó ellen vádat emeltek. Az amerikaiak megpróbálták elérni, hogy ejtsék a vádat, de a legtöbb, amit el tudtak érni, hogy rávették az olaszokat, ne kérjenek kiadatást az Amerikai Egyesült Államokba időközben visszatérő ügynökkel szemben, vele pedig közölték, hogy a jövőben kerülje Olaszországot.²⁹³

Bár a törvény ezt külön nem mondja ki, a külföldi fedett nyomozó külföldi hatóság tagjának minősül, és Magyarországon eljárva az Rtv. és a Bsze. szerint az alábbi kényszerítő eszközöket alkalmazhatja és intézkedést teheti:

- az ellenszegülés megtörésére testi kényszert;
- a személyi szabadságában korlátozni kívánt vagy korlátozott személy önkárosításának, támadásának, vagy szökésének megakadályozására, valamint ellenszegülésének megtörésére bilincset;
- a mások vagy saját életét, testi épségét, illetőleg a vagyonbiztonságot közvetlenül veszélyeztető támadás elhárítására, a jogszerű rendőri intézkedéssel szembeni ellenszegülés megtörésére vegyi vagy elektromos sokkoló eszközt, valamint rendőrbotot;
- szolgálati lőfegyverét magánál tarthatja, azt azonban kizárólag jogos védelmi helyzetben, illetve végszükségben használhatja;
- a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt elfoghatja, az elfogás helyszínén visszatarthatja, köteles őt azonban haladéktalanul a magyar bűnüldöző szervnek átadni.²⁹⁴

A magyar jogszabályokban meghatározott más kényszerítő eszközt nem vehet igénybe és más intézkedést nem alkalmazhat, a fedett nyomozás sajátosságaiból adódóan azonban ezekkel sem kell igazán számolni. Mivel a fedett nyomozó a nyomozó hatósághoz való tartozását eltitkolja, az ebből a minőségéből fakadó intézkedési jogát sem gyakorolhatja a lelepleződése nélkül (persze elképzelhető olyan helyzet, amikor ez szükségessé válik).

Az a rendelkezés, amely szerint a külföldi fedett nyomozó a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt elfoghatja, az elfogás helyszínén visszatarthatja, de köteles őt haladéktalanul a magyar bűnüldöző szervnek átadni, már életszerűbb helyzetet rendez, hiszen

²⁹³ Jacqueline E. ROSS: Impediments to Transnational Cooperation in Undercover Policing: A Comparative Study of the United States and Italy. *American Journal of Comparative Law* 52. évf. (2004) 569-568. o.

²⁹⁴ Vö. Bsze. 13. § (1) bekezdés, Rtv. 47. §, 48. §, 49. § (1) bekezdés

egy fedett akció könnyen alakulhat át elfogássá. Hazánkban ez a jog azonban a Be. szerint bárkit megillet.²⁹⁵

A külföldi hatóság tagja – így a fedett nyomozó is – Magyarországon a magyar bűnüldöző szerv vezetőjének utasításai szerint köteles eljárni. Az intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazásának feltételeire előzetesen ki kell oktatni [13. § (2) bekezdés].

Az ügyészi jóváhagyás vonatkozásában a jelenlegi magyar szabályozás nem következetes, hiszen a büntetőeljárás megindítását követően az ún. egyéb adatszervező tevékenység keretében igénybe vett fedett nyomozó alkalmazásához mindig szükséges ügyészi engedély, azonban az Rtv. értelmében a nyomozás megindítása előtt, titkos információgyűjtés keretében eljáró fedett nyomozó információgyűjtést, adatellenőrzést valamint mintavásárlást végezhet ügyészi engedély nélkül is.

A Bsze. Az Rtv. szabályozására utalva említi az ügyészi engedélyt (azaz álvásárlás, bizalmi vásárlás, bünszervezetbe való beépülés, valamint ellenőrzött szállítás esetén követeli meg azt), de érdekes módon csak a fedett nyomozó külföldi hatóság kérésére történő bevetésénél [Bsze. 25. § (2) bekezdés]. Ez azt a látszatot kelti, mintha a Magyarországon folytatott bűnüldözés eredményessége érdekében kezdeményezett fedett nyomozás nem tartozna az ügyészi engedélyezés körébe, ami nyilvánvalóan nem igaz.

10.6. Az Eube. rendelkezései

Ahogy azt korábban bemutattuk, amennyiben a büntetőeljárás megindítását követően valamely EU tagállammal való együttműködés során merül fel a fedett nyomozó alkalmazásának szükségessége, akkor az Eube. rendelkezései az irányadók, amely az eseti megállapodást a Bsze.-vel azonos tartalommal írja elő [Eube. 61. § (2) bekezdés].

A különbség a két törvény között az eseti megállapodásra vonatkozóan annyi, hogy az Eube-ben a tartalmi elemek felsorolása előtt szerepel a „különösen” szó, ezzel is jelezve, hogy a felsorolás csupán példálózó, valamint az, hogy a megállapodás megkötésére kizárólag a legfőbb ügyész jogosult [Eube. 61. § (1) bekezdés].

Szintén a legfőbb ügyész az, aki a fedett nyomozó alkalmazását kezdeményezheti a másik tagállam igazságügyi vagy nyomozó hatóságánál, ha a Magyar Köztársaság területén folyamatban lévő büntetőeljárás eredményessége érdekében az Európai Unió tagállama

²⁹⁵ „A bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja, köteles azonban őt a nyomozó hatóságnak haladéktalanul átadni; ha erre nincs módja, a rendőrséget értesíteni” [Be. 127. § (3) bekezdés].

területén magyar fedett nyomozó, illetve a Magyar Köztársaság területén tagállami fedett nyomozó alkalmazása szükséges [Eube. 60. § (2) bekezdés].

Az ügyészi engedély kérdésköre e törvény vonatkozásában tehát nem releváns, mivel a legfőbb ügyész mindig részese az együttműködési folyamatnak. A fedett nyomozási jogsegélyre irányuló megkeresés nem teljesíthető és nem terjeszthető elő, ha az csorbítja a Magyar Köztársaság felségjogait, veszélyezteti biztonságát, sérti közrendjét. A vádirat benyújtásáig ebben a kérdésben is a legfőbb ügyész jogosult dönteni [Eube. 38. § (3) és (4) bekezdés].

A Bszne-vel ellentétben az Eube. kifejezetten kimondja, hogy a külföldi fedett nyomozót a tagállami nyomozó hatóság Magyar Köztársaság területén eljáró tagjának kell tekinteni [Eube. 61. § (3) bekezdés]. Az alkalmazható kényszerítő eszközök köre és az intézkedési jog teljes mértékben azonos a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló törvénynél bemutatott rendelkezésekkel,²⁹⁶ és az Eube. ebben a szakaszban mondja ki, hogy ellenőrzött szállításban a tagállami nyomozó hatóság tagja fedett nyomozóként részt vehet [Eube. 58. § (1) bekezdés c) pont]. Ahogy a Bszne. esetében, úgy az Eube-re is igaz, hogy a nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése esetén azt kell irányadónak tekinteni [Eube. 6. § (3) bekezdés].

10.7. A bilaterális egyezmények

Hazánk öt – szomszédos – országgal kötött a nemzetközi bűnügyi együttműködésre vonatkozó olyan kétoldalú megállapodást, amely lehetővé teszi a fedett nyomozás alkalmazását. Ezek az országok a következők: Ausztria,²⁹⁷ Horvátország,²⁹⁸ Románia,²⁹⁹ Szlovákia,³⁰⁰ valamint Szlovénia.³⁰¹ Horvátország kivételével valamennyi az Európai Unió tagja. A megállapodásokban található rendelkezésekben az alábbi közös vonások lelhetők fel:

²⁹⁶ Az Eube. utal is a 2002. évi LIV. törvényre, lásd 58. § (1) bekezdés a) pont.

²⁹⁷ A Magyar Köztársaság és az Osztrák Köztársaság között a határokat átlépő bűnözés megelőzése és leküzdése érdekében folytatandó együttműködésről szóló, Heiligenbrunnban, 2004. június 6-án aláírt Szerződés. Magyarországon kihirdette a 2006. évi XXXVII. törvény.

²⁹⁸ A Magyar Köztársaság Kormánya és a Horvát Köztársaság Kormánya között a határokat átlépő bűnözés elleni harcban történő együttműködésről szóló, Hévízen, 2008. október 3-án aláírt Megállapodás. Magyarországon kihirdette a 2009. évi LXVI. törvény.

²⁹⁹ A Magyar Köztársaság Kormánya és Románia Kormánya között a határokat átlépő bűnözés megelőzése és leküzdése érdekében folytatott együttműködésről szóló, Szegeden, 2008. október 21-én aláírt Megállapodás. Magyarországon kihirdette a 2009. évi LXIII. törvény.

³⁰⁰ A Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között a határokat átlépő bűnözés megelőzésében és a szervezett bűnözés elleni harcban folytatott együttműködésről szóló, Pozsonyban, 2006. október 2-án aláírt Egyezmény. Magyarországon kihirdette a 2006. évi XCI. törvény.

³⁰¹ A Magyar Köztársaság és a Szlovén Köztársaság között a bűnüldöző szervek határokon átnyúló együttműködéséről szóló, Brdóban, 2006. október 25-én aláírt Megállapodás. Magyarországon kihirdette a 2006. évi XCI. törvény.

- mindegyik meghatározza legalább általánosságban azokat a bűncselekményeket, amelynek elkövetése vagy előkészülete esetén alkalmazható a fedett nyomozás, ezek csak szabadságvesztéssel büntetendő, illetve európai elfogatóparancs kibocsátásának alapjául szolgáló bűncselekmények lehetnek;³⁰²
- azonban e bűncselekmények esetében is szerepel valamennyi egyezményben az arányosság elve, azaz csak akkor alkalmazható a szóban forgó titkosszolgálati eszköz, ha a bűncselekmény felderítése lehetetlen vagy lényegesen nehezebb lenne a fedett nyomozó alkalmazása nélkül;
- mindegyik megállapodás rendezi, hogy a fedett nyomozó irányítására melyik állam jogosult (általában amelyik a fedett nyomozót „adja”);
- valamennyi egyezmény kiemeli, hogy mindegyik állam megteszi a szükséges intézkedéseket a külföldi fedett nyomozó védelme érdekében, és tevékenységéhez személyi, logisztikai és technikai segítséget nyújt;
- a fedett nyomozó bevetéséhez való hozzájárulás mindig kiterjed az egész államterületre;
- a megkeresett állam kérésére a fedett nyomozó alkalmazását haladéktalanul fel kell függeszteni valamennyi dokumentum szerint;
- mindegyikben szerepel tájékoztatási kötelezettség az alkalmazás eredményéről;
- a fedett nyomozó csak egyedi esetben, határozott időtartamra alkalmazható az összes felsorolt ország esetében;
- a fedett nyomozó „kibérlésének” lehetőségét valamennyi megállapodás kiemeli, tehát ez a legkevésbé magától értetődő együttműködési forma;
- a fedett nyomozó cselekményeire mindig a megkeresett ország joga az irányadó, kivéve, ha az ellentétes a megkereső állam jogával; valamint
- már említettük, hogy a fedett nyomozó büntetőjogi felelősségére vonatkozó szabályokat a megkeresésnek mindig tartalmaznia kell.

Ahogy a jogforrások bemutatása során említettük, a fedett nyomozás nemzetközi alkalmazásában a bilaterális egyezményeknek van döntő szerepük, ugyanis rendelkezéseik elsőbbséget élveznek a magyar törvényekkel szemben.

³⁰² Az Európai Unió Tanácsának 2002/584/IB számú kerethatározata az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról 2. cikk (1) bekezdés: „Európai elfogatóparancs olyan cselekmények esetén bocsátható ki, amelyeknél a kibocsátó tagállam joga szerint a büntetési tétel felső határa legalább tizenkét havi szabadságvesztés vagy szabadságelvonással járó intézkedés, illetve ha a szabadságvesztést kiszabó ítéletet vagy a szabadságelvonással járó intézkedést már meghozták, ennek időtartama legalább négy hónap.” HL 2002 L. 190. szám, 2002.7.18., 1. o.

10.8. A fedett nyomozó bűncselekményeinek megítélése

Már utaltunk rá, hogy a fedett nyomozó a legtöbb esetben nem tudja elkerülni a bűncselekmények megvalósítását, és ez igaz a nemzetközi együttműködésben végrehajtott fedett nyomozásra is. Az ilyen műveletekre ugyanis leggyakrabban valamely áru (kábitószer, fegyver, műkincs) jogellenes szállítása, kereskedelme, terjesztése miatt kerül sor. A magyar jog szerint sokszor már az illegális dolog megszerzésével megvalósul a bűncselekmény, a szállításáról, az országból kiviteléről, az országba behozataláról nem is beszélve. Megkerülhetetlen tehát a fedett nyomozói esetleges bűncselekmény jogi megítélésének kérdése, amely – ahogy az a nemzetközi ügyeknél általában lenni szokott – a bűnügyi együttműködés esetében még összetettebb.³⁰³

A kérdésnek két aspektusa van: ha egy külföldi fedett nyomozó Magyarországon, valamint, ha egy magyar fedett nyomozó külföldön követ el az akció közben bűncselekményt. Számunkra az első probléma értékelése az egyszerűbb, hiszen csak azt kell eldöntenünk, hogy az Rtv. 67/A. §-a valamint a Be. 175. §-ának (2) illetve 192. §-ának (2) bekezdése alkalmazandó/alkalmazható-e a külföldi fedett nyomozóra.

Mint láhattuk, a kétoldalú nemzetközi egyezmények mindegyike a megkeresett állam jogának alkalmazását írja elő a fedett nyomozásra, amennyiben az nem ellentétes a megkereső állam jogával. Az idézett szabály abból az alapvetésből indul ki, hogy a megkeresett állam egybeesik azzal, amelynek területén sor kerül a bevetésre (esetünkben Magyarországgal). Ez a legtöbbször így is van, ilyenkor a válasz egyértelműen az, hogy alkalmazandók a nevezett jogszabályhelyek, ha hazánk fogadta a megkeresést.

De előfordulhat fedett nyomozó „kölcsonvétele” is, amikor viszont – e szabály alapján – a megkereső államnak a saját területén kellene alkalmaznia a megkeresett állam jogát, esetünkben a magyar hatóságoknak a külföldi fedett nyomozóét. Véleményünk szerint a „területi elv” előírása lenne az optimális megoldás, hiszen az a fedett nyomozó mindenféle bevetése esetén problémamentes jogalkalmazást tesz lehetővé. Az Európai Bűnügyi Jogsegély Egyezmény így is rendelkezik: „(...) azok a tisztviselők, akik nem a működés helye szerinti tagállamból, hanem másik tagállamból érkeztek, a sérelmükre vagy általuk elkövetett bűncselekmények tekintetében a tevékenység helye szerinti tagállam tisztviselőivel azonos elbánásban részesülnek” [15. cikk].

³⁰³ Nikos PASSAS és Richard B. GORKIN a nemzetközi fedett nyomozások számos nehézségét emeli ki a hazai műveletekhez képest, kezdve a magasabb költségvetéstől, a nyelvi problémákon át egészen az esetleges diplomáciai bonyodalmakig. Nikos PASSAS – Richard B. GORSKIN: International Undercover Investigations. In: Cyrille Fijnaut, Gary T. Marx (Szerk.): Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective. Kluwer Law International, Hága, 1995. 297. o.

A meglehetősen tág kereteket biztosító magyar szabályozás miatt a külföldi fedett nyomozónak tehát nincs sok félnivalója, de más a helyzet a magyar fedett nyomozó külföldi bevetésénél. Ez a korábban elmondottak szerint három esetben fordulhat elő, ha a magyar fedett nyomozót „kiküldik”, „kölcsonadják,” vagy külföldi fedett nyomozókkal történő „együttes bevetésére” külföldön kerül sor.

A magyar büntető joghatóság az állampolgársági elv [Btk. 3. § (1) bekezdés] alapján kiterjed a cselekményre, tehát a hazatérő fedett nyomozóval szemben elvileg el lehet járni (azaz lehet vizsgálni, hogy bűnüldözési érdekből követte el a cselekményt), de itt nem is ez a kérdés, hanem az, hogy a külföldi hatóságok hogyan ítélik meg a bűncselekményt. A probléma természetesen akkor fontos, ha a külföldi jog nem teszi lehetővé a fedett nyomozó felelősségre vonásának mellőzését. Egy ilyen országgal kapcsolatban álláspontunk szerint tanácsos az együttműködést már előzetesen megtagadni, ha azonban mégis sor kerül a bevetésre és – a várakozásokkal ellentétben – bűncselekmény elkövetésére, a fedett nyomozó kiadatását kell elérni. Kiadatás iránti megkeresést kell küldeni a másik államnak büntetőeljárás lefolytatása végett,³⁰⁴ majd a megkeresés teljesítése után a fedett nyomozóval szemben meg kell szüntetni a nyomozást a Be. 192. §-ának (2) bekezdése alapján, ha annak feltételei fennállnak.

³⁰⁴ 1996. évi XXXVIII. törvény a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről 31. §

XI. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

A kutatás során megvizsgáltuk a fedett nyomozásra vonatkozó hatályos szabályozást, feltártuk az ezen titkosszolgálati eszközre vonatkozó alapvető büntető eljárásjogi és kriminalisztikai ismereteket, valamint a bevetésével kapcsolatban leggyakrabban felmerülő jogalkalmazási problémákat. Az alábbiakban összefoglaljuk az általunk tett főbb megállapításokat és de lege ferenda javaslatokat.

A bevezetésben, a problémafelvetés alkalmával levezettük, hogy miért nélkülözhetetlen a fedett nyomozás a szervezett formában elkövetett bűncselekményekkel szembeni küzdelemben, és rámutattunk, hogy miért a kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatban kerül sor a leggyakrabban az alkalmazására. Úgy gondoljuk a kutatás elvégzése után, hogy az e területeken való eredményes bűnüldözés érdekében továbbra is indokolt a jognak fenntartania a fedett nyomozó alkalmazásának lehetőségét a hatóságok számára.

A II. Fejezetben meghatároztuk a titkosszolgálati eszköz fogalmát tágabb és szűkebb értelemben, felvázoltuk a bűnügyi hírszerzés jelenlegi kereteit, és elhelyeztük a fedett nyomozást annak rendszerében mint bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési eszközt. Kritikával illettük a fedett nyomozó törvényi fogalmát, mivel a definíció az identitás leplezésének módjáról, azaz a megváltoztatott személyazonosságról nem ejt szót, amelynek hiányában nem beszélhetünk fedett nyomozásról. Ennek kapcsán bemutattuk, hogy a pszeudo-identitás megteremtésének milyen jogi lehetőségei vannak hatályos jogunkban és kitértünk a fedőtörténet fontosságára is, valamint annak két elemére, az életvezetési legendára és az akciólegendára. A legendával kapcsolatban hangsúlyoztuk, hogy azt a hatóságok huzamosabb időre hozzák létre, amely körülmény szintén nem jut kifejezésre a jogszabályok szövegében. Végző konklúzióként az mondható el, hogy a szabályozásnak a jövőben külön kellene választania a fedett nyomozás fogalmát a rendőri jelleg egyszerű leplezésétől, amely előbbinél sokkal gyakrabban indokolt és sokkal egyszerűbb tevékenység. Az Rtv-ben korábban a 64. § (1) bekezdés b) pontjában szereplő szabály megfogalmazása, miszerint a rendőrség „a rendőri jelleg leplezésével információt gyűjthet,” ismét a hatályos jog részét képezhetné a fedett nyomozó fogalmának pontosítása mellett. Ezáltal a bizonyítékok gyűjtésére csak fedett nyomozó révén kerülhetne sor, de egyszerűbb esetekben, amikor elegendő a legenda nélküli megtévesztés is, és csak információkra van szüksége a hatóságoknak, nem kellene fedett nyomozót alkalmazniuk.

A nemzetbiztonsági hírszerzés és a fedett nyomozás viszonyát elemezve rámutattunk, hogy nemzetbiztonsági értelemben vett fedett nyomozásról jelenleg csak nagyon szűk körben

beszélhetünk. A nemzetbiztonsági célból való titkos információgyűjtés szintén reformra szorul véleményünk szerint, amely során a bűnüldözési célból alkalmazott titkosszolgálati eszközökkel kapcsolatban a szakirodalomban hangsúlyozott elveket maradéktalanul érvényre kell juttatni, az előbbi tevékenység eltérő sajátosságainak figyelembe vételével. Ennek kidolgozása azonban kifejezetten erre irányuló kutatást igényel.

A fedett nyomozás története kapcsán rámutattunk arra, hogy e módszer gyökerei a XIX. század elején létrejött francia rendőrségi modellben találhatóak, azonban egy sajátos utat bejárva a jelenlegi fedett nyomozási technikák az Amerikai Egyesült Államok közvetítésével, és ennek az országnak köszönhető továbbfejlesztésével jutottak vissza Európába, így hazánkba is.

A fedett nyomozás hatályos szabályozásának bemutatása és elemzése kapcsán kitértünk arra, hogy jelentős különbségek fedezhetőek fel a büntetőeljárás megindítása előtt titkos információgyűjtés, valamint a nyomozás során egyéb adatszerző tevékenység keretében igénybe vett fedett nyomozóra vonatkozó szabályok között. Kimutattuk, hogy a nyomozás során mindig szükséges ügyészi engedély a fedett nyomozó alkalmazásához, míg a büntetőeljárás megindítása előtti információgyűjtés és mintavásárlás esetében ezt nem követeli meg a törvény. Az Rtv. nem ír elő jelentéstételi kötelezettséget. A Be. ugyan ezt megteszi, de az utaló szabályozás következtében gyakorlatilag értelmezhetetlenek az előírásai a fedett nyomozásra vonatkoztatva. Megoldási javaslatként a jelentéstételi kötelezettség Rtv-ben való elhelyezését vetettük fel. Rámutattunk arra, hogy a titkos információgyűjtés keretében a fedett nyomozás nincs időhöz kötve, míg a büntetőeljárás megindítása után legfeljebb a nyomozás befejezéséig van rá lehetőség. Hangot adtunk annak a véleményünknek is, hogy gyakorlati és jogi megfontolásokból sem kedvező a titkos ügynök nyomozás során való bevetése, mivel csökken az eredményesség esélye, emellett a büntetőeljárás jogok és alapelvek megsértéséhez vezethet. Külön is kiemeltük egy német jogeset kapcsán az önvád tilalmához való jogot, amelynek tiszteletben tartása érdekében a fedett nyomozó alapvetően passzív, és a fiktív identitás használatát nem meghaladóan megtévesztő magatartását javasoltuk.

A fedett nyomozó alkalmazására jogosult szervekként a rendőrséget, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalt, a Nemzeti Védelmi Szolgálatot, a Terrorelhárítási Központot valamint az ügyészséget jelöltük meg, utóbbi három szervezet kapcsán azonban külön vizsgálatot igényelt annak megállapítása, hogy milyen esetekben és milyen formában van lehetőségük titkos ügynök bevetésére. A megbízhatósági vizsgálat és a fedett nyomozás viszonyának

tisztázatlanságát is szóvá tettük az értekezésben, kiegészítve azzal a gondolattal, hogy az előbbi intézmény bevezetését jogállami szempontból aggályosnak tartjuk.

A fedett nyomozó hat alkalmazási módjának (információgyűjtés, adatellenőrzés; mintavásárlás; bizalmi vásárlás; álvásárlás; bünszervezetbe való beépülés; ellenőrzött szállítás) bemutatásával kapcsolatban megállapítottuk, hogy álvásárlásra önállóan is sor kerülhet, valamint azt, hogy a bünszervezetbe való beépülésre vonatkozó szabály nem tekinthető valójában alkalmazási módnak, és egy bűncselekmények elkövetésére vonatkozó indirekt felhatalmazásként is értelmezhető. Az infiltráció kapcsán azonban felhívtuk a figyelmet az ilyen típusú akciók veszélyeire is, és hangsúlyoztuk, hogy csak kivételesen fontos bűnüldözési érdekből tartjuk megengedhetőnek a fedett nyomozónak irányítói szerep betöltését szervezett bűnözői csoportokban, és akkor is csak a lehető legrövidebb ideig.

Azonban általánosságban úgy vélekedünk, hogy fölösleges és mesterkéltnak a fedett nyomozóra vonatkozóan alkalmazási módokat előírni a törvényben, e tevékenység ugyanis olyan sokrétű, hogy határait nem célszerű ilyen módon kijelölni. A bemutatott külföldi jogrendszerekben sem találtunk erre példát. Sokkal fontosabb lenne a titkos ügynök meg nem engedett cselekményeinek a meghatározásával, valamint a bevetése esetköreinek a konkretizálásával rendezni ezt a kérdést.

A szabályozás legnagyobb hibájának mégis azt tartjuk, hogy teljes mértékben a nyomozó hatóság és az ügyész belátására bízva a törvény a fedett nyomozó alkalmazásáról való döntést. Nincsenek meghatározva azok a bűncselekmények, amelyek gyanúja vagy elkövetésük valószínűsége esetén helye lehet a fedett nyomozásnak, nincs előírva arányossági követelmény sem a bevetésre vonatkozóan. Tehát a hatóságokat a jog nem kényszeríti arra, hogy csak a nyílt nyomozati eszközök hatástalansága vagy előre látható eredménytelensége esetén nyúljanak a fedett nyomozás eszközeihez. A fedett nyomozás révén szerzett bizonyítékokra vonatkozóan nem érvényesül célhoz kötöttségi szabály sem, a bevetés részletes szabályai titkosak, az engedélyezi eljárásról (a nyomozás során az ügyésznek tett előterjesztés tartalma meghatározásának kivételével) a jog nem rendelkezik, nem ismerjük annak menetét, az engedély kiadásának feltételeit, valamint a tartalmi összetevőit.

E szabályozatlanság azért különösen aggályos, mert a fedett nyomozást az állampolgárok magánszférájába való nagyon erőteljes beavatkozásnak tartjuk, amely eszköz által okozott jogsérelem mértéke adott esetben meghaladhatja a jelenleg bírói engedélyhez kötött titkosszolgálati eszközök által okozott jogsértést is.

Az EJEB minden fedett nyomozáshoz kapcsolódó döntésében hangsúlyozta azt az elvárást, hogy a fedett nyomozást korlátok közé kell szorítani, és megfelelő biztosítókkal

kell körülbástyázni. Az EJEK a fedett nyomozás kontrolljára a bírói engedélyezést és felügyeletet tartja a legmegfelelőbb eszköznek, az ügyészi jóváhagyást csak megfelelő eljárás előírásával és többletgaranciák intézményesítésével tartja elfogadhatónak. Mint láthattuk, ennek a követelmények a magyar szabályozás nem felel meg, ezért azt javasoljuk de lege ferenda, hogy a törvényhozó a fedett nyomozást tegye bírói engedélyhez kötött eszközzé.

A jelenlegi jogszabályi környezetben ez volna a legegyszerűbb és leginkább jogállami megoldás. Mint láthattuk, Svájcban, és a legtöbb esetben Németországban is érvényesül a bírói kontroll. A bűncselekmények körét a bírói engedélyhez kötött eszközök esetében meghatározza a törvény, az engedély kiadására vonatkozóan is tartalmaz rendelkezéseket, a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés esetében is érvényesül a célhoz kötöttség a bizonyítékokra vonatkozóan. A titkos adatszerzés szabályai között az arányosság követelményét is előírja a törvény, indokolt lenne azonban ezt a titkos információgyűjtés esetében is megtennie a törvényhozónak. Az egyedüli problémát a fedett nyomozás bírói engedélyhez kötése kapcsán a határidők jelentenék, mivel e titkosszolgálati eszköz esetében az eredményesség szempontjából nem célszerű limitálni a bevetés időtartamát. E problémát egy speciális rendelkezés beiktatásával azonban át lehetne hidalni, és az engedély folyamatos meghosszabbításai alkalmával végig jelen lenne a bírói kontroll a bevetés során.

A fedett nyomozó bűncselekményei kapcsán kimutattuk, hogy a társadalomra veszélyesség hiányában sokszor ezek nem is tekinthetők bűncselekményeknek, azonban az illegális dolgok megszerzésével megvalósuló cselekmények, valamint a vesztegetés esetében e tény a szabályozásnak is kifejezésre kellene juttatnia. Ennek érdekében büntethetőséget kizáró ok törvénybe iktatását javasoltuk. A szolgálat által megkövetelt bűncselekmények kérdése azért nagyon fontos, mert kutatásunk során arra a következtetésre jutottunk, hogy az e körbe tartozó cselekmények megvalósítása nélkül a fedett nyomozás csak nagyon szűk körben, a bűnszervezetekkel szembeni fellépés, azokba való beépülés pedig egyáltalán nem képzelhető el.

A fedett nyomozó szolgálati feladatának teljesítése közben elkövetett bűncselekményeinek megítélése vonatkozásában a magyar jog a fedett nyomozás törvénybe iktatásakor már megtette az első és legfontosabb lépést: megteremtette annak lehetőségét, hogy elkerülje a felelősségrevonást az a titkos ügynök, aki bűnüldözési érdekből követett el bűncselekményt. Hazánkban tehát a törvényhozó – Németországgal ellentétben – „nem hagyta cserben” a jogalkalmazót. Megállapítottuk, hogy az erre vonatkozó szabályozás koncepciója alapvetően helyes, azonban a jelenlegi rendelkezések javításra szorulnak.

Kizárólag a Be-ben kellene szabályozni a fedett nyomozóval szembeni feljelentés elutasítást és nyomozás megszüntetést (tehát hatályon kívül kellene helyezni az Rtv. és Navtv. erre vonatkozó részét), egyértelművé kellene tenni, hogy nem csak a bünszervezetbe beépült fedett nyomozóra vonatkoznak e rendelkezések (az előbbi javaslat teljesítése esetén ez a probléma is megoldódna), valamint ki kellene zárni a fedett nyomozó büntetlenül maradásának lehetőségét abban az esetben is, ha a cselekménye gondatlanul okozott halált. Az AB nem találta alkotmányellenesnek a jelenlegi szabályozást, azonban az értekezésben igyekeztünk rámutatni arra, hogy az élethez való jog védelmének tekintetében az erre vonatkozó AB határozat nem kellően szigorú, mivel a hatályos jog alapján csak hét olyan bűncselekmény van a Btk-ban, amely miatt a fedett nyomozó nem kerülheti el a felelősségre vonást. A szolgálat által megkövetelt bűncselekmények látenciájának vizsgálata kapcsán megállapítottuk, hogy a magyar bűnüldöző szervek ténylegesen is alkalmaznak fedett nyomozókat, azonban az általuk elkövetett bűncselekményekről egyáltalán nincsenek információink.

A VII. fejezetben az információgyűjtési- és bizonyítékszerzési módok elméleti és jogi lehetőségeinek felvázolásával bemutattuk, milyen hatékony adatszerző- és bizonyítékgyűjtő eszköz tud lenni egy fedett nyomozó a bűnüldözésben. Megállapítottuk, hogy a titkos ügynök esetében a saját észleletei és a tárgyi bizonyítási eszközök megszerzése mellett a magánlakáson kívüli hangfelvétel készítés a legcélravezetőbb bizonyítékgyűjtési mód a jelenlegi jogszabályi környezetben.

A bizonyítással kapcsolatban rámutattunk, hogy ha a fedett nyomozó saját észleleteinek bizonyítási anyaggá tétele szükségessé válik, az semmiképpen sem kedvező a bűnüldöző hatóságok számára, mert azt jelenti, hogy az összegyűjtött egyéb bizonyítékok nem elegendők a terheltek bűnösségének megállapításához. A nyomozó tanúkénti kihallgatása pedig veszélybe sodorhatja a személyét, valamint a további bevetésének lehetőségét, ezért erre csak a legszükségesebb esetekben szabad sort keríteni.

A tanúkénti kihallgatás legkedvezőbb formája az eljárási alapelvek érvényesülése szempontjából a zártcélú távközlő hálózat útján való kihallgatás lenne, zárt adatkezelés mellett, a fedett nyomozó tanú arcképének és a hangjának egyidejű technikai torzításával. Azonban ennek a műszaki feltételei jelenleg nem állnak rendelkezésre a magyar bíróságok számára. A különösen védett tanúként való kihallgatás így a legmegfelelőbb, azáltal viszont jelentősen csorbul a védelem kérdezési joga, a tárgyalás kontradiktórius jellege és a bizonyítás-felvétel közvetlensége.

Megoldásként azt javasoltuk, hogy az anonim módon való tanúskodást olyan módon kellene a büntető eljárásjognak lehetővé tennie, hogy az a tárgyaláson történhessen meg. A zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatáshoz képest sokkal költséghatékonyabb megoldás, ha a tanú egy vászon mögött helyezkedik el, ahol csak a bíróság tagjai láthatják, és valódi hangját csak ők hallhatják, a tárgyalás többi résztvevője számára hallható hangot pedig technikai úton torzítják. E megoldás bármely tanú, így a fedett nyomozó számára is anonimitást biztosítana, ugyanakkor a közvetlenség, a kérdezési jog és a kontradiktórium is megfelelően érvényesülne.

Ha azonban nem változnak alapvetően az anonim módon való tanúskodás jelenlegi formájának, azaz a különösen védett tanúvá nyilvánításnak a szabályai, akkor célszerű lenne de lege ferenda lehetővé tenni, hogy a fedett nyomozó tanú esetében a négyes feltételrendszer alkalmazása helyett elegendő legyen a további bevezethetőségének megőrzéséhez fűződő érdek fennállása a különösen védetté nyilvánításhoz. Ennek lehetőségét pedig biztosítani kellene a büntetőeljárás tárgyalási szakaszában is, nemcsak a nyomozás során.

Megállapítottuk továbbá a fedett nyomozó tanúkenti kihallgatásával kapcsolatban, hogy nem helyes ennek lehetőségét törvényben megtiltani, és egyes magyar bíróságok jogértelmezésével ellentétben a hatályos jogot sem szabad úgy értelmezni, hogy bizonyítási tilalom áll fenn erre vonatkozóan. A jelenlegi jogunkban a fedett nyomozó tanúkenti kihallgatása nem tilos, csak akadálya van a minősített adatokra vonatkozó titoktartási kötelezettség miatt, ez az akadály azonban elhárítható. Létezhet olyan ügy – például egy sikeres bűnszervezetbe való beépülés –, amelyben akár még a titkos ügynök valódi identitásának felfedését is indokolhatja a vád legfőbb tanújaként való fellépés. Amennyiben megtiltanánk a tanúként valló kihallgatását, ilyen esetekben elesnénk egy fontos és adott esetben perdöntő, másként nem pótolható bizonyíték felhasználásnak lehetőségétől.

A fedett nyomozó vezetőisztségének tanúkenti kihallgatása kapcsán megállapítottuk, hogy elképzelhető olyan eset, amikor nem hallomástanúként lép fel, azonban legvégső esetben ilyen minőségben való vallomástétele is megengedhető és törvényes bizonyíték lehet. Ennek bizonyító ereje természetesen csekély, és ilyen bizonyítéokra elítélést alapítani nem lehet, azonban „pótbizonyítékként” van létjogosultsága.

A hatósági felbujtással kapcsolatban bemutattuk a különböző jogrendszerekben érvényesülő megközelítési módokat, valamint részletesen is ismertettük az EJEB erre vonatkozó egyik legfontosabb döntését, továbbá az emberi jogi bíróság napjainkban irányadó tesztjét, amely a megengedett és meg nem engedett fedett nyomozói kezdeményező szerep közötti különbségtételre szolgál. Megállapítottuk, hogy a fedett nyomozói felbujtás sérti a

tisztességes eljáráshoz való jogot, és a bizonyítékok jogellenességét eredményezi. Annak megítéléséhez, hogy történt-e felbujtás a hatóságok részéről, nagyon alapos és minden bizonyítékot mérlegelő vizsgálatra van szükség. De a nyomozó hatóságoknak mindenképp arra kell törekedniük, hogy még a felbujtás gyanúja se merülhessen fel, ennek érdekében csak olyan személyekkel szemben indokolt fedett akció indítása, akire vonatkozóan már rendelkezésre állnak terhelő adatok. A fedett nyomozó pedig sosem tanúsíthat olyan magatartást, amellyel tisztességtelen módon gyakorol nyomást a célszemélyre a bűncselekmény elkövetése érdekében, nem lehet ő az, aki kiváltja az elkövetés döntő motívumát.

A magyar jogot egy konkrét jogeset kapcsán vettük górcső alá a hatósági felbujtásra vonatkozóan, és arra a következtetésre jutottunk, hogy a titkos ügynök agent provocateurként való fellépése nem eredményezheti a törvényes vád hiányát, ellenben kizárja a bizonyítékok törvényességét, és felmentő ítélethez vezet. Hangsúlyoztuk azonban, hogy szükség lenne a hatósági felbujtás tilalmának törvényben való kimondására, amely garanciális jelentőségén túlmenően gyakorlati előnnyel is bírna, és helyeseltük a T/4192. számú törvényjavaslat erre vonatkozó rendelkezését.

A kriminalisztikai szempontú vizsgálódásunkban megállapítottuk, hogy a fedett nyomozás krimináltaktikai eszköz, amely a nyílt eljárásban alkalmazott kihallgatási fogásokkal mutat rokon vonásokat, de alkalmazásában a krimináltechnikának is komoly szerepe van, az információgyűjtésre szolgáló technikai eszközök alkalmazása, valamint a megszerzett tárgyak természettudományos módszerekkel való vizsgálata terén. A fedett nyomozás pszichológiai szempontú megközelítését azért tartottuk fontosnak, mert az eredményes titkos ügynöki munka nem képzelhető el erre a feladatra mentálisan alkalmas személyek nélkül. Ezért megvizsgáltuk, melyek azok a tulajdonságok, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy valaki fedett nyomozó lehessen, és bemutattuk az assessment center módszerét, amelyet a jelöltek szűrésére, kiválasztására és kiképzésére használnak mindenütt a világon. A fedett nyomozói munka kapcsán felhívtuk a figyelmet a mentális károsodás veszélyére, és azok megelőzésének módszereire. Mindenképp a célszemélyekkel való azonosulás, a valódi és a fiktív identitás eggyé válása jelent súlyos veszélyt, amelynek elkerülése egyaránt érdeke a hatóságoknak és a titkos ügynöknek is, és felismerésében valamint megelőzésében a vezetőiszt játszik fontos szerepet.

Az értekezés utolsó fejezetében felvázoltuk a nemzetközi bűnügyi együttműködés dimenzióit, jogforrásait, alanyait és típusait, és megállapítottuk, hogy a fedett nyomozás a nemzetközi rendőri együttműködés területéhez tartozik. Bemutattuk az e jogintézményre

vonatkozó magyar jogszabályokat, felhívtuk a figyelmet azok egyes helytelen rendelkezéseire, valamint elemeztük azokat a bilaterális egyezményeket, amelyekben a fedett nyomozó mint együttműködési forma említésre kerül.

A titkosszolgálati eszközök jelenlegi szabályozását nagyon sokan illetik kritikával a szakirodalomban, és a fedett nyomozás vonatkozásában is csatlakoznunk kell ezekhez a véleményekhez. A fedett nyomozó alkalmazására vonatkozó rendelkezések módosítása mindenképpen szükséges lenne a jogállami követelményeknek való megfelelés céljából.

Elképzelhető természetesen Svájcra hasonlóan egy külön törvény megalkotása is a fedett nyomozásról, amelyben minden e körbe tartozó kérdés rendezésére lehetőség nyílna. Miután azonban az összes titkosszolgálati eszközről rendelkező, bűnüldözési célú titkos információgyűjtésről szóló T/4192. számú törvényjavaslat is kudarcot vallott, az, hogy külön egy titkosszolgálati eszközről törvény szülessen, valószínűtlennek tűnik. A svájci példa tehát hazánkban a jelenlegi viszonyok között nem megvalósítható, még ha jogelméleti szempontból lehetséges is lenne. A titkosszolgálati eszközöket érintő legújabb törvényhozási fejlemények – elsősorban az Rtv. titkos információgyűjtésre vonatkozó szabályainak a Navtv-be való „átmásolása” – arra utal, hogy a jogalkotó egyelőre elzárkózik az e területet érintő rendelkezések újragondolásától, a bűnügyi hírszerzés jelenlegi jogi kereteinek gyökeres átalakításától.

A titkosszolgálati eszközök szabályozásának alakítása területén érvényesülő káoszt jelzi az is, hogy a bírói engedélyhez kötött tevékenységeknek az Rtv-ben és a Be-ben való megfogalmazásában a 2010. évi CXLVII törvény sok pontosítást, helyreigazítást tett (pl. kikerült a törvényből az Rtv. elavult megfogalmazása a számítástechnikai úton történő levelezéssel kapcsolatban), azonban a Navtv. ennek megfelelő módosítására érthetetlen módon nem került sor.

A fedett nyomozás bírói engedélyhez kötése ezért indokolt a titkosszolgálati eszközökre vonatkozó és sokak által szorgalmazott átfogó, jogállami színvonalú szabályozás megszületéséig – amellyel a törvényhozó régi adósságát törlesztené –, mert a jelenlegi rendelkezések alapján még mindig a bírói engedélyhez kötött eszközök szabályai jelentik a legtöbb garanciát. Amíg erre nem kerül sor, csak reménykedhetünk benne, hogy a végrehajtó szervek a kezükbe adott széles körű jogosítványok alkalmazásával nem sértik meg az értekezés mottójában jellemzett szent és sérthetetlen bizalmi viszonyt.³⁰⁵

³⁰⁵ Az értekezés a Nemzeti Erőforrás Minisztérium által nyújtott DEÁK Ferenc Ösztöndíj támogatásával készült. (Nyilvántartási szám: 0068/2010.) Az EJEB ítéleteinek az értekezésben idézett részeit a szerző fordította a döntések eredeti angol szövegéből.

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

A fedett nyomozás lényege, hogy a bűnüldöző szerv tagja egy, a rendőri minőség leplezése céljából létrehozott fiktív személyazonosság (ún. legenda) segítségével lép kapcsolatba a célszemélyekkel, így szerevve információkat és bizonyítékokat tőlük.

Az értekezésben megvizsgáljuk a fedett nyomozás hatályos szabályozását, feltárjuk az e bűnüldözési módszer alkalmazására vonatkozó büntető eljárásjogi és kriminalisztikai ismereteket, bemutatjuk a fedett nyomozó bevetésével járó jogi problémákat, és javaslatokat dolgozunk ki azok megoldására.

A fedett nyomozó alkalmazására és tevékenységének határaitra vonatkozóan sok különböző – gyakran egymással ellentétes – nézet létezik, talán csak abban van egyetértés, hogy ez az eszköz a „szükséges rossz” a modern bűnüldözésben. Az egyik fő kérdés, amely a vitákat generálja, hogy a fedett nyomozó elkövethet-e bűncselekményt a működése során, vagy ezt már nem szabad megengedni számára egy jogállamban. Szintén rendkívül ellentmondásos a bűncselekmények elkövetésben játszott hatósági kezdeményező szerep megítélése, annak eldöntése, hogy mikor leplez le egy már meglévő bűnelkövetői elhatározást a fedett nyomozó, és mikor hozza ő maga létre és ülteti a célszemély elméjébe a bűncselekmény elkövetésének gondolatát, és válik ezáltal felbujtóvá. A harmadik nagy problémakör a bizonyítás törvényességéhez kapcsolódik. Mint minden bűnüldözés érdekében alkalmazott titkosszolgálati eszköznek, a fedett nyomozó bevetésének is a bizonyítékok megszerzése és a büntetőjogi felelősségre vonás lehetővé tétele a fő célja. Azonban sok eljárásjogi problémát vet fel a saját észleleteinek, valamint az általa gyűjtött más bizonyítékoknak a jogszerű felhasználása is.

Az értekezés gerincét ezért a fedett nyomozásra vonatkozó hatályos szabályozás elemzése mellett a felsorolt három problémakör vizsgálata képezi. A kutatás tárgyát képező tevékenység területén rendkívül nagy jelentőséggel bírnak a sajátos kriminálpszichológiai ismeretek, mivel a megváltoztatott identitás alatt való működés követelményeinek való megfelelés, illetve az abból következő mentális problémák kordában tartása nélkül eredményes fedett nyomozás nem képzelhető el. Kiemelten foglalkozunk ezért az értekezésben a fedett nyomozás pszichológiai vonatkozásaival is.

Mindezek mellett a disszertációban megkíséreljük feltárni a fedett nyomozás történeti gyökereit, valamint górcső alá vesszük a fedett nyomozó alkalmazását, mint a nemzetközi rendőri együttműködés egyik intézményét több ország közös, bűnözéssel szembeni fellépésének relációjában.

SUMMARY

The essence of undercover police work is the adoption of a fictitious identity (s.c. 'legend') created in order to cover the official capacity of the member of the police, and gathering information and discovering evidence from the target persons with the help of this new identity for investigative purposes.

In the dissertation we examine the current Hungarian regulation on undercover policing, explore the knowledge related to this subject in criminal procedural law and in forensic science, introduce the legal problems in connection with the use of undercover agents, and try to make proposals for solving these problems.

There are a lot of several – often adversary – views on the use of undercover policing and on the limits of this activity, however, there is unanimity on the fact, that this method is 'necessary evil' in modern law enforcement. One of the main questions, which often leads to intensive debate, is the following: is the undercover agent allowed to commit crimes during his deployment, or is this option a too heavy violation of the rule of law principle, and should not be tolerated in a democratic society. The opinions are also very controversial on the legal judgment of entrapment, because, it is hard to decide whether the undercover agent only explores an already existing criminal design, or is he the one, who puts the idea of committing the crime in the mind of the target person, and becomes to an instigator. The third large and very important topic in the field of undercover policing is the law of evidence. As every means of covert policing, the use of undercover agents aims the gathering of evidence and the enabling the prosecution of the perpetrators as well. But the lawful use of the agent's own perceptions in the criminal procedure as evidence and other pieces of evidence discovered through him raises a lot of legal questions and issues in the field of criminal procedural law.

The main topics examined in the dissertation beyond the analysis of the current regulation are these three issues. Criminal psychology has a great relevance in the field of undercover policing, because working with an altered persona demands special skills, and without the care for the mental problems deriving from the undercover work effective investigation is hardly possible. That is why we pay special attention to the psychological aspects of undercover policing in the dissertation.

Beside the issues and topics mentioned above, we also try to explore the historical roots of undercover policing and examine the use of undercover agents as an element of international police cooperation in the dissertation.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

11-es utasítás	11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás
AB	Alkotmánybíróság
AC	assessment center (értékelési központ)
APEH	Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal
ATF	Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives: az Amerikai Egyesült Államok szövetségi bűnüldöző szerve
Be.	1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
BGH	Bundesgerichtshof: a német szövetségi Legfelsőbb Bíróság
Bszne.	2002. évi LIV. törvény a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről
Btk.	1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
BTIGY	bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés
BVE	Bundesgesetz über die verdeckte Ermittlung: a sváji fedett nyomozásról szóló szövetségi törvény
EASZ	a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenysége
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
Eube.	2003. évi CXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről
FBI	Federal Bureau of Investigation: az Amerikai Egyesült Államok Szövetségi Nyomozó Irodája
Mavtv.	2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
Navtv.	2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról
Nbtv.	1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
NEBEK	Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ
NVSZ	Nemzeti Védelmi Szolgálat

NVSZ rendelet	293/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet
OGH	Oberste Gerischtshof: az osztrák szövetségi Legfelsőbb Bíróság
OSS	Office of Strategic Services: Stratégiai Szolgálatok Hivatala, az Amerikai Egyesült Államok II. világháborús katonai hírszerző szervezete
osztrák StPO	az osztrák büntetőeljárás törvény
régi Be.	1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
RSzVSz	Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat
Rtv.	1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
SPG	Sicherheitspolizeigesetz: az osztrák belbiztonsági szervek szervezetét és tevékenységét szabályozó szövetségi törvény
StPO	a német büntetőeljárás törvény
Supreme Court	az Amerikai Egyesült Államok szövetségi Legfelsőbb Bírósága
TASZ	titkos adatszerzés
TEK	Terrorelhárítási Központ
TEK rendelet	295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet
TIGY	titkos információgyűjtés
Ütv.	1972. évi V. törvény a Magyar Köztársaság ügyészségéről
VPtv.	2004. évi XIX. törvény a Vám- és Pénzügyőrségről

IRODALOMJEGYZÉK

BALLÁNÉ Fűszter Erzsébet – BORSZÉKI Judit – LAKATOS János: Kriminálmetodológia. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000.

BALOGH Ágnes – TÓTH Mihály: Magyar büntetőjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2010.

BAND, Stephen R. – SHEEHAN, Donald C.: Managing Undercover Stress – The Supervisor's Role. *FBI Law Enforcement Bulletin* 1999/2. 1-6. o.

BÁRD Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.

BEJCSI Alexa: Titkos információgyűjtés vs. jogállam. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Zalaegerszeg, 2010. (kézirat)

BENETT, Fred Warren: From Sorrells to Jacobson: Reflections on Six Decades of Entrapment Law, and Related Defenses, in Federal Court. *Wake Forest Law Review* 1992/4. 829-870. o.

BLASKÓ Béla: A bűnösség büntetőjogi, büntetőjog-tudományi problémái. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004.

BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminálisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004.

BÓCZ Endre: Büntetőeljárás jogunk kalandjai. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006.

BÖGÖLY Gyula – BUDAHÁZI Árpád – CSÁNYI Csaba – SLÉDER Judit: Büntető-eljárás jog. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2010.

BRODEUR, Jean-Paul: A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában. *Belügyi Szemle* 1997/5. 37-48. o.

BRONITT, Simon: The Law in Undercover Policing: A Comparative Study of Entrapment and Covert Interviewing in Australia, Canada and Europe. *Common Law World Review* 2004/1. 35-80. o.

BUCHMANN, Knud Eike: Persönlichkeitsveränderungen durch schwierigste Lebenssituationen im Rahmen polizeilicher Einsätze. *Die Polizei* 2005/2. 33-39. o.

BUCKWALTER, Art: Surveillance and Undercover Investigation. Butterworth Publishers, Boston, 1983.

CARTER, Derrick Augustus: To Catch the Lion, Tether the Goat: Entrapment, Conspiracy, and Sentencing Manipulation. *Akron Law Review* 2009/1. 135-184. o.

CHOO, Adrew L-T. – MELLORS, Manda: Undercover police operations and what the suspect said (or didn't say). *Web Journal of Current Legal Issues* 1995/2. <http://webjcli.ncl.ac.uk/articles2/choo2.html>

CHWALA Tamás – FÜLÖP Edit – SLÉDER Judit: Büntetőeljárás-jog. Rejtjel Kiadó Budapest, 2004.

- CLYMER, Steven D.: Undercover Operatives and Recorded Conversations: a Response to Professors Shuy and Lininger. *Cornell Law Review*. 2007/4. 847-863. o.
- CSÁK Zsolt: A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében. *Magyar Jog* 2000/2. 75-81. o.
- CSÁNYI Csaba: A tanúvédelem és a szervezett bűnözés összefüggései és a tanúvédelem egyes eszközei. Doktori értekezés. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2010.
- CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – HEGEDŰS István – KOVÁCS Judit – MARÁZ Vilmosné: A büntetőeljárás jogi alapvonalai I. Bába Kiadó, Szeged, 2007.
- CSÉKA Ervin: A büntető jogorvoslatok alaptanai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.
- CSONKA Istvánné – MÁRAMAROSI Zoltán: Az operatív munka gyakorlata külföldön. *Rendészeti Szemle* 1991/7. 106-112. o.
- DÁNOS Valér: Szervezett bűnözés. In: GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAY Miklós (Szerk.): Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina, Budapest, 1999. 211-225. o.
- DEITERS, Mark: Strafflosigkeit des agent provocateur? *Juristische Schulung* 2006/4. 302-305. o.
- DEMLEITNER, Nora V.: Witness Protection in Criminal Cases: Anonymity, Disguise or Other Options? *American Journal of Comparative Law Supplement* 46. évf. (1998) 641-664. o.
- DEITER, Klaus: Einige Gedanken zu audiovisueller Vernehmung, V-Mann in der Hauptverhandlung und der Entscheidung des Bundesgerichtshofs in der Sache El Motassadeq. *Strafverteidiger* 2006/9. 544-551. o.
- DOAK, Jonathan – HUXLEY-BINNST, Rebecca: Anonymous Witnesses in England and Wales: Charting a Course from Strasbourg? *The Journal of Criminal Law* 73. évf. (2009) 508-529. o.
- DOBYNS, Jay – JOHNSON-SHELTON, Nils: No Angel. My Undercover Journey to the Dark Heart of the Hells Angels. Canongate Books, Edinburgh-London-New York-Melbourne, 2010.
- ELEK Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008.
- ENGLÄNDER, Armin: Das nemo-tenetur-Prinzip als Schranke verdeckter Ermittlungen. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2008/3. 163-167. o.
- ERDEI Árpád: Tény és jog a szakvéleményben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
- FAGAN, James F. Jr.: Close that Door! Closure of Courtroom During Testimony of an Undercover Police Officer. *Suffolk University Law Review* 26. évf. (1992) 619-639. o.

FANTOLY Zsanett: A keresztkérdezés és a felek általi kihallgatás a büntetőeljárásban. *Jogtudományi Közlöny* 2008/10. 504-508. o.

FANTOLY Zsanett: Evidentiary systems in the Anglo-Saxon criminal proceedings. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (Szerk.): Pleadings. Celebration volume of professor Tremmel Flórián's 70th birthday. 49-56. o.

FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó Budapest, 2007.

FARKAS Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban. Osiris, Budapest, 2001.

FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.

FENYVESI Csaba: A szembesítés. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008.

FENYVESI Csaba: A védő és a titkos adatgyűjtés. *Belügyi Szemle* 2001/11. 66-74. o.

FENYVESI Csaba: A védőügyvéd. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.

FIJNAUT Cyrille – MARX, Gary T. (Szerk.): Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective. Kluwer Law International, Hága, 1995.

FIJNAUT, Cyrille – MARX, Gary T.: The Normalization of Undercover Policing in the West: Historical and Contemporary Perspectives. In: Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX (Szerk.): Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective. Kluwer Law International, Hága, 1995. 1-16. o.

FINSZTER Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módjai és eszközei. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminológia 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 703-744. o.

FINSZTER Géza: A rendészet elmélete. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003.

FINSZTER Géza: A titkos felderítés kriminológikája. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminológia 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 969-1002. o.

FORKER, Armin: Történeti kriminológia – kísérlet az európai kriminológia fejlődésének tanulmányozására. In: KATONA Géza (Szerk.): A Kriminológia aktuális kérdései. Tanulmányok öt európai országból. BM Kiadó, Budapest, 2001. 63-93. o.

FÖLDEVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris kiadó, Budapest, 2003.

FUCHS, Helmut: Verdeckte Ermittler – anonyme Zeugen. In: Strafrechtliche Probleme der Gegenwart. Bundesministerium für Justiz, Bécs, 2002. 37-75. o.

GAEDE, Karsten: „Beweisverwertungsverbote und »Beweislastumkehr« bei unzulässigen Tatprovokationen nach der jüngsten Rechtsprechung des EGMR” *HRR-Strafrecht* 2008/6. 279-287. o.

GÁL István László: A terrorizmus finanszírozása. PTE-ÁJK Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2010.

GARNER, Bryan A. (Szerk.): Black's Law Dictionary. Seventh Edition. West Group, St. Paul, 1999.

GEISLER, Claudius (Szerk.): Verdeckte Ermittler und V-Personen im Strafverfahren. Kriminologische Zentralstelle, Wiesbaden, 2001.

GELLÉR Balázs: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

GIRODO, Michel – DECK, Trevor – MORRISON, Melanie: Dissociative-Type Identity Disturbances in Undercover Agents: Socio-Cognitive Factors Behind False Identity Appearances and Reenactments. *Social Behavior and Personality* 2002/7. 631-644. o.

GIRODO, Michel: Drug Corruption in Undercover Agents: Measuring the Risk. *Behavioral Sciences & the Law* 1991/3. 361-370. o.

GIRODO, Michel: Health and Legal Issues in Undercover Narcotics Investigations: Misrepresented Evidence. *Behavioral Sciences & the Law* 1985/3. 299-308. o.

GIRODO, Michel: Personality, Job Stress, and Mental Health in Undercover Agents: A Structural Equation Analysis. *Journal of Social Behavior and Personality* 1999/7. 375-390 o.

GIRODO, Michel: Symptomatic Reactions to Undercover Work. *The Journal of Nervous and Mental Disease* 1991/10. 626-630. o.

GIRODO, Michel: Undercover Agent Assessment Centers: Crafting Vice and Virtue for Impostors. *Journal of Social Behavior and Personality* 1997/5. 237-260. o.

GOLDEN, Adam Jay: Closing the Courtroom for the Testimony of Undercover Officers: the En Blanc Rehearing in Ayala v. Speckard, Okonkwo v. Lacy, and Pearson v. James. *Connecticut Law Review* 31. évf. (1998-1999) 243-296. o.

GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAY Miklós: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina, Budapest, 1999.

GRMELA Zoltán: A titkos információgyűjtésről. *Rendészeti Szemle* 1993/3. 43-49. o.

HACK Péter: A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

HAMER, Bob: The Last Undercover: The True Story of an FBI Agent's Dangerous Dance with Evil. Center Street Hachette Book Group, New York, 2008.

HANSJAKOB, Thomas: Das neue Bundesgesetz über die verdeckte Ermittlung. *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht* 2004/2. 1-15. o.

HAUTZINGER Zoltán: A katonai büntető eljárásjog fejlesztési irányai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. (megjelenés alatt)

HAUTZINGER Zoltán: A katonai büntetőjog rendszertana. AndAnn, Pécs, 2010.

- HAY, Bruce: Sting Operations, Undercover Agents, and Entrapment. *Missouri Law Review* 2005/2. 387-431. o.
- HERKE Csongor – HAUZINGER Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn, Pécs, 2011.
- HERKE Csongor: A letartóztatás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.
- HERKE Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2010.
- HERKE Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Pécs, 2008.
- HERKE Csongor: Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban. PTE-ÁJK, Pécs, 2010.
- HETESY Zsolt: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szerepe a nemzetközi bűnügyi együttműködésben. *Magyar Rendészet* 2007/3-4. 81-86. o.
- HIBLER, Neil. S.: The Care and Feeding of Undercover Agents. In: KURKE, Martin I. – SCRIVNER, Ellen M. (Szerk.): *Police Psychology Into the 21st Century*. Lawrence Erlbaum Associates Inc., New Jersey, 1995. 299-317. o.
- JACOBS, Bruce A.: Undercover Deception: Reconsidering Presentations of Self. *Journal of Contemporary Ethnography* 21. évf. 2. sz.(1992-1993) 200-225. o.
- JACOBS, Bruce A.: Undercover Drug-Use Evasion Tactics: Excuses and Neutralization. *Symbolic Interaction* 1992/4. 435-453. o.
- JOH, Elizabeth E.: Breaking the Law to Enforce It: Undercover Police Participation in Crime. *Stanford Law Review* 2009/1. 155-199. o.
- JOUBERT, Chantal – BEVERS, Hans: Schengen Investigated – A Comparative Interpretation of the Schengen Provisions on International Police Cooperation in the Light of the European Convention on Human Rights. Kluwer Law International, Hága, 1996.
- KARDOS Sándor: A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene. Doktori Értekezés. Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2003.
- KARSAI Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.
- KATONA Géza (Szerk.): A Kriminálisztika aktuális kérdései. Tanulmányok öt európai országból. BM Kiadó, Budapest, 2001.
- KATONA Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században (A kriminálisztika magyarországi előzményei). Budapest, 1977.
- KELLER, Christoph: Der praktische Fall: Verdeckte polizeiliche Massnahmen. *Kriminalistik* 2011/5. 341-350. o.
- KENGYEL Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2010.
- KERRIGAN, Kevin: Right to Fair Trial. *Journal of Civil Liberties* 1998/3. 255-264 o.

KERTÉSZ Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965.

KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

KIS László: A titkos adatgyűjtés szerepe a büntetőeljárásban, különös tekintettel az Európai Unió keretében folytatott együttműködésre. Doktori értekezés. Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2010.

KISS Anna: A sértett szerepe a büntetőeljárásban. Doktori értekezés. Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2006.

KORIATH Gerold: Straftaten bei verdeckten Ermittlungen. Ein Geständnis. *Kriminalistik*. 1992/6. 370-389. o.

KORINEK László: Kriminológia I-II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.

KÖNNECKE, Jan: Die Strafbarkeit Verdeckter Ermittler im Hinblick auf einsatzbedingte Straftaten. Eine Untersuchung zur Zulässigkeit staatlich initiiierter Delinquenz. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig, 2001.

KRAUSE, Meredith: Safeguarding Undercover Employees. A Strategy for Success. *FBI Law Enforcement Bulletin* 2008/8. 1-8. o.

KRAUSS, Katharina: V-Leute im Strafprozess und die Europäische Menschenrechtskonvention. Edition Iuscrim, Freiburg, 1999.

KRAUSS, Manfred: Das Anforderungsprofil verdeckter Ermittler und ihrer Führungsbeamten. *Die Polizei* 1999/6. 178-181. o.

KRAUSS, Manfred: Der verdeckter Ermittler (VE) aus psychologischer Sicht. *Die Polizei* 1994/5. 142-143. o.

KRAUSS, Manfred: Psychologie Verdeckter Ermittler. In: Sven Max LITZCKE (Szerk.): Nachrichtendienstpsychologie 1. Fachhochschule des Bundes für öffentliche Verwaltung Fachbereich Öffentliche Sicherheit, Brühl /Rheinland, 2003. 221-234. o.

KREY, Volker: Kriminalitätsbekämpfung um jeden Preis? Zur kontinuierliche Ausweitung des Bereichs verdeckter Ermittlungen. In: Hans Joachim HIRSCH – Jürgen WOLTER – Uwe BARUNS (Szerk.): Festschrift für Günter Kohlmann zum 70. Geburtstag. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2003. 627-652. o.

KREY, Volker: Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschangriffs“ zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt Wiesbaden, 1993.

KREY, Volker: Zur Problematik strafprozessualer verdeckter Ermittlungen ohne Einsatz technischer Mittel im Kampf gegen die Organisierte Kriminalität. In: Hans-Heiner KÜHNE (Szerk.): Festschrift für Koichi Miyazawa. Normos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1995. 595-610. o.

- KRUISBERGEN, Edwin W. – JONG, Deborah de – KLEEMANS, Edward R.: Undercover Policing. Assumptions and Empirical Evidence. *British Journal of Criminology* 2011/2. 1-19. o.
- KUDLICH, Hans: Unzulässiger Einsatz eines Lockspitzels gegen einen Unverdächtigen – BGH, NJW 2000, 1123. *Juristische Schulung* 2000/10. 951-955. o.
- LESCH, Heiko H.: V-Mann und Hauptverhandlung – die Drei-Stufen-Theorie nach Einführung der §§ 68 III, 110 b III StPO und 172 Nr. 1 a GVG. *Strafverteidiger* 1995/10. 542-547. o.
- LESCH, Heiko: Soll die Begehung „milieutypischer“ Straftaten durch Verdeckte Ermittler erlaubt werden? *Strafverteidiger* 1993/2. 94-97. o
- LÉVAY Miklós: Kábítószerek és bűnözés: elméleti kérdések és a hazai helyzet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1991.
- LEYRER Richárd: A Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ tevékenysége. *Belügyi Szemle* 2005/12. 94-115. o.
- LIGETI Katalin: Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.
- LORD, Kenneth M.: Entrapment and Due Process: Moving Toward a Dual System of Defenses. *Florida State University Law Review* 1998/3. 463-518. o.
- M. NYITRAI Péter: A nemzetközi bűnügyi együttműködés hazai jogának nemzetközi jogi konformitása. *Büntetőjogi Kodifikáció* 2005/1. 24-31. o.
- M. NYITRAI Péter: A nemzetközi bűnügyi együttműködés területeinek összefonódása Európában: nemzetközi rendőri együttműködés és nemzetközi bűnügyi jogsegély. *Belügyi Szemle* 2004/5. 104-116. o.
- M. NYITRAI Péter: Nemzetközi és európai büntetőjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- MACLEOD, A. D.: Undercover Policing: A Psychiatrist's Perspective. *International Journal of Law and Psychiatry* 1995/2. 239-247. o.
- MARX, Gary T.: Undercover – Police Surveillance in America. University Of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 1988.
- MCENANY, John: Bűnügyi nyomozás és büntetőjogi felelősségre vonás az Amerikai Egyesült Államokban I. rész. *Rendészeti Szemle* 1992/11. 40-51. o.
- MÉSZÁROS Ádám: Gondolatok a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának véleményéről. *Belügyi Szemle* 2010/2. 82-86. o.
- MÉSZÁROS Bence (Szerk.): A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2009.

MÉSZÁROS Bence: A bűnügyi informatika szerepe a nyílt és titkos felderítésben. In: GÁL István László – NAGY Zoltán András (Szerk.): Informatika és büntetőjog. PTE-ÁJK, Pécs, 2006. 133-145. o.

MÉSZÁROS Bence: A fedett nyomozó és a „szolgálat által megkövetelt bűncselekmények” – de lege ferenda. *Magyar Rendészet* 2007/3-4. 114-130. o.

MÉSZÁROS Bence: A fedett nyomozó szabályozásának és alkalmazásának aktuális kérdései. *Belügyi Szemle* 2005/2. 67-80. o.

MÉSZÁROS Bence: A Fővárosi Ítéltábla határozata a kábítószerrel visszaélésre való hatósági felbujtásról. A nem megfelelő nyomozási cselekmények és a törvényes vád viszonya. *Jogesetek Magyarázata* 2011/2. (megjelenés alatt)

MÉSZÁROS Bence: A titkos információszerzés és a titkos információgyűjtés eredményének felhasználása a büntetőeljárásban. (Kerekasztal-beszélgetés). *Ügyészek Lapja* 2008/4. 53-56. o.

MÉSZÁROS Bence: A titkosszolgálati eszközök nem hatósági alkalmazása. *Biztonság*. 2008/6. 15-17. o.

MÉSZÁROS Bence: Az Alkotmánybíróság határozata a fedett nyomozókról. A fedett nyomozó büntetlenségét lehetővé tevő törvényi rendelkezések alkotmányosságáról. *Jogesetek Magyarázata* 2010/1. 7-11. o.

MÉSZÁROS Bence: Der verdeckte Ermittler im ungarischen Recht. In: *Jurisprudencia. Kriminalistika teorija ir nusikalstamų veikų tyrimas. Mokslo darbai* 65 (57) tomas. Vilnius, 2005. 82-87. o.

MÉSZÁROS Bence: Einführung in das ungarische Strafverfahrensrecht. Schenk Verlag, Passau, 2008. (társszerzők: HERKE Csongor, HAUTZINGER Zoltán, NAGY Mariann)

MÉSZÁROS Bence: Infiltration to criminal organization. In: *Зборник радова. Collected papers*. XXXIX, 1 (2005), Novi Sad, 2005. 241-247.o.

MÉSZÁROS Bence: Még egyszer a fedett nyomozó büntetlenségét lehetővé tevő törvényi rendelkezések alkotmányosságáról. A Kovács István Emléknepok Alkotmányjogi Konferencia utókiadványa. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2011. (megjelenés alatt)

MÉSZÁROS Bence: Secret criminal technical means of information collection in Hungary. In: *Reviste De Criminologie, De Criminalistica Si De Penologie*. (Kolozsvár) 2005/4. 203-208. o. (társszerző: FENYVESI Csaba)

MÉSZÁROS Bence: The contradictions of the regulation on undercover agents in Hungary. In: GÁL István László – HORNYÁK Szabolcs (Szerk.): *Tanulmányok Dr. Földvári József professzor 80. születésnapja tiszteletére*. PTE-ÁJK, Pécs, 2006. 241-246. o

MÉSZÁROS Bence: The Controlled Delivery: a Measure of Police Cooperation in the European Union. In: *Pandectele Române. Repertoriu de jurisprudență, doctrină și legislație*. Temesvár, 2007. 245-251. o.

MÉSZÁROS Bence: The Hungarian regulation on controlled deliveries. In: GÁL István László – KÓHALMI László (Szerk.): Emlékkönyv Losonczy István professzor halálának 25. évfordulójára. PTE-ÁJK, Pécs, 2005. 236-240. o.

MÉSZÁROS Bence: The legal judgement of crimes perpetrated by undercover agents or committed in consequence of their assistance. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – MÉSZÁROS Bence (Szerk.): Bizonyítékok. Tiszteletkötet TREMMEL Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára PTE-ÁJK, Pécs, 2006. 401-405. o.

MÉSZÁROS Bence: The Testimony of an Undercover Agent as a Means of Evidence. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (Szerk.): Pleadings. Celebration volume of professor Tremmel Flórián's 70th birthday. 189-204. o.

MÉSZÁROS Bence: Titkos ügynökök, fedett nyomozók a nyomozás történetében. In: KORINEK László – KÓHALMI László – HERKE Csongor (Szerk.): Emlékkönyv Irk Albert születésének 120. Évfordulójára. PTE-ÁJK, Pécs, 2004. 155-157. o.

MÉSZÁROS Bence: Titkosszolgálati eszközök a nemzetközi bűnügyi együttműködésben. In: DRINÓCZI Tímea (Szerk.): Határon átnyúló és uniós jogi témák: Magyarország-Horvátország. PTE-ÁJK, J. J. Strossmayer Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs-Eszék, 2011. 453-467. o.

MILLER, George I.: Observations on Police Undercover Work. *Criminology* 1987/1. 27-45. o.

MILLER, Laurence: On the Spot: Testifying in Court for Law Enforcement Officers. *FBI Law Enforcement Bulletin* 2006/10. 1-7. o.

MILLER, Laurence: Undercover Policing: A Psychological and Operational Guide. *Journal of Police and Criminal Psychology* 2006/2. 1-24. o.

MOHÁCSI Barbara – KABÓDI Csaba: Büntetőeljárás jog – plusz. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007.

MOTTO, Carmine J. – JUNE, Dale L.: Undercover. Második kiadás. CRC Press, Boca Raton, 2000.

NADELMANN, Ethan A.: The DEA in Europe. In: Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX (Szerk.): Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective. Kluwer Law International, Hága, 1995. 269-289. o.

NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVG-Orac, Budapest, 2010.

NYÍRI Sándor: A fedett nyomozó. *Belügyi Szemle* 1999/12. sz. 180-186. o.

ORMEROD, David – Andrew ROBERTS: The trouble with Teixeira: Developing a principled approach to entrapment. *The International Journal of Evidence & Proof* 2002/1. 38-61. o.

PASSAS, Nikos – GROSKIN, Richard B.: International Undercover Investigations. In: Cyrille FIJNAUT – Gary T. MARX (Szerk.): Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective. Kluwer Law International, Hága, 1995. 269-289. o.

PFEIL, Michael: Das Innenverhältnis zwischen V-person und VP-Führer. In: Claudius GEISLER (Szerk.): Verdeckte Ermittler und V-Personen im Strafverfahren. Kriminologische Zentralstelle, Wiesbaden, 2001.

PISTONE, Joseph D. – WOODLEY, Richard: Fedőneve: Donnie Brasco. Alexandra Kiadó, Pécs, 2006.

POGREBIN, Mark R. – POOLE, Eric D.: Vice isn't nice: A look at the effects of working undercover. *Journal of Criminal Justice* 1993/4. 383-394. o.

RAMBACH, Peter H.M.: Landesbericht Belgien. In: Walter GROPP (Szerk.): Besondere Ermittlungsmaßnahmen zur Bekämpfung der Organisierten Kriminalität: ein rechtsvergleichendes Gutachten im Auftrag des Bundesministeriums der Justiz und des Bayerischen Staatsministeriums der Justiz. Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg, 1993.

ROSBAUD, Christian: Aufgedeckt! Muss der verdeckte Ermittler in der Hauptverhandlung aussagen? *HRR-Strafrecht* 2005/4. 131-138. o.

ROSS, Jacqueline E.: Impediments to Transnational Cooperation in Undercover Policing: A Comparative Study of the United States and Italy. *American Journal of Comparative Law* 52. évf. (2004) 569-624. o.

SAFFERLING, Christoph J. M.: Verdeckte Ermittler im Strafverfahren – deutsche und europäische Rechtsprechung im Konflikt? *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2006/2. 75-82. o.

SAROS, Ileana. N.: The Undercover Operation: Indispensable Tool of Law Enforcement. *Criminal Justice Quarterly* 1985/1. 27-38. o.

SCHWARZBURG, Peter: Einsatzbedingte Straftaten Verdeckter Ermittler. *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 1995/10. 469-474. o.

SHERMAN, Jon: „A Person Otherwise Innocent”: Policing Entrapment in Preventative, Undercover Counterterrorism Investigations. *University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law* 2009/5. 1475-1510 o.

SHUY, Roger W.: Creating Language Crimes: How Law Enforcement Uses (and Misuses) Language. Oxford University Press New York, 2005.

SOLT Kornél: Jogi logika II. MTA ÁJI, Budapest, 1996.

SWERGOLD, Jason M.: Taking „Blind Shots at a Hidden Target”: Witness Anonymity in the United Kingdom. *Boston College International & Comparative Law Review* 32. évf. (2009) 471-487. o.

SZABÓ András: Bűnözés – ember – társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1980.

SZALAI Géza: Elmélkedések a titkos információgyűjtésről, az ügyészről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle* 2005/6. 21-33. o.

SZIKINGER István: Rendőrség a demokratikus jogállamban. Sík Kiadó, Budapest, 1998.

- TÓTH Mihály (Szerk.): Büntető eljárásjog. HVG-Orac, Budapest, 2009.
- TÓTH Mihály: A terhelt védekezési szabadságának tartalma és konfliktusai, különösen a nyomozásban. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1988.
- TÓTH Mihály: Bünszövetség, bünszervezet. CompLex Kiadó, Budapest, 2009.
- TÓTH Mihály: Kihallgatási műfogások az igaz vallomás érdekében. A taktikai blöff. In: BÓCZ Endre (Szerk.): Kriminálisztika 1-2. BM Kiadó, Budapest, 2004. 849-883. o.
- TÓTH Mihály: Mór belénk égett árnyéka. *Magyar Rendészet* 2009/3-4. 5-9. o.
- TREMME FLÓRIÁN – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009.
- TREMME FLÓRIÁN: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.
- TREMME FLÓRIÁN: Magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001.
- TREMME FLÓRIÁN: Paradigmaváltás a kriminálisztikában? In: PhD tanulmányok 4. Tanulmányok Finszter Géza 60. születésnapjára. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs 2005. 295-304. o.
- VARGA ZOLTÁN: A tanú a büntetőeljárásban. Complex Kiadó, Budapest, 2009.
- VARGA ZOLTÁN: A tanú és a tanúvédelem a bíróság szemszögéből. In: MÉSZÁROS Bence (Szerk.): A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2009. 117-121. o.
- VÓKÓ György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.
- WACHTEL, Julius: From morals to practice: Dilemmas of control in undercover policing. *Crime, Law and Social Change* 18. évf. (1992) 137-158. o.
- WARD, Alan George: The Evidence of Anonymous Witnesses in Criminal Courts: Now and Into the Future. *The Denning Law Journal* 21. évf. (2009) 67-92. o.
- ZEIDEL, Robin: Closing the Courtroom for Undercover Police Witnesses: New York Must Adopt a Consistent Standard. *Journal of Law and Policy* 1996/2. 659-717. o.